T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Cengiz Ferhat DOĞAR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Suat UĞUR

Çanakkale-2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Politika Uygulamaları: Çanakkale İli Örneği" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22./08./2019

Cengiz Ferhat DOĞAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Cengiz Ferhat DOĞAR'a ait "Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Politika Uygulamaları: Çanakkale İli Örneği" adlı çalışma, jürimiz tarafından Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim DalıYÜKSEK LİSANS TEZİolarak oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Üyeler	**İmza**
Prof. Dr.Suat UĞUR (Danışman)	
Dr. Öğr. Üy. Canan Öykü D. KARA	
Dr.Öğr. Üy. Neslihan ARSLAN	

Tez No : 10300089
Tez Savunma Tarihi : 22.08.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

02/10/2019

ÖZET

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA SOSYAL POLİTİKA UYGULAMALARI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ

Sosyal kalkınmanın sağlanabilmesinde önemli bir yere sahip olan sosyal politikalar dünya üzerinde kesintisiz gelişim göstermektedir. Günümüzde toplumsal ihtiyaçların sürekli artması ve karmaşıklaşması bu alanda devletlerin tek başlarına yeterli olamamalarına neden olmaktadır. Bu sebeple etkin bir sosyal politika yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır. XX. yüzyılın son çeyreğinden bugüne toplumsal alanda stratejik önemleri giderek artan sivil toplum kuruluşları (STK'lar) sosyal politika yönetiminin etkin paydaşları olarak ön plana çıkmışlardır.

Türkiye'de Osmanlı döneminden itibaren çeşitli sosyal hizmet ve sosyal yardımların STK'lar aracılığıyla gönüllü gerçekleştiriliyor olması; sosyal politika alanında STK'ların etkin kurumlar haline gelmesini sağlamıştır. Dolayısı ile Türkiye'deki STK'ların sosyal politika ile ilişkileri önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Çalışmada tarihsel süreç içerisinde rejim değişiklikleri, anayasa değişiklikleri, ekonomik faktörler, demokratik ve hukuksal etkenler gibi çeşitli olgulardan etkilenen sosyal politika ve STK'ların günümüzdeki ilişkileri sosyal politikalara etkileri üzerinden araştırılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada literatür taraması yapılarak sosyal politika ve STK'lara ilişkin kavramsal çerçeve oluşturulmakta, Türkiye'de STK ve sosyal politikaların tarihsel gelişimi ile Türkiye'de sosyal politikalar bağlamında STK'lar incelenmektedir. Literatür taramasının ardından Çanakkale ili genelinde sosyo-politik alanlarda faaliyet gösteren dernek/vakıflar ile anket yöntemi kullanılarak yapılan alan araştırmasının sonuçları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sivil Toplum Kuruluşları, Sivil Toplum, Sosyal Kalkınma, Sosyal Gelişme

ABSTRACT

SOCİAL POLICY PRACTIVES IN CIVIL SOCIETY ORGANIZATINONS: CASE OF CANAKKALE

Social policies, which play an important role in achieving social development, are continuously developing all over the world. Nowadays, the continued increase and complexity of social needs causes the government to be inadequate in this field. Therefore, effective social policy governance is needed. Since the last quarter of the XX. Century civil society organizations (CSOS), whose strategic importance is increasing in the social field, have come to the forefront as effective stakeholders in social policy governance. Volunteers will be carried out through civil society organizations of various social services and social assistance from the Ottoman period in Turkey; In the field of social policy, civil society organizations have become effective institutions. Thus relations with the social policy of civil society organizations in Turkey is an important area of research.

In this study, the current relations of social policy and civil society organizations affected by various phenomena such as regime changes, constitutional amendments, economic factors, democratic and legal factors in the historical process are investigated through their effects on social policies. In this context, the conceptual framework of social policy and civil society organizations is formed through literature review. Civil society organizations with the historical development of social policy in the context of social policies in Turkey is examined. Following the literature review, the results of the field research conducted by using the survey method were evaluated with associations / foundations operating in socio-political areas throughout the province of Canakkale.

Key Words: Social Policy, Non-Govermental Organizations, Civil Society, Social Development, Social İmprovement

ÖNSÖZ

Yüksek lisans dönemimin başlamasından itibaren bu tezin hazırlanmasında bilgileri, ön görüleri ve sabrı ile desteğini son aşamaya kadar hiç esirgemeyen, her aşamada cesaret veren ve en önemlisi hayatımın her alanında örnek almaktan gurur, mutluluk duyacağım pek kıymetli Hocam Prof. Dr. Suat UĞUR' a sonsuz teşekkür ederim. Yüksek lisans dönemimden itibaren hem akademik alanda hem sosyal anlamda tecrübeleri ile beni yönlendiren; bilgiyi rehber edinmemi sağlayan ve inancımı kaybettiğim durumlarda cesaretlendiren saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Ali Şahin Örnek'e minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Hayatımın her döneminde desteğini, şefkatini, merhametini üzerimden hiçbir zaman eksik etmeyen, ahlaklı yaşamayı, dürüst yaşamayı ilke edindiren ve hayallerimden vazgeçmemeyi öğreten canım annem Sema YALÇIN' a, bugüne kadar her zor dönemimde yanımda bulunan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli babam Yalçın DOĞAR' a ayrıca teşekkür ederim. İlk öğretmenim olan, hayatımın tüm zorlu duraklarında bana maddi ve manevi güç veren anneannem Raziye HANÇER' e ve bu çalışma aşamasında her türlü fedakarlığı yaparak, bu uzun ve yorucu süreçte en büyük destekçim olan Ece BAKIRLIOĞLU' na minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Cengiz Ferhat DOĞAR

Çanakkale, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **viii**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

ŞEKİLLER ..... **xiii**

GRAFİKLER ..... **xiv**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TARİHSEL AÇIDAN SOSYAL POLİTİKA VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. Sosyal Politikanın Tanımı, Tarafları ve Tarihçesi **5**

1.1.1. Sosyal Politikanın Tanımı **5**

1.1.2. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi **7**

1.1.3. Sosyal Politikanın Tarafları **12**

1.1.3.1. Sosyal Politikanın Ulusal Tarafları ***12***

1.1.3.2. Sosyal Politikanın Uluslararası Tarafları ***14***

1.1.4. Sosyal Politikanın Araçları **15**

1.1.4.1. Sosyal Güvenlik ***15***

1.1.4.1.1. Sosyal Sigortalar **15**

1.1.4.1.2. Sosyal Yardımlar **16**

1.1.4.1.3. Sosyal Hizmetler **17**

1.1.5. Sosyal Politikanın Amaçları **18**

1.1.5.1. Sosyal Gelişme ***18***

1.1.5.2. Sosyal Adalet ***19***

1.1.5.3. Sosyal Bütünleşme ***20***

1.1.5.4. Sosyal Refah ***20***

1.1.6. Refah Devleti Kavramı **21**

1.1.7. Refah Karması 21
1.2. Sivil Toplum Kavramı, Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi 22
1.2.1. Sivil Toplum 22
1.2.1.1. Sivil Toplum Kavramı 23
1.2.1.2. Sivil Toplumun Kurumsallaşması 24
1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı 25
1.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi 28
1.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Amaçları ve Faaliyetleri 29
1.2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri 33

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA İLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE Kİ DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi 37
2.1.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Politika 38
2.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sosyal Politika 41
2.1.2.1. 1920-1960 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar 42
2.1.2.2. 1960-1980 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar 48
2.1.2.3. 1981-2000 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar 52
2.1.2.4. 2001 Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar 53
2.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi 60
2.2.1. Osmanlı Döneminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi 60
2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi 65
2.2.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları 65
2.2.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları 69
2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Dönüm Noktası (1996-2016) .. 73
2.2.3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları ve Faaliyetleri Kapsamında Değerlendirme 79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

3.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Süreçlerine Katılımı 85

3.1.1. Savunuculuk 85

3.1.1.1 Lobicilik..... 87

3.1.1.2. Kampanya 89

3.1.1.4. Aktivizm..... 89

3.1.2. Doğrudan Katılım 90

3.2. Sosyal Politikalar Bağlamında Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ile Devlet İlişkileri 91

3.2.1. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet İş birliği 93

3.2.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimler İş birliği 95

3.3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyo-Politik Amaçları 99

3.3.1. Sosyal Gelişmenin Sağlanmasında STK'lar 100

3.3.2. Sosyal Adaletin Sağlanmasında STK'lar 101

3.3.3. Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasında STK'lar 102

3.3.4. Sosyal Refahın Sağlanmasında STK'lar 103

3.4. Sosyal Politikalar ile Sivil Toplum Kuruluşlarının İlişkileri 103

3.4.1. Sosyal Güvenliğin Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşları..... 104

3.4.1.1. Sosyal Yardımlar Alanında Sivil Toplum Kuruluşları..... 104

3.4.1.2. Sosyal Hizmetler Alanında Sivil Toplum Kuruluşları 106

3.4.2. Sosyal Refahın Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşları 107

3.4.2.1. Eğitim ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi..... 108

3.4.2.2. Sağlık ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi..... 109

3.4.2.3. İstihdam, İşsizlik ve Sivil Toplum Kuruluşları..... 110

3.4.2.4. Göç ve Sivil Toplum Kuruluşları 111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN VAKIF VE DERNEKLERİ KAPSAYAN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Araştırma Metodu 113

4.1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Problemi 113

4.1.2. Araştırmanın Kapsam, Evren ve Örneklemi..... 114

4.1.3. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması 115

4.1.4. Araştırmanın Yöntemi..... 116

4.2. Araştırma Bulguları ve Yorum 117

4.2.1. Araştırma Kapsamındaki Vakıf/Derneklerin Demografik Özellikleri ... 117
4.2.2. Çanakkale'deki Vakıf/Derneklerin Faaliyet Alanları 119
4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet İlişkileri 123
4.2.3.1. Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Çanakkale'deki Dernek/Vakıflar ile İlişkileri 124
4.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İş Birliği Faaliyetleri 129
4.2.5. Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamu Karara Verme Mekanizmalarını Etkilemede Kullandıkları Yöntemler ve Karşılaştıkları Zorluklar 132
4.2.6. Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamuoyunu Etkileme Faaliyetleri ve Sonuçları 137
4.2.7. Devletin Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarına Maddi Destekleri 138
4.2.8.Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Topluma Hizmet Konusundaki Görüşleri 139
4.3. Araştırma Bulgularının Analizi 140
SONUÇ VE ÖNERİLER 146
KAYNAKÇA 152
EKLER 173
ÖZGEÇMİŞ 180

KISALTMALAR

A.G.E. : Adı Geçen Eser

A.G.K. : Adı Geçen Kanun

A.G.M. : Adı Geçen Makale

A.G.Y. : Adı Geçen Yönetmelik

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AÇSHB : Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AEP : Acil Eylem Planı

ASPB : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

BAK : Bölgesel Kalkınma Ajansı

BM : United Nations (Birleşmiş Milletler)

CIVICUS : World Alliance for Citizen Participation (Vatandaş Katılımı için Dünya İttifakı)

Çev. : Çeviren

DB : Dünya Bankası

DDB : Dernekler Dairesi Başkanlığı

Der : Derleyen

Ed. : Editör

HABITAT : Centre for Human Settlements (Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı)

Haz. : Hazırlayan

IASSW : İnternational Association of Schools of Social Work (Sosyal Hizmetler Okulları Uluslararası Birliği)

IFSW : International Federation of Social Workers (Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)

ILO : International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

İŞKUR : Türkiye İş Kurumu

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

KSS : Kurumsal Sosyal Sorumluluk

NPOs : Non- profit organizations (Kar gütmeyen kuruluşlar)

NPS : Non-profit sector (Kar gütmeyen sektör)

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

OHAL : Olağanüstü Hal

PVOs : Private Voluantary Organizations (Özel Gönüllü Kuruluşlar)

s. : Sayfa

SRAP : Sosyal Riski Azaltma Projesi

ss. : Sayfalar

SSGSSK : Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

STEP : Sivil Toplum Endeksi Projesi

STİGM : Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

SYDTF : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

SYDV	:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	:	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞNT	:	Şartlı Nakit Transferi
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	:	Türkiye Eğitim Derneği
TEGV	:	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSEV	:	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
UÇÖ	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
VGM	:	Vakıflar Genel Müdürlüğü
YADA	:	Yaşama Dair Vakfı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo1.1. Bazı OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payları (1990, 2000, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018) % 10

Tablo 1. 2. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 30

Tablo 1.3. İllere Göre Faal Dernek Sayıları 31

Tablo 2.1. Faaliyet Alanına Göre Dernekler 83

Tablo 2.2. Yeni Vakıfların Faaliyet Gösterdiği Alanlar 84

Tablo 4.1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı 117

Tablo 4.2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Kurumdaki Pozisyonlarına Göre Dağılımı ..118

Tablo.4.3 .Araştırmaya Katılan Kişilerin Çalıştıkları Vakıf/Dernek Hakkındaki Bilgilere Ait Bulgular 119

Tablo.4.4.Araştırmaya Katılan Vakıf/Derneklerin En Çok Faaliyet Gösterdiği Alanlar.....120

Tablo 4.5.Araştırmaya Katılan STK'lara Göre Vakıf/Derneklerin En Çok Gerçekleştirmesi Gereken Faaliyet Türü Sıralamasına Göre Dağılımı 122

Tablo 4.6. Merkezi Yönetimlerin STK'lar ile Temasa Geçtiği Konuların Dağılımı 124

Tablo 4.7. Yerel Yönetimlerin STK'lar ile Temasa Geçtiği Konuların Dağılımı 125

Tablo 4.8. Merkezi Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışma Durumlarına Göre Dağılımı 126

Tablo 4.9. Yerel Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışma Durumlarına Göre Dağılımı 127

Tablo 4.10. Merkezi Yönetimlerin Danıştıkları Konuları Uygulamaya Geçirme Durumları 128

Tablo 4.11.Yerel Yönetimlerin Danıştıkları Konuları Uygulamaya Geçirme Durumları 128

Tablo 4.12. STK'ların Kurumlar ile İş Birliği Yaptıkları Alanlara Göre Dağılımı 129

Tablo 4.13. STK'ların Faaliyet Alanlarını İlgilendiren Konularda Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkileme Girişimlerinde Bulunma Durumlarına Göre Dağılımı 132

Tablo 4.14. Kamu Karar Verme Mekanizmaları ile Temaslarda Karşılaşılan Sorunların Dağılımı 133

Tablo 4.15. Katılımcıların Politika Üretip Merkezi veya Yerel Yönetimlerle Paylaşma Durumu 134

Tablo 4.16. STK'ların Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkilemede Kullandıkları Yöntemlere Göre Dağılımı 135

Tablo 4.17. STK'ların Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkileme Girişimlerinin Olumlu Sonuçlar Verdiğini Düşünme Durumları 136

Tablo 4.18. STK'ların Kamuoyunu Etkilemek Amacıyla Görüşlerini Destekleyen Reklam Kampanyaları veya Toplumu Bilinçlendirmeye Yönelik Girişimlerde Bulunma Durumları 137

Tablo 4.19. Katılımcıların Kamuoyunu Etkileme Girişimlerinin Amacına Ulaşma Durumlarına Göre Dağılımı 138

Tablo 4.20. Devletin STK'lara Maddi Destek Verme Durumlarına Göre Dağılımı 138

Tablo 4.21. Devletin STK'lara Maddi Yardımda Bulunmasının STK'ların Bağımsızlığını Gölgeleme Düşüncülerine Göre Dağılımı 139

Tablo 4.22. Devletin Yürütmekte Olduğu Sosyal Hizmet Türlerinin Hangi Kurumlar Tarafından Gerçekleştirilmesi ile Verimliliğin Daha Fazla Artması Durumu 140

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Bir Şemsiye Terim Olarak Sosyal Politika.....6

Şekil 1.2. STK'ların Tarihi Evreleri 29

GRAFİKLER

Grafik 1.1.Yaşlılar için Emekli Maaşları, Erken Emeklilik Maaşları, Ev Yardımı ve Konut Hizmetleri 11

Grafik 1.2.Sağlık-Hasta İçi ve Dışı Harcamaları, Tıbbi Ürünler, Korunma 11

Grafik 1.3. Aile-Çocuk Yardımı ve Kredileri, Çocuk Bakımı Desteği, İzin Sırasındaki Gelir Desteği, Tek Ebeveyn Ödemeleri 12

Grafik 2.1. 2000 Yılı ve Öncesi Dernek Sayıları 69

Grafik 2.2. Yeni Vakıfların Yıllara Göre Dağılımı 71

Grafik 2.3. 1980-17.07.2018 Tarihleri Arasında Yeni Kurulan Vakıflar 71

Grafik 2.4. Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları 80

Grafik 2.5. Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları 81

Grafik 2.6. Derneklere Ait Gelir Toplamları (Tüm Türkiye) 82

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca önemli bir problem olan yoksulluk, XVI. ve XVII. yüzyıllardan itibaren belirgin bir toplumsal sorun olarak dönüşüm gerçekleştirmiştir. Yoksulluğun toplumsallaştığı erken kapitalist dönemde, söz konusu sorunun kaynağı yoksul kesimin emek piyasası dışında kalmasından dolayı olduğu anlayışı, kurumsal tedbirlerin yeterli düzeyde gelişim sağlayamamasına sebep olmuştur. XVIII. yüzyılın ortalarında başlayan sanayileşmeyle beraber toplumu ilgilendiren her alanda yaşanan değişimler; emek ve sermayenin karşı karşıya gelerek, sosyal politika uygulamalarının önem kazanmasını sağlamıştır. Sanayi İnkılabından ekonomide hâkim olan kapitalist sisteme bir sigorta unsuru olarak işlev gören sosyal politikanın II. Dünya Savaş'ından sonra devletlerin refah merkezli bir yaklaşım benimsemesi ile modern anlamdaki dönüşümü başlamıştır.

Dünya'da sayıları ve önemleri giderek artan Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), XIX. yüzyıl itibari ile kadın hareketleri, çevre hareketleri, işçi hareketleri gibi sosyal hareketlerin yoğunlaşması ile günümüzdeki modern dönüşümüne başlamıştır. Farklı misyon ve vizyonlar etrafında örgütlenen STK'lar sivil toplumun kurumsallaşmış tabakasını oluşturmaktadırlar. Günümüzde kamu sektörü ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör konumunda oldukları kabul edilmektedir. Bu özellikleri ile hem özel hem kamusal alanın dışında ve devlet ile toplum arasında bağımsız bir alanda bulunmaktadırlar. Toplumsal değişimlerden beslenerek ortaya çıkan STK'lar günümüzde toplumsal değişimleri ve gelişimleri etkileyebilecek kapasiteye sahiptirler. XX. yüzyılın son çeyreğinde benimsenen liberal ekonomi politikaları ve refah devletinde artan sosyal harcamaların kamu üzerinde bir kambur olduğu düşüncesi; devletlerin sosyal yükümlülüklerini STK'lara devretmeye başlamasını yol açmıştır. Böylelikle toplumsal sorunların giderilmesinde kamunun alternatifi olarak STK'ların aktif görev alarak; sosyal politikalar ile ilişkileri güçlenmiştir.

Günümüzde sosyo-ekonomik gelişmişliği yüksek Batı ülkelerinde STK'lar karar vericileri çeşitli yöntemler ile etkileyerek sosyal politikaların gelişiminin ve kapsamının artmasında önemli birer paydaş konumundadırlar. Diğer yandan kamunun sağladığı sosyal hizmetlerin yürütülmesini üstlenen alternatif refah sağlayıcı kurumlar olarak hem sosyal hem kamusal fayda oluşturmaktadırlar. Sosyal hizmetlerin sağlanmasında bir diğer önemli fonksiyonları ise birtakım hizmetlerinin finansmanını bağışlardan elde ettikleri gelirler ile karşılamalarıdır. Toplumsal imkanların yeniden toplumsal hizmetlere dönüşümünü sağlayan

STK'lar bu yönleriyle kaynakların tasarruflu ve verimli kullanılmasını sağlamaktadırlar. STK'ların kamu mekanizmalarına göre daha ulaşılabilir olmalarının yanında bürokratik süreçlerden uzak, mahalli ve özel uzmanlık alanlarının bulunması sosyal politikaların üretilmesi ve uygulanması aşamalarında sosyal faydanın maksimize edilmesini sağlamaktadır. STK'lar sosyal politikanın amaçları olan toplumsal gelişmenin, adaletin, bütünleşmenin ve refahın sağlanmasında birer sosyal dinamik aracını oluştururken; sosyal politikalar ise STK'ların toplumsal dayanışmayı güçlendirme, sosyal barış ve refahı arttırma amaçlarının gerçekleştirmesinde önemli bir araç görevi üstlenmektedir.

Türkiye'de ise tarihi, siyasi ve sosyal doku sosyal politikaların ve STK'ların gelişimine uygun bir zemin oluşturmaktadır. Osmanlı döneminden itibaren var olan gelişmiş vakıf kültürünün yanı sıra söz konusu vakıfların sosyal yardım ve hizmet alanlarındaki aktiviteleri Türkiye'deki STK'ların temelini oluşturmaktadır. Diğer taraftan Türk toplumunun yardımlaşma ve dayanışmaya yüklemiş olduğu özel anlamlar sosyal politikaların şekillenmesi ve gelişmesi adına önem taşımaktadır. Zira Türkiye'de Osmanlı döneminden başlayarak; Türkiye Cumhuriyeti tarihinde devam eden STK hareketleri önemli sosyal misyonlar barındırmaktadır. Tarihi, siyasi ve sosyal alt yapısı sosyal politika-STK ilişkilerinin gelişimine uygun olan Türkiye'de modern anlamda STK'ların sosyal politikalar ile ilişkileri, sosyo-politik faaliyetleri, devletin sosyal politikalarını etkileme faaliyetleri ve sosyal politikaları etkilemede kullandıkları yöntemler önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Tüm bunlara ilişkin olarak çalışmanın birinci bölümünde sosyal politika ve sivil toplum kuruluşlarının kavramsal çerçevesi ile tarihsel süreçte geçirdiği evrelerin üzerinde durulmuştur. Sosyal politikanın erken kapitalist dönemden başlayarak; Sanayi İnkılabı, II. Dünya Savaşı sonrasında geçirdiği dönüşümler ele alınmış; küreselleşme ve liberalizm etkisindeki değişimleri irdelenmiştir. Sosyal politikanın amaçları ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandığı toplumsal araçlar üzerinde durularak refah devleti ve refah karması kavramları irdelenmiştir. Sivil toplum ile STK kavramları arasındaki bağ tanımlanmış ve STK'ların amaçları, faaliyetleri, özellikleri ele alınmıştır. STK'ların sosyo-politik kapsamda değerlendirilebileceği bilgilere yer verilmiş ve bu doğrultuda geçirmiş oldukları tarihi evrelere kısaca değinilmiştir. Ayrıca STK'ların amaçları, özellikleri ve faaliyetleri ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Türkiye'de sosyal politikaların ve STK'ların tarihsel gelişimi irdelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sosyal gelişmelerin tarihi gerçeklikten uzak olmaması adına Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki gelişmelere de detaylıca değinilmiştir. Bu kapsamda Türkiye coğrafyasında meydana gelen tarihi gelişmeler; sırasıyla incelenmiştir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin modern anlamdaki sosyal politikasının oluşmasını etkileyen süreçler ile STK'ların tarihi seyrini ilgilendiren kalkınma planları, Avrupa Birliği Uyum Süreci ve hükümet programları da ele alınarak tarihsel perspektif detaylandırılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise STK'ların sosyal politikalar ile ilişkileri irdelenerek; sosyal politikaları etkilemek üzere başvurdukları savunuculuk faaliyetleri, sosyal politikalar bağlamında STK-devlet ilişkileri, STK'ların sosyo-politik amaçları ve sosyal politikalar ile STK'ların ilişkileri kapsamlı bir şekilde değerlendirilerek çalışmanın omurgası oluşturulmuştur.

Son bölümde ise Çanakkale'de sosyal politika alanında faaliyet gösteren STK'lar ile yapılan alan araştırmasının bulgularına yer verilmiştir. STK'ların merkezi/yerel yönetimler ile ilişkileri, kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede kullandıkları yöntemleri, kamu karar verme mekanizmaları ile temaslarında karşılaştıkları zorlukları ve kamuoyu etkileme faaliyetlerini analiz etmeyi amaçlayan 19 adet anket sorusundan oluşmaktadır. Elde edilen veriler sıklık dağılımı ve karşılaştırma tabloları ile analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve TARİHSEL AÇIDAN SOSYAL POLİTİKA ve SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sosyal politika ve sivil toplum kuruluşlarının kavramsal olarak çerçevesinin çizildiği ve tarihsel süreç esnasındaki dönüşümlerinin irdelendiği kavramsal ve tarihsel açıdan sosyal politika ve sivil toplum kuruluşları bölümünde sosyal politikanın tarafları, araçları ve amaçları irdelenerek refah devleti refah karması kavramları da ayrıntılı olarak ele alınmıştır. STK'ların ise ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi daha dar bir kapsamda ele alınarak tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri evreler ele alınmış; amaları, faaliyetleri ve özellikleri incelenmiştir.

Sosyal politikanın anlaşılabilmesi için tarihsel süreç esnasında anlam, kapsam ve model itibarı ile geçirdiği evrelerin irdelenmesi gerekmektedir. İnsanlığın ihtiyaçları doğrultusunda hem anlamı hem kapsamı genişleyen sosyal politikalar model olarak ise pek çok farklı şekilde uygulama alanı bulmuştur. İnsani ihtiyaçların sürekli artması, sosyal politikaların günümüzde çok geniş uygulama alanında tatbik edilmesini zorunlu hale getirmektedir. Diğer taraftan ise artan insani ihtiyaçlar sosyo-politik süreçlerin çok daha hızlı üretilip, uygulanmasını gerektirmekte ve yeni sosyo-politik aktörlerin oluşmasında etkili olmaktadır.

Her dönem farklı sosyal işlevlerin yerine getirilmesini sağlayan STK'ların günümüzde toplumsal taleplerin iletilmesinde ve gerçekleştirilmesindeki etkinlikleri önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Dolayısı ile STK'ların işlevsel olarak geliştirilmesini sağlamak ve kavramsal tanımını gerçekleştirebilmek için ise tarihsel bağlamda irdelemek gerekmektedir.

STK'ların ise sosyal politika uygulamalarında güçlü aktörler olarak öne çıkmaları ve insan ihtiyaçlarını karşılamada devlete göre çok daha verimli, etkin, kapsamlı ve hızlı olmaları sosyal politika-STK ilişkisinin irdelenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Söz konusu ilişkinin anlaşılabilmesi için ise sosyal politika ve STK'lar aşağıda hem kavramsal hem tarihsel olarak anlatılmıştır.

1.1. Sosyal Politikanın Tanımı, Tarafları ve Tarihçesi

Sosyal politikanın tanımı, tarafları ve tarihçesi aşağıda detaylı bir şekilde irdelenerek kavramsallaşması, gelişimi ve önemli sosyo-politik taraflar (aktörler) açıklanmıştır.

1.1.1. Sosyal Politikanın Tanımı

Sosyal politika kavramı etimolojik olarak incelendiğinde Latince socius ve Yunanca polis kelimelerinden oluşmaktadır. Socius kelimesine karşılık olarak sosyal kelimesi; sözlükte dost, ortak arkadaş anlamlarını ifade etmektedir. Sosyal kelimesi genel olarak ise toplumla ilgili konuların karşılığında kullanılmaktadır. Polis kelimesine karşılık gelen politika kelimesi ise çok farklı anlamlar taşımakla beraber genel olarak bir toplumdaki amaca yönelik önlemler bütününü ifade etmektedir. Sosyal politika kavramı ise "ekonomik bakımdan güçsüz olanları korumaya dönük ve devlet tarafından alınan önlemler bütünü" olarak tanımlanmaktadır[1].

Sanayi İnkılabı ile beraber tarihi, coğrafi, iktisadi ve teknolojik anlamdaki değişiklikler ve yenilikler kaçınılmaz olarak toplumsal birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Devletler arasında üretilen ürünleri pazarlamak ve daha az maliyetli doğal kaynakları kullanmak üzere sömürgecilik yarışı hız ile artarken bu sürecin dinamiğini teşkil eden piyasalarda ise daha fazla kâr elde edebilmek ve rekabeti güçlendirmek üzere ucuz emek ihtiyacı artmıştır. Sanayi İnkılabı'nın hemen ardından bu gelişmeler ile beraber iktisadi gelişim sürecine giren Kapitalizm bir taraftan yeni sermaye gruplarını oluşturup, güçlendirirken diğer taraftan da toplumu oluşturan piyasaların makro organizması olan ve gelişmekte olan sistemi gerçek anlamda besleyen büyük bir kesimi yoksullaştırmıştır. Avrupa Devletleri'nin toplumsal bir felaketin önüne geçmek amacı ile bu dönemde uygulamış olduğu politikalar bilimsel anlamda sosyal politikanın gelişerek, kurumsallaşmasına da ön ayak olmuştur[2]. Sosyal politikalara yönelik bazı tanımlama biçimlerinde kavramsal olarak mağdur gruplar ve bunlara yönelik koruyucu politikalar ifade edilirken bazı tanımlama biçimlerine göre ise kapitalist sistem ve sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunların kendini sınıfsal bir mücadele içerisinde göstermesi olarak

---

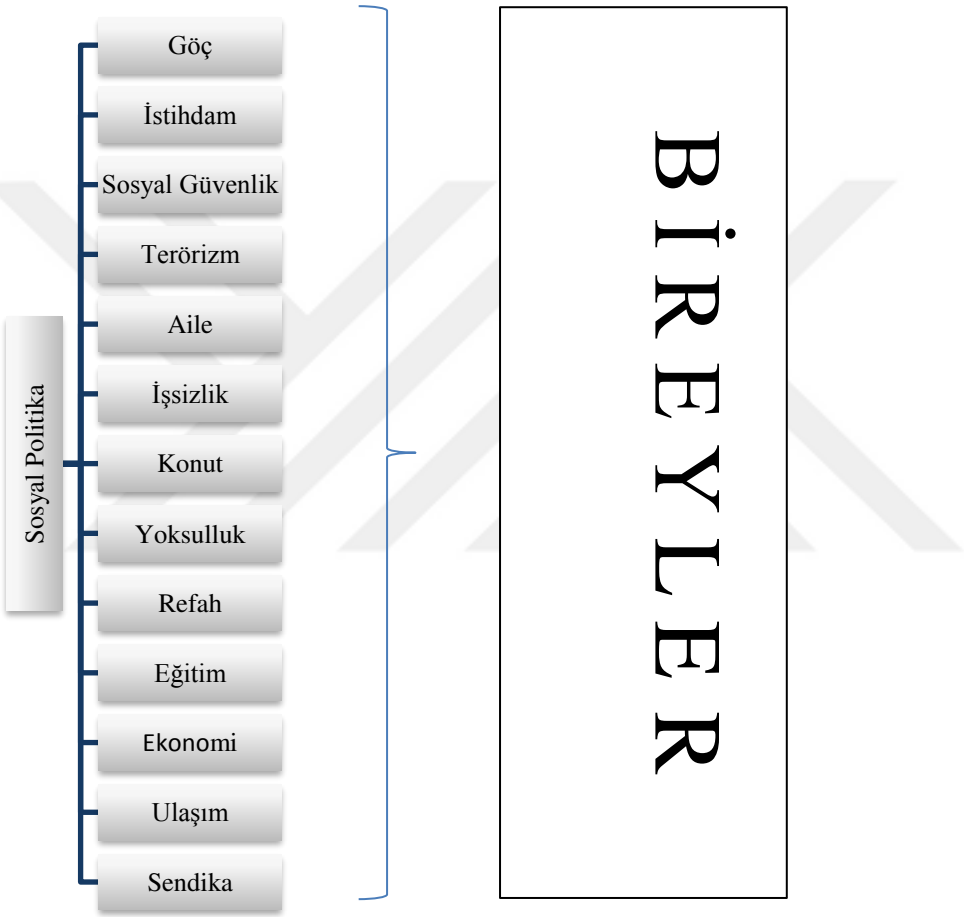
[1]Aysen Tokol, *Sosyal Politika*, Ceylan Matbaacılık, 1997 Bursa, s. 1.

[2]Şenay Gökbayrak, "Giriş", *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,* (Der. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson) (Ed. Bülent Özçelik) (Çev. Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak), Siyasal Kitabevi, Ankara 2011, s.7.

tanımlanmaktadır. Bir kısım tanımlamalara göre ise toplumsal dengeleri sağlamak amacı ile ortaya koyulan hedeflerdir[3].

Tarihi seyir içerisinde anlamı ve kapsamı da artan sosyal politikalar, kapitalist sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyal dengesizlikleri gidermekten öte toplumu oluşturan tüm kesimlerin sosyal gereksinimlerini karşılamayı hedeflemektedir[4].

Şekil 1.1. Bir Şemsiye Terim Olarak Sosyal Politika

Kaynak**:** Ken Blakmore ve Edwın Grıggs, Social Policy an İntroduction, Open Unıversıty Press, USA, 2007, s.3.

[3]Berrin Selçuk, İlke Bezen Aydoğdu, "Anayasal Düzeyde Türkiye'de Sosyal Politikaların Gelişimi", *International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES),* Cilt: 4, N: 1, 2014, s. 46.

[4]Suat Uğur, *Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri,* Ekin Yayınevi, Bursa 2013, s. 59.

Yukarıdaki şekilde de görülebileceği üzere sosyal politika, toplumu doğrudan ilgilendiren konuları kapsaması itibari ile terörizmden sosyal güvenliğe, ulaşımdan eğitime kadar çok geniş bir çalışma alanına sahiptir.

1.1.2. Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi

Bir bilim dalının anlaşılabilmesi, açıklanabilmesi ve geliştirilebilmesi için tarihi seyri dikkate alınarak oluşmasında meydana gelen şartları ve kavramsallaşma aşamalarını incelemek gerekmektedir[5].

XVI. ve XVII. yüzyıllardan itibaren Avrupa'daki tarım arazilerinin verimsizleşmesi ve toplulaştırılması ile beraber köylülerin yoksullaşarak kentlere doğru yoğun bir göç başlatması şehirlerde aşırı nüfus artışı ile beraber daha fazla suç, daha fazla bulaşıcı hastalık ve sayıları çok artmış sadaka ile geçinen bir yoksul kesimin varlığını da beraberinde getirmiştir. Önceleri kentlerde bulunan az sayıda yoksul, zenginlerin sadaka vererek ruhlarını tedavi etmelerine sebep olurken, erken kapitalizmin emek merkezli anlayışı yoksulları çalıştırma anlayışını güçlendirmiştir. Bu dönemdeki birtakım projeler emeği metalaştırarak, yoksullar üzerinden kâr elde ederek devletin çıkarlarını korumak ve ulusun zenginliğini arttırmak üzere iken bazıları ise çalışanların çıkarlarını da dikkate alıp emeğin sahibinin de bu kârdan yararlanabilmesini sağlamaya çalışmaktaydı. Değişen ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler yoksulluk ile mücadeleyi bireysel sadakacılıktan, kamusal önlemler almaya da zorlamaktaydı. Bu gelişmeler ışığında sosyal yardım amacı ile yoksulların istihdam edilmesi ve yine ekonomik olarak bir takım temel ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması, kurumsal anlamda bir sosyal politika uygulamasının da temelini oluşturmaktaydı[6].

Sanayi İnkılabı üretimden teknolojiye, toplumsal yapıdan eğitim ve hukuk sistemlerine kadar olumlu ve olumsuz değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişim sürecinin en büyük etkisi burjuvalar ve işçiler olarak iki ayrı belirgin ve birbirine zıt sosyal sınıfın ortaya çıkmasıdır[7]. Bu dönemde yüksek işgücü nedeniyle işçiler, sermayedarlar tarafından daha uzun çalışma saatleri ile ailelerini geçindiremeyecek kadar az ücretlere

---

[5]Fatih Kucur, Türkiye'de Sosyal Politika Biliminin Gelişimi ve Sebahattin Zaim Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s.5.

[6]Ayşe Buğra, *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, ss. 23-45.

[7]Arzu Yıldırım, "Belediyelerin Sosyal Politika Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: Malatya Belediyesi Örneği", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2014, N: 17, 2014, s.489.

çalıştırılmaktaydılar. Bu durum beraberinde yoksulluğu ve yoksulluktan dolayı insanların daha büyük kentlere göç etmesini getirmiştir. Büyük kentlere doğru seyreden işçi- göç hareketleri buralarda işsizliği sebep vermiş ve Avrupa o döneme kadar yaşamadığı kadar büyük işsizlik sıkıntısı ile karşı karşıya kalmıştır[8]. Bütün bu gelişmeler sermaye sahipleri ile emek sahipleri arasında kendi varlıklarını sürdürebilmek üzere sınıfsal ve ideolojik farklılıklar meydana getirmiştir. Devletlerin güvenlik; toplumun barış, huzur kavramlarını tehdit edecek düzeyde gerginleştirmiştir.

Sosyal politika ilk olarak XIX. yüzyılın ikinci yarısında Profesör Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kavram olarak kullanılmıştır. Fakat kavramın bilimselleşmesi 1873 yılında Alman Sosyal Siyaset Derneği'nin kurulması ile beraber gerçekleşmiştir. Kavramın literatüre girip bilimselleştiği bu erken dönemde devletin o devrin burjuva kesimi karşısında alması gereken önlemleri belirten dar ve politik bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır[9]. Kavramın ortaya çıkmasındaki temel faktör sermaye-emek ya da daha güncel bir ifade ile işçi-işveren arasındaki sosyal ve ekonomik sorunların oluşturduğu olumsuzluklardır. Bu sebeple sosyal politika kavramının kullanıldığı ilk zamanlar, devletlerin burjuva kesiminin aleyhine alması gereken tedbirler şeklinde görülmekteydi[10].

Sosyal politikanın uzun ve sancılı doğum sürecini takip eden XX. yüzyılda meydana gelen I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında oluşan olumsuz ekonomik ve toplumsal faktörler ile beraber dar anlamından sıyrılıp, toplumun tamamını kapsayacak şekilde politikalar üretecek bir araç olduğu anlaşılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra liberal düşünce bırakılarak, sosyal devlet anlayışı gelişmiş ve sosyal politikanın doğum sürecinin temel faktörlerinden olan yoksulluk ile mücadele ve çalışma koşullarının düzenlenmesi alanında yeni bir dönemi başlatmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönem sosyal devletin çok hızlı gelişme gösterdiği bir altın çağ olarak nitelendirilmektedir[11]. 1942'de İngiltere'de parasız ulusal sağlık sistemi, aile yardımı, tam istihdam ve ömür boyu süren yaygın bir sigorta sistemi öngören Sosyal Sigortalar ve İlgili Servisler Hakkında Rapor, William Henry

[8]Bekir Güzel, "Sanayi Devrimi'nin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sorunların Edebiyattaki İzdüşümü: Emile Zola'nın Germınal Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, N: 33, 2014, ss.160-161.
[9]Orhan Tuna ve Nevzat Yalçıntaş, *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1999, s.20.
[10]A.g.e., 22.
[11]Deniz Gürel, Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.10.

Beveridge tarafından hazırlanarak sunuldu ve Beveridge Raporu olarak da geçen bu yaklaşım birçok Avrupa ülkesi tarafından benimsenmiştir[12].

Keyneysen ekonomi politikaları 1970'li yıllara gelindiğinde devletlerin gelir ve giderleri arasındaki büyük farklar, sürekli artan enflasyon ve işsizlik, bu yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve uluslararası rekabet refah devleti anlayışını da değiştirerek kamusal harcamaların azalmasına yol açmıştır. Yeni bir model olarak sivil sektör, dini kurumlar, gönüllü sektör, kamu sektörü ve özel sektör olmak üzere tüm paydaşların katılımının sağlandığı ve devletin denetiminde olan refah karması anlayışı gelişmiştir[13].

Sanayi İnkılabı'ndan sonra işçi- işveren ilişkilerini düzenlemek üzere çalışma yaşamına devletin müdahaleleri şeklinde başlayarak günümüzde kapsamı genişleyen sosyal politikalar toplumun tüm kesimlerini karşılaşabilecekleri ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik temelli problemlerden korumak ve bu problemleri engellemek üzere toplumu, devleti oluşturan tüm paydaşların katılımı ile uygulama alanı bulmaktadır.

Günümüzde nüfusun yüksekliği, doğal kaynakların azalışı, daha sık yaşanan ekonomik krizler, dünyanın çeşitli yerlerinde devam eden sıcak ve soğuk savaşlar olması, uluslararası rekabetin çok daha sertleşmesine rağmen devletlerin sosyal harcamaları da tablo 1.1.' de görülebileceği üzere artmaktadır. Örneğin 1990 yılı ile 2018 yılında ki kamu sosyal harcamaları göz önüne alındığında Türkiye'nin ayırdığı bütçenin %69,9, ABD'nin, %29,4, Japonya'nın %50,2, Yunanistan'ın %33,1, Fransa'nın %22,1, İspanya'nın %18,9, Norveç'in %13,6 ve OECD ortalamasının da %1,4 oranında arttığını görmekteyiz. Grafik 1.1., grafik 1.2., ve grafik 1.3.'de OECD üyesi ülkelerin 1990-2015 yılları arasında sağlık, yaşlılık, aile harcamalarının yıllar arasındaki değişimleri verilmiştir. Özellikle aile, işsizlik, yaşlılık ve eğitim harcamalarının bu verileri arttırmada önemli bir payı vardır. Bu verilerden çıkarım ile günümüz devletlerinin refaha önem verdiğini ve harcamalarını arttırmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Sosyal harcamaların sürekli artmasına karşılık dünyada ki iç savaşlar, toplumsal ayaklanmalar, terörizm ve devletler arası savaşlar devam ederek, artmaktadır. 17 Kasım 2018 tarihinde alım gücünün düşmesi, ek vergi uygulamalarından sonra akaryakıt

[12]Taner ARAT, 1945-1980 Arası Avrupa ve Türkiye'de Sosyal Politikaların Gelişimi, https://www.academia.edu/19531583/1945-1980_aras%C4%B1_Avrupa_ve_T%C3%BCrkiyede_Sosyal_Politikalar%C4%B1n_Geli%C5%9Fimi , (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

[13]Süleyman Özdemir, "Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar" ", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N:48, 2004a, ss. 98-124.

zammı da söz konusu olunca Fransa'da başlayan Sarı Yelekliler toplumsal hareketi birçok ülkeye yayılmıştır[14]. 17 Kasım 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve Libya, Mısır ve Suriye'ye yayılarak; enflasyon, işsizlik, zor yaşam koşulları, gıda sıkıntısı, petrol fiyatları ve anti-demokratik yapıdaki ülke yönetimleri sebepleri ile yönetim karşıtı protestolar, mitingler ve iç çatışmalar yaşanmış ve hala daha yaşanmaktadır[15]. 9 Haziran 2016 yılında NTV haber sitesinde yayınlanan "Dünyada Çatışma Yaşanmayan Sadece 10 Ülke Kaldı" başlıklı haberde; Küresel Barış Endeksi dikkate alınmış ve dünya üzerinde bir emniyetsizlik olduğuna dikkat çekilmiştir[16].

Tablo 1.1. Bazı OECD Ülkelerinde Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH İçerisindeki Payları (1990, 2000, 2010, 2012, 2014, 2016, 2018) %

ÜLKELER	1990	2000	2010	2012	2014	2016	2018
Türkiye	3.8	7.5	12.3	12	11.7	12.5	12.5*
Kanada	17.5	15.8	17.5	17.1	16.7	17.4	17.3*
ABD	13.2	14.3	19.4	18.8	18.8	18.9	18.7
İsveç	27.2	26.8	26.3	26.5	26.8	26.4	26.1
Finlandiya	23.2	22.6	27.3	28.3	30.2	29.8	28.7
Meksika	3.1	4.4	7.4	7.2	7.6	7.5	7.5*
Almanya	21.4	25.4	25.9	24.5	24.7	25.1	25.1
Japonya	10.9	15.4	21.3	22.2	21.9	21.9	21.9*
İspanya	19.2	19.5	24.7	25.3	25.2	24.3	23.7
Fransa	24.3	27.6	31	31.4	32.2	32	31.2
Yunanistan	15.7	17.8	24.9	26.9	25.2	25.7	23.5
Norveç	21.6	20.4	22	21.4	22.8	25.7	25
Kore	2.7	4.5	8.2	8.7	9.7	10.5	11.1
Danimarka	21.9	23.8	28.6	28.7	28.8	28.7	28
İtalya	20.7	22.7	27.1	27.6	28.4	28.3	27.9
OECD	16.4	17.4	20.6	20.3	20.3	20.5	20.1

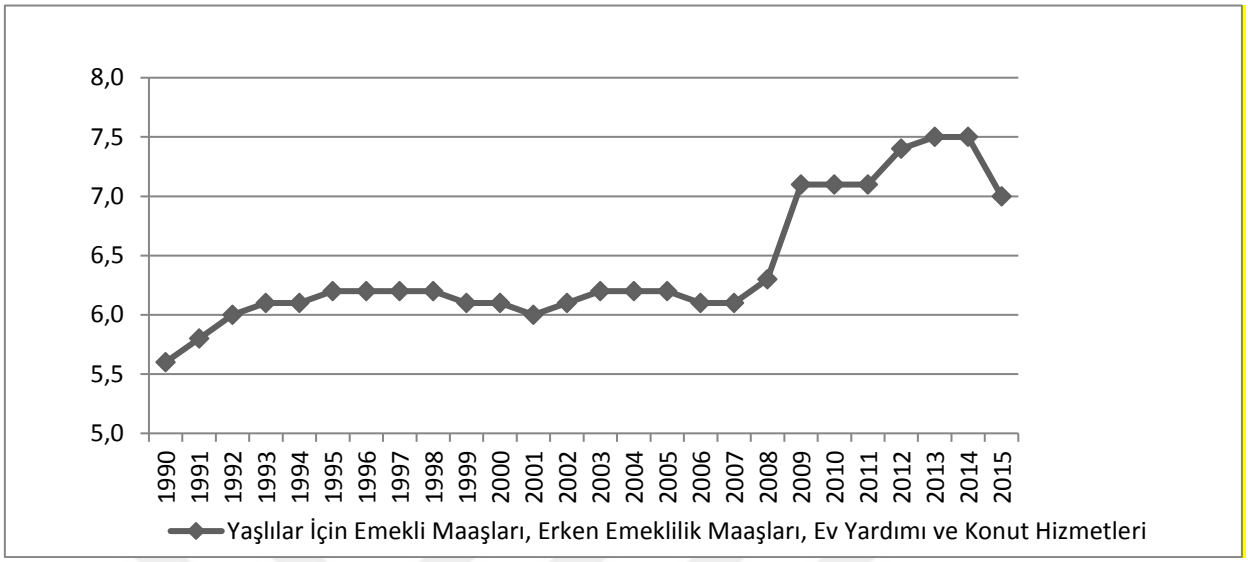
Kaynak: OECD, OECD Data Web Sitesi, "Sosyal Harcamalar", www.data.oecd.org (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

[14]Arzu Çakır, Fransa'da Sarı Yelekliler İsyanı, Amerika'nın Sesi, https://www.amerikaninsesi.com/a/fransa-da-2018-sari-yelekliler-isyani/4718500.html (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

[15]Mehmet Şahin ve Özge Uysal Şahin, "Arap Baharı'nın Türkiye Ekonomisine Etkileri", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 12, N: 23, 2014, ss. 171-174.

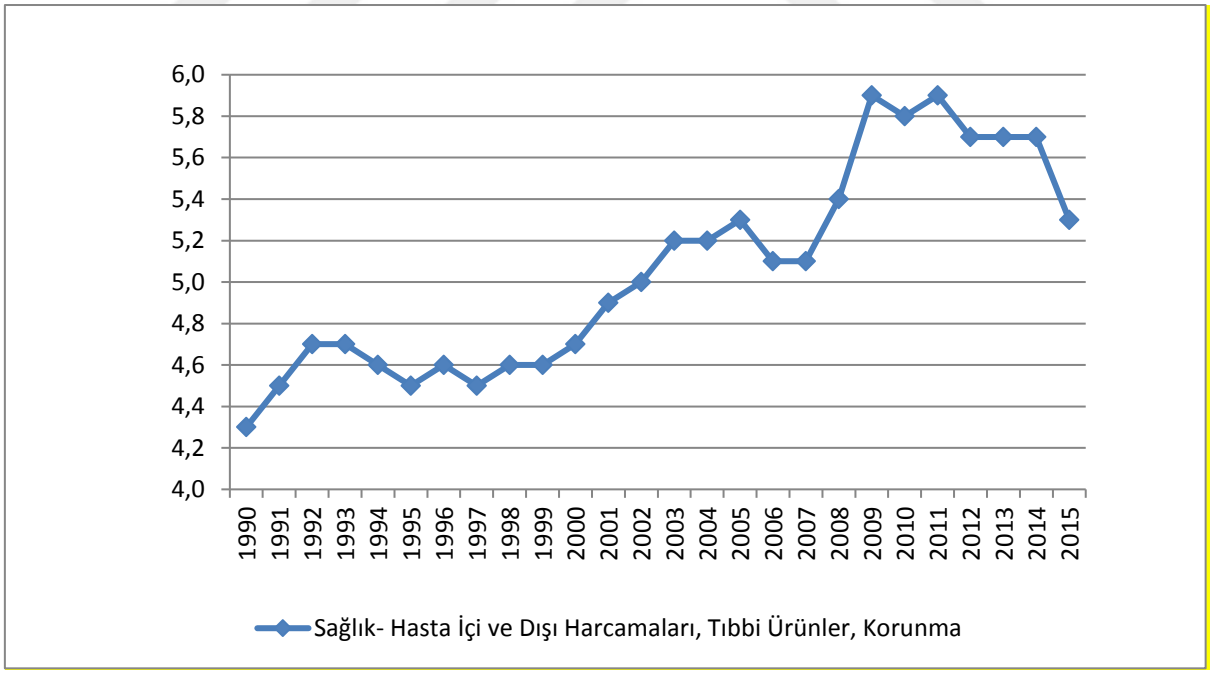
[16]Dünya'da Çatışma Yaşanmayan 10 Ülke Kaldı, NTV, https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyada-catisma-yasanmayan-sadece-10-ulke-kaldi,bIEkAFzwsEiJ2fWORH0fMA/ul_Xca82_kyMTn1hDYsYqg, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

Grafik 1.1. Yaşlılar için Emekli Maaşları, Erken Emeklilik Maaşları, Ev Yardımı ve Konut Hizmetleri

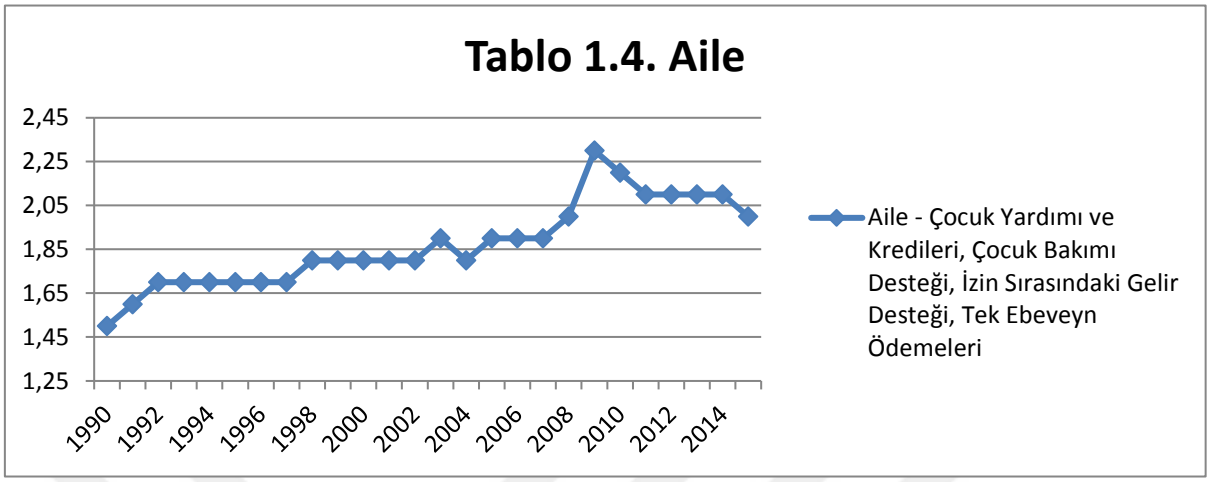
Kaynak: OECD, OECD Data Web Sitesi, "Emeklilik Harcaması", www.data.oecd.org (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

Grafik 1.2.Sağlık-Hasta İçi ve Dışı Harcamaları, Tıbbi Ürünler, Korunma

Kaynak: OECD, OECD Data Web Sitesi, "Sağlık Harcamaları", www.data.oecd.org (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

Grafik 1.3. Aile-Çocuk Yardımı ve Kredileri, Çocuk Bakımı Desteği, İzin Sırasındaki Gelir Desteği, Tek Ebeveyn Ödemeleri

Kaynak: OECD, OECD Data Web Sitesi, "Ailenin Kamu Harcamalarına Yararı", www.data.oecd.org (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

Günümüzde toplumu oluşturan tüm katmanları konu edinerek, refah faaliyetlerini yürüten sosyal politikaların uygulama alanının genişlemesine ve uygulama alanının genişlemesine karşılık dünyadaki toplumsal hareketler, savaşlar da artmıştır. Buradan sosyo-politik düzeyde tek başına devlet, genel müdahalelerinin artık yetersiz kaldığını ve toplumda daha özel çalışma alanları olan, bürokrasiden uzak ve doğrudan bireylere ulaşabilen STK'lerin, sosyal politika üretmede ve uygulamada daha aktif rol alması gerektiğini kanıtlamaktadır. Sivil Toplum ve Sosyal Politika kavramlarının birbirleri ile ilişkisi önümüzdeki bölümlerde irdelenecektir.

1.1.3. Sosyal Politikanın Tarafları

Sosyal politikanın ulusal ve uluslararası olmak üzere iki tarafı olduğunu söylemek mümkündür. Ulusal tarafları: devlet, STK'lar ve yerel yönetimlerdir. Uluslararası tarafları ise: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği (AB) olarak kabul edilmektedir.

1.1.3.1. Sosyal Politikanın Ulusal Tarafları

Devlet, sosyal politikanın temel tarafıdır. Devlet çıkardığı kanunlar, oluşturduğu kurumlar, işveren ve arabulucu rolü ile sosyal politikaların oluşturulmasında temeli oluşturmaktadır. Ülkenin siyasi, ekonomik, sosyo- kültürel yapısı ve uluslararası faktörler devletin sosyal politikaların oluşturulmasındaki rolünü kapsam ve içerik olarak

etkilemektedir. Ancak küreselleşme ve neo-liberal politikalar dünyada 1980'li yıllardan itibaren devletin sosyal politikaların oluşturulmasındaki rolünün tartışılmasına ve azalmasına yol açmıştır[17].

1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan neo- liberal akım, devletleri etkisizleştirerek birçok alanda olduğu gibi sosyal politikalar alanında verimsizleştirmiştir. Devletlerin bu boşluğunu gönüllülük esası ile çalışan Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tamamlamaya çalışmışlar ve bu alandaki önemleri de artmıştır. Devletler, bazı hizmetleri üretmek yerine STK'lardan almayı tercih etmişlerdir[18]. STK'lar kamusal alanların azaltılarak devletin küçülmesi yaklaşımını savunmaları ve bu yönleriyle son çeyrek yüzyılın hem ekonomik hem de politik felsefesine uygun bir kurum olmaları sebebiyle nitelik ve nicelik olarak sürekli gelişmektedirler[19].

Yerel yönetimler ise sosyal politikanın bir diğer etkin aktörüdür. Yerel İdareler Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 127. maddesinde "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, genel kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir." şeklinde tanımlanmıştır. Yerel yönetimler il, ilçe ve köylerde yaşayan insanların ilk muhatap oldukları kurumlar olması sebebiyle taleplerinin karşılanması için önemli hizmetler gerçekleştirmektedirler[20]. Özellikle küreselleşme ve neo-liberal politikaların ağırlığının arttığı yaklaşık son yarım asırda merkezden yerele doğru bir yetki aktarımı söz konusudur. Sosyal politikalar geleneksel olarak eğitim, sağlık, konut, kişisel sosyal hizmetler, bakım gelir ve istihdam desteği şeklinde tanımlanabileceği gibi; daha güncel ve modern anlamda boş zaman, çevre- iklim, ulaşım, toplum güvenliği, sosyal dışlanma gibi konuları da içeriğine dahil edebilir. Geleneksel ya da modern tanımlama fark etmeksizin yerel yönetimler sosyal politikanın temel unsurlarıdır. Seçilmiş yöneticiler, halk ile yakınlıklarından kaynaklı olarak sosyal anlamda daha geniş ve yerinde uygulama yapabilmektedirler[21].

---

[17]Aysen Tokol ve Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, Dora Basım, Bursa 2013, s.71.

[18]Süleyman Özdemir, 2004a, a.g.m., 109,110.

[19]Süleyman Özdemir, "Kâr Gütmeyen Kuruluşlar" (KGK) ve Sosyal Refahın Sağlanmasında Artan Rolü", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N:48, 2004b, s.129.

[20]Ekin Gülşen ÇELİK, Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013, s.53.

[21]Guy Daly ve Howard Davis, "Yerel ve Bölgesel Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Politika", *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,* (Der. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson), (Ed. Bülent Özçelik), (Çev. Onur Can Taştan), Siyasal Kitabevi, Ankara 2011, s.354.

1.1.3.2. Sosyal Politikanın Uluslararası Tarafları

Sosyal Politikanın ulusal aktörleri olduğu gibi uluslararası anlamda da sosyo-politik aktörler mevcuttur. Devletlerin anlaşmalar ile bağlı olduğu kurumlar, yine devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu ekonomik ve siyasal birlikler, bölgesel kuruluşlar, işçi ve işveren sendikaları bunlara örnek olarak gösterebilir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1919 yılında I. Dünya Savaşı'na son veren Versay Anlaşması kapsamında evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temelinde inşa edilebileceği inancından hareketle kurulmuştur[22]. Kuruluşundan bugüne bütün dünyada sosyal adaletin sağlanması üzerine çalışmalar yaparak uluslararası sosyal politikanın oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir lokasyona sahiptir.

Birleşmiş Milletler, korkunç bir savaş sonrasında uluslararası ilişkileri istikrara kavuşturmaya yardım etmek ve barış için daha güvenli bir temel oluşturmak üzere kurulmuştur[23]. Birleşmiş Milletler'in uluslararası ilişkileri düzenleyen, barışı tesis eden politikalarının yanı sıra; anlaşmazlıkların çözüldüğü, bütün insanların hayatlarını iyileştirecek çalışmaları da bulunmaktadır. Çocukların hayatta kalması ve gelişmeleri, çevrenin korunması, yoksulluğun azaltılması, insan hakları, sağlık ve tıbbi araştırmalar, ekonomik kalkınma, afetlerde yardım, ulaşım, çalışanların hakları gibi birçok farklı alanda çalışmalarını sürdürmektedir[24]. Bu özellikleriyle devletleri bağlayıcı ve yaptırım mekanizması olan kurum, sosyal politika uygulamalarının uluslararası aktörlerinin başında gelmektedir.

Uluslararası çalışma standartlarının oluşturulmasında etkili olan ve çalışanların çıkarlarını uluslararası alanlarda temsil eden sendikal kuruluşlardır. Ticari anlamda sınırların kalkması, çok uluslu şirketlerin sayılarının ve etkilerinin artması ile beraber ulusal ve bölgesel düzeyde faaliyet gösteren uluslararası sendikaların da önemi artmaktadır. Bu

---

[22]ILO'nun Tarihçesi, Uluslararası Çalışma Örgütü, https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372874/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

[23]BM Sistemi 70 Adımda BM, Birleşmiş Milletler Ankara Enformasyon Merkezi, http://www.unicankara.org.tr/tr/bm-sistemi-70-adimda-bm/ (Erişim Tarihi: 14.02.2019).

[24]BM Sistemi 70 Adımda BM, Birleşmiş Milletler Ankara Enformasyon Merkezi, http://www.unicankara.org.tr/tr/bm-sistemi-70-adimda-bm/ (Erişim Tarihi: 14.02.2019).

yönleri ile uluslararası sendikaların uluslararası çalışma standartları oluşturmaları sebebiyle önemleri artmaktadır[25].

1.1.4. Sosyal Politikanın Araçları

Sosyal politika, amaçlarını gerçekleştirebilmek üzere çeşitli metotlardan yararlanmaktadır. Söz konusu metotların, sosyal politikanın sosyal güvenlik unsurlarını aktif bir şekilde kullanarak bireylerin ve toplumun geleceğini garanti altına almak üzere sistemleştiği görülmektedir. Bu kapsamda sosyal politikanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandığı araçlar aşağıda irdelenmiştir.

1.1.4.1. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı bireylerin güvence altına alınmasıdır[26]. Bireylerin anne karnından, ölümlerinden sonra da devam eden minimum derecede yaşamını sürdürebilecek imkanların sağlanmasına yönelik gelişimi insanlıkla beraber devam edecek bir modern refah programıdır[27].

Toplumu oluşturan fertlerin birbirinden ayrı düşünülemeyeceğinden yola çıkarak sosyal güvenlik sistemlerinin, sosyal devlet ilkesi gereği tüm bireyleri kapsaması gerekmektedir. Kapsayıcı bir sosyal güvenlik programını oluşturan unsurlar ise aşağıda incelenmiştir.

1.1.4.1.1. Sosyal Sigortalar

Sosyal sigortalar; prim esasına dayalı olarak bir ülkede çalışanları, iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve ailevi yüklerden kaynaklı oluşabilecek risklerden korumak üzere devlet tarafından oluşturulan bir sigortadır. Türkiye'de faaliyetleri Sosyal Güvenlik Kurumu gerçekleştirmektedir[28].

Sosyal sigortalar sistemi ile çalışan kesim dönemlik primler ödeyerek ya da prim kesintileri ile kazan- kazan esasına dayalı olarak, sosyal risklerden korunmaktadırlar.

---

[25]Pir Ali Kaya ve Ceyhun Güler (Ed.), "Uluslararası İşçi Örgütlerinin Tarihsel Gelişimi, Faaliyetleri ve Üye Yapıları", *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Normlar, Kurumlar, Sorunlar ve Güncel Gelişmeler,* Banu Uçan Hekimler, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2017, s.257.
[26]Suat UĞUR, a.g.e., s.62.
[27]Hasan Yüksel, *Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika*, Ekin Yayınevi, Bursa 2014, s.74.
[28]Suat UĞUR, a.g.e., s.71.

1.1.4.1.2. Sosyal Yardımlar

İhtiyaç sahibi bireyleri asgari yaşam standartlarına ulaştırmak ya da bu standartları korumak üzere karşılıksız olarak kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan yardımlardır. Bu yardımlar aynî veya nakdî olabilir. Bu yardımlar ile beraber bireyin en kısa zamanda gelir elde ederek kendinin ve ailesinin yaşam standartlarını yükseltip üretime katılması hedeflenir[29].

Sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin sağlanmasında bir araç olarak kabul edilmektedir[30]. Sosyal politikanın konusu toplumun tamamı olduğuna göre araçlarının da toplumun tamamını kapsaması gerekmektedir. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar talebinin sürekli artmasından sosyal yardımın konusunu oluşturan aynî ve nakdî yardımlarında bir sistem içerisinde yönetilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal yardımlar, sosyal sigortaların kapsamadığı kişileri güvence altına almak üzere uygulanmaktadır. 2018 yılında ismi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı iken 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname[31] (KHK) ile Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı olarak değiştirilen bakanlığın ve Dünya Bankası'nın ortak yayınladığı Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi Raporu'nda "Türkiye'de sosyal yardımlar ulusal düzeyde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) bünyesindeki Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından yönetilmekte ve yerel düzeyde kurulu 1.000 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından uygulanmaktadır. SYDV'ler illerde vali, ilçelerde kaymakamlar başkanlığında faaliyet göstermektedir[32]" şeklinde sosyal yardımların yönetimi konusunda tanımlama yapmıştır.

Sosyal yardımlar, insanlık tarihi ile beraber var olmuş ve özellik ile dini ritüellere gereği yardımlaşma ve dayanışma bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok eski tarihlerden bu yana dini müesseseler muhtaç bireylere sosyal yardımlarda bulunmaktadırlar. Günümüzde sosyal yardımlar başta kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından

---

[29]İbrahim Türkoğlu, "Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik, *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, Cilt: 8, N:3, 2013, s.280.

[30]Suat UĞUR, a.g.e., 71.

[31]703 Sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, R.G.: 09.07.2018/30473-3. Mükerrer.

[32]T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve The World Bank, *Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi,* Ankara 2017, s.11.

uygulanmakta ve dini esaslı yardımlardan ayrılmaktadırlar. Bu kapsamda devletin yapmış olduğu ödemeler sosyal devletin kamu desteğidir[33].

Sosyal yardımlar kapsam bakımından çok geniş bir alana yayılmaktadır. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi özel sektör ve bireyler de sosyal yardımları finanse ederek, yoksul kişilere ulaştırma görevini vicdanen yürütmektedirler. Ayrıca dini kurumların faaliyetleri de geçmişten günümüze aralıksız olarak devam etmektedir. Böylesi bir tabloda özellik ile kamu imkânlarının yetersiz, istihdamın düşük, gelir dağılımının düzensiz olduğu bölge ve ülkelerde kayıt dışı bir sosyal yardım ekonomisi ile karşılaşabiliriz.

Sosyal devlet açısından sosyal yardımlar son alternatif olarak düşünülmelidir. Gelir dağılımının düzeltilmesi, yoksulluğun azaltılması, istihdam arttırıcı politikalar, emekli gelirlerinin makul düzeyde arttırılması, etkin bir vergi sistemi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin ulaşılabilir- kaliteli olması gibi alt başlıklar sosyal yardımlardan önce devreye girmelidir[34].

1.1.4.1.3. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, 2013 Mart Ayında küresel düzeyde IFSW (International Federation of Social Workers – Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu) ve IASSW (International Association of Schools of Social Work – Sosyal Hizmet Okulları Uluslararası Birliği) genel kurulları tarafından "sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslek ve sosyal değişimi ve gelişmeyi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen akademik bir disiplindir. Sosyal adalet ilkeleri, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliğe saygı, sosyal hizmet için çok önemlidir. Sosyal hizmet teorileri, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve yerli bilgi teorileri ile desteklenen sosyal hizmet, insanları ve yapıları yaşamın zorluklarını ele almak ve refahı artırmak için meşgul eder. Yukarıdaki tanım ulusal veya bölgesel düzeyde artırılabilir." şeklinde küresel düzeyde tanımlanıp onaylanmıştır[35].

Türkiye'de sosyal hizmetler kurumsal olarak T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde uygulanmakla beraber çeşitli bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları tarafından da yürütülmektedir.

---

[33]Hasan ŞENOCAK, "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 56, 2010, s.439.

[34]Cem Başlevent, "Sosyal Yardımlar", *İktisat ve Toplum*, N:53, 2015, s.37.

[35]International Social Services Federation, Global Defination of Social Work, https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/, (Erişim Tarihi: 18.02.2019).

Sosyal devletin, toplumu bir bütün olarak ele alması ve başta temel sosyal dengesizlikleri gidererek, refahı yükseltme idealini hayata geçirmesi geniş tabanlı ve katılımlı bir demokratik anlayış ile mümkün olabilecektir. Devleti meydana getiren faktörlerin tamamının yönetime ve uygulamaya iştiraki sosyal hizmet uygulamalarının verimliliğini arttıracaktır.

Yukarıda sosyal hizmetin verimliliğinin artış koşulu, sosyal politikaların tamamı içinde geçerli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde yerel, ulusal, bölgesel küresel anlamda faaliyet gösteren çok sayıda STK'nın varlığı bireylere kolektif hareket ederek ortak çıkarlar ve faydalar için çalışma şansı sağlamaktadır.

Devletlerin müdahaleci bir politik anlayışa sahip olduğu Avrupa'daki bazı refah devletleri ise sosyal hizmeti kendileri ürettikleri için STK'ların faaliyet alanını daraltmaktadırlar ancak söz konusu devletlerde STK'lar danışma faaliyetleri yapmaktadırlar. Böylelikle devlet oluşturduğu sosyal politikalarda STK'lara danışarak karşılıklı fikir alışverişleri sonucunda toplum yararına politikalar üretmektedirler. STK'lar bu şekilde devletin ürettiği sosyal politikaları etkileme şansına sahip olarak sosyo-politik anlamda da önemli bir rol üstlenmiş olmaktadırlar[36].

1.1.5. Sosyal Politikanın Amaçları

Sosyal politika; bireylerin refah ve refah hizmetlerine doygunluğunu arttırarak toplumsal devamlılığı sağlamak üzere çeşitli araçlar vasıtasıyla amaçlarını gerçekleştirmektedir. Yukarıda sosyal politikaların kullanmış olduğu araçlar ve bu araçların uygulanmasındaki temel taraflar (ulusal ve uluslararası) irdelenmiştir. Aşağıda ise sosyal politikanın amaçları kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir.

1.1.5.1. Sosyal Gelişme

Devletlerin iktisadi olarak sürekli büyüme ve kalkınma hedefleri beraberinde üretimin artması, gelire bağlı refahın artması, teknolojik gelişmeler, aşırı rekabet, emek-gelir dengesi gibi çalışma yaşamını etkileyen temel değişikleri meydana getirir. Bu değişiklikler ile beraber yeni toplumsal sorunlar ve sosyo-politik aktörlerin yetersizliği söz konusu olmaktadır.

---

[36]Deniz Gürel, a.g.e., 14.

İktisadi büyüme temel olarak üretim miktarının ve kişi başına düşen milli gelirin artması ile ölçülmektedir. Ancak bu durum samimi bir büyümeyi yansıtmamaktadır. Bir ülkede kişi başına düşen milli gelirin yüksek ancak dağılışı adaletsiz ise siyasi istikrarsızlıklar ve sosyal karmaşıklıkların yaşanması kaçınılmazdır. Günümüz sosyal politika uygulamaları, toplumu bir bütün olarak ele almak zorundadırlar. Ekonomik anlamdaki büyümeyi sosyal meseleleri de ön görerek desteklemek gerçek bir kalkınmayı meydana getireceği gibi sosyal politikanın sosyal adalet amacını da gerçekleştirecektir[37]. Sosyal gelişme, ekonomik refah ile birlikte sosyal refahın da yükseleceği politika ve yaklaşımları öngörerek ekonomik büyüme ve kalkınma ile meydana gelen refah artışını toplumun tamamına ulaştırmayı hedeflemektedir[38].

1.1.5.2. Sosyal Adalet

Sosyal politikalar, ekonomi ve toplum arasında adil bir denge kurarak sosyal adalet hedefini gerçekleştirmektedir[39]. Sosyal adalet, nimet ve külfetlerin toplumda adil bir şekilde dağıtılması[40], bütün mal ve hizmetlerin mutlak eşitlik ilkesine göre dağıtılması [41] şeklinde tanımlanırken sosyal adaletin hayata geçirilmesinde sosyal hizmetlerin önemli bir işleve sahip olduğu[42] belirtilmektedir.

Bütün bu tanımlamalar ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti 17. Başbakanı Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın, *"Sosyal adalet ana kaygımızdır ve hükümetimiz bunun da en ağırlık noktasını vatandaşlar arasında fırsat eşitliğini yaratmada görmektedir[43]"* şeklinde ifade ettiği sosyal adalet kavramı, sosyal politika uygulamalarında sonuç itibari ile hem bir hedef hem de uygulamaların sağlıklı ve adil yürütülmesi açısından bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[37]Enis Öksüz, "Sosyal Gelişme", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 32, N: 1-4, 1972, s.32.
[38]Ferza Erdendoğdu, Sosyal Politika, 2014, ss.4-5. https://www.academia.edu/11351134/Sosyal_Politika (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
[39]Cahit Talas, *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992, s.72.
[40]Onur Sunal, "Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 66, N:3, 2011, s.286.
[41]Arslan Topakkaya, Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir? Politika Dergisi, s.10. http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/sosyal_adalet_kavrami_sadece_bir_ideal_midir.pdf (Erişim Tarihi: 22.02.2019).
[42]Hüsamettin Çetin, "Sosyal Adalet, Sosyal Hizmetler ve Bütçe", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt: 26, N: 2, 2015, s.145.
[43]İrfan Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, 6, TBMM Basımevi, Ankara 2013, s.4574.

1.1.5.3. Sosyal Bütünleşme

Sosyal bütünleşme, sosyal farklılıkları azaltarak toplumsal yapıyı güçlendirmeyi ve toplumu oluşturan bütün fert, grup, sınıfların uyum içerisinde bulunmalarını hedeflemektedir[44]. Literatürde sosyal bütünleşme ve sosyal denge birbirlerini tamamlayan iki eş kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal refahın birey, sınıf, sosyal grup, coğrafi bölgelere göre eşit şekilde dağıtılması[45] ifadesi sosyal denge olarak tanımlanmaktadır.

Yetersiz endüstrileşme, sermaye yetersizliği, borç sarmalı, çarpık kentleşme, bölgesel dengesizlik ve işsizlik gibi temel sorunlar, sosyal bütünleşmeyi olumsuz yönde etkilemektedir[46]. Bir başka ifade ile sosyal bütünleşmenin sağlanması politik ve ekonomik faktörler başta olmak üzere eğitim, kültür, endüstri ilişkileri, demokrasi gibi değerler etrafında şekillendirilecek politikalar ile mümkün olacaktır[47].

1.1.5.4. Sosyal Refah

Anlam itibari ile refah kelimesi; bolluk, rahatlık, huzur kavramları ile paralellik gösterebilecek bir ifade taşımaktadır. Sosyal refah kavramı ise toplumun refahı ile ilgilenmektedir.

Sosyal refah dar anlamda ekonomistler açısından gelire ve satın alma gücüne dayalı bir memnuniyeti[48] ifade etse de bununla beraber eğitim imkânlarının arttırılması, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, sosyal harcamaların bütçe içerisindeki payının arttırılması; konutlardaki elektrik, su, internet kullanımı, sağlık hizmetlerinde kalitenin arttırılması ve toplumun bunlar gibi refah unsurlarına ulaşımının kolaylaştırılması[49] sosyal politikanın sosyal refah hedefidir. Sosyal refah amacı, toplumu ilgilendiren ekonomik, sosyal, hukuki tüm faktörlerin adil, ulaşılabilir ve mutluluk, doyum uyandırıcı düzeyde olması ile beraber tüm bireylerin bu normlardan asgari düzeyin üzerinde yararlanmasını hedeflemektedir.

---

[44]Sami Güven, *Sosyal Politikanın Temelleri***,** Ezgi Kitabevi, Bursa 1995, s.25.
[45]A.g.e., 24.
[46] Meryem Koray, *Sosyal Politika*, İmge Kitabevi, Ankara 2005, s.146.
[47] Sami Güven, a.g.e., 25.
[48]Coşkun Can Aktan ve Özlem Özkıvrak, *Sosyal Refah Devleti*, Okutan Yayınları, Ankara 2008, s.8.
[49]Eyüp Bedir, "Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları", *Sosyal Politika,* (Ed. Abdurrahman İlhan Oral, Yener Şişman), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2014, s.11.

1.1.6. Refah Devleti Kavramı

Refah devleti dar anlamda sosyal politikalar aracılığı ile eğitim, sağlık, kültür, tam istihdam, gelir, güvenlik gibi alanlarda asgari düzeylerin üzerinde bir yaşamı taahhüt eder ve hayata geçirir[50].

Yukarıda yapılan tanımı karşılaştırmalı olarak irdeleyecek olursak modern bir devlet; her türlü altyapı hizmetlerini (yol, su, elektrik, internet, telefon vb.) oluşturarak hastane, okul, itfaiye gibi çeşitli kamu hizmeti veren kurumları inşa ederek istihdam ve üretim yapar ya da bunları yaptırır. Vatandaşlarının yararlanabileceği her türlü hizmeti hazır hale getirme çabasında olur. Refah devleti ise bütün bu hizmetlerin ötesinde toplumun tüm kesimlerinin bu hizmete eşit olarak erişimini kolaylaştırır. Okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, hastanelerdeki yeterli doktor ve yardımcı sağlık personeli sayıları, tıbbi malzemelerin yeterliliği refah devletinin konusudur. Geleneksel devlet, karakollar inşa ederken refah devleti suçu başlamadan bitirmeyi hedefler[51].

Refah devleti, sorunların çözümlerinden ötede sorunların kaynakları ile ilgilenir hatta ileride oluşabilecek sosyal sorunları öngörerek önlemler almak üzere, sosyal politika belirler ve uygular. Bu sayede kısa süreli de olsa meydana gelebilecek toplumsal rahatsızlıklarında önüne geçerek bireyin gelişimini, mutluluğunu, huzurunu ve refah algısını her zaman en üst düzeyde muhafaza eder.

1.1.7. Refah Karması

Refah literatüründe ağırlıklı olarak, refah karması (welfare mix), refah üçgeni (welfare triangle), refah çoğulculuğu (welfare pluralism), refah devletinin ötesi (beyond the welfare state) kavramları ile refah hizmetlerini sağlamaya yönelik olarak paydaşlar açıklanmaya çalışılmıştır[52].

II. Dünya Savaşı sonrasında artan sosyal harcamaların kamuda yüksek maliye yükü oluşturması, 1970'li yıllarda yaşanan iktisadi kriz refah devleti çözümlerinin eleştirilmesine yol açmış[53] 1980'li yıllardan itibaren liberal iktisat politikalarının yaygınlaşması ve

---

[50]Leyla Firuze Arda Özalp, İktisatta Refah ve Refah Devletinin İktisadi Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, s.55.
[51]İrfan Kalaycı, "İktisadi Kriz Karşısında 'Sürdürülebilir' Refah Devleti", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt: 4, N:2, 2014, s95.
[52]Süleyman Özdemir, 2004a, a.g.m., s.99.
[53]Abdülhalim Çelik, "Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 50, 2010, ss.311,312.

finansman, büyüme, demografik sorunlar ile beraber sosyal devletin (refah devleti) alanının daraltılması gündeme gelerek[54] yeni modeller üzerinde durulmaya başlamıştır.

İktisadi olarak 'az devlet, geniş piyasa' anlayışının hâkim olduğu bu dönemlerde; refah devleti ekonomideki kamusal boşlukları özel kuruluşlara aktarırken, sosyo-politik alandaki kamusal boşluğu da üçüncü sektör olarak da adlandırabileceğimiz sivil toplum kuruluşlarına devretmeye başlamıştır. Refah karması kavramı, demokratik anlayış bağlamında tabanın yönetime katılması ile yakından ilgilidir. Keza refah karması programlarında toplumu oluşturan bütün kurumlar (kamu kurumları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları) sosyo-politik anlamda önemli aktörlerdir.

Refah karması programlarında devlet, sosyal politika hizmetini doğrudan kendisi üretmek yerine diğer tüm paydaşları ile beraber gerçekleştirip kendisini daha ağırlıklı olarak hizmetlerin finansmanı ve yönetimi[55] faaliyetlerini yürütmesini amaçlamaktadır. Refah çoğulculuğu ya da refah karması anlayışı ile özel ve sivil sektör sosyal politikaların bir parçası olarak, sosyal politikaları da etkileme şansına sahip olmaktadırlar.

1.2. Sivil Toplum Kavramı, Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir sektör olarak ifade edilen STK'ların özellikle refah karması uygulamaları ile sosyal politika alanında etkili aktörler olmaları ve gelecekte bu etkilerinin pekişeceği düşüncesi sosyal politikalar bağlamında STK'ların işlevsel özelliklerinin tartışılmasının yolunu açmaktadır. Bu kapsamda STK'ların işlevsel özelliklerinin ve geleceğinin tartışılması için öncelikli olarak tarihsel gelişimini ve tanımını sivil toplum kavramı çerçevesinde irdelemek gerekmektedir. Aşağıda sivil toplum kavramı çerçevesinde STK'ların tarihsel gelişimi ve tanımsal analizi irdelenmiştir.

1.2.1. Sivil Toplum

Sivil, kamu çalışanı olmayan bireyler için kullanılan bir kelime olmak ile beraber sivil toplum, devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu anlamını taşımaktadır[56]. Sivil toplum;

---

[54]Ömer Şanlıoğlu, "Sosyal Refah Devletinin Krizi ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt: 6, N: 2, 2016, s.175.

[55]Süleyman Özdemir, 2004a, a.g.m., ss.101-102.

[56]Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c755e24915f31.64217567 , (Erişim Tarihi:24.02.2019).

devletten ayrışabilen sivil alanın, sivil referansın ve sivil kimliğin oluşması ile mümkün olacaktır[57].

1.2.1.1. Sivil Toplum Kavramı

Literatür tarandığında sivil toplum kavramı ile ilgili olarak üzerinde uzlaşı sağlanmış bir tanımın olmadığını bunun da sivil toplum kavramının Sosyal Bilimler alanında bütün akademik disiplinler ile bağı olmasından meydana gelen farklı bakış açılarından olduğunu belirtmek mümkündür. Sivil toplumun, bireyi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren tüm olaylar açısından da değerlendirilebilmesi kavramın tanımının geniş bir aralık bulmasının ana sebeplerindendir.

Sivil toplum ekonomik, sosyal, kültürel veya politik alanlardaki farklı grupların etkileşim alanıdır. Bu farklı gruplar aileden medya kuruluşlarına, siyasi partilerden sendikalara, gönüllü kuruluşlardan ekonomik çıkar gruplarına kadar çok geniş bir alanı ve alanlar arasındaki iletişim, alışveriş, istişarenin gücünü içermektedir[58].

Sivil toplum anlayışı, ulaşılması gereken bir hedef olarak her zaman "daha iyi "ve "ortak iyi" için sürekli değişim ve gelişim içerisindedir[59]. Sivil toplum bu değişim ve gelişim sürecini ideolojik, ekonomik, politik faktörlerden etkilenmeden; toplumun faydasına bu faktörleri etkileyen, ortak hedefleri için zorlayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılıma açık, farklılaşmış ve demokratik bir toplumu ifade etmek üzere, devletle toplum arasında kalan ara kademenin toplumsal gruplar tarafından doldurulmuş alanı sivil toplum olarak tanımlanmaktadır[60]. Devletin aynı zamanda toplumun kendisi olduğu [61] düşüncesinin aksine birey- devlet arasındaki sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alan olarak tanımlanabilmektedir[62].

---

[57]Ömer Çaha, *Sivil Toplum ve Devlet*, Orion Kitabevi, Ankara 2016, s.13.

[58]Suat Uğur, a.g.e., 6.

[59] Nuri Demirel, "Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: 0, N: 26, 2011, s.150.

[60]Ömer Çaha, Adem Çaylak ve Hüseyin Tutar, *TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili*, T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, Kars 2013, s.13.

[61] Şafak Kaypak, "Devletten Yerel Yönetime Değişim Sürecinde Sivil Toplumun Yeni Yüzü", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, N:1, 2012, s.35.

[62]Seyfettin Aslan, "Sivil Toplum ve Demokrasi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, N: 2, 2010, s.360.

1.2.1.2. Sivil Toplumun Kurumsallaşması

Sivil toplum, tarihsel süreç içerisinde devlet, toplum yapısı ve sivil alanın ihtiyaçlarının değişmesi ile birlikte kavramsal ve işlevsel olarak çeşitli evreler geçirmiştir. Demokrasilerin gelişmesi, bireysel hak ve özgürlüklerin ön plana çıkmasına paralel olarak kavram ve işlev sürekli gelişim haline girmiştir ve gelişim aşamasını sürdürmektedir.

Sivil toplumun kavram olarak temelleri her ne kadar Antik Yunan'da atılmış olsa da[63] kavramın modern olgusuna doğru evrimi Sanayi İnkılabı ve burjuva sınıfının ortaya çıkışı olmuştur. Siyasal düşünceler tarihi boyunca ileriye sürülen fikirler sivil toplum- devlet, sivil toplum-birey ilişkisi açısından önem taşımaktadır[64]. Devlet merkezli sivil toplum savunucularından olan Bodin, Hobbes, Hegel'in aksine birey merkezli savunuculardan Locke, Smith ve Ferguson bir taraftan Marx, Gramsci gibi düşünürler de farklı bir çizgide devletin *"kolektif özgürlüğün sağlanması için nihayetinde lağvedilmesi gerektiğini"* savunmuşlardır[65]. Siyasal düşünceler tarihi boyunca ileriye sürülen fikirler sivil toplum-devlet, sivil toplum- birey ilişkisi açısından önem taşımaktadır [66].

Antik Yunan'da Aristoteles'in eserlerine dayanan sivil toplum kavramı, teorik olarak XVIII. yüzyıldan itibaren toplumu ifade edebilmek ve açıklayabilmek üzere çeşitli düşünürler tarafından konu edilmiştir. Devlet ve birey çatışmasının bir tarafı olarak ele alınan kavram, politik ve ekonomik bir toplumdan özerk toplumu ifade etmek üzere de irdelenmiş; XX. yüzyılda kendini en kapsamlı şekilde ifade edebilmek için kurumsallaşma sürecine girmiş, birey ve devlet arasında varlığını sürdüren aktif, katılımcı, özerk ve yurttaşlık bilincine sahip toplumu ifade ettiği bugünkü anlamını kazanmıştır[67].

Sivil toplumun kurumsallaşması tek başına XX. yüzyılın bir ürünü olmamakla beraber, bu yüzyılda yaşanan gelişmeler tarihsel formasyonunda etkisi ile kurumsallaşma sürecini hızlandırmıştır. İki büyük dünya savaşının siyasi ve sosyal değişmelere sebep olması[68], yaşanan ekonomik krizler sonrasında, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın

---

[63]Özkan Yıldız, "Sivil Toplum Demokrasi ve Çoğulculuk, *Sivil Toplum*, Cilt: 2, N: 5, 2004, s.85.

[64]İrfan Haşlak ve Serdar Gülener, **"**Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey Devlet Anlayışı", *III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi* "*STK-Özel Sektör-Devlet Etkileşimi" Bildiriler Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale 9-10 Aralık 2006, s.3.

[65]Ömer Çaha, a.g.e.,2016, 11-63.

[66]İrfan Haşlak ve Serdar Güler, a.g.e., s.4.

[67]Olcay Karakuş, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s.1.

[68]Olcay Karakuş, a.g.e., 21.

sağlanmasında sivil toplumun önemi[69], son çeyrekte başlayan neo-liberal akım ve küreselleşme etkisi ile devletin sosyal alanlardan çekilmeye zorlanması[70], devletin beceri eksikliğinden kaynaklı ortaya çıkan kapasite krizi ile sivil toplum kuruluşlarına artan ilgi[71], demokrasinin olmazsa olmaz bir öğesi olarak dünyaya demokrasinin yayılması ile yaygınlaşması[72] demokratikleşmenin de bir göstergesi olarak kapsadığı geniş alan ile beraber örgütlülüğünün öneminin de ön plana çıkması ile beraber birinci sektör (kamu sektörü), ikinci sektör (özel sektör) yanında üçüncü sektör (sivil toplum kuruluşları) [73] olarak kurumsallaşma süreci önemini arttırmaktadır.

Günümüzde sivil toplumun bir aktörü olarak sivil toplum kuruluşları, kurumsal organizasyon yapıları ile devlet- toplum arasındaki alanda ekonomiden siyasete, sosyal politikalardan sağlık, kültür, spora kadar çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedirler.

1.2.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tanımı

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) kamu ve özel sektörlerinin dışında kalan, kâr gütmeyen kuruluşlar, sendikalar, aktivist gruplar, yardım organizasyonları, meslek odaları, kadın organizasyonları, dernekler, vakıflar, dini kuruluşlar, platformlar ve kooperatifler gibi grupları kapsar. STK'lar kapsamı bakımından geniş bir alanı ifade etmektedir. Bu sebeple de tanımlamalarının anlaşılabilir düzeyde olması için doğru bir şekilde isimlendirmek gerekmektedir[74]. Literatürde STK'lar için kullanılan farklı tanımlamaları ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Kar gütmeyen kuruluşlar (non- profit organizations-NPOs), kar gütmeyen sektör (non-profit sector – NPS), üçüncü sektör (third sector), gönüllü kuruluşlar (voluntary organizations), özel gönüllü kuruluşlar (private voluantary organizations – PVOs), hükümet dışı kuruluşlar (non-governmental organizations-NGOs), bağımsız sektör (independent sector), hayırsever yardım kuruluşları (charitable organizations), hayırsever

---

[69]Fuat Keyman, "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 4. (Yay. Haz. Arzu Karamani), İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, 2004, s.5. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/keyman_std_4.pdf (Erişim Tarihi: 25.02.2019).

[70]Süleyman Özdemir, *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2007, s.385.

[71]A.g.e., 2007, s.392.

[72]Rüştü Yeşil, "Sivil Toplum Kuruluşu Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, N: 3, 2017, s.471.

[73]Levent Şahin ve Mustafa Öztürk, "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 54, 2008, s.15.

[74]Deniz Gürel, a.g.e., 23.

kuruluşlar (philanthropic organizations), vergiden muaf (tax-exempt organizations), sosyal hareketler (social movements) vb.[75].

Finansal kaygılar taşımaması açısından STK'lar kâr gütmeyen kuruluşlar ve kar gütmeyen sektör şeklinde de kavramlaştırılarak; topluma sosyal fayda sağlamayı, toplum refahına katkıda bulunmayı ve sosyal problemleri çözmeyi hedeflemesi[76] üzerinde durulmaktadır.

STK'ların özel sektörden ayrı, toplum- devlet arasında kurumsal bir alana sahip olduğu bu sebeple de kamu sektöründen de ayrı bir lokasyonda bulunduğu başka bir ifade ile özel- kamu sektörlerinden bağımsız olmasından mütevellit üçüncü sektör, bağımsız sektör olarak kavramsallaşmıştır.

Gönüllü kuruluşlar ya da özel gönüllü kuruluşlar kavramları ise sivil toplumun gelişebilmesi için gerekli olan "gönül birlikteliğine" vurgu yaparak[77] STK'ların bireylerin ortak hedefleri için bir araya gelmeleri durumunu ifade etmektedir.

Hükümet dışı kuruluşlar yani NGO'lar (Non-Governmental Organizations) resmî kurumlar ile ilişkisinin olmadığını, politik faktörlerden etkilenmediğini ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. ABD'de STK kavramını karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bütün bu kavramların STK profilini dar kapsamda karşıladığını söylemek mümkündür. STK kavramı çalışmamızda çatı bir terim olarak ele alınacak olduğundan, güncel hatları ile STK tanımının tarifini yapmamız gerekmektedir.

Sosyolojide sıklıkla bir çıkar ve baskı grubu olarak tasvir edilen STK'lar, ortak menfaatler doğrultusunda bir araya geldiklerinde çıkar gruplarını oluştururlar. Hükümetler ya da bölgesel yönetimler üzerinde etkili olmaya başladıklarında ise baskı grubunu oluştururlar. STK'lar iktidarda olmayanların yönetimde temsil edilmesini hatta söz sahibi olmasını sağlamaktadırlar[78]. Demokrasilerin en önemli unsurlarından olan sivil toplumun

---

[75]İbrahim Uslu, Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kâr Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1999, s.24.

[76]Bedia Atalay, Ali Haydar Güngörmüş ve Ender Boyar, "Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda (Sivil Toplum Kuruluşları) Finansal Performans Ölçümünde Rasyo Analizi", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, N:1, 2017, s.181.

[77]Deniz Gürel, a.g.e., 24.

[78]Alev Erkilet, "Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur", *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları,* (Murat Şentürk, Aynur Erdoğan), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2008, s.75.

kurumsal yapıları, STK'lar bu yönü ile politika üreten, politika ürettiren ya da politikaları etkileyen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstişare kültürünün gelişmişliği, hak temelli yaklaşımları, ortak menfaatlerin ön planda olması ve toplumsal bir öğe olmaları hasebiyle STK'ların toplumları yönlendirme konusundaki uzmanlıkları, küreselleşme çağının politika oluşturan kurumları haline gelmesini sağlamaktadır[79]. Siyasal bir aktör olarak günümüz demokrasilerinde STK'ların politika etkileme mekanizmaları, sivil toplum bilincinin gelişmesi ve STK'ların profesyonelleşmesi ile beraber artacaktır.

Toplumu oluşturan birey ve topluluklar; beklenti ve isteklerinde etkin olabilmek için birbiri ile dayanışma içerisinde olmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçları STK'lar karşılayarak insanların bir araya gelmelerine olanak sağlamaktadırlar. STK'lar birey ve toplulukların bu istek, beklenti ve sorunlarını topluma ileterek toplumda bir algı- kamuoyu oluşturma görevini de yerine getirmektedirler[80]. Bu bağlamda STK'ları birey- toplum arasındaki özel bir alanda sosyal aktör olarak tanımlamak gerekmektedir.

Sosyal aktör olarak STK'lar bireylerin beklenti ve taleplerini toplumda kamuoyu oluşturmak ile beraber, toplumsal deformasyonu da önlerler. Yabancılaşmanın arttığı, aile, akraba bağlarının terk edildiği modern toplumlarda bireylerin bir araya gelerek, bütünleşme ve dayanışma içerisinde olmasını sağlamaktadır[81].

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında Ekonomik ve Sosyal Konsey, STK'lara danışılarak faaliyetlerini yürüteceğini, STK'ların danışman statüsünün bulunduğunu ve STK'ların kendi alanlarında önemli deneyim ve bilgilerinin olduğunu kabul etmektedir [82]şeklinde STK'ların, konseyin faaliyetlerindeki konumuna değinilmiştir. Bu kapsamda STK'ların uluslararası alanlarda sosyal ve ekonomik politikaları etkileyebileceği, devletlere tavsiyeler verebileceği ve taleplerini devletler üzerinde dile getirebilecekleri anlaşılmaktadır.

---

[79]Mustafa Talas, "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, N: 29, 2011, s.391.

[80]M. Halis Özer, "Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 7, N: 26, 2008, s.92.

[81] M. Halis Özer, a.g.m., 86-97.

[82]Birleşmiş Milletler Teşkilatı, "Ekonomik ve Sosyal Konsey", Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Web Sitesi. http://www.unicankara.org.tr/today/1.html (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

Sivil toplum kuruluşları, resmî kurumlardan bağımsız olarak hareket eden, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları yürüten ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır[83].

Tüm dünyada çeşitleri ve nicelikleri artan sosyal sorunların çözümünde devletlerin karşısında STK'lar bürokrasiden uzak, esnek yapıları ve yerinde sorunlara müdahale seçenekleri ile alternatif oluşturmaktadırlar. Toplumun faydasına olan çözümlemeleri yalnız devletten ya da devletlerden beklemek sorunun tespit ve çözümünün daha geç gerçekleşmesi demektir. Bu gerçek sebebiyle toplumlar kendi STK'larını kurmaktadırlar. Özellikle STK'ların özel ilgi alanlarının olmaları sorunların çözümünde derinleşmelerine ve uzmanlaşmalarına neden olmaktadır[84].

STK'ları çok geniş bir perspektifte ele almak mümkündür. Yapılan literatür taraması sonucunda yapılan tanımların genel olarak konu kısıttı ve araştırmacının ilgi alanına göre dar seçildiği saptanmaktadır. Günümüzde toplumları ilgilendiren tüm alanlarda faaliyet alanlarına göre STK'ların çalışmalarını yürüttüğüne şahit olmaktayız. Yakın gelecekte toplumu ilgilendiren tüm alanlarda daha kapsamlı ve etkili çalışmalar yapacak bu çalışmaların neticesini de faaliyete geçirecek STK profili ile karşılaşacağımız bir dönemi aralayacağız. STK'larında hem kurumsallaşmış hem de alanlarında profesyonelleşmiş bir süreci tamamlamaları, politika üretmede danışman ve baskı statülerini de merkez yönlendirici kuvvet olmaları yönünde evirecektir.

1.2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Tarihsel süreçte, uluslararası STK'ların XIX. yüzyılın ortalarına kadar uzandığı görülmektedir. Köle ticaretinin kaldırılması ve kadın hakları konularında önemli görevler üstlenen STK'ların kapsamları Dünya Silahsızlanma Konferansı ile beraber en kuvvetli

---

[83] Cemal İyem, Emel İslamoğlu ve Sinem Yıldırımalp, "Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'ların Türk Çalışma İlişkilerine Etkisi", *IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Göç ve Toplum" Bildiriler Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Çanakkale 15-17 Kasım 2018, s.147.

[84] Ali Akdemir, "Önsöz", *V. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Küresel Barış" Bildiriler Kitabı,* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, s. vii.

dönemine ulaşmıştır[85]. STK'ların günümüz manası ile tarifi ise BM'nin 26 Haziran 1945 tarihindeki kuruluş antlaşmasında "*Ekonomik ve Sosyal Konsey, kendi yetkisine giren sorunlarla uğraşan sivil toplum kuruluşlarına danışmak için uygun düzenlemeler yapabilir. Böyle düzenlemeler uluslararası örgütlerle ve gerektiğinde Birleşmiş Milletler'in ilgili üyesine danışıldıktan sonra ulusal örgütle de yapılabilir*[86]*."* ifadesi ile STK'ların danışmanlık statüsüne vurgu yapılarak tanımlanmıştır.

Şekil 1.2. STK'ların Tarihi Evreleri

Aşamalar	Tarih
Ortaya Çıkışları	1775- 1918
Sorumluluk Almaları	1919- 1934
Çözülmeleri	1935- 1944
Resmileşmeleri	1945- 1949
Duraklama	1950- 1971
Yoğunlaşma	1972- 1991
Güçlenme	1992-

Kaynak: Steve Charnovitz, "Two Centruries of Participation: NGOs and International Governance" Michigan Journal of International Law, Cilt: 18, N: 2, 1997, s.190.

1.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Amaçları ve Faaliyetleri

Dünya Bankası'nın tanımına göre STK'lar sosyal barış ve refahı artırmak için çalışan, yoksulluğa dikkati çeken, çevreyi koruyan, temel sosyal hizmetleri sağlamaya çalışan ve temelde sosyal gelişmeyi sağlamayı amaçlayan özel organizasyonlardır. Daha geniş anlamıyla, ülke yönetiminin resmi olmayan, hükümetten bağımsız sivil kısmıdır[87]. Sivil toplum kuruluşları ve sosyal politikanın hedefleri birçok yönden benzerlikler göstermektedir. STK'lar sosyal hayat, sosyal refah ve sosyal kalkınmaya önemli destekler sağlamaktadır. Gelir dağılımı, doğal kaynaklar, çevre kirliliği, evrensellik, sosyal adalet ve sosyal bütünleşme gibi sosyal politikanın temel amaçları kapsamında faaliyet göstermektedirler. STK'lar kendi hedeflerine ulaştığı oranda sosyal politikanın da hedefleri gerçekleşmiş olmaktadır[88].

---

[85]Fevzi Gül, STK'ların Tarihi, Milliyet Blog, http://blog.milliyet.com.tr/stk-larin-tarihi/Blog/?BlogNo=195433 (Erişim Tarihi: 16.03.2019).

[86]Birleşmiş Milletler Anlaşması, San Francisco, 24 Ekim 1945, Md. 71.

[87]Mehmet Demiral, "Türkiye'de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü"**,** Akademik Bakış, N:13 2007, s.9.

[88]Abdülkadir Şenkal, "Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 45, 2003, s.105.

STK'lar açısından sosyal politikalar, kendi hedeflerini gerçekleştirmede önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal politikalar açısından STK'lar ise politikaların üretilmesi, uygulanması ve geliştirilmesi konusunda önemli bir paydaş olarak belirmektedir. Günümüzde devletler nitelikli ve tecrübeli insan kaynağı, uzmanlık gerektiren alanlarda bilgi ve yetersiz kaldıkları noktalarda işgücü ve saha çalışması ihtiyaçları sebebi ile STK'lara işbirliği teklifinde bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası seviyede örgütlenerek hem baskı grubu oluşturmak suretiyle hem de iş birlikleri sağlayarak hükümetlerin sosyal politikalarını etkilemektedirler[89].

AB anlayışında, STK'lar; teşkilatlı bir şekilde bulunan yurtdaşların yaşadıkları ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına, demokrasinin sürdürülebilirliğinin ve kapsamının artmasına yardımcı olur[90]. Ekonomik büyümeyi hedefleyen kalkınma politikaları yerine birey merkezli kalkınma yaklaşımları STK'ları: ''kalkınma sürecinde devlet ile beraber hareket eden 'kalkınmanın yeni aktörleri'' olarak tanımlamışlardır. Sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma aynı zamanda sosyal kalkınmanın da gerçekleşmesi ile mümkündür. Ulusal, bölgesel kalkınmaların gerçekleşmesinde fiziki alt yapı unsurları gibi insani alt yapı unsurları da önemli görülmektedir. Ülkelerin ve bölgelerin kalkınmışlık düzeyleri ile STK faaliyetleri ve sayıları arasında doğrudan bir ilişki vardır[91]. İllerde bulunan faal dernek sayıları ve illerin sosyo- ekonomik kalkınmışlık düzeyleri ile ilgili veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 1. 2. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

İler	İl Sıralaması	Sege-2011 Endeks Değeri
İstanbul	1	4,5154
Ankara	2	2,8384
İzmir	3	1,9715
Kocaeli	4	1,6592
Antalya	5	1,5026

Kaynak: İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2013, s.50.

[89]Deniz Gürel, a.g.e., s.32.

[90]Nafiz Güder, *Sivil Toplumcunun El Kitabı*, STGP, Ankara 2004, s.1.

[91]Özer Kaya, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Yeterlilik Tezi, Ankara, 2006, s.54.

Tablo 1.3. İllere Göre Faal Dernek Sayıları

İller	İl Sıralaması	Dernek Sayısı
İstanbul	1	23719
Ankara	2	11166
İzmir	3	6341
Bursa	4	4996
Kocaeli	5	3415

Kaynak: DDB, Dernekler Dairesi Başkanlığı Web Sitesi, "İllere Göre İstatistikler", www.dernekler.gov.tr (Erişim Tarihi: 08.03.2019)

Sivil toplum, siyasi otoritelerin meşruiyetini temin ettiği alandır. Demokratik yönetimlerde meşruiyetini siyasi otoritelerden almaktadırlar. Devletin demokratik olması, sivil toplum alanının gelişmesine olanak sağlamaktadır. Gelişmiş bir sivil toplum ise demokrasinin tabana yayılması ve sürdürülebilmesini sağlamaktadır[92]. Sivil toplum alanında örgütlenen kuruluşlar; bir taraftan insan hakları, hukukun üstünlüğü, kadınların siyasete atılması, vatandaşlık eğitimi, özgür basın, siyasi parti gelişimi, hükümetin hesap verilebilirliği gibi demokrasinin temel ilkeleri konularında çalışmalar yaparlar[93]. Diğer bir taraftan; iktidarda olmayan kesimlerin talep ve beklentileri sivil toplum tabanında örgütlenen STK'lar tarafından sağlanmaktadır[94]. Özetle demokrasinin sürdürülebilmesi, ilerletilebilmesi, aktif bir sivil toplum tabanında bağımsız, yaygın ve güçlü STK'ların varlığı ile mümkün olabilecekken, STK'ların varlığı ve faaliyet alanları gelişmiş demokrasiler ile güçlenecektir.

Eğitim bireylerin zihinsel, bedensel ve toplumsal olarak gelişmelerini; kendilerine ve topluma fayda sağlamalarını amaçlamaktadır[95]. Toplumların devamlılığının sağlanması, sosyal, kültürel ve ekonomik alanların ilerlemesin de ve kalkınmasında önemli bir araç olarak eğitim[96] STK'lar açısından "ortak iyi ve daha iyi"[97] anlayışı doğrultusunda hem bir amaç hem bir araç olarak önemli bir yere sahiptir.

---

[92] Hayri Keser ve Selin Hışım, "Demokrasilerde Sivil Toplumun Rolü", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, N:2, 2016, s.220.

[93]Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Demokrasi İlkeleri, ABD Ankara Büyükelçiliği Web Sitesi, http://www.usemb-ankara.org.tr/Principles_Democracy/ngos.htm (Erişim Tarihi: 09.03.2019).

[94]Hayri Keser ve Selin Hışım, a.g.e.,220.

[95]Umut Taş ve Füsun Yenilmez, "Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, N: 1, 2008, s.158.

[96]Mehmet Dinçer, "Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü", *Ege Eğitim Dergisi*, Cilt: 3, N: 1 2003, s.109.

[97]Nuri Demirel, "Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 0, N: 26, 2011, s.150.

STK'lar bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları dinamik yapılardır. Eğitimli bireyler güçlü bir sivil toplumun oluşmasını sağlamaktadır. Güçlü bir sivil toplum tabanında eğitimli bireyler STK'ların daha etkili ve başarılı organizasyonlar olmasını sağlamaktadır. STK'ların en yoğun faaliyet gösterdikleri alan eğitim olduğu için bu konuya biraz daha açıklık getirmek anlaşılabilir olması için faydalı olacaktır.

Öğretmenler mesleki dayanışmayı arttırmak, saygınlıklarını korumak ve eğitim sisteminin sorunlarını çözmek üzere birer sivil toplum kuruluşu olan sendikalara üye olmaktadırlar[98]. Vakıflar eğitim kurumlarına inşa, imar ve çeşitli yardımlar ile katkıda bulunmaktadırlar. Öğrenci kamp ve yurtlarının açılmasının yanı sıra burslar vererek öğrencileridesteklemektedirler. Dernekler açtıkları okullar ile eğitime ulaşımın ve kalitesinin yükseltilmesi için çalışmaktadırlar. Okullarda kurulan okul yardımlaşma dernekleri de okulların ve öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yoksul ve başarılı öğrencilere verilen burslar ile de maddi destek sağlamaktadırlar[99]. Eğitim alanı dışında çalışan STK'lar bireylerin ve toplumların gelişimini sürdürebilmek üzere panel, konferans, bünyelerinde çeşitli kişisel ve mesleki gelişim kursları, spor faaliyetleri, kültür organizasyonları oluşturarak alternatif bir eğitim kuruluşu faaliyetleri de gösterebilmektedirler.

STK'lar insanlığın deforme olan sosyo- kültürel yapısını tamir ederek, sürekli kalabalıklaşan insan nüfusunda birbirlerinden uzaklaşan, yabancılaşan, bireyselleşen insanların yeniden bir araya gelerek yakınlaşmasını sağlamaktadırlar[100]. Modern toplumların hastalığı olarak tabir edebileceğimiz, yabancılaşmayı; sosyal ortamlar oluşturarak aynı beklenti, ilgi, muhitteki insanları bir araya getirerek tedavi etmektedirler. Günümüzde akrabalık ilişkileri üzerine dahi faaliyet gösteren STK'ların varlığı, sosyo- kültürel ilişkilerde STK'ların rolünün giderek arttığının önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[98]Şahin Aybek, "Sivil Toplum Örgütleri Eğitim İçin Neler Yapabilir?", *Eğitim Ajansı* https://www.egitimajansi.com/sahin-aybek/sivil-toplum-orgutleri-egitim-icin-neler-yapabilir-kose-yazisi-876y.html (Erişim Tarihi:06.03.2019).

[99]Mahmut Tezcan, **"**Cumhuriyetimizin 80. Yılında Ülkemizde "Eğitim Sosyolojisi" Alanının Durumu ve Sivil Toplum Örgütleri", *Milli Eğitim Dergisi* 160, 2003, s.17.

[100] Mesut Denli, Sivil Toplum Kavramı Bağlamında Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları: TÜSİAD Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2018, ss. 62-63.

1.2.5. Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Sivil toplumun en ayırt edici ve önemli özelliği özerklik olarak belirmektedir. Bu özelliği ile sivil toplumun kendi ihtiyaçlarını karşılayarak devamlılığını sağlayabilmesini, varlık sebebini bağımsız bir olgu olarak tanımlayabilmesini, hükümetin, devletin, siyasetin, ekonomik şartlar ve ekonomik grupların manipülasyonundan uzak kalabilmesi gerektiği vurgulanmaktadır[101]. Farklı bir ifade ile sivil toplumun kendi hizmetlerini düzenleyebilmesi, karar organlarını seçebilmesi, görevleri ile ilgili karar alabilmesi ve bu kararları özgürce uygulayabilmesidir[102]. Sosyal grupların alternatif politika/söylem geliştirebilmesi, devletin veya özel sektörün yönlendirmesinden uzak durmasıyla mümkündür[103]. Devlete, hükümete herhangi bir siyasi güce veya finansal- sosyal alana bağlı olan, onların ideolojisi, çıkarları veya amaçları dışına çıkmayan dolayısı ile alternatif söylemler, politikalar, projeler üretmeyen bir toplum inisiyatifsiz olacağından sivil toplum sayılması olanaksızdır[104].

Sivil toplum gelişimini, toplumsal sahada var olan çeşitli sosyal grupların farklılaşması ile gerçekleşebilmektedir. Toplumsal alanda bulunan kültürel, etnik, dinsel, siyasal, ekonomik farklılıklar sivil toplumu besleyen ana unsurlardandır. Tek tip bireylerin, algıların ve görüşlerin baskın olduğu yerlerde alternatif proje ve görüşler, sosyal gruplar, oluşamaz[105]. Bu özelliği ile sivil toplumdan söz edebilmek için, farklılaşmalar bir zenginlik olarak dikkate alınarak, teşvik edilmelidir.

Sivil toplum, herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın bireylerin kendi aralarında oluşturdukları ortak yaşam alanını ifade etmektedir[106]. Farklı inanışlar, tarzlar, düşünceler sivil toplum içerisinde kendisini özgürce ifade edebilmektedir. Bu itibar ile birbirinden farklı birey ve gruplar sivil toplum bünyesinde etkileşim, görüşme ve uzlaşma sağlamaktadırlar. Sivil toplumun bu çoğulcu yaklaşımı ile merkezi bir güç tarafından izole edilmesi zorlaşmaktadır[107].

---

[101] Özkan Yıldız, "Non-Govermental Organization and Autonomy: A Conceptual Approach", *Gaziantep Unıversity Journal of Social Sciences,* Cilt: 6, N: 1, 2007, s.56.

[102] Niyazi Kocalar, Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s.13.

[103] Özkan Yıldız, a.g.m., s.56.

[104] Niyazi Kocalar, a.g.e., s.13.

[105] Ömer Çaha, a.g.e., 2016, s.66.

[106] Ömer Çaha, "Sivil Toplum Üstüne", *Sivil Toplum ve Demokrasi,* (Ed. Lütfi Sunar), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005, s.15.

[107] Suat Uğur, a.g.e., s..37.

Sivil toplumun belirgin üç özelliğini özerklik, farklılaşma ve çoğulculuk olarak tanımladık. Bu kapsamda devletin ve özel sektörün devreye girerek müdahale edebildiği alanlarda sivil toplumun varlığından söz edilemez. Diğer taraftan, birbirine bağımlı ve tamamlayan iki önemli özellik farklılaşmanın ve çoğulculuğun sağlanamadığı, farklı birey ve grupların bir araya gelemediği alanlarda da sivil toplum özelliğini yitirmektedir. Sivil toplum anlayışı, yasadışılığı da reddetmektedir. Aksine hukukun üstünlüğü, temel insan hakları, hukuk devleti ilkelerine sahip çıkarak yasal bir zeminde örgütlenme alanı bulmaktadır.

Sivil toplum, örgütlü bir toplum anlayışıdır. Sivil toplumun gelişebilmesi için örgütlülüğün, gönüllülük ilkesi ekseninde gerçekleşmesi gerekmektedir. Zorunlu ve rızaya dayalı olmayan birliktelik, bireyin inisiyatif alamamasını, grup içerisinde kimliğini kaybetmesini beraberinde getirecektir. Sivil toplumun sınırlarını çizebileceğimiz başlıca ayırt edici özelliklerinden biri de katılım şekli olarak karşımıza çıkmaktadır[108].

Bireyin kendi rızasıyla katıldığı yasal zemin üzerinde ve yapısında demokratik özellikler barındıran her türlü sosyal unsuru sivil toplum olarak tabir etmek mümkündür[109]. Bu yapısal özellikleri itibari ile sivil toplumun demokrasinin gelişimini etkilemesi ve demokrasinin gelişiminden de etkilenmesi, bir kültür olarak demokrasiyi enformatik anlamda topluma ulaştırması söz konusu olmaktadır.

Sivil toplumun kurumsallaşma sürecinin bir ürünü olarak, çok farklı işlevlerde ve çok farklı amaçlarda çalışan sosyal unsurların STK olarak isimlendirilebilmesi için belirgin özellikler ön plana çıkmaktadır.

- Kâr amacı gütmezler. STK'lar belirli bir mekân ve zamanda, bilgiye dayanarak teşhis edilen bir ihtiyacı ya da ihtiyaçlar demetini karşılamayı hedefler. Kâr amacı gütmeden hizmet vererek kamu yönetimine katılan kuruluşlardır[110]. STK'lar kâr amacı gütmemesi ile beraber varlığını sürdürmek ve amaçlarını gerçekleştirebilecek çalışmaları sağlamak üzere gelir elde ederek, maddi varlığını arttırmak zorundadırlar.

[108]Ömer Çaha, a.g.e., 2016, ss.67-68.
[109]Ömer Çaha, a.g.e., 2016, s. 68.
[110]İoanna Kuçuradi, "Sivil Toplum Kuruluşları Kavramlar", *Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s.30.

Bu kazanımlar daima hedefleri gerçekleştirmek üzere bir araç olma özelliğini korumalı, amaç olmamalıdır[111].

- Kamu alanı dışında ve özerktirler. STK'lar resmi otoritelerin dışında kaldıkça bağımsızlaşarak bir ağırlık merkezi oluşturmaktadırlar. Devlet karşısında oluşturdukları ağırlık merkezi oranında isteklerine cevap alabilmektedirler[112].
- Yasal statülerde, gönüllülük esasına göre bir araya gelinmiş ve temelde sosyal fayda, gelişme, kalkınma hedefleri vardır. Gönüllü birlikteliği dayalı olarak üyelerinin beklenti, ilgi ve çıkarlarının ötesinde toplumsal hedefler için çalışan, kâr amaçsız ve yasal zemin üzerinde faaliyet gösteren kuruluşlardır[113].
- Çoğulcu, demokratik ve kamunun tamamlayıcısıdırlar. Sivil toplum kuruluşları farklı altyapılardan, farklı bakış açılarından, benzer ilgi, beklenti ve talebi olan bireylerin birlikte hareket etmesine olanak sağlamaktadır. STK'lar toplumsal katılımı arttırarak toplumda güven düzeyinin yükselmesini sağlamaktadırlar. Bireylerin grupların ve toplumun beklentilerinin yerine getirilmesinde etkili kurumlardır. STK'lar yenilikçiliğe, gelişmeciliğe ve modern toplumların sorun çözme kapasitelerine katkıda bulunmaktadırlar[114].
- Bir amaç etrafında örgütlenir ve faaliyet icra ederler. Uluslararası çalışma kapasiteleri vardır. STK'lar meslek gruplarından insan haklarına, eğitimden sosyal hizmet sağlamaya, kültürden uluslararası barışa kadar birçok sahada faaliyet göstermektedirler. Bu kuruluşların her birinin belirgin hedefleri vardır. Belirgin hedefleri etrafında örgütlenerek bireylere yerel, ulusal ve küresel olarak ilgileri, beklentileri ve hakları doğrultusunda hizmet edebilme fırsatı sağlamaktadırlar[115].

Toplum yararına çalışan ve bu yönde kamuoyu oluşturan, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımcılık kültürü geliştiren, demokratik işleyişe sahip aynı zamanda gönüllülük esasına dayanarak bir araya gelen bireylerden oluşan bölgesel kalkınmaya katma değer sağlayan ve sosyal kalkınmanın öncüsü sivil toplum kuruluşları; faaliyet gösterdikleri toplumdaki siyasal, sosyal ve ekonomik değişimlere öncülük eden,

---

[111]Nazif Güder, a.g.e., s.6.
[112]Özkan Yıldız, a.g.m., s.57.
[113]Mehmet Şahin, *Kamu Ekonomisi ve Sivil Toplum Kuruluşları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007, s.31.
[114]SBB, "Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu Ön Rapor", *XI. Kalkınma Planı,* Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara 2018, s.2.
[115]A.g.e., s.3-4.

temsil ettikleri toplumsal kesimlerin sorunlarını ve taleplerini dile getirerek yönetim mekanizmalarını etkileme gücüne sahip dinamik yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır[116].

[116]Ömer Faruk Coşkun, Önsöz, *Doğaka Bülten, N:15,* 2017, s.2.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA İLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE Kİ DEĞERLENDİRMESİ

Sosyal politika ve STK'ların gelişiminin Türkiye özelinde incelendiği Türkiye'de sosyal politika ile sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki değerlendirmesi bölümünde sosyal politika ve STK'ların siyasal, ekonomik, sosyal ve demokratik değişimler sonucunda kavram ve kapsam olarak geçirdikleri dönüşümler incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında yaşanan sosyal ve siyasal gelişmeler Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmelerden bağımsız olarak ele alınamaz. Bu bağlamda Türkiye'de sosyal politikalar ve sivil toplum kuruluşlarının gelişimi Osmanlı Dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

Türkiye'de sosyal politika ve sivil toplum kuruluşlarının gelişim sürecini etkileyen başlıca faktörler ekonomik, demokratik, sosyal ve siyasal değişimlerdir. Türkiye'de sosyal politika ve STK'ların tarihsel süreç içerisindeki gelişimleri bu faktörler doğrultusunda benzer özellikler taşıyan dönemlerin sınıflandırılması ile incelenmektedir. Söz konusu dönemlerin sınıflandırılması Cumhuriyet Dönemi'nden sonra gerçekleştirilmiş ve kavramların günümüzdeki değerlendirilmesinin sağlıklı yapılabilmesi için geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Son olarak her iki kavramında XXI. yüzyılda ihtiva ettiği anlam ve güncel durumları ekonomik, sosyal, demokratik ve politik faktörler göz önüne alınarak değerlendirilmiştir.

2.1. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi

Türkiye'de sosyal politika ve STK'ların günümüz değerlendirilmesinin gerçekleştirilebilmesi için tarihsel gelişiminin anlaşılması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı'dan devraldığı sosyal ve siyasal miraslar üzerine inşa edilmiş olması, sürecin Osmanlı döneminden itibaren irdelenmesini gerektirmektedir. Zira Osmanlı ve Cumhuriyet siyasal sistemleri birbirini takip eden sosyal özelliklere sahiptir. Bu bağlamda aşağıda Osmanlı'dan Cumhuriyete STK'lar ve sosyal politika kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir.

2.1.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Politika

XVI. yüzyıldan itibaren Avrupa' da meydana gelen ekonomik ve teknolojik gelişmeler ile beraber zedelenen toplumsal alana uygulanan iyileştirici kamu müdahaleleri sosyal politikaların doğuşunu ve gelişimini sağlamıştır. Batı' da yaşanan bu gelişmelere karşılık sanayileşme sürecine uzak kalan Osmanlı İmparatorluğu'nda kapitülasyonlar ile beraber Avrupa'nın açık pazarı haline gelerek, bünyesindeki üretimin temel taşı olan el tezgâhtarlığının da yok olması süreci yaşanmaktadır. Endüstriyel gelişimin sağlanamaması ile beraber ekonomik alanda da toplumsal hareketler oluşturacak, sınıfsal farklılıklar yaratacak değişiklikler yaşanamamaktadır. Bu sebeple devletin karşısında sağlıklı bir sivil toplumun varlığından söz edilememektedir. Siyasal alanda demokrasinin tartışılması, gelişmesi ve genişletilmesi çalışmaları ise sivil toplumdan bahsedilemeyeceğinden başarısız kalmaktadır. Tüm bu faktörler devletin sosyal alanda zayıf kalmasına ve sosyal politikaların gelişimini ortam hazırlanamamasını beraberinde getirmektedir[117]. Daha kısa bir ifade ile sosyal politikanın gelişebilmesi için devletlerin sanayileşme ve demokratikleşme sürecinin tamamlanmış olmaları gerekmektedir. Sanayileşememiş ve mutlak monarşi ile yönetilen Osmanlı İmparatorluğu'nda, sosyal politikaların gelişimi açısından uygun bir zemin oluşmamıştır[118].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sosyo- politik yaklaşımların Batılı ülkelere kıyasla geç kalmış olmasına rağmen toplumsal sahada muhtevi manada sosyal ihtiyaçları gideren uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamaları; bireysel tasarruflar, aile içi yardımlaşma, tanıma bilme faktörüne bağlı yardımlaşmalar, dini sosyal yardımlar ve kurumsal sosyal yardımlar olarak sınıflandırabiliriz[119].

- Bireysel tasarruflar: Bireylerin kendi kendilerini güvenceye almak üzere maddi kaynak ve malları ile yapmış oldukları birikimlerdir.
- Aile içi yardımlaşma: Küçük kasabalarda geniş ailelerin bulunması ve bireylerin birbirlerine karşı aidiyet hissederek, karşılıklı sorumluluk anlayışı ile uyguladıkları

[117]Meryem KORAY, a.g.e., ss.142-143.
[118]Cahit TALAS, a.g.e., 1192, ss.37-38.
[119]Yusuf Alper, "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar", *Sosyal Politika,* (Ed. Abdurrahman İlhan Oral, Yener Şişman), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2014 s.127.

sosyal yardımlaşma metodudur. Ancak köylerden kentlere göçler ile küçülen aile yapıları sebebiyle kentlerde aile içi sosyal yardımlaşma zayıflamaktadır[120].

- Tanıma bilme faktörüne bağlı yardımlaşmalar: Kuvvetli bir dayanışma anlayışı ile nakdî ve aynî gereksinimlerin akrabalar, komşular tarafından karşılanabilmesidir[121].
- Dini sosyal yardımlar: İslam dininin toplumun genelinde hâkim olmasından kaynaklı olarak zekât, fitre, adak, kurban, kefaret, sadaka, bağış, mehir vb. gibi yardımlar sosyal alandaki ihtiyaçların giderilmesinde etkili olmaktadır[122].
- Kurumsal sosyal yardımlar: Osmanlı İmparatorluğu'nda, esnaf örgütlenmelerinin politik, ekonomik ve çalışma yaşamı üzerinde ki etkisi çok güçlüdür[123]. Esnaf örgütlenmeleri bünyesinde orta sandıkları (teavünler) oluşturularak; ekonomik sıkıntı yaşayanlara, hastalananlara, ölenlere, sakatlananlara ve herhangi bir şekilde yardıma ihtiyaç duyanlara oluşturdukları fonlarla sosyal yardım sağlayarak sosyal güvenlik anlamında garantörlük yapmaktaydılar[124]. Osmanlı İmparatorluğu döneminde esnaf loncaları dışında varlıklı ailelerin, hükümdar ve yakın çevresinin oluşturmuş oldukları vakıflarla bakıma muhtaç kişilere (kimsesizler, hastalar, yaşlılar, öksüzler, yetimler, sakatlar, dullar, yoksullar) sosyal yardım ulaştırdıkları bilinmektedir[125].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde vakıf müesseseleri Tanzimat Devri'ne kadar sosyal alandaki ihtiyaçları kısıtlı olan bir toplum yapısında oldukça etkili hizmetler sağlamıştırlar. Vakıflar bir taraftan kamu ve özel kaynakların diğer bir taraftan devlet harcamalarının ve bireysel bağışların bir arada toplum yararına sunulmasında aracılık ederek güçlü bir sosyo- politik aktör olarak karşımıza çıkmaktadırlar[126].

1839 yılında modern bir devlet, çağdaş bir toplum inşa etmek amacı ile ilan edilen Tanzimat Fermanı; ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda köklü düzeltmeleri ve yenilikleri beraberinde getirmiştir[127]. Tanzimat Fermanı Osmanlı Devleti'nin modernleşme

---

[120]A.g.e., 127.
[121]Ömer Zühtü Altan, *Sosyal Politika*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2007, s.65.
[122]A.g.e., s.65.
[123]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.65.
[124]Yusuf ALPER vd., a.g.e., 127.
[125]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.65.
[126]Ayşe Buğra, a.g.e., s.129.
[127]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.39.

çalışmalarına rehber olurken ileride kurulacak modern Türk Devleti'ne de bir kaynak oluşturmaktadır[128].

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile gerçekleştirilen reformların hedeflerinde sosyo-politik bir yaklaşım söz konusu olmamıştır. Ancak bu dönemden sonra yapılan düzenlemelerde kısıtlı olarak sosyal politikanın sadece izlerine rastlamak mümkündür.

Dönemin Medeni Kanunu olan Mecelle'nin 495. maddesi çalışma sürelerini, 563. maddesi bir hizmet karşılığında ücret alınabilmesi için hizmeti verenin işçiliği meslek edinmesi gerektiği konusu ile çalışma yaşamını, 566. maddesi de ücretler ile alakalı düzenlemeler getirmektedir[129]. Tanzimat sonrası dönemde, 1865 yılında toplumsal politika üretmekten ziyade Ereğli kömür havzasında kömür madenlerinin düzenli bir şekilde çalışmasını hedefleyen Dilaver Paşa Nizamnamesi' nde işçileri kapsayan politik düzenlemeler söz konusudur. Madenlerde günlük çalışma saatleri 10 saat ile sınırlandırılarak, çok sayıda işçinin işten çıkartılacağı durumlarda bunun önceden bildirilmesi ve basit hastalıkların madende bulundurulacak doktor tarafından tedavi edilmesi hükümleri bulunmaktadır[130]. Dilaver Paşa Nizamnamesi' nin kısıtlı hükümleri 1869 yılında yayınlanan ve zorunlu çalışma usulüne son veren, iş kazalarına karşı işverenlerin alması gereken önlemleri belirten "Maadin Nizamnamesi" ile tamamlanmıştır[131]. "Maadin Nizamnamesi" iş kazalarına karşı alınacak tedbirlerin yanı sıra madenlerde acil müdahaleler için bir doktor ve gerekli ilaçların bulundurulmasını zorunlu tutması, iş kazaları neticesinde işçinin ailesine tazminat verilmesini öngörmesi bakımından Osmanlı İmparatorluğu döneminde sosyal politikalar açısından önemli bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır[132].

23 Temmuz 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet ile birlikte sosyal politikalar alanında; Tatili Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanuni Muvakkat (İşlerin Durdurulması Cemiyetleri Hakkında Geçici Yasa, 8 Ekim 1908), Tatili Eşgal Kanunu (İşlerin Durdurulması Yasası, 8 Ağustos 1909) ile Cemiyetler Kanunu (1909) önemle üzerlerinde durulması gereken yasalardır[133]. Osmanlı Toprakları üzerinde Meşrutiyet ile beraber çok sayıda grev eyleminin gerçekleşmesi ve bu grevlerin yönetime karşı bir güç gösterisi olarak

---

[128]Mehmet Aktel, "Tanzimat Fermanı'nın Toplumsal Yansıması", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, N:3, 1998, s. 174-184.
[129]Cahit Talas, *Sosyal Politika*, Sevinç Matbaası, Ankara 1967, s.151.
[130]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.40.
[131]Meryem Koray, *Sosyal Politika,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2008., s.166.
[132]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.40.
[133]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.42.

desteklenmesi sebepleriyle ekonomik ve siyasal olumsuzluklar meydana gelmekteydi[134]. 1908 yılında Tatili Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanuni Muvakkat geçici yasa olarak yayınlanmış ve grevlere kısıtlamalar, düzenlemeler getirmektedir. 1909 yılında yayınlanan Tatili Eşgal Kanunu geçici yasanın kapsamını genişletmek ve yenilemek üzere "İşlerin Durdurulması Yasası" olarak hazırlanmıştır. İşçilerin sendikalara katılmasını ve grev yapma haklarını yasaklayarak, karşılığında cezai yaptırımlar belirlemiştir[135]. Hazırlanışındaki nedenler ve kapsama alanları gereği, yasaların düzenleyici olmaktan öte tedbir almak üzere önleyici özellikte olduğu görülmektedir[136]. Cemiyetler Kanunu ise derneklerin tanım, faaliyet, denetlenme ve kapatılma konularına değinerek dönemine göre liberal bir yasa olarak görülmektedir. Meşrutiyetin diğer yasalarına nazaran önleyicilikten ziyade düzenleyici bir kapsama sahiptir[137].

Osmanlı İmparatorluğu döneminde; sanayileşme sürecinin gerçekleşmemesi farklı sosyal ve ekonomik sınıfların da ortaya çıkmasını engellemiştir. Bununla beraber demokratik bir siyasal yapıya sahip olmayan devlet, sivil toplum alanının gelişebilmesi için uygun zemini hazırlayamamıştır. İdarenin sosyal meselelere yaklaşımı ise siyasal, ekonomik ve güvenlik merkezli toplumsal sahadan uzak, yasaklayıcı özelliklere sahip olarak belirmektedir[138]. Dolayısı ile Osmanlı İmparatorluğu döneminde sosyal politikanın ortaya çıkarak gelişimini sağlayacak somut etkenler oluşamamıştır. Devletin sosyal politika ile olan ilişkisi yukarı da açıklananlar ile sınırlı kalmıştır.

2.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sosyal Politika

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak günümüz Türkiye'si 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal ATATÜRK' ün Samsun'a attığı adımdan alınan ilham, iman ve güç ile inşa edilmeye başlanmıştır. İlk adımın meydana getirdiği Türk Milli Hareketi, birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kurarak (23 Nisan 1920) yerini Türkiye Büyük Millet Meclisine (23 Nisan 1923) bıraktığı tarihe kadar doğrudan idareyi sağlamış ve Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923) sürecinin de temelini atmıştır.

---

[134] Zafer Toprak, "Tatil-i Eşgal Kanunu Üzerine", *Toplum ve Bilim,* Cilt: Bahar, N: 13, 1981, s.3.
[135] Deniz Gürel, a.g.e., s.39.
[136] Zafer Toprak, a.g.e., s.3.
[137] Cahit Talas, a.g.e., 1992, s43.
[138] Meryem Koray, a.g.e., s.177.

2.1.2.1. 1920-1960 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Kurtuluş Savaşı yıllarında, savaşı yönetmesi sebebiyle Savaş Meclisi özelliği taşırken çıkarmış olduğu kanunlar ve hazırlamış olduğu ilk anayasa olan Teşkilat-ı Esasiye (20 Ocak 1921) itibari ile kurucu meclis özelliği taşımaktaydı[139]. Birinci Türkiye Millet Meclisi'nin ilk açılış konuşmasında Sinop Mebusu Şerif Bey; "Hilafet ve hükümetin işgal edildiğini, milletin teklif edilen yabancı esaretini reddederek bu meclisi oluşturduğunu ve milletin iç ve dış tam bağımsızlığını, geleceğini de bizzat düzenleyerek bütün dünyaya ilan etmek suretiyle Millet Meclisini açıyorum" ifadeleri ile Meclisin olağanüstü şartlar altında kurulduğunu açıkça ortaya koymuştur[140]. Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal politikası; tarihsel süreç içerisinde Birinci Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasıyla oldukça zor ve ağır şartlar altında başlayarak günümüze kadar gelişimini sürdürür[141].

Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayileşme gerçekleştirilememiş ve sosyal politikaya dair kayda değer gelişmeler yaşanamamıştır. Bu mirasın üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyet'i ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek üzere endüstri merkezli bir politika gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilanından evvel 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihlerinde İzmir'de toplanan *Türkiye İktisat Kongresi* tüm ülkeden gelen çeşitli işçi, işveren ve meslek temsilcilerini bir araya getirerek sanayileşmenin sağlanabilmesi hususunda izlenecek politikaları belirlemiştir. Özel girişime değer ve önem veren politikalar 28 Mayıs 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanun[142]'u, 1 Haziran 1929 yılında çıkarılan Gümrük Tarife Kanun'[143]u ve diğer önlemler özel sermayeyi harekete geçiremeyerek; liberal kalkınma politikaları yerini devletçi kalkınmaya bırakmıştır[144]. Liberal kalkınma politikalarının takip edildiği 1923-1932 döneminde devlet elindeki kıt kaynakları en verimli şekilde kullanmak üzere yabancı sermaye ve şirketlerin elinde bulunan; liman, tramvay, elektrik santrali, telefon ve ortak kullanımda bulunan kuruluşların satın alınıp devletleştirilmesine ayırmıştır. Bu dönemde sanayileşme alanında devletin

---

[139]Sosyalnet, İlk TBMM'nin Özellikleri, http://www.sosyalnet.com/2007/11/21/k-tbmmn-elller/ (Erişim Tarihi: 05.04.2019).
[140]T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk Müzeleri, Ankara- Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM Binası), http://www.kultur.gov.tr/TR-96356/ankara---kurtulus-savasi-muzesi-i-tbmm-binasi.html (Erişim Tarihi: 06.04.2019).
[141]Cahit Talas, a.g.e., 1967, s.153.
[142]1055 Sayılı Teşviki Sanayi Kanunu, R.G.: 15.06.1927/608.
[143]1230 Sayılı Gümrük Tarifesi Kanunu, R.G.: 01.07.1929/1230.
[144]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.167.

etkinliği minimum düzeyde iken ekonomik politika; özendirici, koruyucu, teşvik edici ve liberal bir özellik taşımaktadır[145].

Cumhuriyetin başlangıcıyla beraber çalışma ilişkileri konusunda belirlenecek politikalar ciddi bir tartışma konusu olarak gündemi işgal etmiştir. Bu dönemde çalışma hayatı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan geriye kalan sosyo- ekonomik miras üzerinde Cumhuriyet döneminde uygulanan ekonomik politikalar ve siyasal gelişmeler ışığında şekillenmiştir[146]. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında 11-12 milyon civarlarında seyreden nüfusun yüzde sekseni tarımsal kesimde yaşamaktadır. Uzun süren savaşlar, yabancı sermayenin güçlülüğü ve sömürücü yaklaşımları ile[147] nüfus, nüfus içerisinde vasıflı işgücü ve yerli sermaye konusunda oldukça fakir olması işçi gruplarının ve beraberliklerinin zayıf olmasına yol açmıştır[148]. Ülke genelini kapsayan genel bir çalışma yasası yerine belirli bölgeleri kapsayan yasalar çıkartılmıştır[149]. 11 Mayıs 1921'de Zonguldak ve Ereğli Havza-ı Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-ı Umumiyesine Olarak Füruhtuna Dair Kanun[150] kabul edilmiştir. Kanun çalışma ilişkilerini düzenlemekle beraber bu bölgede kömür tozlarının satılarak işçilerin geçimlerine katkı sunması mahiyetinde bir sosyal hedefi de içerisinde bulundurmaktadır[151]. 23 Eylül 1921 tarihinde mevcut kanundaki yetersizlikleri gidermek işçiler açısından mesai, asgari ücret, sosyal güvenlik, iş teftişi gibi önemli hükümler belirleyen *151 sayılı Ereğli Havza-ı Fahmiye Maden Amalesinin Hukukuna Müteallik Kanun* Cumhuriyet döneminin ilk sosyal politika uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır[152].

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu siyasal bir değişimin ötesinde sosyal, hukuki ve ekonomik alanlarda da yenilikleri getirmektedir. Fransız İhtilali'nin dünyada kabul gören liberal hukuk yaklaşımının hak ve özgürlük ilkeleri 1924 Anayasası'nda yerini almıştır[153]. 1924 Anayasası'nın ikinci maddesinde; "*Türkiye Devleti; Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı,*

---

[145]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.45.
[146]Mustafa Delican, "Cumhuriyet Döneminde Türk Endüstri İlişkileri: İşçi Sendikalarının Dünü, Bugünü, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 51, 2006, s.7.
[147]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.45.
[148]Cahit Talas, a.g.e., 1967, s.158.
[149]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.167.
[150]114 Sayılı Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fehmiyyesinde Mevcûd Kömür Tozlarının Amele Menâfi-i Umûmiyyesine Olarak Ferûhtine Dâir Kânûn, R.G.: 09.05.1921/14.
[151]Eyüp Bedir vd., a.g.e., s.48.
[152]Eyüp Bedir vd., a.g.e., s. 48.
[153]Kamil Turan, *İş Hukukunun Genel Esasları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, ss. 162-163.

Devletçi, Laik ve Devrimcidir." ifadesinde devletin halkçılık, devletçilik ve devrimcilik nitelikleri ile yetmişinci madde de bulunan Türklerin dernek kurma, çalışma, toplanma, sözleşme hakları kısımları Türkiye'deki sosyal haklar ve sosyal politika perspektifinde incelendiğinde önem teşkil etmektedir[154].

Türkiye Cumhuriyet'i endüstriyel ekonomiye geçiş yapan ülkelerdeki tecrübelerden yararlanarak çalışma hayatında yaşanacak olumsuzlukları engellemek üzere 1924 yılında ilk iş kanunu tasarısını meclise sunmuştur[155]. Tasarı, "ülkemizde sanayinin kısıtlılığını ve bu yüzden geniş kitleler halinde işçilerin bulunmadığının'' tespitini yaparak "iktisadi büyümenin sağlama hedefinde çalışma ilişkilerinde meydana gelebilecek aksaklıkların giderilmesini'' hedeflemektedir[156]. Çalışma hayatını düzenlemek ve ileride meydana gelebilecek olumsuzluklara tedbir almak üzere hazırlanan bu kanun tasarısı çeşitli sebeplerden dolayı kanunlaşamamıştır. 1924 yılında ki Mesai Kanunu Layihası'na ek olarak ilerleyen yıllarda da çalışma yaşamını düzenleyecek genel kanunların çıkarılması için meclise teklifler verilmiş ancak kanunlaşamamıştır[157].

İzmir İktisat Kongresi'nde işçi temsilcilerinin talepleri arasında bulunan haftalık tatil talebi[158] Cumhuriyetin kuruluşundan kısa bir süre sonra 2 Ocak 1924 tarihinde yayımlanan "Nüfusu on bin ve on binin üzerinde bulunan yerleşim yerlerinde çalışan kesimin haftada bir gün tatil yapmasının mecburi tutulması" hükmünü içeren 394 Kanun Numaralı Hafta Tatili Hakkında Kanun[159] bu dönemde sosyal politika açısından önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen yıllarda mevcut kanun düzenlemeye uğratılarak; ''1935 Tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun'' ile daha geniş kapsamlı bir tatil yasası uygulamaya geçirilmiştir. 1935 tarihli kanun çalışma hayatını etkilemenin ötesine geçerek ülkede milli birlik bilincinin sağlanmasına da katkı sağladığı gibi günümüze kadar ulaşan milli ve dini bayramlar geleneğinin de oluşmasını sağlamıştır[160].

---

[154]Cahit Talas, a.g.e., 1992, ss.64,65.

[155]Mustafa Delican, a.g.m., s.9.

[156]Mesai Kanunu Lahiyası ve Ticaret Encümeni Mazbatası, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c019/b003/tbmm020190030045.pdf (Erişim: 07.04.2019).

[157]Nusret Ekin, "Türkiye'de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Cilt: 0, N: 35-36, 1986, s.40.

[158]Önder Deniz, "Cumhuriyet Döneminde Tatil Kavramı ve 1935 Tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 11, N:23, 2011, s.70.

[159]394 Sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanun, R.G.: 21.01.1924/54.

[160] Önder Deniz, a.g.m., s.70.

Mecelle'nin kaldırılarak yerine 1926 yılında ''Borçlar Kanunu'nun'' kabul edilmesi, Cumhuriyet dönemindeki işçi ve işveren ilişkilerinin daha geniş kapsamlı bir iş kanunun kabul edilmesi sürecine kadar düzenlenmesini sağlamıştır[161]. Bu kanun içerisinde bulunan işçilere işverenlerle "umumi mukavele yapma hakkı" tanınmış olması sosyal politika açısından önemli bir düzenleme olarak görülmektedir[162]. Umumi mukavele toplu iş sözleşmelerinin taraflarından yazılı olmasından, süresinden ve toplu iş sözleşmelerine aykırı olarak yapılacak kişisel iş kâğıtlarının yok sayılacağı hükümlerini belirterek[163]çalışma yaşamında düzenleyici statüde yerini almıştır.

1930 yılında "*Umumi Hıfzıssıhha Kanunu"* çıkarılarak kadın ve çocuk işçilerin çalışma şartları, işçi sağlığını koruma konularında hükümler getirmiştir[164]. Dönemin Genel Sağlık Koruma Yasası olarak ifade edebileceğimiz *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu* çalışma yaşamına müdahilliği dışında "gelecek nesillerin sağlıklı yetiştirilmesi "ve çeşitli salgın hastalıklar ile ilgili hükümlerde yer almıştır[165].

3 Nisan 1930 yılında kabul edilen "Belediyeler Kanunu "kimsesi bulunamayanlar ve sakatlara yardım, işyerlerinde sağlık denetimlerinin yapılması konularında belediyelere sorumluluklar getirilerek sosyal politikaların işlevsel anlamda kapsamı genişletilmiştir[166].

1932 yılına gelindiğinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan bugüne kadar takip edilen liberal kalkınma planları yerini devletçi kalkınma planına bırakmıştır. Endüstrileşmede ve ekonomik faaliyetlerde devletin güçlü bir aktör olacağı bu ulusal kalkınma modelini hayata geçirmek üzere 1934 yılında ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanarak uygulamaya geçirilmiştir. Devletçilik ilkesi etrafında şekillenen kalkınma modeli, devleti büyük bir işveren haline getirmiştir. Devletçi kalkınma modeli, Türkiye'de kısa zamanda sanayileşmeyi ve sanayi sektöründe çalışan kesimin sayısını da arttırmıştır. Bu sebeple çalışma yaşamını yeniden düzenleyecek kapsamlı bir kanuna ihtiyaç meydana gelmiştir[167].

---

[161]Sait Dilik, "Atatürk Döneminde Sosyal Politika", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 40, N: 1, 1985, s.97.
[162]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.168.
[163]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.282.
[164]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.168.
[165]Remzi Aygün, "Belediyeler ve Sağlık Hizmetleri Üzerine", *Çalışma Ortamı Dergisi*, N:11, 1993, s.16.
[166]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.72.
[167]Meryem Koray, a.g.e., 2008, ss. 169-170.

Sanayi İnkılabı ile beraber Batı'da meydana gelen olumsuz gelişmelerin, 1930'lu yıllarda başlayan sanayileşmeye paralel olarak Türkiye'de tekrar etmemesi hedefiyle 1936 yılında TBMM tarafından ilk iş kanunu kabul edilmiştir[168]. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber 1924, 1927, 1929, 1932 ve 1934 tarihlerinde beş adet iş kanunu tasarısı hazırlanmış fakat kendi dönemlerinin özelinde sebeplerden dolayı kanunlaşamamıştırlar. Bu çalışmaların bilgi, birikim ve tecrübelerinin bir ürünü olarak 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu, çalışma yaşamına dair ilkeleri belirleyerek bu ilkelerin uygulamasını ise daha sonra çıkarılacak mevzuata bırakmıştır. Bu yönü ile değişimin kapsamlı, sağlıklı ve aşama aşama gerçekleştirilmesi hedeflendiği görülmektedir. 3008 sayılı İş Kanunu' nun, Türk toplumunun ekonomik ve sosyal yapısına uygun, sosyal temelleri güçlü ve içerik olarak çalışma yaşamının ihtiyaçlarını cevap verebilecek kapsamda olması Türk çalışma ve sosyal ilişkileri açısından önemli bir merhaleyi oluşturmaktadır[169].

Kavramsal olarak sosyal politika ülkemizde ilk defa 1917'de Ziya GÖKALP' in öncülüğünde kurulan "Yeni Mecmua"da kullanıldığı görülmektedir. Fakat bugün taşıdığı anlam itibari ile sosyal politika 1933-1934 yıllarında gerçekleştirilen -üniversite reformu- yolu ile ülkemize gelen profesörlerden Prof. Dr. Gerhard Kessler' in çalışmaları ile terminolojiye girmiştir[170]. Üniversite reformu ile ülkemize gelen Prof. Dr. Gerhard Kessler Türkiye'de ilk defa sosyal politika alanında eğitim verilmesini sağlayarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlı "İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü''nü kurarak bir bilim olarak ülkemizde sosyal politikanın gelişimine öncü olmuş ve birçok bilim adamı yetiştirmiştir[171].

II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile beraber savaşın olumsuz etkileri bütün dünyada hissedilmiştir. Türkiye savaşın dışında kalmasına rağmen oluşabilecek tehditlere karşı seferberlik halinde güvenlikçi yaklaşım sergileyerek ülkenin bütün gücünü ve dikkatini savunma tedbirlerini arttırmak maksadı ile bu savaşa çevirmiştir. Savaşın başlaması ile beraber savaş alanlarında ve bu alanlarının gerisinde ki fabrikalarda çok zor ve ağır şartlarda çalışan işçilerin ekonomik ve sosyal şartlarında ciddi gerilemeler meydana gelmiş ve sosyal adalete en çok ihtiyaç duyan sınıf olarak belirmiştirler. Türkiye'de de savaşın ağır

---

[168]Mehmet Boyacıgil, *Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi ve İş Mevzuatı*, T.C. Ziraat Bankası Matbaası, Ankara, 1968, s.30.
[169]Kâmil Turan, *a.g.e.*, ss.173-177.
[170]Murat Aydın, *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler,* İz Yayıncılık, İstanbul 2008, s.23.
[171]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s. 37.

şartlarından en derinden etkilenen işçi sınıfı olmuştur. Savaşın sonlarına doğru ise bütün dünyada kapsamlı politikaların oluşturulup, uygulamaya geçirilmesi fikri kuvvetlenerek kabul görmüştür. Temeli eşitlik ve özgürlüğe dayanan fikir ve uygulamalar toplumlar nezdinde destek görerek, demokratikleşme hız kazanarak yaygınlaşmıştır[172].

Savaşın etkisiyle yaşanan ekonomik sıkıntılar ve uygulamaya geçirilen vergi politikaları ile beraber savaşın sosyal dengeleri zedelemesi hem ülke de hem de mecliste muhalefet oluştururken siyasi otoriteleri demokratik yaklaşım içerisinde olmaya zorluyordu[173]. II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği yıllarda Beveridge Raporu'nun (1942) yayınlanmasıyla başlayan refah devleti tartışmaları Türkiye'de de karşılık bularak gazetelerde makaleler yayınlanmaya başlamıştır. Sosyo-ekonomik değişimler çok partili siyasal hayata geçilirken Türkiye'de sosyal politika alanında da önemli düzenlemelerin yapılmasının yolunu açmıştır[174].

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan demokratikleşme hareketleri Türkiye'de de karşılık bularak çok partili siyasal dönem başlamıştır. Savaş sonrasında özel girişimlerin artmasıyla beraber başlayan liberalleşme ve demokrasi kültürünün gelişmesi çalışma yaşamını da etkilemiştir. Savaş yıllarında uygulama alanı bulamayan 3008 sayılı İş Kanunu'nu faaliyete geçirmek ve çalışma yaşamıyla ilgili meseleleri düzenleme, yürütme ve denetleme görevi sağlamak amacıyla 1945 yılında Çalışma Bakanlığı kurulmuştur[175].

1945 yılı Çalışma Bakanlığı'nın yanında İşçi Sigortaları Kurumu ile İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun da kurularak çalışma yaşamını düzenleyen, denetleyen kurumsal çalışmaların hayata geçirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır[176]. Aynı yıl içerisinde İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Takip eden yıllarda İşçi Sigortaları Kurumu 1946, Emekli Sandığı 1949 ve 1950'li yılların başlangıcında sigorta kapsamındaki işçilere yönelik emeklilik ve malullük sigortası düzenlemeleri; sosyal politika anlamında dönemin önemli gelişmeleridir[177].

---

[172]Cahit Talas, a.g.e., 1992, ss. 123-124.

[173]Abdulvahap Akıncı ve Sefa Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 17, N:29, 2014, ss 1-52.

[174]Ayşe Buğra, a.g.e., ss. 159, 160.

[175]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.171.

[176]Aysen Tokol, a.g.e., s. 12.

[177]Ayşe Buğra, a.g.e., ss.160,161.

Çok partili siyasal hayata geçilmesiyle beraber demokratik alanda yaşanan gelişmeler 1947 yılında çıkarılan "5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun "ile sendikaları kapsayan ilk kanun çıkarılarak işçi ve işveren sendikalarının kuruluşları, yetkileri, faaliyetleri, denetlenmeleri ve birliktelikleri hükme bağlanarak Türk endüstri ilişkilerinde önemli bir aşamanın kaydedilmesinin temelini oluşturmuştur[178].

1951 ve 1956 yıllarında haftalık tatillerde işçilere yapılacak ödemeler ile ilgili düzenlemeler Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak açılan körler ve sağırlar okulları, 1957 yılında "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun'' gibi gelişmeler 1950-1960 döneminin sosyo-politik gelişmeleri arasındadır. Yine bu dönemde Türkiye'de sendikalar bir araya gelerek ilk işçi konfederasyonunu (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Türk-İş) kurmuşturlar[179].

2.1.2.2. 1960-1980 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar

1950- 1960'lı yıllar arasında Türkiye'deki gelişimi yavaşlayan sosyal politikalar[180] 27 Mayıs 1960 tarihinde yaşanan ihtilalin akabinde kabul edilen 1961 Anayasası ile yeniden hızla gelişme göstermeye başlamıştır[181]. Tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin sosyal devlet anlayışı çerçevesinde attığı en önemli adım 1961 Anayasasıdır. Sosyal devlet anlayışının sosyal devlet ilkesi ile güvence altına alındığı anayasada[182] devletin niteliğinin milli demokratik bir sosyal hukuk devleti olduğu belirtilerek, başlangıçta insan hakları ilkesine yer verilmektedir[183]. Sosyal haklar da bu anayasa ile güçlü bir şekilde koruma altına alınmaktadır[184]. 1961 Anayasası'nda çalışma herkesin hakkı ve ödevi olarak kabul edilerek devletin çalışmayı desteklemesi, işsizliği önleyici ve çalışanları korumasının üzerinde durulmuştur. Kadın ve çocukların çalıştırılması ile yeniden düzenlemeler yapılmıştır. İşçiler dışında tüm çalışanlara çalışma hakkı tanınarak ilk defa sendika ve grev hakkı anayasa güvencesi altına alınmıştır. Sosyal güvenlik hakkı herkese tanınarak, sağlık ve eğitim ile beraber devletin görevleri arasında belirtilmiştir. Sosyal, iktisadi ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek ve bu hedef doğrultusunda çalışmaları devlete ödev

---

[178]Kamil Turan, a.g.e., ss.191,192.
[179] Kamil Turan, a.g.e., s.185; Ayşe Buğra, a.g.e., s.118; Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.75.
[180]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.75.
[181]Aysen Tokol, a.g.e., s.12.
[182]Serdar Yay, "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, N: 9, 2014, ss. 147-162.
[183]Aysen Tokol, a.g.e., s.13.
[184]Ayşe Buğra, a.ge., s.178.

olarak yüklemiştir[185]. 1961 Anayasası, sosyal hukuk devletini temin etmesinin yanında devletin çalışma ilişkileri dışında sosyo- ekonomik hayata da doğrudan pozitif müdahalesini kapsamına almıştır[186]. Türk Sosyal Politika tarihinde önemli bir dönüşümü temsil eden anayasa ile beraber[187] Türk Endüstri İlişkileride hızlı bir değişim sürecine girmiştir[188].

3008 sayılı ilk İş Kanunu, 1960'lı yıllara gelindiğinde değişen sosyal, ekonomik, endüstriyel, hukuksal şartların gelişmesi ve karmaşıklaşması ile beraber çalışma ilişkilerini düzenlemekte yetersiz kalmıştır. 1961 Anayasası'nın ortaya çıkarmış olduğu hak ve özgürlükler anlayışı çerçevesinde 1964 yılında TBMM'ye İş Kanunu Tasarısı sunulmuştur. Uzun süren çalışmalar sonucunda 931 sayılı İş Kanunu, 1967 yılında kabul edilmiştir[189].

1964 yılında yürürlüğe konulan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK), İşçi Yardımlaşma Kurumu (İYAK), Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), 1971 yılında Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu yürürlülüğe koyularak sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişletilmesi ve finansmanının güçlendirilmesi konularında çalışmalar yapılmıştır[190].

Bu dönemde sosyal politikalar açısından, devletin finanse ettiği, kapsamı belirgin ve çağdaş bir düzenleme olarak 65 yaş aylığı uygulamasının özel bir konumu bulunmaktadır. Söz konusu uygulama 1976 yılında "65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun "yürürlülüğe girmiştir[191].

1960-1980 tarihleri arasında sosyal politikaların tarihi seyrini kalkınma planlarından bağımsız düşünmemek gerekir. Kalkınma planları, kapsadıkları beşer yıllık süreçlerin ötesine çıkan öngörü ve hedeflere sahiptirler. Dönemi daha iyi idrak edebilmek üzere kalkınma planlarında açıkça belirtilen, sosyal hedefler aşağıda verilmiştir.

İhtilal ile beraber Türkiye'nin ekonomi yaklaşımları da değişikliğe uğrayarak, beşer yıllık planlar halinde iktisadi büyümeyi hedef alan politikalar benimsenmiştir. Hızlı büyümeyle beraber yaşanan gelir artışları tüketim alışkanlıklarını ve ihtiyaçları da

---

[185]Aysen Tokol, a.g.e., ss.12-14.
[186]Kamil Turan, a.g.e., s. 206.
[187]Aysen Tokol, a.g.e.., ss.12-14.
[188]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.75.
[189]Kamil Turan, a.g.e., ss.207-209.
[190]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.75.
[191]Onur Metin, "Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşanılanlar", *Çalışma ve Toplum*, Cilt: 1, N: 28, 2011, s. 186.

değiştirerek, ilerleyen yıllarda büyümenin popülist bir etki ile devam etmesine sebep olmuştur. Ekonomideki popülist politikalar toplumsal alanlara da etki ederek, sosyal politikaların gelişim sürecini hızlandırmıştır[192].

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1963-1967) sosyal hedefleri[193]:

- Türk Milleti'nin ileri bir hayat standardına ulaştırılması
- Ekonominin ve sosyal yapının geliştirilmesi
- Kamu hizmetlerinin gruplar ve bölgeler arasında eşit dağıtılması
- Türk Milleti'nin ihtiyaç ve şartlarına uygun insanlar yetiştirerek eğitim seviyesini yükseltmek
- Türkiye'de sağlık seviyesini yükseltmek (aile sağlığı planlaması, bulaşıcı hastalıklar ile mücadele, evde ve ayakta tedavi sistemine yönelme, çevre sağlığı, sağlık personeli sayısının arttırılması)
- Gelir grupları ve bölgeler arasında sosyal adalet dengesini sağlamak
- Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının ve işlevinin geliştirilmesini gerçekleştirmek
- Sosyal düzensizlik bozuklukların giderilmesi için sosyal hizmetlerin sağlanmasının yanında verimliliğin arttırılması, işçilerin eğitilmesi, istihdamın arttırılması şeklinde sıralanabilir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1968-1972) sosyal hedefleri[194]:

- Kişi başına düşen geliri hızlı ve devamlı bir şekilde arttırmak
- Farklı gelir grupları ve bölgeler arasında dengeli bir gelişme sağlamak
- Çok sayıda vatandaşa iş imkânı yaratmak
- Kalkınmanın nimet ve külfetlerinin fırsat eşitliği ve sosyal adalete göre paylaşılmasını sağlamak
- İktisadi ve sosyal düzende olumlu bir gelişme kaydetmek
- Sosyal güvenlik politikasını toplumun bütün gruplarına yayarak, kapsamının genişletilmesi
- Toplumun ruh ve beden sağlığı dikkate alınarak, sağlık hizmetlerinde gelişme sağlamak
- Aile planlaması çalışmalarını ülkenin tamamında yaygınlaştırmak

---

[192]Kokut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2005, ss.117,126.
[193]DPT, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1963-1967*, Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1963, s.1-467.
[194]DPT, *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968-1972*, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1968, ss. 1-275.

- Sosyal sigortalarla karşılanamayan sosyal güvenlik hizmetlerinin kişilerin artan refahtan pay almalarını sağlamak üzere sosyal refah hizmetleri vasıtası ile giderilmesini sağlamak ve tasarruf, verimlilik, eğitim, spor, tarım, köy, köylü sorunları, gençlik sorunları şeklinde sıralanabilir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1973-1977) sosyal hedefleri[195]:

- Konut ihtiyacının toplumun ekonomik gücüne uygun standartlarda karşılanması
- Nüfus yoğunluğunun kentlerde artması ile birlikte fonksiyonel ve kademeli bir kent dokusunun oluşturulması
- İşgücü verimliliğinin arttırılması
- Eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi
- Sağlık hizmetlerinin yaygınlığının arttırılarak, herkesin yararlanmasını sağlamak
- Sosyal güvenlik sisteminin genişletilerek, işsizlik sigortası sisteminin aşamalı olarak uygulamaya geçirilmesi
- Toplumun tamamının asgari ihtiyaçlarını (beslenme, sağlık, barınma, giyim) karşılamasını sağlayacak gelir seviyesine ulaşması şeklinde sıralanabilir.

Kalkınma planlarının sosyal hedefleri toplumsal alanda ihtiyaç duyulan düzenlemeler ve çalışmaları gerçekleştirmektir. Söz konusu dönemi; kalkınma planları ve hayata geçirilen uygulamaları göz önünde tutarak mukayese etmek, sosyal politika kapsamındaki uygulamaların yeterliliğine ilişkin daha gerçekçi bir analiz yapılmasını sağlayacaktır.

1970-1980 arası yıllar Türkiye'de sıkıyönetim ve koalisyonlar ile yönetildiği öğrenci ve işçi olayları ile beraber, toplumsal gerginliğin de yüksek olduğu Kıbrıs Barış Harekatı'nın da içerisinde bulunduğu bir dönem yaşanmıştır[196]. Türkiye'nin iç meselelerinin yanında Arap- İsrail savaşının etkisi ile meydana gelen petrol krizi gibi dış faktörler Türkiye'nin çeşitli ekonomik zorluklar yaşamasına sebep olmuştur[197]. Ekonomik sorunlarının temelinde sosyal harcamaların olduğu düşüncesi ise sosyal devlet anlayışını zedelemiştir[198]. Böylesi

[195]DPT, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:* 1973-1977, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Başbakanlık Devlet Ankara 1973, ss. 3-152.
[196]Cahit Talas, a.g.e., 1992, ss.207-229.
[197]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., ss. 76-77.
[198]Yener Şişman, "Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı ? Gelişim mi?", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 4, N: 2, 2017, ss.1-22.

bir ortamda sosyal politikaların uygulama alanı bulması, kapasitesini genişletmesi, araçlarını geliştirmesi ve hedeflerine ulaşması mümkün olmamıştır.

2.1.2.3. 1981-2000 Arası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar

Türkiye ekonomisindeki olumsuz gelişmelerin etkisini hafifletmek ve ekonomiyi küresel sermayeye entegre etmek üzere 24 Ocak 1980'de Türk iktisat ve siyasi tarihinde kökten değişiklikler oluşturan ekonomik istikrar kararları almıştır[199]. Neo-liberal ekonomi politikalarının takip edildiği bu dönemde, ekonomide ki kamu ağırlığı azaltılarak özel sektörün güçlenmesi hedeflenmiştir[200].

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi, demokratik hayatı zedelemiş sendika ve konfederasyonların faaliyetleri durdurularak, grev ve lokavt yasaklanmıştır.7 Kasım 1982 yılında kabul edilen ve koruma ilkesi yerine düzenleme ilkesinin benimsendiği 1982 Anayasası, 1961 Anayasası ile mukayese edildiğinde sosyal politikaların gelişebileceği bir kapsama sahip olmamıştır[201].

1982 Anayasası, ekonomik öncelikleri ön planda tutarak, hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı bir anlayış ile sosyo- ekonomik gerçeklikten uzak bir felsefe ile hazırlanıp uygulamaya geçirilmiştir. Kısıtlayıcı hükümleri ile içtimai bakımdan bir gelişme kaydedilmesini engellemiş ve demokrasinin kurumlarını güçlendirmekten uzak kalmıştır[202]. Bu anayasadan kaynaklanan Siyasi Partiler, Milletvekilleri Seçim Yasası, Grev ve Lokavt Yasası, Toplu İş Sözleşmesi gibi yasalar sosyal ve siyasal yaşamı krize sokmuştur[203].

Neo- liberal ekonomi uygulamaları ile birlikte başlayan özelleştirmeler sonucunda oluşan işsizlik sorunu ekonomik ve sosyal sahaları derin bir bunalıma girmesine sebep olmuştur. Gidişatın seyrini değiştirmek üzere ekonomik politikalara gösterilen hassasiyet sosyal politikalara gösterilmemiştir[204].

Ekonomideki istihdam sorununun yanında, köylerden kentlere doğru akan nüfus hareketi farklı toplumsal riskler içermektedir. Göç hareketleri ile birlikte temel bir sosyal güvence kurumu olarak görülen geniş aile kavramı yerini şehirlerde çekirdek aileye

---

[199]İlyas Karabıyık ve Metin Uçar, "Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi", *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, Cilt: 5, N: 2, 2010, ss. 36-58.
[200]Aysen Tokol, a.g.e., ss. 14-15.
[201]A.g.e., s.15.
[202]Meryem Koray, a.g.e., 2008, s.176.
[203]Cahit Talas, a.g.e., 1992, s.248.
[204]Ömer Zühtü Altan, a.g.e., s.77.

bırakmıştır. Şehir hayatına adaptasyon beraberinde sosyal ilişkilerde yavaşlamayı ve yabancılaşmayı getirmiştir. Bu durum sonucunda, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet anlayışının hâkim olduğu ve temeli istihdama dayanmayan yeni bir sistem ihtiyacı meydana getirmiştir[205]. Sosyal adalet ve sosyal fayda gözeterek yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek üzere 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu[206] çıkartılmıştır. Bu kanun ile beraber, kanunun kapsamındaki hizmetlerin gerçekleştirilebilmesi için cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilen cumhurbaşkanı yardımcısı ya da bakana bağlı ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) gözetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur[207].

Dönemin sosyal politika açısından önemli gelişmelerinden bir diğeri de 1992 tarihinde tatbik edilen Yeşil Kart uygulamasıdır. Kapsam ve uygulama olarak noksanlıkları bulunsa da modern ve hak temelli bir yaklaşıma sahiptir. Söz konusu 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun[208]ile sosyal güvenlik kapsamında bulunmayan yoksullar muayene, ilaç ve tedavilerini ücretsiz olarak yaptırma fırsatına sahip olmuşturlar[209].

2.1.2.4. 2001 Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Politikalar

1980 yılında başlayan ekonomi anlayışı, 1989-2002 yıllarında önemli izler bırakmıştır. Neo-liberal ekonomi politikaları ve popülist politikalar sonucunda Türkiye ekonomisi sürekli tekrarlanan finansal kargaşa ve krizlerin baskısı altında kalmıştır[210]. Neo-liberal yaklaşım temelinde sosyal politikaların maliyetinin büyüme üzerinde olumsuz etki oluşturacağından sosyal yatırımların azaltılması anlayışına sahiptir[211].

1994, 1999 ve 2001 ekonomik krizlerinin baskısı ve 1980 sonrasında ki neo- liberal yaklaşım sonucunda Türkiye'de sosyal politikaların gelişimine uygun siyasal, sosyal ve ekonomik programlar hazırlanamamıştır. Böyle bir konjonktürde XXI. yüzyıla giren Türkiye'de sosyal politika alanındaki gelişmeler aşağıda irdelenecektir.

---

[205]Deniz Gürel, a.g.e., s.43.
[206]3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, R.G.: 14.06.1986/19134.
[207]A.g.k.
[208]3816 Sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun, R.G.: 03.07.1992/21314.
[209]Yener Şişman, a.g.m., s.1-22.
[210]Korkut Boratav, a.g.e., ss.171,172.
[211]Mkandawire Thandika, *Social Policy in a Development Context*, UNRİSD, Geneva 2001, s.11.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) orta ve uzun dönemli stratejileri ile sosyal politika alanında önemli aşamaların gerçekleştirilmesine kapı aralamıştır. Uzun Vadeli Strateji 2001-2023 yıllarını kapsamakta ve kendini sürekli yenileyen dinamik bir yapıya sahiptir[212]. Sosyal politika hedefleri bağlamında Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel amaç, ilke ve politikaları şu şekilde sıralayabiliriz[213];

- İstihdamın arttırılmasını, yoksullukla mücadeleyi ve gelir dağılımını iyileştirmesini,
- Bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasını,
- Sosyal güvenlik sisteminin yaygınlaştırılmasını,
- Etkin bir kamu yönetimi ve adalet sisteminin temini,
- Altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Ekolojik dengenin korunmasını hedeflemektedir.

Yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda öncelik verilecek çalışmalar da şu şekilde belirtilmiştir[214];

- Eğitim sisteminde gerekli yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi ve sağlık hizmetlerinde etkinliğin artırılmasına,
- Üretken yatırımlarla istihdamın geliştirilmesine,
- Kayıt dışılığın azaltılmasına,
- Sosyal sigorta hizmetlerinde nimet- külfet dengesinin dikkate alınmasına,
- Bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölge, kaynak ve imkânların değerlendirilmesine,
- Altyapı hizmetlerinin yeterli düzeyde sağlanmasına ve enerji talebinin güvenilir ve sürekli şekilde ve düşük maliyetlerle karşılanmasına
- Adalet hizmetlerinde ve kamu yönetiminde etkinliğin arttırılmasına öncelik verilmesi öngörülmüştür.

Sosyal politika alanında bir diğer önemli gelişme de 2001 yılında AB Bakanlar Konseyi'nin Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi[215] (KOB)'ni kabul ederek Kopenhag

---

[212]Beş Yıllık Kalkınma Planları, T.C. Kalkınma Bakanlığı, http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC25320C1CC3C485FB70C9008EBE56E898F05146F027CA65EC (Erişim Tarihi:20.04.2019).

[213]DPT, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001*-2005, Devlet Planlama Teşkilatı, DPT Yayınları, Ankara 2000, ss. 73-110.

[214]DPT, 2000, a.g.e., ss. 73-190.

[215]Avrupa Birliğine adaylığı resmi olarak kabul edilen ülkeler için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan bir belgedir.

siyasi ve ekonomik kriterleri[216] ile beraber Avrupa Birliği Müktesebatına[217] uyum sağlaması için kısa ve uzun vade de yerine getirmesi gereken öncelikleri belirlemesi ile başlamıştır[218]. AB'nin Katılım Ortaklığı Belgesi' ne karşılık olarak, Bakanlar Kurulu Kararı [219]ile söz konusu şartları uygulamaya geçirecek idari ve hukuki süreç Türkiye Ulusal Programı[220] başlamıştır.

Avrupa Birliği Müktesebatına uyum kapsamında Türkiye Ulusal Programı, Sosyal Politikalar ve İstihdam alanında yapılacak uyum çalışmaları[221];

- Kamu görevlileri sendikalar kanunun çıkarılması,
- İş güvencesiyle ilgili yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,
- Çocuk işçiliğini kapsayan hukuki düzenlemenin yapılması,
- Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun güncellenmesi
- İlgili bakanlıkta İş Sağlığı ve Güvenliği Meclisinin kurulması,
- Meslek Standartları Kurumunun oluşturulması,
- Cinsiyet ayrımının giderilmesi şeklinde belirtilmiştir.

2002 yılında göreve gelen 58. Hükümet tarafından Acil Eylem Planı (AEP) yayımlanarak kamu yönetimi, ekonomik dönüşüm, sosyal politikalar ile demokratikleşme ve hukuk başlıkları altında yeni bir vizyon oluşturulmuştur.

Acil Eylem Planı'nın sosyal politikalar başlığı altında[222];

- Gelir dağılımında adaletin sağlanması,
- İşsizliğin önlenmesi,
- Kentleşme ve yerleşme,
- Nitelikli eğitim,

---

[216]Avrupa Birliğine aday ülkelerin, üyeliğe kabul edilebilmesi için yerine getirmesi gereken ekonomik ve siyasi kriterlerdir. 1993 yılında, Avrupa Konseyi tarafından Kopenhag' da kabul edilmiştir.

[217]Avrupa Birliğinin tüzük, karar, yönerge ve anlaşmalarıdır.

[218]Proposal for a Council Decision on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey, EUR-LEX, Document: 52000PC0714, Date of Document: 08.11.200, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1555804526472&uri=CELEX:52000PC0714 (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

[219]Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Karar, Karar Sayısı: 2001/2129, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 24.03.2001, Resmî Gazete Sayısı: 24352 Mükerrer.

[220]Ulusal Program: Katılım Ortaklığı Belgesi'ne karşılık olarak aday ülkelerin hazırladığı uyum dökümanı.

[221]2001 Yılı Ulusal Programı, Ulusal Program Özeti, *T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı,* ss. 11-12. https://www.ab.gov.tr/195.html (Erişim Tarihi: 22.04.2019).

[222]Türkiye Cumhuriyeti 58. Hükümet Acil Eylem Planı (AEP), T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 2006-3, ss. 88-105.

- Sağlıklı toplum,
- Herkese sosyal güvenlik alt başlıkları altında 45 faaliyet belirlenmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere 2000'li yılların başlangıcı Türkiye'de sosyal politika alanında köklü ve olumlu düzenlemelerin öngörülerek çeşitli programlara dâhil edildiği bir dönem olmuştur. Ekonomik krizler ile deforme olan toplumsal ve iktisadi yapının iyileştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma çalışmalarının beraber uygulanması ile mümkün olacağından söz konusu plan ve programlar sosyal politikalar açısından ehemmiyet taşımaktadır. 2000'li yıllarda uygulanan ve sosyal politikanın etüt alanını ilgilendiren çalışmaları tek tek irdeleyerek ana fikre sadık kalmak adına, bu dönemde uygulanan önemli kurumsal ve hukuksal düzenlemelerle anlatıma devam edilecektir.

9 Aralık 2004'e kadar Başbakanlığa bağlı Fon Genel Sekreterliği tarafından yürütülen SYDTF çalışmaları, 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun[223] ile Başbakanlık bünyesinde bir genel müdürlük olarak yapılandırılmıştır[224]. 8 Haziran 2011 tarihinde 633 sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname[225] ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

10 Temmuz 2018 tarihinde 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi[226] ile kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde ana hizmet birimi olarak yapılandırılmıştır[227]. Kurumun önemli faaliyetleri arasında 2001 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Dünya Bankası arasında imzalanan Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) gösterilmektedir[228]. SRAP, ardı adına meydana gelen ekonomik krizlerin sonrasında yoksullukla mücadele politikalarını ve bu politikaları uygulayan kamu kurumlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Hızlı Yardım, Şartlı Nakit

---

[223]5263 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, R.G.: 09.12.2004/25665.

[224]Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Tarihçe, *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*, https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/hakkimizda/sosyal-yard%C4%B1mlar-genel-mudurlugu/ (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

[225]633 Sayılı Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Kararname Numarası: 633, R.G.: 08.06.2011/27958-Mükerrer.

[226]1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, R.G.: 10,07.2018/30474.

[227]Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Tarihçe, *T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı*, https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/hakkimizda/sosyal-yard%C4%B1mlar-genel-mudurlugu/ (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

[228]Deniz Gürel, a.g.e., s.44.

Transferi (ŞNT), Kurumsal Gelişim ve Yerel Girişimler olarak dört temel bileşenden oluşan SRAP229 2007 yılında son bulmuş ancak bu tarihten itibaren Türkiye'de Şartlı Nakit Transferi SYDGM bünyesinde sosyal politika aracı olarak kullanılmaya devam edilmiştir[230].

İstihdamın muhafaza edilmesi, iyileştirilmesi, yaygınlaştırılması ile işsizlik tedbirlerine fayda sağlamak ve işsizlik sigortası hizmetlerini gerçekleştiren İş ve İşçi Bulma Kurumu; 2003 yılında 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun[231] ile yeniden yapılandırılarak ismi Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) olarak değiştirilmiştir. Yeniden yapılandırma ile beraber İŞKUR güncel endüstri ilişkilerini takip edebilecek, modern ve aktif bir kurum haline gelmiştir[232].

2003 yılında 4857 sayılı "İş Kanunu[233]" ile endüstri ilişkilerinin güncel sorunları dikkate alınarak, modern bir yapıya kavuşan iş yasası; AB standartlarına uyum özelliği taşımaktadır[234]. Söz konusu kanun "eşit davranma ilkesi", "iş koşulları hakkında işçinin bilgilendirilmesi", "yeni çalışma türlerinin ilk kez iş yasasında düzenlenmesi", "iş güvencesi", "toplu işçi çıkarma", "asgari ücret", "çalışma hayatında esneklik", "iş sağlığı ve güvenliği" gibi yenilikleri ve düzenlemeleri içerisinde bulundurarak Türk Çalışma İlişkilerinde yeni bir dönemi aralamıştır[235].

Türk Sosyal Güvenlik sisteminin finansal ve yapısal sorunlarını giderebilmek üzere 2006 yılında 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumuna İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun[236] ve aynı yıl 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSSK)[237] çıkartılarak sistemin katılımcı, sürdürülebilir ve eşit bir yapıya dönüşmesi hedeflenmiştir[238]. Ancak söz konusu dönemde yaşanan siyasi ve hukuki süreçler kanunun uygulanmasını geciktirmiştir. Bu süreç 5754 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

---

[229]DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007-2013, Devlet Planlama Teşkilatı, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara 2007, s.30.

[230] Deniz Gürel, a.g.e., s.45.

[231]4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, R.G.: 05.07.2003/25159

[232]Türkiye İş Kurumu, Tarihçe https://iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/ (Erişim Tarihi:20.04.2019)

[233]4857 Sayılı İş Kanunu, R.G.: 10.06.2003/25134.

[234]Pir Ali Kaya, **"**4857 Sayılı İş Yasası'nın Türk İş Hukuku' nda Meydana Getirdiği Yenilikler", *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, Cilt: 5, N: 2, 2003, ss. 0-0. https://www.isguc.org/?p=article&id=174&cilt=5&sayi=2&yil=2003 (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

[235]Metin Kutal, "Türk İş Hukukunda Çağdaşlaşma Eğilimi", *Sosyal Siyaset Konferansları* Dergisi, Cilt: 0, N: 47, 2012, ss.113-122.

[236]5502 Sayılı Sosyal Güvenlik Kurumuna İlişkin Kanun, R.G.: 20.05.2006/26173.

[237]5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, R.G.: 16.06.2006/26200.

[238]Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu, Tarihçe, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce (20.04.2019).

Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun[239]"un çıkarılması ile son bularak 2008 yılında uygulamaya geçirilmiş ve Türk Sosyal Güvenlik sisteminde önemli bir reform gerçekleştirilmiştir. Sosyal Güvenlik Reformu ile ülkemizde sosyal güvenlik alanında kurumsal düzeyde birlik ve farklı sosyal güvenlik kurumlarına tabi olan vatandaşlar arasında hak ve yükümlülükler arasında bir standart sağlanmıştır. Söz konusu reformda dağınık bir şekilde yürütülen sosyal yardımların merkezi olarak izlenmesi ve objektif fayda kıstaslarına dayalı sosyal yardımlar sisteminin meydana getirilmesi hedeflenmektedir[240].

AB ve ILO' nun 2822 sayılı "Toplu İş Sözleşmesi Kanunu[241]" ve 2822 sayılı "Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu[242]"na yapmış oldukları eleştiriler dikkate alınarak hazırlanan 6356 sayılı "Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu[243]" 2012 yılında yürürlülüğe koyulmuştur[244]. Endüstri ilişkileri bağlamında yeterli düzeyde olmamasına karşılık söz konusu kanun sendika faaliyetlerinin ilerlemesi, sendikalaşma özgürlüğü ve toplu iş görüşmelerinde daha özgür ve demokrat bir yapıda olduğu görülmektedir[245]. Türkiye'de T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, çağın teknolojilerini yakından takip ederek kendini her alanda güncelleyen, toplumun ihtiyaç ve gelecek planlamasını profesyonel bir şekilde organize eden güçlü kurumsal yapısı ile sosyal politikalar alanında en güçlü hizmet sağlayıcı kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

26 Nisan 2017 tarihinde yapılan Anayasa Değişikliği Referandumu ile kabul edilen anayasa[246] değişikliğinin ardından 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile birlikte Türkiye hem yasal hem de

---

[239]5754 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G.: 08.05.2008/26870.

[240]Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu, Tarihçe, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

[241]2821 Sayılı Sendikalar Kanunu, R.G.: 07.05.1983/18040.

[242]2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, R.G.: 05.05.1983/18040.

[243]6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, R.G.: 07.11.2012/28460.

[244]Pir Ali Kaya, "Uluslararası Normlar Bağlamında Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu' nun Değerlendirilmesi", *V. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Petrol-İş Yayını, İstanbul 2013, s. 131.

[245]Tahir Gürbüz, 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü Normları Bakımından Değerlendirilmesi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyonu Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi, Ankara 2014, s.148.

[246]6771 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G.: 11.02.2017/29976.

fiilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş yapmıştır[247]. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş yapılması ile birlikte başta Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti yeniden bir yapılandırma sürecine girmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi' ne geçiş süreci ile beraber kamu politikalarının oluşturulmasında yeni bir aktör olarak Politika Kurulları kurulmuştur[248]. 10 Temmuz 2018 tarihinde Cumhurbaşkanlığı bünyesinde 1 sayılı "Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi[249]"nin 20. maddesi ile kurulan Sosyal Politikalar Kurulu'nun görev yetkileri, aynı kararnamenin 30. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir[250];

- Toplumun ihtiyaç sahibi kesimlerine yönelik yapılan çalışmaların etkinliği için politika önerileri oluşturmak,
- Aile kurumunun korunması, güçlendirilmesi; iş ve aile hayatı uyumunun sağlanması için politika önerileri oluşturmak,
- Çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik politika önerileri geliştirmek,
- Sosyal refahın oluşturulmasına yönelik politika önerileri oluşturmak,
- Dezavantajlı gruplara yönelik politika önerileri oluşturmak,
- Göç ve göçmen sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri geliştirmek.

Sosyal Politikalar Kurulu, bu alanda ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon halinde çalışmalar yaparak mevcut politikaların fizibilitesini yapacak yeni politikalar üretilmesinde etkin bir faktör olacaktır. Temeli araştırma, istişare ve verimlilik üzerine kurulan bu yeni politika üretme süreci ile Cumhurbaşkanı tarafından hayata belirlenecek olan sosyal politikaların en hızlı ve sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak bu kurulun sorumluluğunda olacaktır. Politikaların işleyişindeki aksaklıkların tespit edilerek bu aksaklıklara süratle müdahale edilmesini sağlamak sosyal politikalar kurulunun üstleneceği bir diğer önemli misyon olarak belirmektedir. Sonuç olarak kamu politikalarının yeni yönlendirici ve belirleyicilerinden politika kurulları, cumhurbaşkanı ile doğrudan çalışarak bürokrasiyi engelleme avantajına sahiptir. Politikaların uygulama safhasında bir numaralı aktör olarak beliren bakanlıklar

[247]Menaf Turan, "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *Sosyal Bilimler Araştırma* Dergisi, Cilt: 7, N: 3, 2018, s.43.
[248]Berat Akıncı, "Türkiye'de Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Yeni Aktör: Cumhurbaşkanlığı Politika *Kurulları", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, N: 16, 2018, s. 2128.
[249]1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, a.g.k.
[250]A.g.k.

başta olmak üzere söz konusu alanda faaliyet gösteren tüm paydaşlar ile işbirliği içerisinde kapsamlı, etkin, sürdürülebilir ve verimli politikalar üretmesi beklenmektedir[251].

2.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi

Türkiye'de STK'ların gelişiminin anlaşılabilmesi için tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamaların irdelenmesi gerekmektedir. Aşağıda Türkiye'deki STK'ların tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamalar Osmanlı döneminden başlayarak detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

2.2.1. Osmanlı Döneminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi

Vakıflar, çok eski dönemlerden itibaren İslam Devletleri' nde büyük önem kazanarak, toplumsal ve ekonomik hayat üzerinde önemli etkiler bırakmış dini- hukuki kurumlardır[252]. Kısaca, bireylerin şahsi gayrimenkul ya da paralarını toplum yararına karşılıksız olarak bağışlamaları şeklinde tanımlanabilir[253]. Yardımlaşma ve dayanışmaya kültürüne ehemmiyet gösteren İslam Dini 'nin Türk Devletleri ile buluşması, vakıfların gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu buluşma ile beraber, vakıflar altın çağını Osmanlı Devleti ile yaşamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu "Vakıf Cenneti" ya da "Vakıf Devleti" olarak tanımlanmaktadır[254].

Türk- İslam Kültürü dairesinde büyük bir gelişim gösteren vakıfların, toplumsal ve iktisadi alanda önemli ve devamlı bir konumda bulunmasının tesadüfi olmayan dini, ahlaki, iktisadi, sosyal ve siyasi etkenleri söz konusudur[255]. Farklı dönem ve bölgelerde vakıflarımızın oluşturdukları hizmetleri göz önüne aldığımızda, vakıfların kültür ile tarihimizdeki yeri ve gelişimi çok daha iyi anlaşılabilecektir. Yoksulların karınlarının doyurulması, belirli meslek gruplarına yaşlılık ve hastalık durumlarında emekli aylığına benzer ödemeler yapılması, kimsesiz çocuklar ile yetimlerin, dulların ve yoksulların korunması, yol, kaldırım, köprü gibi alt yapı hizmetlerinin inşası ve bakımı gibi çok geniş bir alanda topluma hizmet götürmüştürler. Spor tesisleri, hastaneler, okullar, kervansaraylar gibi günümüzde ki modern kamu hizmetlerini, dönemlerinde topluma ulaştırma çalışmaları

---

[251]Çiğdem Akman, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Politika Kurulları: Sosyal Politikalar Kurulu Üzerinden Bir Değerlendirme", *Route Educational and Social Science Journal*, Cilt: 6, N: 37,, 2019, s.664.

[252]Fuad Köprülü, Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü, Vakıflar Dergisi, Ankara, 1942, N: 2, s.1.

[253] Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 1997, s.245.

[254]Bursa Vakıf Kültür Müzesi, Vakıf, http://vakifkulturumuzesi.com/index.php/muze/ (Erişim Tarihi: 22.04.2019).

[255]Fuad Köprülü, a.g.m., s.1.

yapmıştırlar. Dini hizmet sağlayan vakıfların da bireylerde milli ve manevi değerleri geliştirerek, millete ve devlete bağlılığını arttırması gibi toplum ve memlekette sosyal bütünleşmeyi sağlayan bir misyonları da söz konusudur[256].

Osmanlı Devleti ordunun ihtiyaçlarını karşılama, sınırların güvenliği ve topraklarını fetihler yolu ile genişleme politikası takip ettiği yıllarda kamusal hizmetleri vakıflara devretmiştir[257]. Günümüzdeki manasından uzak bir yaklaşım ile belediyecilik hizmetlerinin idaresini çeşitli memurlar yerine getirmiştir[258]. Örneğin kadılar adlî işler ile meşguliyetlerinin dışında idare, maliye ve belediye işlerinden de sorumlu olmuşlardır[259]. Belediyecilik anlayışının gelişmesi ancak Tanzimat'ı takip eden yıllarda farklı olaylarında etkisi ile mümkün olmuştur[260]. Dolayısıyla bu dönemde kurumsallaşmış bir belediye yapısı olmadığından kamusal alanda meydana gelen boşluk vakıflar vasıtasıyla giderilmiştir. Bugün belediye hizmetleri şeklinde tabir edebileceğimiz görevlerin birçoğu vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Örneğin şehirlerin su ihtiyacının giderilmesi, aydınlatılması, temizlenmesi ve güzelleştirilmesi; yol, köprü, konak yerleri gibi inşalar vakıflar tarafından yapılmıştır[261].

Vakıflar, Osmanlı şehirlerinin muhtelif yerlerinde hizmet veren imarethane ve aşevleri ile yoksulların barınma, beslenme, giyinme gibi ihtiyaçlarını karşılarken, dul ve yetimlere aylık bağlayarak, onların korunmasını da sağlamışlardır. Şehirlerde okullar kurulmasını sağlayarak eğitim alanında çalışmalar yapmıştırlar. Bu özellikleri ile Osmanlı' da vakıflar, devlet hizmetlerinin tamamlayıcısı bir fonksiyona sahiptirler[262]. Osmanlı şehirlerinde, saydıklarımızın dışında toplumu ilgilendiren birçok hizmet vakıflar tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bunların listesini cami, kütüphane, hastane, han, su getirme, mezarlıklar, çeşmeler şeklinde sıralamak mümkündür[263]. Başka bir ifade ile Osmanlı

---

[256]Halim Baki Kunter, "Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi" *Vakıflar Dergisi,* N:3, *1956*, s.1.

[257]Rahime Hülya Öztürk, "Osmanlı İktisat Zihniyetinde Kamu Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi ve Vakıflar", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:18, N:4, 2018, ss. 37-48.

[258]İlhan Yerlikaya, "Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Belediye Hizmetleri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.131.

[259]Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 3, N: 5, 2005, s.418.

[260]İlhan Yerlikaya, a.g.e., s. 131.

[261]Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s.160.

[262]Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehirlerinde Bir İdari Birim: Mahalle", *Coğrafya Dergisi*, Cilt: 0, Sayı 13, 2005, s.101.

[263]Doğan Kuban, "Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler", *Vakıflar Dergisi*, Cilt 7, N: 7, 1968, s.67.

dönemindeki vakıf yapılarının, toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ve ihtiyaçların bu yapılar ile giderildiğini söyleyebiliriz.

Osmanlı Devri' nin en önemli sosyal yapılarından olan vakıfların, bilimsel ve sanatsal alanlarda da önemli bir aktör olarak konumlanmaktadır. Sanatsal olarak çini, ebru, hat, tezhip; bilimsel olarak ise hukuk, sosyoloji, dil, tarih alanlarının gelişmesine katkıda bulunmuştur[264].

Osmanlı' da vakıf, varlıklı kişilerin sahibi olduğu menkul ve gayrimenkulleri toplumun ihtiyaçlarını gidermek üzere bağışlaması yani vakfetmesi ile kurulur. Herhangi bir zorlama ya da zorunluluk olmadan, Allah' ın rızasını kazanmak inancı ile yapılan vakfetmek; insanlığa karşı bireysel sorumluluk hissi ile yardımlaşma ve dayanışma temelinde oluşturulur[265].

Osmanlı Devleti' nde, "Mazbut Vakıflar" olarak bilinen padişah, hanedan mensupları ve saray eşrafı tarafından kurulan vakıflar ile birlikte varlıklı kişilerin kurmuş olduğu vakıflar da bulunurdu. Devletin, siyasi ve ekonomik gücünün artmasına paralel olarak vakıfların da sayısı artmıştır. Mazbut Vakıflar'ın yanında varlıklı kişilerin kurduğu vakıflar da vardır. Bu özel şahıslar tarafından kurulan vakıfların kontrolü kadılar tarafından yapılırdı[266].

Vakıfların, çalışanları ile çalışma şekilleri ve ücretleri, hangi amaçla kurulduğu, yönetim şekli gibi genel bilgiler tüzük olarak nitelendirebileceğimiz vakfiyelerde belirtilirdi[267]. Vakfiyeler, mahallin kadısı tarafından imzalanarak, resmi defterlere kayıt edilir ve vakıflara hukuki bir statü kazandırılırdı[268]. Vakıfların hukuki, idari, mali sorumlulukları mütevellilere yani vakıf yöneticilerine aitti. Mütevellilerin vakıf şartlarına riayet edip etmediklerini devlet tarafından kontrol edilerek takibi yapılırdı[269].

Vakıfların kamuya ve topluma olan olumlu katkıları sebebiyle başta padişahlar olmak üzere devlet bu kurumların kuruluşuna öncülük ederek desteklemiştir. Ayrıca vakıf

---

[264]Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Cilt: 10, N: 1, 2008, s.167.
[265]Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Cilt 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.17.
[266]Mehmet Bayartan, a.g.m., 2008, s. 159.
[267]Mehmet Ali Ünal, a.g.e., s.249.
[268]Kadir Arslanboğa, "Osmanlı Devleti'nde Vakıf Yönetiminde Tevliyet: İstanbul Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 16, N: 32, 2018, s.552.
[269]Mehmet Ali Ünal, a.g.e., s.249.

sisteminin gelişimini ve devamlılığını sağlayabilmek üzere denetimlerini de gerçekleştirmiştir[270].

Osmanlı döneminde başlayan batı endeksli yenileşme hareketlerine paralel olarak, vakıf sisteminin de deformasyon meydana gelmiştir. Dağınık bir şekilde bulunan vakıf yönetiminin merkezileştirilmesi, vakıflar aracılığı ile meydana gelen yolsuzlukların giderilmesi ve bir takım siyasi nedenler ile 1826 yılında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti kurulmuştur[271]. Vakıf sistemini iyileştirilmesi düşüncesi ile kurulan nezaret, sürekli güncelleştirmeler ile desteklenmesine rağmen çözülme sürecini hızlandırarak, vakıfların ekonomik, toplumsal alanlarının daralarak fonksiyonlarını yerine getirememelerine sebep olmuştur. Zira vakıf hazinelerinden devlet hazinesine kaynak aktarımı, merkeziyetçi yapı ile politik faktörlerin devreye girerek vakıflar üzerinden yabancıların mülk edinme stratejileri, vakıf hazinesinden vakıfların çalışma alanı dışındaki giderlerin de karşılanması, vakıflar üzerinden yapılan yolsuzlukların daha da artması ile vakıf kuruluşuna getirilen kısıtlamalar vakıf kurumunun Osmanlı ekonomik ve sosyal hayatındaki önemini kaybetmesine sebep olmuştur[272].

Osmanlı Devleti'nde, Batı tarzında yaşanan dönüşüm ile beraber yine Batı tarzında sivil toplum örgütlenme biçimi ilk defa XX. yüzyılın başlangıcında görülmektedir. İlk defa 1908 Anayasasında, sivil toplum örgütlenmelerine müsaade edilmiş ve 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile örgütlenmelerin sınırları belirlenmiştir[273].

Genel hatları ile vakıf müessesesinin Osmanlı'da merkezi idareyi güçlendirirken devlet- toplum ilişkisini pekiştiren bir yapısının olduğu görülmektedir. İmardan tarıma, sağlıktan eğitime ve belediye hizmetlerinden asayişe, istihdama, sanata, bilime, sosyal güvenlik, sosyal yardım, sosyal adalet ve sosyal bütünleşmeye kadar çok geniş bir tabanda faaliyetler gösteren bu kurumlar Tanzimat'a kadar Osmanlı'da toplumsal alanın önemli bir aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dar bir bakış açısıyla vakıfların hukuki varlıkları, tüzel kişilikleri, mali ve idari olarak özerk yapıları, sosyal faydanın ön planda olması gibi karakterleri göz önüne alındığında sivil toplum kuruluşu özelliği taşıdığı söylenebilir.

---

[270]Rahmiye Hülya Öztürk, a.g.e., s.46.

[271]Nazif Öztürk, "Batılılaşma Döneminde Vakıfların Çözülmesine Yol Açan Uygulamalar", *Vakıflar Dergisi*, N: 23, 1994, s.297.

[272]Nazif Öztürk, "XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri", *İslami Araştırmalar Dergisi,* Cilt 8, Sayı 1, 1995, ss. 13-33.

[273]TÜSEV, "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası", *CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II,* Tüsev Yayınları, İstanbul 2011, s.55.

Osmanlı Devleti'nde gelişmiş bir vakıf kültürünün oluşması ve XX. yüzyılın başlarında yapılan hukuksal düzenlemeler, Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak aktarılarak Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının gelişimini etkileyen tecrübeler oluşmasını sağlamıştır.

Vakıfların dışında millet sistemi ve loncalarda sivil toplum unsurlarına örnek olarak gösterilebilir[274]. Osmanlı coğrafyasında yaşayan azınlıklara merkezi yönetimden bağımsız sosyal, kültürel ve hukuki bir alan oluşturma hakkı vermesi sebebiyle millet sisteminin sivil toplum unsuru olarak elverişli bir yapısı vardır[275]. Millet sistemine göre azınlıklar kendi eğitim kurumlarını kurabiliyor, meclisler oluşturabiliyor ve kendi usullerine göre yargılamalarını gerçekleştirebiliyorlardı. Millet sistemi ile azınlıkların, devletin denetiminde özerk bir yaşam alanına sahip oldukları görülmektedir[276]. Loncalar, esnaf ya da meslek örgütlenmeleri olarak Osmanlı'daki ekonomik yaşamın temelini oluşturan kuruluşlardır. Loncalar, seçtikleri ahiler liderliğinde belirli kurallar etrafında örgütlenirlerdi. Özellikle XIII. ve XIV. yüzyıllarda Osmanlı'nın güçlü öğeleri olan loncalar, kentlerde bir takım kamu hizmetlerinin icra edilmesini sağlamışlardır. Bu esnaf örgütlenmeleri, askeri ve yönetici sınıfa karşı halkı temsil etmesi sebebiyle politik bir aktörde olmuşlardır. İlerleyen dönemlerde ise Osmanlı'da merkeziyetçiliğin artması ile devletin etkisi ve denetimi altına girerek politik etkileri zayıflamıştır[277]. Loncalar emeğin ve toplumun ihtiyaçlarına göre tabandan tavana bir örgütlenme biçimi olduğundan sosyal etkisi her zaman güçlü olarak kalmıştır. Nitekim XII. yüzyıldan başlayarak IXX. yüzyıla kadar Osmanlı Topraklarında değişmeyen üretim karakteri, loncaların sosyal sahada ki popülerliğini korumasını sağlamıştır[278].

Sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkarak gelişme gösterebilmesi, demokrasi ile doğru orantılı işleyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sivil dayanışma ile demokrasi arasında aynı orantıda bir ilişkiden söz edilemeyeceğinden

---

[274]Yılmaz Yıldırım, *Şerif Mardin'in Işığında Türkiye'de Sivil Toplum ve Modernleşme*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2012, s.148.

[275]Ayşenur Akpınar Gönenç, Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi, Alt Kitap, 2001, s.67. E-Kitap, http://www.altkitap.net/wp-content/uploads/Sivil-Toplum-Aysenur-Akpinar.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2019).

[276]Ayşenur Akpınar Gönenç, a.g.e., s.90.

[277]Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600*, (Çev: Ruşen Sezer) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, ss.157,158.

[278]Bernard Lewis, "The Islamic Guilds", *The Economic History Review on JSTOR,* C: 8, N: 1, 1937, ss. 20-37.

yukarıda bahsettiğimiz unsurlar, birer sivil dayanışma örneği olarak da kabul edilebilir. Monarşiden meşrutiyete ve demokrasiye uzanan Türk siyasi tarihinde sivil toplumunun gelişebilmesi için temel teşkil eden bu yapılar, toplumun değişim ve dönüşüm sürecinin anlaşılabilmesi ve sağlıklı analiz edilebilmesi için önemli görülmelidir[279].

2.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte değişen siyasal sistem STK'ların tarihi seyri içerisinde önemli merhalelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Aşağıda Cumhuriyetin ilanı ile birlikte STK'ların gelişimi detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

2.2.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları

Teoride sosyal, siyasal ve ekonomik olarak radikal değişimlerin hedeflendiği Cumhuriyet' in kuruluş yıllarında pratikte de savaştan yeni çıkmış, sanayileşmeyi gerçekleştirememiş, tarımsal nüfusun yoğunlukta olduğu; eğitim, bilim, kültür ve ekonomi alanında gerekli atılımları gerçekleştirememiş hem nicel hem nitel olarak yetersiz bir memleket ve toplum durumu söz konusuydu. Dolayısıyla ilgili dönemin değerlendirmesini de bu şartlarda düşünmek daha rasyonel bir bakış açısı sağlayacaktır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen yeniliklerin büyük kısmı monarşi-meşrutiyet- demokrasi hattındaki tarihsel çizginin takibinden ayrı düşünmemek gerekir. Bu sebeple Osmanlı'da başlayan reform çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilecek devrimlere uygun bir zemin oluşturmuştur[280]. Cumhuriyet' in kurucu kadroları demokrasiyi ulaşılması gereken bir hedef olarak öngörmüştür. Kuruluş yıllarında, Türkiye'de toplum Cumhuriyet rejiminin getirmiş olduğu "ulusal egemenlik" anlayışından uzak bir yapıdadır. Dolayısı ile Cumhuriyet, geçmişteki siyasal sistemden artakalan içtihat ve teamüllerin de direncini kırmak durumunda kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları, demokrasiyi ulaşılması gereken bir hedef olarak belirlediğinden sosyal, siyasal ve ekonomik dönüşümlerin yaşanacağı bir süreç oluşturmak durumundadır. Demokrasinin benimsenmesi fikrinin yanında ekonomik kalkınma da gerçekleştirilerek halkın refah düzeyi

---

[279]Ali Rıza Abay, "Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri", *III. Ulusal Bilgi*, *Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir 24-26 Kasım 2004, s.281.

[280]Ömer Çaha, a.g.e., 2016, s.193.

yükseltilmeliydi. Keza Batı'da ekonomik kalkınma ile beraber yükselen refah düzeyi, demokrasinin de buralarda hayat bulmasını sağlamıştı[281].

Kuruluş ve kalkınma felsefesinin, sosyal aktörler tarafından ve toplum düzeyinde destek görebilmesi Cumhuriyet ile birlikte yaşanan dönüşüm süreci için ciddi bir gereklilik olmuştur. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet, homojen bir toplum oluşturarak oluşturma fikrini benimsemiştir. Bu dönüşüm sürecinin sosyal alandaki temelleri "kitleleri" "vatandaşlara" dönüştürerek, "cumhuriyet dönemi vatandaşlık modelini" hayata geçirerek atılmıştır[282]. Dolayısı ile Cumhuriyet' in kuruluş yıllarında sivil toplum yapısı, devletin siyasal kararlarını destekleyen bir kamusal araç şeklindedir[283].

Türkiye'nin kuruluş yıllarında yaşanan sosyal, ekonomik, kültürel, ideolojik ve siyasal gelişmelerin tamamı yoksulluk probleminin çözümlenmesine yönelik politikaları arka planda bırakmıştır. Bu dönemde yoksulluk ile mücadele, devletin görevi olarak kabul edilmemiştir. Devletin bu görevini, "gönüllü hayırseverlik" görümünde, sivil inisiyatif gerçekleştirmiştir. Yoksulluk ile mücadelede sosyal yardım ve sosyal hizmetler devletten bağımsız olmayan sivil toplum kuruluşları tarafından, sivil kaynaklar ile gerçekleştirilmiştir[284].

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde sosyo- politik bir yaklaşım içerisinde kurulan üç kurum bulunmaktadır. Birincisi, 1877'de kurulan ve 1923'te ismi "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti"nden, "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti" şeklinde değiştirilen günümüzdeki adı "Türkiye Kızılay Derneği" olan kurumdur. Savaş ve doğal afetlerde topluma fayda sağlamak amacı ile kurulmasına rağmen 1930'lu yıllarda kimsesiz ve yoksul çocuklara yiyecek dağıtmışlardır. İkincisi, 1917 yılında "İstanbul Himaye-i Eftal Cemiyet"i olarak kurulan ve 1921 yılında Ankara' da ülke çapında faaliyet göstermek üzere 10 kişilik bir grup tarafından kurulan "Himaye-i Eftal Cemiyet"i bir diğer ifade ile "Çocuk Esirgeme Kurumu"dur[285]. Üçüncüsü ise sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyeti göstermeyen, ağırlıklı olarak askeri maksatla 1925 yılında kurulan "Türk Tayyare Cemiyeti" yani "Türk Hava Kurumu"dur. Bu

---

[281]İlyas Doğan, "Türkiye'de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD)*, Cilt: 5, N: 9, 2007, ss.2,3.

[282]E. Fuat Keyman, *Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha*, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara 2006, s.25.

[283]TÜSEV, a.g.e., 2011, s.55.

[284]Ayşe Buğra, a.g.e., s.99.

[285]Günümüzde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak hizmet göstermektedir.

kurumların dışında 1928 yılında kadınları korumak üzere annelere ve anneler üzerinden çocuklara yardım etmek üzere "Himaye-i Eftal Kadın Cemiyeti" bugünkü adı ile ''Yardım Sevenler Derneği'' kurulmuştur. Cumhuriyet' in ilk yıllarında kurulan devletin desteklediği ancak devletin maddi kaynak aktarmadığı bu kurumlar, bağışlar ile faaliyetlerini sürdürmüşlerdir[286].

1909 yılında yürürlülüğe giren "Cemiyetler Kanunu", 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı "Cemiyetler Kanunu"'nun yayımlanmasına kadar yürürlükte kalmıştır[287]. Yeni "Cemiyetler Kanunu" dernekler sıkı denetim altına girmiş[288], "sınıf esasına göre dernek kurulamayacağı" hükme bağlanmıştır. 1909 tarihli yasada ki belirsizliklerin oluşturduğu karmaşıklık ile varlığını sürdüremeyen sivil toplum, 1938 tarihli yasa ile etkisini tamamen kaybetmiştir[289].

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren devletin toplum değerlendirmesi bireysel hak ve özgürlükler ya da sosyal sınıf farklılıkları değil, devlete karşı "modernleşme sürecine ekonomik, siyasal, kültürel hizmet" etme tabanında şekillenmiştir. Dolayısı ile Türkiye'de sivil toplum ve STK'lar, devlet tarafından kurulan, yönlendirilen bir alan olmuştur. Bu dönemlerde sivil toplumun gelişebilmesi için önemli bir faktör olan "katılımcı siyasi kültürün" gelişmesi devletin baskınlığı ile engellenmiştir[290].

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de tek partili sisteminin sona ererek, liberal ve parlamenter bir demokrasiye geçilmesine yönelik değişiklikler peş peşe geldi. Cumhuriyet'i kurulduğu tarihten itibaren kesintisiz bir şekilde yöneten siyasal iktidar, kendi yenilgisi ile sonuçlanan bir seçimi yöneterek demokrasiye geçiş aşamasındaki misyonunu da tamamlamış oldu. Bu süreç Türk Milleti'nin siyasal olgunlaşması açısından da önemli bir aşamanın kaydedilmiş olduğunu göstergesi olmuştur[291]. Başka bir ifade ile kuruluştan itibaren takip edilen modernleşme ve demokratikleşme çalışmaları ile bunların etrafında

---

[286]Deniz Gürel, a.g.e., s.53.

[287]Zafer Toprak, 1909 Cemiyetler Kanunu, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.208.

[288]Erdem Yavuz, "Siyasi Mücadele Ekseninde Erzincan'da Faaliyet Gösteren Dernekler (1941-1960)", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, N: 2, 2016, s.105.

[289]Nusret Ekin, *Endüstri İlişkileri*, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul 1989, s. 235.

[290]TÜSEV, "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci", *Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu,* TÜSEV Yayınları, İstanbul 2006a, ss. 36-37.

[291]Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, ss.302,303.

şekillenen ilkeler, toplumsal alanda da karşılık bularak sosyal ve siyasal hayatta önemli gelişmelerin yaşanacağı bir kilometre taşı oluşturmuştur.

Çok partili siyasal hayata geçiş dönemi aynı zamanda Türkiye'de sivil toplumun önündeki bürokratik, hukuki ve siyasal engellerin de aşılmaya başlandığı bir dönem olarak belirmektedir. Dolayısı ile Türkiye'de STK'ların tarihsel süreç içerisindeki gelişim sürecini kavrayabilmek adına bu dönemde yaşanan gelişmelere göz atmakta yarar vardır.

Üniversitelerin akademik ve idari özgürlüğe kavuşmasını sağlayan; 1946 tarih ve 4936 sayılı "Üniversiteler Kanun[292]"u kabul edilmiştir. Sivil toplumun gelişimini sağlayan önemli unsurlardan biri olarak basın alanında yapılan 1946 tarih ve 4935 sayılı "Matbuat Kanununun 50. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun[293]" düzenlemesi ile medya hukuki bir güvenceye sahip olmuştur. Yine 1946 yılında 4949 sayılı "Cemiyetler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun[294]" ile "sınıf" ve "cins" esasına göre cemiyet kurulmasına müsaade edilmiştir. 1947 yılında 5018 sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun[295]" ile işçi ve işveren örgütlerinin sayısı artmaya başlamıştır. Demokrasinin işlerliği ve örgütlenme özgürlüğünü kapsayan bu düzenlemeler, sivil toplum üzerindeki markajın hafiflemesi açısından önemli aşamalar olarak kaydedilmiştir[296].

1950'li yıllar "bireysel hak ve özgürlüklerin" daha ön planda olduğu, "toplumsal sınıflara merkezde temsil gücü verildiği" bir dönem olarak belirmiştir. Sivil toplum alanında yaşanan bütün bu olumlu gelişmelerin yanında iktidarın STK'lara yaklaşımı ideolojik saikler ile işlemeye devam etmiştir. Bu dönemde Türk- İş'in uluslararası işçi örgütlerine üyeliği, hükümet tarafından birçok kez kabul edilmemiştir[297].

Takip eden yıllarda; 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleri Türkiye'de demokrasiyi engelleyerek sivil toplum alanındaki gelişmeleri de yavaşlatmıştır. Bu yıllarda Türkiye'deki siyasal ve ekonomik karmaşıklar, toplumsal alanda zedeleyici izler bırakmıştır. Ancak istisnai bir durum olarak

---

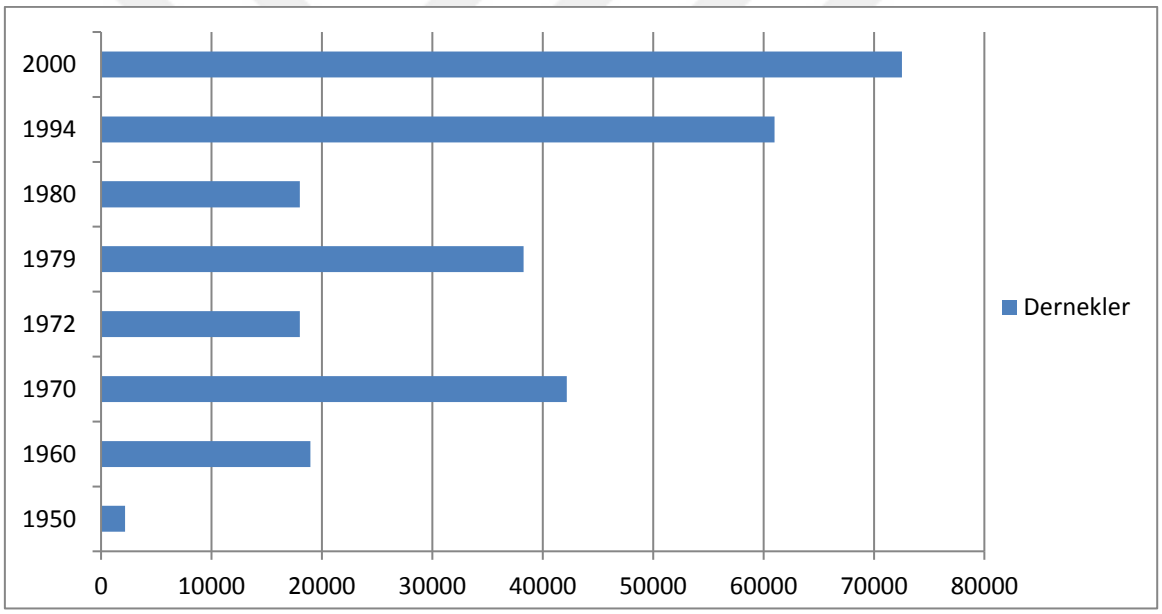
[292]4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu, R.G.: 18.06.1946/6336.
[293]4935 Sayılı Matbuat Kanununun 50nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, R.G.: 18.06.1946/6336.
[294]4919 Sayılı Cemiyetler Kanununu Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, R.G.: 10.06.1946/6329.
[295]5018 Sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, R.G.: 26.02.1947/6542.
[296]Ömer Çaha, a.g.e., 2016, ss.230,231.
[297]TÜSEV, a.g.e., 2011, s.56.

1961 Anayasası'nın liberal yaklaşımları neticesinde STK'larda niceliksel bir gelişim söz konusu olmuştur[298]. Nitekim 1980'lere kadar "cumhuriyet dönemi vatandaşlık modeli" ekseninde şekillenen Türkiye'deki toplumsal dinamikler, siyasal katılımcılığın sağlandığı, hak ve özgürlükler temelinde örgütlenmiş, "ortak iyi" anlayışı kapsamında sosyal faydayı gözeten, devletten bağımsız bir alan oluşturulamamıştır[299].

2.2.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'de sivil toplumun önünde ki devlet merkezli engeller, 1980'li yıllarda neo-liberalizm anlayışının etkisi ile esnemeye başlamıştır. Toplumsal alanda, devlet denetiminin ve etkisinin azalması ile birlikte sivil toplumda nicelik ve nitelik olarak gelişme kaydedilmeye başlanmıştır[300].

Grafik 2.1. 2000 Yılı ve Öncesi Dernek Sayıları

Kaynak**:** *Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi*, "Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları" Haz. Yaşama Dair Vakfı (YADA), 2015, Ankara.

Grafik 2.1'den görüldüğü üzere 1961 Anayasası'nın liberal yaklaşımları derneklerin sayısının artmasını sağlamıştır. 1950 yılında 2171 olan dernek sayısı, 1960'ta 18958 ve 1970 yılına gelindiğinde ise 42170 sayılarına ulaşmıştır. Yine grafik 2.1.'den görüldüğü üzere, 1971 ve 1980 yıllarında meydana gelen askeri müdahaleler sonucunda derneklerin sayısında önemli azalışlar meydana gelmiştir. 1970 yılında 42170 olan dernek sayısı 1972 yılında

[298] Ömer Çaha, a.g.e., 2016, ss.242,243.
[299] E. Fuat Keyman, 2006, a.g.e., ss. 26-27.
[300] TÜSEV, a.g.e., 2006, s.37.

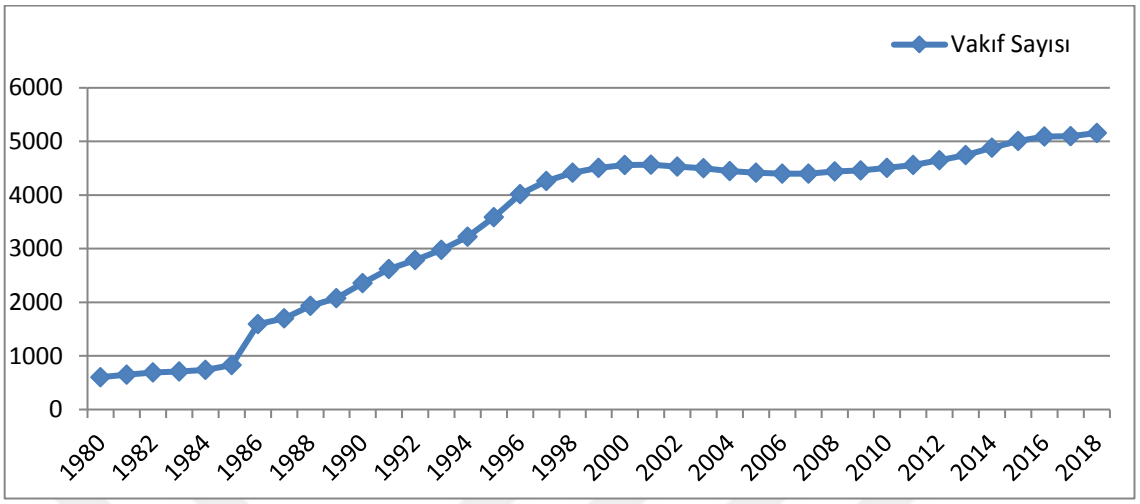
18000'e düşmüştür. Yine 1979 yılında sayıları 38254'e ulaşan dernekler, 1980'de 18000'e düşmüştür. Sonuç olarak Türkiye'de özgürlükler ve demokratik hayatın devamı ile dernekler arasında doğru orantılı bir ilişki meydana geldiği saptanmaktadır. 1980 İhtilali öncesinde yaşanan toplumsal hadiselere tepki olarak yayımlanan "Dernekler Kanunu[301]" güvenlikçi ve sınırlayıcı hükümleri ile toplumun dernek kavramından uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bu durumun sonucunda mevcut dernekler, vakıflara dönüşmüş ve yeni kurulacak dernekler ise vakıf statüsünde kurulmuştur. Buradaki karışıklığın neticesinde ise vakıflar, dernekler ile aynı faaliyetleri yürütmeye başlamışlardır[302].

Vakıf kavramının anlaşılması için hukuki mahiyetini de açıklamak gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra kabul edilen "Türk Kanunu Medenisi[303]" ile birlikte Medeni Kanun'dan önce ve sonra kurulan vakıflar olarak ikiye ayrılmıştır[304]. 1935 yılında yayımlanan Vakıflar Kanunu[305] ile Türk Kanunu Medenisi' nden önce kurulan vakıflar ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir[306]. 5737 sayılı "Vakıflar Kanunu[307]"na göre Yeni vakıflar, 743 sayılı "Türk Kanunu Medenisi[308]" hükümlerine göre kurulan vakıflardır. Mazbut vakıflar ve Mülhak vakıflarda 743[309] sayılı kanundan önce kurulan vakıfları, cemaat ve esnaf vakıfları ise 2762[310] sayılı kanun ile düzenlenen vakıflar olarak tanımlanmaktadır[311].

---

[301]2908 Sayılı Dernekler Kanunu, R.G.: 07.10.1983/18184.
[302]Deniz Gürel, a.g.e., s.55.
[303]743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi (Mülga), R.G.: 04.04.1926/339.
[304]Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mülhak ve Esnaf Vakıf Sorgulama, https://www.vgm.gov.tr/vak%C4%B1f-i%C5%9Flemleri/vak%C4%B1flar-hakk%C4%B1nda/m%C3%BClhak-ve-esnaf-vak%C4%B1flar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 30.04.2019)
[305]2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, R.G.: 13.06.1935/3027.
[306]Bade Güven ve M. Serhat Yener, "Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Kurulan Vakıfların Vakıf Senedine İlişkin Noterlik İşlemleri", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 8, N: 86, 2013, s.64.
[307]5737 Sayılı Vakıflar Kanunu, R.G.: 27.02.2008/26800.
[308]743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi (Mülga), a.g.k.
[309]A.g.k.
[310]2762 Sayılı Vakıflar Kanunu, a.g.k.
[311]743 Sayılı Vakıflar Kanunu, a.g.k.

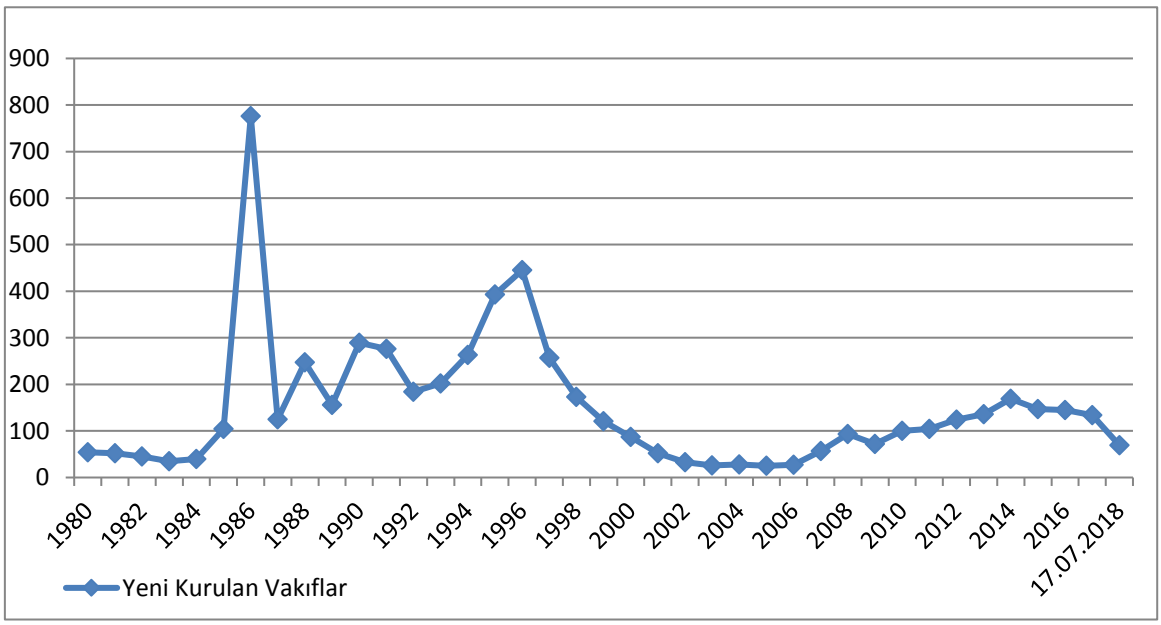
Grafik 2.2. Yeni Vakıfların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: VGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Yeni Vakıfların Yıl Bazında Dağılımı", www.vgm.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.05.2019)

Grafik 2.2.'den görülebileceği üzere 1983 yılından sonra 'Yeni' vakıfların yıllara göre sayısı artmaktadır. Özellikle 1986 yılında toplamda 1509 vakfın kurularak önemli bir artışın yaşandığı görülmektedir. Grafik 2.2.'ye farklı bir perspektiften bakıldığında ise 1980 yılından 17.07.2018 tarihine kadar kurulan 'Yeni' vakıfların istatiksel verileri aşağıdaki gibidir.

Grafik 2.3. 1980-17.07.2018 Tarihleri Arasında Yeni Kurulan Vakıflar

Kaynak: VGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Yıl İçinde Kurulan Yeni Vakıf Sayısı (1980-17.07.2018)", www.vgm.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.05.2019)

Grafik 2.2. ve 2.3. birlikte ele alındığında; 1983 sonrası dönemde "Yeni" vakıfların toplam ve kuruluş sayılarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Vakıf sayısının 1509'a çıktığı 1986 yılında 776 adet 'Yeni' vakıfın kurulduğu görülmektedir. 12 Eylül 1980' de yaşanan darbe ile Türkiye'deki tüm sendikaların, siyasi partilerin ve bazı istisnalar hariç neredeyse tüm derneklerin faaliyetleri durdurulmuştur. Sıkıyönetim şartları altında, işlevlerinin hiçbirini yerine getiremeyen sivil toplum ve katılım araçları gerileme dönemine girmiştir. İhtilalden sonra ülkede yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerini yürüten Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından yapılan düzenlemeler sivil topluma yasaklayıcı, kısıtlayıcı, vesayetçi bir mahiyette tezahür etmiştir. 1982 Anayasası'nda da MGK düzenlemelerini tasdik eder bir şekilde, Dernek Kurma Hakkı "nasıl kullandırılmayacağı" yaklaşımıyla hazırlanmıştır. 7 Ekim 1983 tarihinde yürürlüğe giren "Dernekler Kanunu[312]" kısıtlayıcı anlayışın devamı olarak STK'ların gelişimi ve sivil toplumun katılım araçları fetret dönemi yaşamıştır[313].

1980 ihtilalinden sonra, yönetimin sivilleşmesi 1983 yapılan seçimler ile gerçekleşmiştir. Yönetimin sivilleşmesi ile beraber, MGK'nın vesayetçi tutumları terk edilmeye başlanarak, sivil toplumun nicel olarak yeniden canlanma süreci başlamıştır. İhtilal öncesinden ideolojik gruplar halinde ile örgütlenen toplumsal gruplar, yeniden canlanma döneminde spesifik alanlarda örgütlenme ve faaliyet göstermişlerdir[314]. Çevre, sağlık, turizm, insan hakları, kadın hakları gibi kapsamı ve kitlesi belli alanlar etrafında, devletin politikalarını etkilemek üzere çalışmalar yapmışlardır[315].

Yönetimin sivilleşmesi ile birlikte, formel bir demokrasiye geçilmesine rağmen 1982 Anayasası'nın vesayetçi tutumu STK'ların yeniden canlanma döneminin 1990'lı yıllarda nitel bir özellik kazanmasına neden olmuştur. Küreselleşme ve neo- liberalizm yaklaşımının güçlenmesi ile demokrasiyi iyileştirmek adına yapılan hamleler devletin otoriterliğini azaltırken, sivil toplumun da gücünü arttırmıştır[316]. 1995 yılında Dernekler Kanunu'nu da

---

[312]2908 Sayılı Dernekler Kanunu, a.g.k.

[313]Alper Sedat Aslandaş, "1980 Sonrası Dernekler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 12, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, ss. 304, 305.

[314]Fatih Akçeşme, Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Yeri, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 2, N: 4, 2013, ss. 214,215.

[315]Ömer Çaha, a.g.e., 2016, s.270.

[316]TÜSEV, 2011, a.g.e., s. 57.

kapsayan anayasa değişikliği kanununda[317] yapılan düzenlemeler ile demokratikleşmeye dönük adımlar atılmıştır[318].

2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları Açısından Dönüm Noktası (1996-2016)

STK'lar açısından dönüm noktası olarak ifade edebileceğimiz bazı gelişmelerde arka arkaya meydana gelmiştir. 1996 yılında İstanbul'da ikincisi düzenlenen Birleşmiş Milletler HABİTAT II Konferansı öncesinde Türkiye'de STK'lar tarafında hareketlilikler oluşarak, bazı STK'lar aralarında koordinasyonu sağlamak üzere komiteler kurdu. Siyasi ve bürokratik engellemelerin rağmen Türkiye'de oluşan sivil inisiyatif imkânsızlık ve tecrübesizliklerini aşarak özerk bir sahada ayakta kalabileceğini kanıtlamış oldu. Sivil toplumun bütün dünyada artan önemine dikkat çeken bu konferans, Türkiye'de farklı kesimlerden çok sayıda STK'yı bir araya getirerek, STK'ların ülke gündeminde yer tutmasını sağlamıştır[319].

STK'lar açısından bir dönüm noktası olarak gösterebileceğimiz 1999 yılında arka arkaya meydana gelen Marmara ve Kaynaşlı depremleri, STK'ların arama- kurtarma ve insani yardım çalışmaları ile toplum nezdinde güvenirliliklerinin artmasını sağlamış, STK'lara karşı ilgi arttırmıştır[320]. Depremlerin ardından, devletin yetersiz kaldığı alanlardaki bu eksiklikleri gidermeleri sonucunda kamu nezdinde STK'lara geçerlilik kazandırmıştır[321].

Son olarak AB üyelik süreci kapsamında, 2001 yılında Kopenhag Kriterleri'nin kabul edilmesi ile başlayan demokratikleşme sürecinin hızlandırılması, örgütlenme özgürlüğü ve medeni haklar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, sivil toplum alanında önemli bir kırılma ve dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır[322]. Bütün bu gelişmelerin ışığında, 2000'li yılların başlarından itibaren kamu ve özel sektörün yanında üçüncü bir

---

[317]4121 Sayılı 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, R.G.: 26.07.1995/22355.

[318]Alper Sedat Aslandaş, a.g.e., s. 306.

[319]Firdevs Bulut, "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararasılaşma Süreçleri", Bilgi Analiz Araştırma Raporu, N: 2, *İlim Kültür Derneği*, İstanbul 2016, s.3; Korhan Gümüş, "Yakın Tarihimizde STK Hareketinin Gelişimi ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi", Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları No: 3, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, 2004, ss. 12-13; TÜSEV, *Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları ve Çözüm Önerileri*, Tüsev Yayınları, İstanbul 2006b, s.7.

[320]TÜSEV, 2006a, a.g.e., s.38.

[321]Yılmaz Argüden vd., "*Katılımcı Demokrasi: STK'ları Güçlendirme Önerileri*", Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, No: 7, İstanbul 2016, s.23.

[322]TÜSEV, 2006b, a.g.e., s.37.

sektör olarak beliren STK'lar politika belirleme süreçlerinde etkin bir faktör olmaya başlamışlardır[323].

2001 yılında hazırlanan "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" nda Türkiye, insan hakları ve demokrasi alanlarında evrensel normları kabul ederek, gerekli uluslararası sözleşmelere taraf olacağını ve etkin bir şekilde uygulanması için tedbirler alacağının taahhüdünde bulunmuştur. Yine 2001 Ulusal Programı'nın "Dernek Kurma Özgürlüğü, Barışçı Toplantı Hakkı ve Sivil Toplum" başlığın altında "*sivil toplumun güçlenmesi, Türk demokrasinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Dernek kurma özgürlüğü ve barışçı toplantı hakkının daha da geliştirilmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesiyle, bireylerin toplumsal sorunların çözümüne aktif katkıda bulunmaları mümkün olacaktır*" şeklinde irade ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda *kısa vadede;*

- *Ekonomik ve Sosyal Konsey'in Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun Tasarısı'nın yasalaşması,*
- *Sivil toplum örgütleri ile ekonomik ve sosyal demokrasinin uzantısı niteliğinde ki kurumsal yapılanmanın anayasal güvenceye kavuşturulması,*
- *İş Güvencesi Yasa Tasarısı'nın yasalaşması*

Orta vadede;

- *Sendikal haklarla ilgili mevcut sınırlamaların gözden geçirilmesi, hak grevi yapılmasına olanak tanınması için anayasanın ilgili maddelerinin yeniden düzenlenmesi,*
- *Sendikal hakların 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmeleri uyarınca ve Avrupa Sosyal Şartı doğrultusunda yeniden düzenlenmesi,*
- *Dernek kurma özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi"* öngörülmüştür[324].

2002 yılında yürürlülüğe giren Medeni Kanun[325]'da özgür bir anlayış ile STK'ları düzenleyen hükümler yer almıştır. Dernek kurma hakkına ilişkin tanım açıklığa kavuşturulmuş, dernek kurma ve üye olma yaşı değiştirilmiş, derneklerin uluslararası alanda

[323]Yılmaz Argüden vd., a.g.e., s.23.
[324]Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar, R.G.: 23.03.2001/24352-Mükerrer.
[325]4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, R.G.: 08.11.2001/24607.

faaliyetlerde bulunmalarına serbestlik getirilmiştir. Aynı alanda çalışan derneklerin bir araya gelerek federasyon oluşturmasına, federasyonların da bir araya gelerek konfederasyon oluşturmalarına imkân sağlanmıştır. Derneklerin yararlandığı bu özgür hükümlerden vakıflarında yararlanması, hukuki güvence altına alınmıştır[326].

Türkiye Cumhuriyeti 58. Hükümeti'nin hazırlamış olduğu Acil Eylem Planı (AEP)' te öngörülen politikaların belirlenmesinde ve reformların hayata geçirilmesinde "İş birliği Yapılacak Kuruluşlar" olarak özel sektör ve kamu kurumlarının yanında STK'lardan olarak sık sık konu edildiği görülmektedir[327]. Türkiye'de modern bir transformasyon oluşturmak üzere hazırlanarak uygulamaya geçirilen AEP, STK'ların işlevsel dönüşümüne, siyasal uygulama desteğinin yanında özerk bir kamu alanında politika oluşturma sürecine katılım açısından teoride önemli bir zemin hazırlamıştır.

20 Mart 2002 tarihinde Hürriyet Gazetesi'nde yer alan bir haberde "33 söz verdik, 17'sini tuttuk" şeklinde bir başlık atılarak örgütsel alanda kısa ve orta vadede gerçekleştirilmesi gereken altı düzenlemeden üç tanesinin hayata geçirildiği belirtilmiştir[328]. Buradan hareketle Türkiye'de STK'ların tarihsel gelişiminde AB uyum sürecinin hem motor güç işlevi gördüğü hem de modernizasyon anlamında katkı sağladığı görülmektedir. Zira on yıllarca hayata geçirilemeyen uygulamaların çok kısa sürede planlanarak uygulama safhasına geçildiği gözlemlenmektedir.

AB uyum süreci çizgisinde yapılan reformların büyük bir bölümü demokrasi ile insan hak ve özgürlüklerini kapsamaktadır. Bu doğrultuda 2003 yılında çıkartılan 4970 sayılı yasa[329] ile Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması, 5253 sayılı Dernekler Kanunu[330]'nun çıkartılması da STK'lar ile devlet arasındaki işbirliğinin gelişmesini sağlayan önemli hukuki düzenlemelerdir[331].

Bu olumlu gelişmeler 2008 yılında kabul edilen 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile sürdürülmüştür. Yeni yasa ile birlikte isteyen herkes vakıf kurucusu olabileceği gibi

---

[326]Ege Erkoçak, "Türkiye'de STK'lar Alanında Hukuksal Gelişim ve AB Sürecinde STK'lar", *AB Uyum Süreci ve STK'lar,* Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul 2004, s.44.

[327]T.C. Başbakanlık, *58. Hükümet Acil Eylem Planı (AEP)*, Başbakanlık Yayınları, Ankara 2003, ss. 26-89.

[328]Hürriyet Web Sitesi, "33 Söz Verdik, 17'sini Tuttuk", http://www.hurriyet.com.tr/dunya/33-soz-verdik-17sini-tuttuk-60781 (Erişim Tarihi: 02.05.2019).

[329]4970 Sayılı Bazı Kanunlarda ve 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, R.G.: 06.08.2003/25191.

[330]5253 Sayılı Dernekler Kanunu, R.G.: 23.11.2004/25649.

[331]Resul Karakurt, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Derneklere Yönelik Bazı Düzenlemeler", *İdarecinin Sesi Dergisi*, N: 148, 2011, s.66.

vakıfların mal alım- satım işlemleri için de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden (VGM) izin alma şartları kaldırılmıştır. Vakıfların uluslararası faaliyette bulunmalarına ilişkin de esneklikler getirilmiştir. Yurtdışından bağış almalarının da önü açık bırakılarak, AB'den gelen teşvik ve hibelerden yararlanmaları adına hukuki bir temel kurulmuştur[332].

Tarihsel süreç içerisinde STK'ların Türkiye'nin demokratikleşmesi adına çok yönlü katkıları söz konusudur. Ancak AB ile Türkiye arasında gerçekleşen müzakere sürecinin yoğunlaşması, STK'ların de bu müzakerelerin önemli aktörlerinden biri olarak belirginleşmesini sağlamıştır. Müzakere sürecinin STK'ların dönüşümü açısından önemli bir süreç olarak belirginleşmesine karşılık, STK'ların olumlu anlamdaki dönüşümü de müzakere sürecini yakından ilgilendirmektedir[333]. Bu kapsamda AB mali, kurumsal ve teknik destekleri ile Türkiye'deki STK'ların gelişimini desteklemektedir.

AB, 2002-2014 yılları arasında STK'lara hibeleri de kapsayan Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında çeşitli hibe programları başlatmıştır. Bu kapsamda dernekler, vakıflar, odalar, belediyeler, kooperatifler, üniversiteler, sendikalar, özel idareler vb. kuruluşlara 461.710.638 EURO finansal destek sağlamıştır[334].

Türkiye ile AB arasındaki müzakere sürecinin önemli bir adımını "Sivil Toplum Diyaloğu" çalışmaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda aday ülkelerdeki STK'lar ile işbirliği ve koordinasyon dikkate alınarak, müzakere süreci sivil toplum tabanında da devam ettirilmektedir[335]. Sivil toplumun Avrupa ile bütünleşme sürecinin kurumsal ve siyasal işbirliği çerçevesinde organize edilmesini hedefleyerek; STK'ları, belediyeleri, meslek kuruluşlarını, üniversiteleri, dini ve ticari kuruluşları bir araya getirmek üzere ortak çalışmaları teşvik eden bir uygulama olarak tasarlanmıştır[336]. Bu kapsamda AB mali desteği ile uygulanan platform; sosyal, kültürel ve akademik diyaloğun arttırılmasının yanı sıra olası üyelikler sonucunda toplumların meydana gelebilecek avantaj ve dezavantajlar hakkında

---

[332]Deniz Gürel, a.g.e., ss.56-57.

[333]E.Fuat Keyman, "Sivil Toplum, Demokratikleşme ve Türkiye-AB İlişkileri", *AB, Bütünleşme Süreci ve STK'lar,* (Der. Alper Akyüz), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.16.

[334]ABB, Avrupa Birliği Hibe Programları Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşlarına Sağlanan Destekler, *T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı*, Ankara 2014, s.47.

[335]Damla Cihangir, "Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü", *İktisadi Kalkınma Vakfı,* 2011, s.1. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_oggutlerinin_rolu__subat_2011_.pdf (Erişim Tarihi: 04.05.2019).

[336]Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Sivil Toplum Diyaloğu, https://www.avrupa.info.tr/tr/sivil-toplum-diyalogu-897 (Erişim Tarihi: 04.05.2019).

bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır[337]. Sivil toplum tabanında artan uluslararası işbirliği Türkiye'de STK'ların çok daha güçlenmesini sağlamaktadır[338].

World Alliance for Citizen Participation (CIVICUS) ve Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) nın ortaklaşa hayata geçirdikleri Türkiye'de sivil toplum ve STK'ların durumunu araştıran Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) kapsamında Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Raporu'nda 2009-2011 dönemi incelenmiş ve birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Rapora göre; AB müzakere sürecinde yaşanan çeşitli aksaklıklara rağmen süreç, STK'ları ilgilendiren hukuki düzenlemeler, devletle diyalog, mali kapasite, sosyal süreçleri teşvik etme ve idare etme alanlarında olumlu sonuçlar sağlamıştır. Sosyo-ekonomik ve sosyo- politik toparlanmalar, sivil toplumun ilerlemesine katkı sağlamıştır. Özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) anlayışları kısıtlı olmasına rağmen gelecek yıllarda gelişme sağlanabilecek bir alan olarak belirginleşmektedir. Bütün olumlu gelişmelerle birlikte hukuki düzenlemelerin ve kurumsallaşma çalışmalarının aktif duruma getirilememesinden kaynaklanan temel sorunlar devam etmektedir. Sosyo- kültürel ortam araştırmasında ise toplumsal sorunların varlığı, sivil toplum faaliyetleri açısından olumsuz bir görüntü vermektedir[339].

STK'ların gelişimi demokratik, politik, ekonomik ve kültürel faktörler ile paralel bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu gelişim içerisinde sosyolojik, hukuki, iktisadi, sosyal vb. birçok süreci de bulundurmaktadır. Türkiye'de ardı ardına yaşanan 1996 HABITAT II Kongresi, 1999 depremleri ve 2000 sonrasında ulusal ve uluslararası dinamiklerin harekete geçmesi Türkiye'de STK'ların gelişimine ve gelişimin devamlılığına önemli katkılar sağlamıştır. Özellik ile AB müzakere sürecinin Türkiye'deki STK'lara etkisi çok kapsamlı bir konu olmak ile beraber, süreç boyunca STK'ların kurumsal ve mali kapasitelerinin arttırılmasına olumlu yönde katkılar sağlamıştır. Uyum yasaları doğrultusunda yapılan hukuki düzenlemeler örgütlenme özgürlüğünü önündeki kısıtlamaları kaldırarak STK'ların toplumsal alanını genişletmiştir. AB'nin desteklediği hibe ve projeler hasebiyle ekonomik, teknik ve çeşitli kurumsal desteklerler sağlanan STK'ların aynı zamanda müzakere

---

[337]Sivil Toplum Diyaloğu, Program Hakkında, https://www.avrupa.info.tr/tr/sivil-toplum-diyalogu-897 (Erişim Tarihi: 09.05.2019).

[338]Ahmet Yatkın, "Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Cilt: 6, N: 2, 2008, s.33.

[339]TÜSEV, 2011, a.g.e., s.142.

sürecinde önemli bir aktör olarak öne çıkması, sosyal ve kamusal alan dada itibar ve geçerlilik kazandırmıştır.

Çalışmada STK'ların gelişiminin, demokrasinin gelişimi ile doğru orantılı bir tarihsel süreç geçirdiği görülmektedir. Ulusal ve uluslararası çalışmalarda, raporlarda ve bildirilerde sık sık Türkiye'deki demokrasi kültürünün eleştirildiğini ve bu bağlamda STK'ların gelişme kaydetmesinin uzun zaman alacağı fikrinin hâkim olduğu gözlemlenmektedir. STEP raporunda "medeni haklar ve demokrasi kültürünün özümsenmesinin uzun zaman alacağı[340]" tespiti yapılmıştır. Yine The Economist Dergisi'nin 2006 yılından itibaren yayınlamış olduğu, ülkelerin demokrasi düzeylerini araştıran çalışmalarında Türkiye'de 2012 yılı sonrasında önemli bir istatiksel düşüşün yaşandığı gözlemlenmektedir[341].

Türkiye üzerine yapılan demokrasi ve toplum değerlendirmeleri, 15 Temmuz 2016 gecesinden yaşanan darbe girişimi ve akabinde yaşanan gelişmeler ile birlikte geçerliliğini kaybetmiştir. Demokrasi ve sivil toplum adına dönüşümü tamamlayamadığı düşünülen Türkiye'de, büyük bir demokrasi başarısı gösterilerek askeri müdahale sivil toplumun bir araya gelmesi ile engellenmiştir[342]. Cumhurbaşkanı'nın çağrısı ile birlikte seferberlik örneği gösteren STK'lar, medya kuruluşları, siyasi partiler ve toplumsal unsurlar demokrasi ve milli iradeye sahip çıkarak Türkiye'de darbeler devrini kapatan bir tavır ortaya koymuşlardır. 15 Temmuz Darbe girişiminin bastırılmasında STK'ların etkin bir faktör olarak ortaya çıkması ve girişimin ardından 538 adet STK' nin darbeye karşı bildiri yayınlaması, çeşitli kent meydanlarında demokrasi nöbetleri tutulması, Türkiye'de demokrasi anlayışının gelişmişliği ile doğru orantılı bir süreci işaret etmektedir[343].

STK perspektifinde önemli bir kırılma noktasını temsil eden 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonucunda; Türkiye'de her şeyi devletten bekleyen vatandaş modelinden, talep ve beklentilerini ileten, sorumlu, katılımcı ve aktif vatandaş modeline geçiş süreci de

---

[340]TÜSEV, 2011, a.g.e., ss.133-134.

[341]The Economist, The Retreat of Global Democracy Stopped in 2018, https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/08/the-retreat-of-global-democracy-stopped-in-2018 (Erişim Tarihi: 09.05.1994)

[342]Aziz Belli ve Abdullah Aydın, "Türkiye'deki Sivil Toplum Anlayışına 15 Temmuz Darbe Girişimi Üzerinden Bakış", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 15, N: 15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı, 2018, s.64-65.

[343]Kasım Tatlılıoğlu, "15 Temmuz Darbe Girişiminin Türk Toplumundaki Post-Travmatik Etkileri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", *Uluslararası Demokrasi Sempozyumu: Darbeler ve Tepkiler,* 15-16 Aralık 2016 Giresun, ss.811,812.

başlamıştır[344]. Toplumda bireylerin olumlu gelişmesi, STK'ların gelişimini de olumlu yönde etkileyecektir.

2.2.3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sorunları ve Faaliyetleri Kapsamında Değerlendirme

STK'ların kendi ayakları üzerinde durabilmeleri katılımcılık kültürünün gelişmiş, çoğulcu ve gönüllü yapılar olmaları ile beraber; devletten özerk bir alanda faaliyet göstermeleri bu yapıların güçlü taraflarıdır. STK'lar alanında yapılan çalışmaların birçoğunda siyasi ve idari yaşamın merkeziyetçi tutumu, sivil toplumun önünde önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir[345].

Topluma fayda sağlaması beklenen STK'ların büyük bir çoğunluğu gelirlerinin yetersiz olmasından dolayı toplumun kendilerine yapacağı bağışlara ihtiyaç duymaktadırlar. Finansal yapılarının güçsüz olması, fayda sağlaması beklenilen alanlarda yetersiz kalmalarına sebebiyet vermektedir. Gelişmiş refah ekonomilerinde STK'lar devlet fonları, bireysel bağışlar ve özel sektörün yardımları dışında kendi finansal kaynaklarını ticari teşebbüsler kurarak sağlamaktadırlar. Ancak ülkemizde STK'ların ticari faaliyetleri sınırlandırıldığından çok az STK ticari faaliyetler yürütebilmektedir[346].

Dünyanın birçok ülkesinde üniversiteler ya da diğer eğitim kurumlarında STK alanlarında sürekli eğitimler, toplantılar, kongreler düzenlenerek STK'ların en önemli ihtiyacı gönüllü insan kaynağı ve katılımının sağlanmasıyla ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de ise bu konuda henüz çok kısıtlı sayıda kurumlarca çalışmalar yapılmasından dolayı STK'ların ihtiyaç duydukları gönüllü katılım, profesyonel çalışan ve yönetici vb. gibi insan kaynağını ilgilendiren ihtiyaçlarını temin edebilmekte sıkıntılar yaşamaktadırlar[347]. Ancak veriler incelendiğinde Türkiye'de derneklerin yıllara göre üye sayılarında 2017 yılına kadar anlamlı bir artış gözlemlenmektedir.

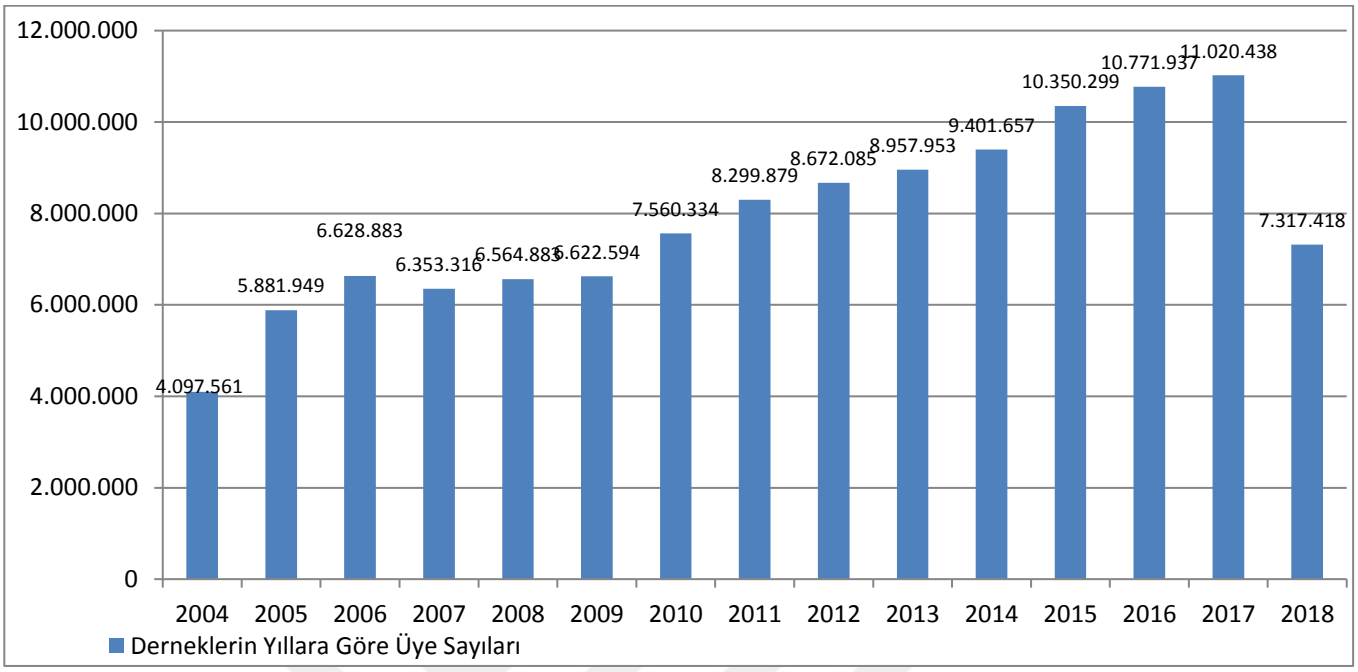
[344]Aziz Belli ve Abdullah Aydın, a.g.m., s.74.

[345]Murat Sezik, "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Sorunları Alanları", *R&S Research Studies Anatolia Journal,* Cilt: 2, N: 4, 2019, ss.121,122.

[346]Süleyman Özdemir vd., "Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* Cilt: 0, N: 56, 2009, ss. 199-202.

[347]Ayten Akatay, "Dünyada ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitimi", *IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Göç ve Toplum" Bildiriler Kitabı"* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, 15-17 Kasım Çanakkale, s.71.

Grafik 2.4. Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları

Kaynak: STİGM, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları", www.siviltoplum.gov.tr (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

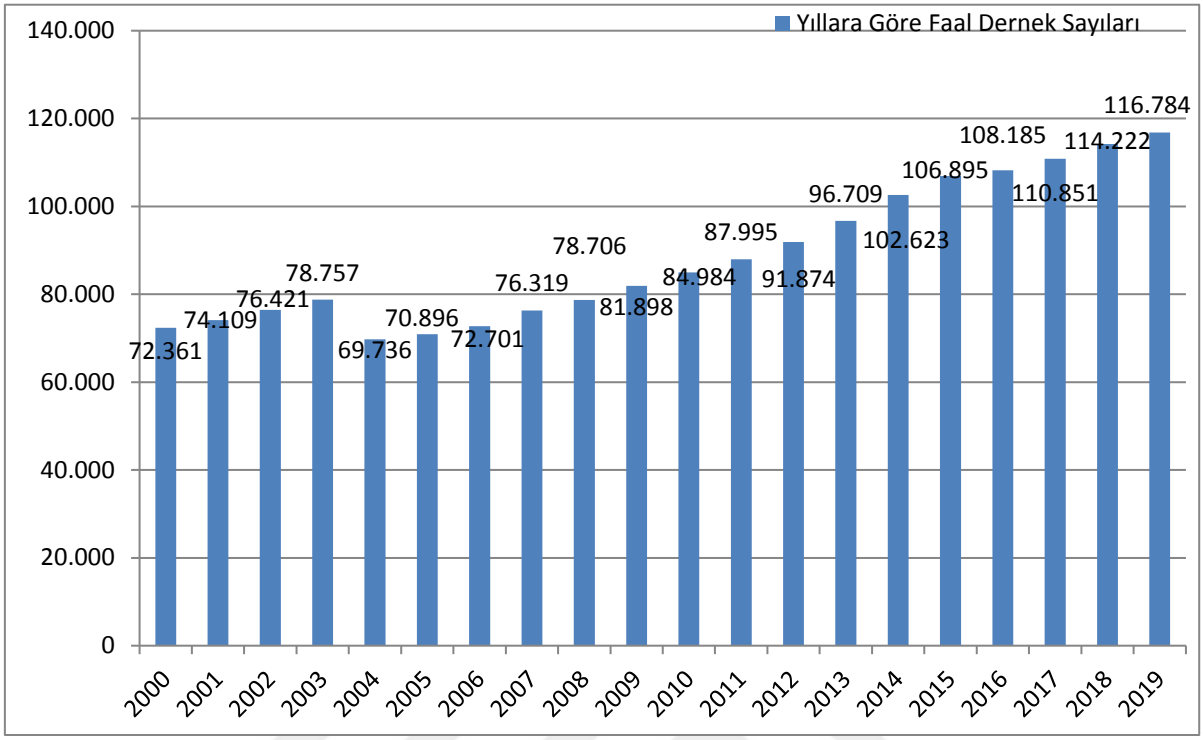
2018 yılında ise dernek üye sayılarında ciddi oranda azalmanın meydana geldiği görülmektedir. 15 Temmuz 2016' da yaşanan darbe girişimi sonrasında ilan edilen olağanüstü hâl (OHAL)[348] kapsamında 32 adet Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkartılarak; 70.689 kişi tutuklanmıştır. 135.856 kişi kamu görevinden ihraç edilmiş, 19 sendika ve konfederasyon kapatılmıştır. 1156 dernek ve vakıf ile beraber 158 televizyon kanalı, radyo ve gazete de kapatılmış ya da devredilmiştir[349].18 Temmuz 2018'de sona erdirilen OHAL, devletin karşılaşılan tehditleri önlemesi amacı ile yetkilerini genişletmesi sonucunda sivil toplum unsurlarının zedelenmesine sebep olmuştur[350]. Başka bir ifade ile kamu alanın büyümesi, sivil alanın küçülmesine yol açmıştır.

[348]2016/9064 Sayılı Anayasanın 120'nci Maddesi ile 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunun 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendine Göre, Ülke Genelinde 21.07.2016 Perşembe Günü Saat 01.00'dan İtibaren Doksan Gün Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesi Hakkında Karar, R.G.: 21.07.2016/29777.

[349]OHAL'in İki Yılının ve Başkanlık Rejiminin Çalışma Hayatına Etkileri, DİSK, İstanbul 2018, s.5. http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/OHAL-Bas%CC%A7kanl%C4%B1k-Rejimi.pdf (Erişim: 11.05.2019).

[350]Cem Duran Uzun ve Mert Hüseyin Akgün, "Olağanüstü Halin İki Yılı ve Sonrası", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Analiz,* N: 249, 2018 s.9.

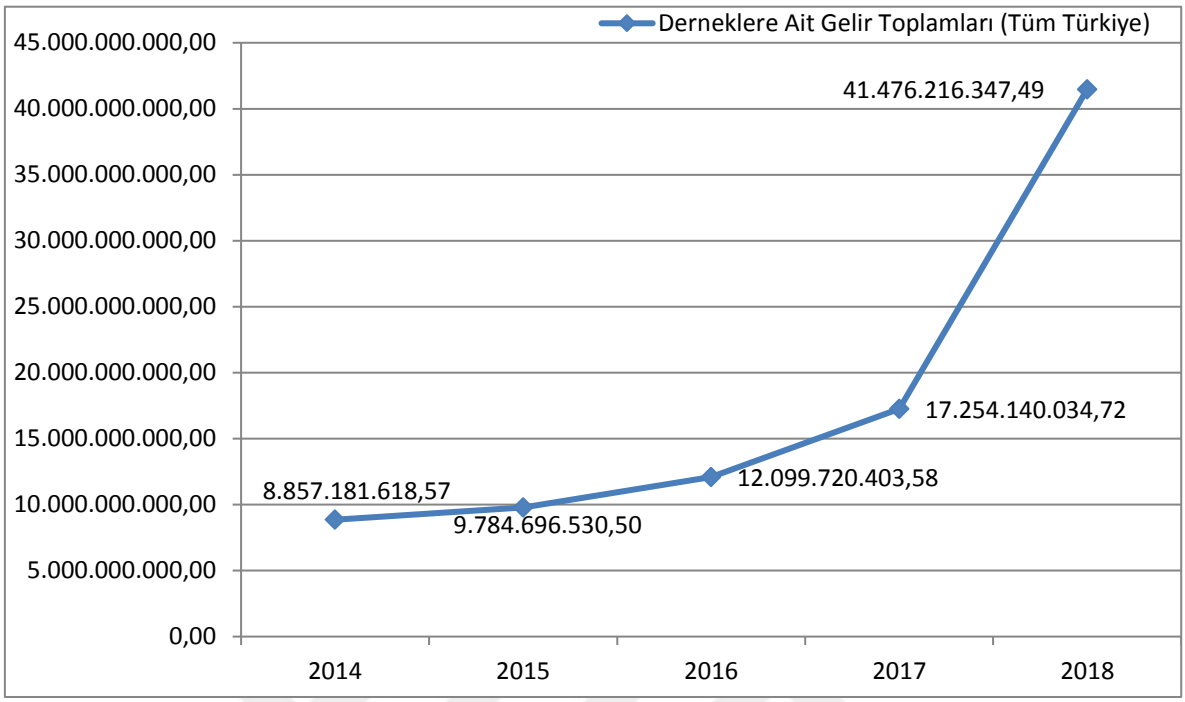
Grafik 2.5. Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları

Kaynak: STİGM, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, "Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları", www.siviltoplum.gov.tr (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Dernek üye sayılarında 2018 yılında meydana gelen düşüşe rağmen, faal dernek sayıları son yıllarda düzenli artışını sürdürmüştür. Bireysel katılımcılığın azaldığı ancak örgüt kültürünün popülerlik kazandığı 2018 sonrası dönemde dernek sayılarının artmasında devletin STK'lar ile işbirliği çalışmaları, STK'ları kalkınmada önemli birer paydaş olarak kabul etmesi ile beraber darbeye tepki olarak kurulan demokrasi savunucusu dernekler ve AB'nin dernekler üzerinden sağladığı fonlar etkilidir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde derneklere ait gelirler toplamında da önemli artışların olduğu görülmektedir.

Grafik 2.6. Derneklere Ait Gelir Toplamları (Tüm Türkiye)

Kaynak: STİGM, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Derneklere Ait Gelir Toplamları", www.siviltoplum.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

2016' da yaşanan darbe girişimi ve takibinde uygulanan OHAL, Türkiye'de STK'ların nicel ağırlıklarında olumsuzluğa yol açmamıştır. Grafik 2.5. ve grafik 2.2. incelendiğinde, dernek ve vakıfların yıllara göre toplam sayılarındaki artış devam ettiği gözlemlenmektedir. Ancak grafik 2.4. incelendiğinde, 2016' da yaşanan darbe girişimi ve OHAL uygulamasının bireysel katılımcılığa negatif etki ettiği gözlemlenmektedir. Derneklerin üye sayılarındaki azalışı ise bu alanda gerçekleştirilecek eğitim faaliyetleri ve sivil alanı sıkıştıran uygulamaların azaltılarak STK'ları teşvik edici çalışmalar gerçekleştirilmesi gibi

Yaşama Dair Vakfı (YADA) tarafından 2015 yılında yayımlanan bir araştırmada Türkiye nüfusunun sadece %1,4'ü vakıflara üye olarak tespit edilmiştir[351]. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü web sitesinden elde edilen bilgilere göre nüfusun %8,98'i dernek

[351]YADA, *Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları,* Yaşama Dair Vakıf, Ankara 2015, s.52.

üyesidir[352]. Bugün gelinen noktada STK'ların yaygınlığı ve toplumun STK'lara ilgisi düşüktür.

Derneklerin ve vakıfların faaliyet gösterdikleri alanlar ise VGM' den ve Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü' nden derlenen bilgilere göre aşağıdaki tablolarda sınıflandırıldığı gibidir.

Tablo 2.1. Faaliyet Alanına Göre Dernekler

Faaliyet Alanına Göre Dernekler	Toplam Sayıları	Yüzdelik Dağılımı (%)
Mesleki ve Dayanışma	36.397	%31,18
Spor ve Spor ile İlgili	25.127	%21,53
Dini Hizmetler	18.233	%15,62
Eğitim Araştırma	6.134	%5,25
Kültür, Sanat ve Turizm	5.829	%4,99
İnsani Yardım	5.486	%4,70
Sağlık Alanında	2.598	%2,23
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim	2.542	%2,18
Toplumsal Değerleri Yaşatma	2.540	%2,18
Çevre Doğal Hayat Hayvanları Koruma	2.392	%2,05
İmar, Şehircilik ve Kalkındırma	1.640	%1,40
Hak ve Savunuculuk	1.479	%1,27
Engelli	1.388	%1,19
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen	1.085	%0,93
Düşünce Temelli	1.083	%0,93
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	737	%0,63
Dış Türkler ile Dayanışma	639	%0,55
Uluslararası Teşekküller ve İş birliği	625	%0,54
Şehit Yakını ve Gazi	442	%0,38
Yaşlı ve Çocuklara Yönelik	327	%0,28
Çocuk	11	%0,01

Kaynak: STİGM, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Derneklerin Faaliyet Alanına Göre Dağılımı", www.siviltoplum.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

Toplumun STK'lara olan ilgisinin düşük olmasına rağmen dernek ve vakıfların toplumsal ihtiyaçların büyük bir kısmına cevap verebilecek alanlarda faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Faaliyet alanlarına göre STK'lar incelendiğinde sadece toplumsal

[352]T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, Dernek Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı, https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-uye-sayilarinin-turkiye-nufusuna-orani (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

ihtiyaçların değil kamusal hizmetlerde STK'lar arasındaki popüler faaliyet alanlarını oluşturmaktadır.

Tablo 2.2. Yeni Vakıfların Faaliyet Gösterdiği Alanlar

Yeni Vakıfların Faaliyet Gösterdiği Alanlar	Vakıf Sayısı
Eğitim	3.871
Sosyal Yardım	2.845
Sağlık	1.719
Sosyal Hizmet	1.583
Sosyo-kültürel, tarih	967
Diğer	753
Mesleki Eğitim	513
Sanat	469
Çevre	424
Bilim-Teknoloji	408
Kalkınma	330
Hukuk, insan hakları, demokrasi	287
Spor	286
Tarım Hayvancılık	275
Personele Yardım	252

Kaynak: VGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, "Yeni Vakıflarca, 2017 Yılı İçerisinde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin Sektörel Bazda Vakıflarda Dağılımı", www.vgm.gov.tr (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

Türkiye'de demokratik ortamın iyileştirilmesi, katılımcılığın güçlendirilmesi gibi reformist politikaların hayata geçirilmesi STK'ların amaçlarını gerçekleştirebilmesini kolaylaştırarak, toplumsal ve kamusal işlevlerini yerine getirmede güçlenmelerini sağlayacaktır. STK'lara yönelik eğitim faaliyetleri ve bu eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasının yanında kurumsal kapasitelerini güçlendirecek STK içi eğitim çalışmaları ve kaynaklarını yararlı kullanmaları konusunda yardımcı eğitim faaliyetleri de insan kaynaklarının güçlendirilmesini sağlayacaktır. STK'ların kendi kendilerine yetebilmeleri ve hedeflerini gerçekleştirmede daha etkili olabilmeleri için ticari faaliyette bulunmalarının önü açılmasıyla beraber vergi avantajı sağlanması, yerel ve ulusal fonlar oluşturulması, uluslararası fonlara katılımlarda destekleyici hizmetlerde bulunulması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKALAR BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Türkiye'de STK'ların sosyal politika ile ilişkilerinin ele alındığı bölümde; STK'ların karar alma süreçlerine dahil olmak üzere uyguladıkları savunuculuk faaliyetlerinin ve doğrudan katılım mekanizmalarının kavram bir çerçevesi çizilmiştir.

Devlet ve yerel yönetim olarak iki ayrı kapsamda ele alınan kamu-STK ilişkilerinin XXI. yüzyıldaki işbirliği mekanizmaları güncel gelişmeler doğrultusunda ele alınarak STK'ların sosyal politikaları etkilemesinde STK'ların doğrudan katılımını etkileyen faktörler değerlendirilmiştir. Son olarak çalışmanın bütünlüğünü sağlamak ve STK'lar ile sosyal politika ilişkilerinin daha anlaşılabilir olmasını sağlamak üzere STK'ların sosyo-politik amaçları ve sosyal politikalar ile STK'ların ilişkileri ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Karar Alma Süreçlerine Katılımı

Demokrasilerin gelişmişliği, bireylerin politik karar alma süreçlerine katılımı ile yakından ilgili bir olguyu temsil etmektedir. Karar alma süreçlerine katılım bireylerin oy verme görevlerinin dışında, süreçlerin tamamını etkileme yönünde uyguladıkları örgütlü davranışlarını ifade etmektedir. Bireylerin kolektif olarak çeşitli eylemlerde bulundukları bu süreçte; siyasal sistemlerin karşısında ki en önemli dengeleyici güç STK'lardır[353].

Bireylerin karar alma süreçlerine aktif katılımının STK'lar aracılığı ile gerçekleştirilmesi; STK'ların devlet ile toplum ilişkilerinin düzenlenmesinde aktif aktörler olmasını sağlamaktadır. Toplumsal menfaatleri ve kurumsal hedefleri gerçekleştirmek üzere STK'ların karar alma süreçlerine katılımı çeşitli yöntemlerin uygulanması ile gerçekleşmektedir. Söz konusu uygulamalar aşağıda irdelenmiştir.

3.1.1. Savunuculuk

Toplumun tamamını ya da belirli gruplarını kapsayan sosyal sorunların ortaya çıkması ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri savunuculuk kavramının

[353]Şafak Kaypak ve Muzaffer Bimay, "Yerel Yönetimlerde Karar Süreçlerine Katılımda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 1, N: Özel Sayı-4, 2017 s. 165.

temelini oluşturmaktadır[354]. Uygulamada ise politikaların oluşturulması, değiştirilmesi ve uygulaması süreçlerinde karar alma mekanizmalarını etkilemek amacıyla yapılan stratejik faaliyetler savunuculuk olarak tanımlanmaktadır[355].

Sivil toplum; devlet ve birey ekseni dışında olmakla beraber birbirlerini etkiledikleri dairesel bir alandır. Bu alanda bireyler gönüllü olarak ortak amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir araya gelmektedirler. Bu birlikteliğin kurumsal organizasyonunu oluşturan STK'lar "toplumsal iyiye katkıda bulunma, iyi bir ortak yaşam amacı" ile hareket etmektedirler[356]. Günümüzün karmaşık siyasal sistemlerin de STK'ların politikaları etkileme de kullandıkları en önemli metot olarak savunuculuk faaliyetleri öne çıkmaktadır.

Siyasal modernleşme süreci beraberinde yukarıdan aşağıya politika uygulama sürecini değiştirerek çok aktörlü ve etkileşimli bir karar alma sürecini oluşturmaktadır. Kamu ve özel sektörün yanında üçüncü sektör olarak STK'lar bu siyasal modernleşme sürecinin önemli bir paydaşı konumunda politika süreçlerini etkileyebilmektedirler[357]. Philippe Ryfman, "kamusal ve özel güçlerle, ulusal ve uluslararası düzlemde ilişki kurulmasının" STK'ların beş belirgin özelliğinden biri olduğunu ifade etmektedir[358].

STK'ların politika etkileme süreçlerine katılımı, sosyal politika perspektifinde ele alındığında ise "ortak iyi" anlayışı doğrultusunda bilgi ve tecrübelerini uyguladıkları savunuculuk faaliyetleri ile karar alma mekanizmalarına aktararak; sosyal politika oluşturma ve uygulama süreçlerine dahil olmaları ile mümkün olmaktadır[359].

STK'lar, söz konusu savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirirken; farklı metotlar kullanmaktadırlar. Bu metotlar aşağıda irdelenmiştir.

---

[354]Serap Aşar Brown, *Savunuculuk ve Kampanya El Kitabı*, Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi, 2010-2012 Ankara, s.5, https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/training_book1_savunuculuk.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2019).

[355]Margherita Tolotto ve Mara Silina, *Savunuculuk Rehberi: Savunuculuk Çevre Politikalarını Nasıl Etkiler,* (Ed. Alison Abrahams ve Joanna Sullivan) (Çev. Duygu Kutluay), European Environmental Bureau, Brussels, 2018, s.5.

[356]Gülgün Erdoğan Tosun, "STK'ların Nasıl Görünmek İstediklerine Karar Vermeleri, Onların Toplumsal Kimliği Açısından Yaşamsal Öneme Sahiptir", *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları,* (Ed. Murat Şentürk ve Aynur Erdoğan), Kaknüs Yayınları, 2008 İstanbul, s.201.

[357]Bas Arts, "'Green Alliances' of Business and NGOs. New Styles of Self-Regulation or 'Dead-End Roads?'", *Corporate Social Responsibility and Enviromental Management,* Cilt: 9, N: 1, 2002, ss. 28-30.

[358] Philippe Ryfman, a.g.e., s.40

[359] Deniz Gürel, a.g.e., s.2.

3.1.1.1 Lobicilik

Lobicilik, karar alma mekanizmalarını, belirli çıkar ya da baskı gruplarının çeşitli faaliyetleri ile etkileme çalışmaları olarak tanımlanmaktadır. Karar alıcıların, yeterli bilgi ve tecrübesinin olmadığı konularda lobi faaliyeti yürütenler bilgi, tecrübe ve yetenekleri ile karar mekanizmalarını yönlendirmektedirler. Demokrasiye katılımın geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması adına lobicilik önemli ve yasal bir faaliyettir[360]. Bir başka ifade ile kanun, kural, düzenleme, yorumlama ve uygulama süreçlerinde kamuyu etkilemeye yönelik girişimler lobicilik olarak adlandırılmaktadır[361]. Dolayısıyla özel sektörü etkileme faaliyetleri lobicilik kapsamı içerisinde yer almaz[362].

Türkçe' de kulisçilik olarak ifade edebileceğimiz lobicilik kavramı ABD kökenli bir anlayıştır. Türkiye ile ABD arasındaki siyasal ve kültürel farklılıklar göz önüne alındığında her iki ülke arasında bu faaliyetlerin uygulamasında temel farklılıklar söz konusudur. ABD sisteminde çok farklı kültürlerden, inanışlardan ve düşüncelerden toplulukların bulunması ve hepsinin yönetime katılımı öngörüldüğünden lobicilik faaliyetlerinin önemi yüksektir. Çeşitli STK'lar çıkarları doğrultusunda lobicilik faaliyetlerini yürütebildikleri gibi ekonomik gruplar, dini ve etnik gruplar da lobi faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Hatta doğrudan müşterilerinin ihtiyaç duyduğu lobicilik faaliyetlerini yerine getirmek üzere kurulmuş lobi şirketleri, önemli bir sektör olarak hizmet vermektedir. ABD'deki lobicilik faaliyetlerine birçok devletin ya da şirketin de finansman desteği söz konusudur[363]. Görüldüğü üzere ABD'deki lobicilik faaliyetleri hak ve özgürlüklerin gelişimi ve toplumun faydasına politikaları etkileme sürecinin çok daha ötesinde ekonomik ve politik çıkarların ön planda olduğu bir sektör halindedir. Dolayısı ile burada lobi faaliyeti yapan kurumların tamamını STK olarak nitelendirilmesi yanlış olacaktır.

ABD'deki bu lobicilik faaliyetlerinden dolayı toplum nezdinde bu çalışmalar karanlık işler- ilişkiler şeklinde algılanmaktadır. Zira lobicilik bu önyargıların tersine nüfuz

---

[360]Aylin Gözataş, "Halkla İlişkilerde Stratejik Uygulamalar", *Halkla İlişkiler,* (Ed. Aydın Ziya Özgür), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013, s.181.
[361]Frank J. Farnel, *Lobicilik Müdahale Stratejileri ve Teknikleri,* Les Editions D'Organisation, Paris 1994, s.17.
[362]Okan Özbaş, "STK'ların Karar Alıcıları Etkileme Aracı Olarak Lobicilik Faaliyetleri", *İdarecinin Sesi Dergisi*, N: 148, 2011, s.36.
[363] A.g.e., 36.

ticareti, karanlık ilişkiler, rüşvet ve ahlaksızlıktan uzak olarak; çağdaş toplumların inşasında etkili bir araçtır[364].

Literatür incelendiğinde Türkiye'deki lobi faaliyetleri uluslararası ilişkiler etrafında ağırlık kazanmıştır. Diplomatik faaliyetlerin, başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi üzerine kurulu bir lobicilik anlayışının hâkim olduğu Türkiye'de ilk lobi faaliyetinin Osmanlı Dönemi'nde II. Abdülhamit tarafından Avrupa kamuoyunu etkilemek üzere yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde de Türk ve Türkiye'nin aleyhine faaliyet yapan lobilere karşı faaliyet gösteren "Türk Teavün Cemiyeti" ABD' de kurularak lobicilik faaliyetleri gerçekleştirmiştir[365].

Türkiye'de lobicilik faaliyetlerini düzenleyecek doğrudan bir yasal düzenleme çalışması söz konusu değildir[366]. Hukuki bir düzenlemenin mevcut olmaması, toplumun bu faaliyetlere ön yargılı yaklaşması ve Türkiye'de lobicilik faaliyetlerine yüklenen siyasal misyondan dolayı profesyonel anlamda gelişmiş lobicilikten söz edilemez. Batı' da lobicilik adı altında yürütülen faaliyetleri Türkiye'de STK'lar baskı grupları oluşturarak gerçekleştirmektedirler.

Baskı grupları ortak siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarları etrafında örgütlenmiş çoğulcu gruplardır. Hedeflerini gerçekleştirebilmek üzere, iktidar ve kamu yönetimini çeşitli araçlar kullanarak etkileme çalışmaları gerçekleştirirler. Hedeflerini gerçekleştirebilmek üzere dönem dönem siyasi faaliyetler yerine getiren baskı gruplarının siyasi grup ve hedeflerle resmi- gayri resmi, açık- kapalı bağları söz konusu değildir. Lobicilik faaliyetlerinde olduğu gibi devletlere kendi alanlarında bilgi, tecrübe ve uzmanlıkları ile yardımcı olmaktadırlar[367].

Baskı grupları "politikaları ve politika yapıcıları etkilemek için ısrarcı ve zorlayıcı teknikler kullanmakta" iken çıkar grupları "özel çıkarları teşvik etmek için oluşturulan büyük organizasyonlar" olarak ayrı kategoride kavramlardır[368]. Pratik olarak baskı grupları, çıkar grupları ile birlikte lobicilik faaliyetlerinin bir parçasıdır. Ancak Batı' da lobicilik

---

[364]Frank J. Farnel, a.g.e., s.16.

[365]Yasin Zicin ve Yunus Emre Şeker (Haz.), *Lobicilik Raporu*, Orta Anadolu Kalkına Ajansı (ORAN), Ankara 2010, s.15.

[366]Yasin Zicin ve Yunus Emre Şeker, a.g.e., s.14.

[367]Necdet Aksoy, *Sivil Toplum ve Baskı Grupları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2008, ss. 30,31.

[368]Limenya, Baskı Grupları ile Çıkar Grupları Arasında ki Fark, https://limenya.com/baski-gruplari-ile-cikar-gruplari-arasindaki-fark/ (Erişim Tarihi: 16.05.2019)

faaliyetleri baskı grupları ile birlikte çıkar gruplarını kapsamına alırken Türkiye'de lobicilik faaliyetleri baskı grupları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak Batı'daki ve Türkiye'deki lobicilik faaliyetleri arasında kavramsal ve işlevsel farklılıklar söz konusudur.

3.1.1.2. Kampanya

STK'ların sık kullandığı bir metot olarak kampanya, mevcut sorun hakkındaki yaklaşımları doğrultusunda karar alma mekanizmalarını ve süreçlerini güçlü bir kamuoyu desteği ile etkileme faaliyetleridir[369].

Kampanya faaliyetleri telefon, faks, kısa mesaj, gazete, sosyal medya içerikleri, televizyonlar gibi çok çeşitli yöntemlerle yerine getirilebileceği gibi çok sayıda amaç doğrultusunda da yürütebilir. Bunlar: mevcut sorun hakkında farkındalık ve gündem yaratmak, eğitim sağlamak, kamuoyu desteği oluşturmak ve yaklaşımlara toplumun katılımını sağlayarak, ortak hareket etmek vb. şeklinde sıralanabilir[370]. Sosyal sorunların giderilmesinde, belirli yaklaşım, düşünce ve yargıların değiştirilmesinde güçlü bir savunuculuk yöntemi olan kampanya aynı zamanda toplumun sorunlarının çözümüne toplumun katılımının sağlanması içinde önemli bir metottur.

3.1.1.4. Aktivizm

Türk Dil Kurumu'na göre aktivizm, 'eylemcilik' olarak Türkçe' ye çevrilmektedir[371]. Aktivizm; yürüyüşler, boykotlar, gösteriler, barikatlar vb. sokak hareketleri ile dijital ortamda, sanatsal ve ekonomik alanlarda eylemler şeklinde çok çeşitli yöntemler ile doğrudan bir baskı kurma aracı olarak STK'lar tarafından kullanılmaktadır[372].

Diğer savunuculuk yöntemleri ile karşılaştırıldığında aktivist faaliyetler de fiziki aktiviteler daha ön plandadır. Hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak üzere çoğunlukla diğer savunuculuk faaliyetleri ile birlikte gerçekleştirilmektedir.

---

[369]Nurhan Yentürk vd., *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.22.

[370]Serap Aşar Brown, a.g.e., s.12.

[371]TürkDilKurumuWebSitesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cddf8f7c19c66.04151392 (Erişim Tarihi: 16.05.2019) .

[372]Gor Roebeling ve Jan de Vries, *Sosyal Değişim için Savunuculuk ve Politika Etkileme,* Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek-TACSO Bölge Ofisi, Saraybosna 2011, s.23.

3.1.2. Doğrudan Katılım

Günümüz demokrasilerinin önemli sorunlarından biri, toplumun siyasal süreçlere yabancılaşmasıdır. Bu kapsamda sivil toplum ve örgütlü yapısı olan STK'lar, bireylerin karar verme süreçlerine katılımını ve bu süreçlerde çıkarlarını koruyabilecekleri alternatif bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır[373]. Zira STK'lar toplumun dağınık ve belirsiz taleplerini belirgin hale getirerek, yönetimin karar alma süreçlerini daha sağlıklı hale getirebilmektedirler[374].

Nitekim 2019-2023 dönemini kapsayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılına yönelik 2023 vizyonu doğrultusunda, Türkiye' nin hedef ve stratejilerinin ortaya koyulduğu ifade edilen[375] 11. Kalkınma Planı ile özel ihtisas komisyonları içerisine ilk defa dâhil edilen "Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu" raporunda; toplumun ihtiyaçlarının artmasına karşılık ihtiyaçların tamamına devletin cevap vermesinin mümkün olamayacağından STK'lar ile devletin işbirliğinin zorunlu hale geldiği ifade edilmiştir. Karar alma süreçlerine en geniş katılımın sağlanması ve değişimin kolektif olarak gerçekleştirilmesi yaklaşımının devlet ve STK'ları yakınlaştırarak, kamusal ihtiyaçların ortak bir şekilde giderilebileceğine değinilmiştir[376].

Raporda bahsedilen toplumun karar alma süreçlerine aktif olarak katılmasını ön gören bu yeni yönetim anlayışı, literatür incelendiğinde yönetişim kavramı ile eşleşmektedir. Daha kapsamlı bir ifade ile yönetişim kavramı, bireylerden başlayarak sosyal aktörlerin karar alma süreçlerine "referandum, oy verme gibi doğrudan katılım dışında müzakere metotları" ile de katılım sağlayarak "yönetim grubunu", "yönetişim grubuna" evirmektedir[377].

Yönetişim yaklaşımı demokrasinin ve kamu yönetiminin güçlendirilmesi, yönetime farklı aktörlerin katılımını sağlayarak politikaların daha zengin ve etkin olmasının

---

[373]Conference of İnternational NGOs, "Code of Good Practice for Civil Participation", Conference of INGOs of the Council of Europe, Strazburg 2009, s.3.

[374]Ahmet Nazif Ünalmış, "Temsili Demokraside ki Siyasal Katılım Sorunun Çözümünde Türkiye ve AB'nin STK'lara Yaklaşımı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 1, 2019, s.334.

[375]On Birinci Kalkınma Planı Hazırlıkları ile İlgili 2017/16 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, Resmi Gazete Tarihi: 29.07.2019, Resmi Gazete Sayısı: 30138.

[376]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., ss. 38-39.

[377]Zerrin Toprak, *E-Yönetişim&E-Demokrasi,* Dokuz Eylül Üniversitesi Web Sitesi, http://kisi.deu.edu.tr/userweb/zerrin.toprak/e_y%C3%B6neti%C5%9Fim%20_e_democ.doc (Erişim Tarihi: 17.05.2019).

sağlanması, uygulama ve politikaların açık ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır[378]. Zira söz konusu raporda STK ve devlet işbirliği ile birlikte politikaların kalitesinin ve etkinliğinin artacağı ifade edilerek devlet ve STK'ların birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu ifade edilmiştir[379].

Yönetişim yaklaşımı güçlendikçe STK'ların kamu politikalarının oluşturulması, değiştirilmesi ve uygulanması süreçlerine doğrudan katılımı artmaktadır. AB, OECD ve DB gibi uluslararası kuruluşlarında yönetişim yaklaşımı ile STK'lara çeşitli danışmanlık statüleri vererek; proje, program ve politika oluşturma süreçlerinde ortak hareket etmesi ile uygulama safhasında önemli bir paydaş olarak kabul etmesi STK'ların dikkate alınarak politikalara doğrudan katılım sürecini olumlu anlamda etkilemektedir.

3.2. Sosyal Politikalar Bağlamında Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ile Devlet İlişkileri

Gelişmiş Batı ülkeleri 1980'lerden itibaren STK'lara finans desteği sağlayarak, refah sunumunda işbirliği sağlamaya başlamışlardır. STK'ların esnek yapısı, verimliliklerinin yüksek olması, belirli alanlarda uzmanlıklarının devletten yüksek olması ve çalışma alanlarına göre daha yerel lokasyonda örgütlü olmaları gibi olumlu özellikler, bu işbirliğinin giderek artmasını sağlamıştır[380].

Türkiye'de ise hiçbir zorunluluk olmadan gönüllülük esasına göre örgütlenen, sosyal yardım sağlanmasında ve sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir paydaş olan STK'lar aynı zamanda demokrasinin güçlü bir öğesi olarak sosyal gelişmenin sağlanmasında önemli bir görev üstlendiği henüz 2001 yılında "Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu" nda yer bulmuştur[381]. Türkiye'de STK'ların Osmanlı Dönemi' nden günümüze tarihi seyri incelendiğinde, sosyal hizmetler alanında özellikle vakıfların çok çeşitli alanlarda topluma önemli hizmetleri ulaştırdığı görülmektedir. Günümüzde STK'ların durumu tarihsel süreçten kopartılamayacağı için Türkiye'de çok uzun dönemden itibaren STK'ların sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanmasına katkıda bulundukları söylenebilir. Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren başlayan hem STK'ların hem sosyal

---

[378]Hüseyin Izgar, "Modern Toplumun Yönetim Biçimi İyi Yönetişim Üzerine Bir İnceleme", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt: 10, N: 1, 2015, ss. 27-29.

[379]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., s.38.

[380]Süleyman Özdemir vd., 2009, a.g.e., s.153.

[381]DPT, "Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu", *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,* DPT Yayınları, Ankara 2001, s.36.

politikanın dönüşüm süreci, yönetişim yaklaşımının da güçlenmesi ile birlikte sosyal politikalar alanında STK'lar ile işbirliğini kaçınılmaz hale getirmiştir.

11. Kalkınma Planı dâhilinde ise STK'lar ile ilgili oluşturulan özel ihtisas komisyonu raporunda; STK'ların modern toplumun refah sisteminde devlet ve piyasaların yanındaki kurumsal varlıkları ile gönüllülük, sosyal sorumluluk, saygı, hayır ve hayırseverlik gibi ilkeleri ön plana çıktığı belirtilmiştir. Aynı raporda STK'ların toplumun inşası ve güçlendirilmesinde önemli unsur oldukları, sosyal ve politik koordinasyonun da önemli aktörü olarak karar alma süreçlerine ve hizmet sunumlarına etkilerinin arttığı ifade edilmiştir[382].

Her iki kalkınma planı incelendiğinde STK'ların sosyal politikalar ve karar alma süreçlerindeki katılımcılıkları, etkileri ve uygulamaları belirgin olarak artış göstermektedir. Devletin STK'lara olan yaklaşımı hem yönetişim anlayışının gelişmesi hem de STK'ların devlet ve kamunun yanında oluşturdukları üçüncü sektörün kapsamının ilerlemesi STK'ların sosyal alanda sorumluluklarını arttırmaktadır.

Politikaları belirleme, oluşturma, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarından oluşan sosyal politika döngüsünün tamamında STK'lar ile işbirliği içerisinde bulunmak günümüzde kamu kurumlarının ısrarla üzerinde durduğu bir yaklaşım metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira ASPB' nin 2013-2017 Stratejik Planı'nda bu işbirliğinin önemi belirtilmiştir[383].

Yönetişim yaklaşımı, devlet dışındaki aktörlerin politik süreçlere katılımını arttırmıştır. Diğer yandan merkezi idarenin yetkilerini azaltarak, yerel yönetimlerin yetkilerinin çoğaltılması yaklaşımı olan âdem-i merkeziyetçi yaklaşımlar da yerel yönetimlerin daha geniş kararlar alma yetkisi ve finansman desteği sağlanmasında etkili olmuştur. Zira yerel düzeyde STK'ların politika süreçlerine yerel düzeyde katılım imkânları da artmıştır[384].

Devlet ve STK ilişkisi ağırlıklı olarak üç şekilde gerçekleşmektedir. Devletin gerçekleştirmediği hizmetlerin STK'lar tarafından gerçekleştirilmesi, "yardımcı"

---

[382]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., s.4.

[383]STS, *Kamu-STK İstişaresine Dair İyi Uygulamalar Belgesi: Uluslararası Deneyimler*, "Kamu-STK İşbirliği için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi (EuropeAid/138334/IH/SER/TR)", Sivil Toplum Sektörü, Ankara 2018, s.3.

[384]STS, a.g.e., s.4.

(supplementary) ilişki, ortak hizmet üretimi gerçekleştirilerek devletin finansörlüğünde STK'ların hizmet dağıtımında devlete yardımcı olması durumu olan "tamamlayıcı" (complementary) ilişki ve son olarak devletin sorumluluklarını yerine getirmesini teşvik eden "az müdahaleci" (adversarial) ilişki olarak ifade edilmektedir[385]. Türkiye'de ve dünyada refah devletinin tartışıldığı ve devletin sosyal alandaki sorumluluklarının azaltılmaya çalışıldığı günümüzde STK'lar, hizmetlerin sunumunda devletin yanında "tamamlayıcı" olarak belirginleşmeye başlamıştır[386].

3.2.1. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet İş birliği

Karar alma süreçlerine katılımın sağlanması ve politika geliştirme alanında STK'ların uzmanlaşmasını sağlayarak AÇSHB ve sosyal politikalar alanında faaliyet gösteren STK'lar arasındaki işbirliğini güçlendirmek üzere "Kamu STK- İşbirliği için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi" 2018-2020 yılları arasını kapsayacak şekilde yürütülmektedir[387]. Bu proje kapsamında; AÇSHB ve STK'ların sosyal politika döngüsündeki kapasitelerinin arttırılması, STK'ların sosyal politikaları etkilemek üzere müzakere edebilme kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve STK'ların hem birbirleri ile hem de AÇSHB ve diğer kurumlar ile sosyal politika alanındaki işbirliğinin arttırılması hedeflenmektedir[388].

T.C. Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Avrupa Birliği Başkanlığı bünyesinde bulunan Sivil Toplum, İletişim ve Kültür Başkanlığı; STK'lar, üniversiteler ve yerel yönetimler ile işbirliği yaparak müzakere sürecine sivil toplumun katılımını sağlamak üzere çalışmalar yapmaktadır. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı' da kamu-STK birlikteliğini güçlendirmek üzere çeşitli dönemlerde STK'lar ile işbirliği toplantıları gerçekleştirmektedir.

2001 yılında yürürlülüğe giren "Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun" çıkartılarak; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasına toplumsal aktörlerin katılımının sağlanması hedeflenmiştir[389]. STK'ların

---

[385]Süleyman Özdemir vd., 2009, a.g.e., s.174.
[386]Deniz Gürel, a.g.e., s.62.
[387]Kamu Sivil Toplum Web Sitesi, Projenin Amacı, http://kamusiviltoplum.com/2018/06/12/projenin-amaci/ (Erişim: 18.05.2019).
[388]Kamu Sivil Toplum Web Sitesi, Projenin Çıktıları, http://kamusiviltoplum.com/2018/06/12/proje-ciktilari/ (Erişim: 18.05.2019).
[389]4641 Sayılı Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun, R.G.: 21.04.2001/24380.

sosyal politikalar alanında hükümet ile işbirliği halinde çalışması kapsamında önemli bir uygulama olarak belirmektedir.

2006 yılında yürürlülüğe giren "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" 'de kanun taslaklarının hazırlanma süreçlerinde STK'ların görüşlerinden faydalanılabileceği belirtilmiştir[390].

2012 yılında yürürlülüğe giren bir yasa[391] ile TBMM bünyesinde Kamu Denetçiliği Kurumu kurulmuştur. Kamu hizmet ve politikalarının daha şeffaf bir ortamda işleyişinin sağlanmasına yardımcı olacak olan kurum, STK'lardan gelen başvuruları da kabul etmektedir[392]. Kurum bünyesinde kurulmuş olan İletişim ve Sivil Toplum Bürosu, STK'lar ile işbirliği açısından önemlidir.

Tüm bunlarla beraber son yıllarda kamu kurumları stratejik yönetim ve planlama faaliyetleri kapsamında sivil toplum ile ilişkilerini yeniden yapılandırmaktadırlar. Kamu kurumlarının stratejik planları incelendiğinde kamu- STK işbirliğini güçlendirmek üzere istişare süreçleri, programlar ve projelerin varlığı STK'ların kamusal alanda etkilerini arttırdığına işaret etmektedir.

Kamu kurumlarının STK'lar ile işbirliğinin arttırılması, politika ve uygulamaların toplum nezdinde kabul görmesi açısından stratejik bir öneme sahiptir. Söz konusu gelişmeler göz önüne alındığında Türkiye'de yönetişim yaklaşımı güçlendikçe STK'ların sosyal politikalar döngüsündeki rolü de artacaktır. Türkiye'de STK'ların sosyal politikalar alanında kamu- STK işbirliğine dair özellikle AÇSHB ve diğer kurumlar son yıllarda önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Türkiye' nin 2023 vizyonu doğrultusunda hazırlanan 11. Kalkınma Planında, "Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Özel İhtisas Komisyonu'nun" kurulması; gelecek yıllarda STK'ların kamu yönetimi alanında daha ön planda olmasını sağlayacak bir çalışmadır. Ancak, STK- kamu işbirliğinin güçlendirilmesi için birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Örneğin; STK'ların yasama süreçlerine katılımı "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik[393]" e göre düzenlenmektedir. Ancak söz konusu yönetmeliğin STK'ların yasama süreçlerine katılımını

[390]3056 Sayılı Kanuna Dayanılarak Hazırlanan Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, R.G.: 17.02.2006/26083.
[391]6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 29.06.2012/28338.
[392]TÜSEV, *Sivil Toplum İzleme Raporu: 2013-2014,* TÜSEV Yayınları, İstanbul 2015, s.47.
[393]3056 Sayılı Kanuna Dayanılarak Hazırlanan Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, a.g.y.

güvence altına alan hükümleri bulunmamaktadır[394]. Dolayısı ile STK'ların yasama süreçlerine katılımını hukuken destekleyecek gerçekçi düzenlemelerin hazırlanması gerekmektedir. STK'ların kamu kurumları arasında ki ilişkiyi bağlayıcı herhangi bir yasal çerçeve yoktur[395]. Bu kapsamda hem yönetişim yaklaşımı, hukuken temellendirilerek, işbirliğinin keyfiyete göre tezahürünün önüne geçilmelidir.

Deniz Gürel'in 2009 yılında hazırladığı yüksek lisans tezinde, "Türkiye'de STK'ların Sosyal Politika Oluşturulma Sürecine Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Önerileri" başlığında; devlet, STK'ları proje araştırma, geliştirme ve uygulama alanında rakip olarak gördüğünden aralarında sürdürülebilir bir işbirliğinin STK'lar açısından zorlayıcı olduğu tespit edilmiştir. Yine sorun üzerine iki taraf arasında diyaloğun geliştirilmesi gerektiği çözümü önerilmiştir[396]. Günümüzde söz konusu tespit ve çözüm önerisi geçerliliğini korumaktadır. Zira STK'ların politika oluşturma ve uygulama aşamalarına katılımı idari ve hukuki düzenlemeler ile teşvik edilmelidir.

Sivil toplumun demokrasi ile olan karşılıklı ilişkisi, STK'lar için de geçerlidir. Kamusal alanın küçültülerek, sivil alanın güçlendirilmesi çalışmalarına devam edilmelidir. STK'lar ile ilgili eğitim çalışmalarının lise ve üniversitelerde arttırılması teşvik edilmeli, STK'ların de kurumsal eğitim faaliyetlerini önemsemesi gerekmektedir. Diğer bir önemli nokta STK'ların politika süreçlerine katılması, finanse edilmesi gibi devlet ile ilişkisinin olduğu alanlarda siyasal rant yerine toplumsal fayda göz önüne alınarak, şeffaf ve karşılıklı güvene üzerine kurulmuş STK- kamu ilişkisinin oluşturulması gereklidir.

3.2.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimler İş birliği

Neo- liberalizm, devletin piyasalara müdahalesini kısıtlarken, yönetişim yaklaşımı da toplumsal aktörlerin yönetim sürecine merkezi yönetim ile beraber daha yoğun katılmasını desteklemektedir. Günümüzün bir başka önemli gelişmesi ise küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası alanda yaşanan bütünleşmenin beraberinde kamu yönetimin de yerelleşmeyi getirmesidir. Günümüzde bütün bu süreçlerin dönüştürdüğü kamu

[394]TÜSEV, 2015, a.g.e., s.6.
[395]TÜSEV, *Monitoring Matrix on Enabling Environment for Civil Society Development: Turkey Country Report, TÜSEV Publications*, İstanbul 2018, s.18.
[396]Deniz Gürel, s.78.

yönetimleri şeffaflık, katılım ve sorumluluk gibi ilkeleri benimserken; yerel yönetimler vasıtası ile de hizmetlerin verimliliği ve esnekliği arttırılmaktadır[397].

Devletin faaliyet alanını sınırlandıran, yönetimde işbirliğini geliştiren bu yaklaşımlar sosyal politikalar alanında da daha kısıtlı devlet, yüksek işbirliği anlayışına doğru bir dönüşüm oluşturmaktadır. Yerelleşme ve yönetişim, yerel yönetimlerin önemli bir sosyo-politik aktör olarak belirginleştirmiştir. Türkiye'de sosyal politika alanında çok geniş bir alanda hizmet sağlayan yerel yönetimler, bu faaliyetleri içinde oldukça yüksek kaynaklar kullanmaktadırlar[398].

Küreselleşme ve yerelleşme ekseninde neo- liberal politikalar kimi hizmetlerin yerel yönetimlerde merkezileştirilmesini kimi hizmetlerin ise sorumluluklarının yerel yönetimlerde kalmak üzere özel sektör veya STK'lara devredilmesi tutumunu geliştirmiştir[399].

Türkiye'de belediyelerin görev ve sorumlulukları 2005 yılında çıkartılan "Belediye Yasası[400]" ile belirlenmiştir. STK'lar ile belediyelerin ilişkilerine de yer verilen bu yasa; belde alanı içerisinde sosyal ve kültürel yapının geliştirilmesini belediyelerin sorumluluğuna bırakarak, bu kapsamda yapılacak çalışmalara STK'ların de katılımının sağlamasını uygun görülmüştür. Bir başka maddede, belediye meclisi bünyesinde oluşturulan ihtisas komisyonlarında STK'ların kendi faaliyet alanları ile ilgili toplantılara katılıp, görüş bildirebileceklerine değinilmiştir. Bir diğer maddede belediye başkanı tarafından oluşturulan kalkınma planı ya da stratejik plan için STK'ların de görüşlerinin alınarak hazırlanması gerektiği vurgulanır. Belediyelerin giderleri bölümünde ise STK'lar ile yapılan hizmet ve projelere de yer verilerek, ortak çalışmaların belediyeler tarafından finanse edilebileceği belirtilmiştir[401].

---

[397]Mustafa Ökmen ve Süleyman Yaman, "Küreselleşme Çerçevesinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Eğilimleri", Academia Web Sitesi, s.1. https://www.academia.edu/22702071/K%C3%9CRESELLE%C5%9EME_%C3%87ER%C3%87EVES%C4%B0NDE_YERELLE%C5%9EME_VE_B%C3%96LGESELLE%C5%9EME_E%C4%9E%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0 (Erişim Tarihi: 19.05.2019)

[398]*İlker Şahinoğlu, "Yerel Sosyal Politika Uygulamalarında Türkiye Deneyimi: Sosyal Belediyecilik Anlayışı", Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi,* N: 11, 2017, ss. 38-40.

[399]Halis Yunus Ersöz, *Sosyal Politikada Yerelleşme*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2011, s.95.

[400]5393 Sayılı Belediye Kanunu, RG.: 13.07.2005/25874.

[401]5393 Sayılı Belediye Kanunu, a.g.k.

"Belediye Yasası"nın, Kent Konsey'lerini kapsayan 76. maddesini diğer maddelerinden farklı bir bakış açısı ile analiz etmek gerekmektedir. Zira söz konusu maddede:

> *Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.*

Bu hüküm ile kent konseylerinin sosyo-politik görevlerine atıfta bulunulmuştur. Yine aynı maddede kent konseylerini oluşturacak organlardan birinin STK'lar olduğu belirtilmiştir[402].

"Belediye Kanunu" madde 76'ya dayanılarak hazırlanan "Kent Konseyi Yönetmeliği[403]" ile kent konseylerinin çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmelikte kent konseyi:

> *…merkezi yönetimin, yerel yönetimin, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortaklık anlayışıyla, hemşehrilik hukuku çerçevesinde buluştuğu; kentin kalkınma önceliklerinin, sorunlarının, vizyonlarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri temelinde belirlendiği, tartışıldığı, çözümlerin geliştirildiği ortak aklın ve uzlaşmanın esas olduğu demokratik yapılar ile yönetişim mekanizmaları olarak tanımlanmıştır*[404].

Yönetmelik incelendiğinde kurumsallaşmış sosyal gruplar dışında, toplumsal tüm grupların yönetim sürecine katılımını sağlayan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır.

STK'ların yerel yönetim ile etkileşimlerini ilgilendiren bir diğer önemli kanun ise "İl Özel İdaresi Kanunu"[405]dur. Söz konusu yasada il genel meclisinde kurulacak komisyonlarda, kendi faaliyet alanlarına göre STK'lar katılım sağlayabilirler, görüş bildirebilirler. Aynı yasada, valilerin hazırlayacağı stratejik planın, STK'ların görüşlerin alınarak hazırlanması uygun görülmüştür. STK'lar ile ortak yapılacak hizmetler ve projeler,

---

[402]5393 Sayılı Kanun, a.g.k. madde 76.
[403]Kent Konseyi Yönetmeliği, R.G.: 08.10.2006/26313.
[404]Kent Konseyi Yönetmeliği, a.g.y.
[405]5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, R.G.: 05.03.2005/25745.

"Belediye Kanunu"nda olduğu gibi il özel idaresinin giderleri arasında sayılarak, ortak çalışmalarda STK'lara ekonomik destek sağlanabileceği belirtilmiştir[406].

2004 yılında kabul edilen "Büyükşehir Belediyesi Kanunu" ise diğer yerel idare kanunlarına nazaran STK'lar ile işbirliği ve ilişkileri kapsamında daha zayıf kalmıştır. Söz konusu kanunda diğer kanunlarda STK'lar ile ortak bir şekilde yürütülen projelerin büyükşehirlerin giderlerinden sayılmasının yanında

> *Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak büyükşehirlerin görev ve sorumlulukları arasında olduğu belirtilmiştir[407].*

Sosyal politikalar ve STK'lar ile ilişkilerideğerlendirildiğinde Bölgesel Kalkınma Ajansları (BAK)'lar giderek önemi artan bir yerel- bölgesel aktör haline gelmektedir. "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun[408]"da;

> *...kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere kalkınma ajanslarının oluşturulduğu belirtilmiştir.*

Söz konusu kanun incelendiğinde; STK'ların diğer yerel yönetim kanunlarına göre politikaları, projeleri ve programları etkileyebilme imkanına sahip olduğu, katılım kültürünün daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır[409].

---

[406] A.g.k.

[407] 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, R.G.: 23.07.2004/25531.

[408] 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, R.G.: 08.02.2006/26074.

[409] 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, a.g.k.

2015 yılı için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'ndan derlenen verilere göre Türkiye nüfusunun %93'ü belediye sınırları içerisinde belediye sınırında yaşayan nüfusun ise %83'ü büyükşehir belediyeleri sınırları içerisinde yaşamaktadır[410]. Ancak STK'ların "Büyükşehir Belediyesi Kanunu"na göre yönetime katılımını ya da karar mekanizmalarını etkileyebileceği bağlayıcı bir yasal düzenleme yoktur. "Belediye Kanunu" ve "İl Özel İdaresi Kanunu"nda ise STK'lar ile ilgili kısımlar ise tavsiye niteliğindedir.

Gelişmiş Batı ülkelerinde, yerel yönetimler ile STK'lar işbirliğini sağlayarak sosyal ihtiyaçların karşılanması için ortak faaliyetler yürütmektedirler. STK'lar ile koordinasyonun sağlanabilmesi, taleplerinin değerlendirilmesini sağlamak üzere kurumlar bünyesinde STK'lar ile iletişim birimleri kurarak, düzenli toplantılar da gerçekleştirmektedirler. Toplumun kendi iç dinamikleri ile çözebileceği problemler yerel yönetimlerin sorumluluklarından çıkartılıp STK'lara devredildiği Batı'da toplumsal sorunların giderilmesinde tüm bireylerin STK'lar vasıtası ile sorumluluk alması da sağlanmaktadır[411].

Kamu yönetiminde yerinden yönetim anlayışı beraberinde sorunlara yerinden müdahale anlayışını da geliştirecektir. Toplumsal sorunlara, sivil toplumun kurumsal yapıları aracılığı ile müdahil olmak beraberinde birçok avantaj sağlayacaktır. Politikaların, programların ve projelerin daha kapsamlı, daha etkin ve daha verimli uygulamasını sağlayacak olan STK'lar ile işbirliği uygulamaları yerelleşme ve yönetişim ekseninde hukuki ve idari olarak bağlayıcı hükümler ile desteklenmelidir.

Kent konseylerinin iç işleyişi, katılım ve işbirliğinin sağlanması için uygun bir zemine kuruludur. Toplumsal hedefleri gerçekleştirmek üzere alanında birçok STK'nın bir araya gelerek, ortak uzlaşı kültürünün oluşturulması önemli bir avantajdır. Ancak aldığı kararların tavsiye niteliğinde olması, yerel yönetimlerin mali kontrolünde olması, siyasi bir araç olarak algılanması ya da siyasi bir araca dönüşümü mümkün olmasından dolayı toplumsal bir araç olarak işlevi yerine getirmede çeşitli riskler bulundurur.

3.3. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyo-Politik Amaçları

Son dönemlerde refah devletinin tartışılır durumda olması, sosyal politikaların üretilmesi, geliştirilmesi ve uygulanması alanlarında STK'ların devletin bir paydaşı olarak

---

[410]Türkiye Belediyeler Birliği, Genel İstatistikler, http://www.tbb.gov.tr/belediyelerimiz/istatistikler/genel-istatistikler/ (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

[411]Emre Okutan, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütlerinin Gelişmiş İşbirliği: İngiltere Örneği, ss. 105-106. http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911561.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

yeniden ilgi görmelerini sağlamıştır. Bu kapsamda kamu karar verme mekanizmaları ile STK'lar arasında yeni rol dağılımları gerçekleşmeye başlamıştır[412]. Bu doğrultuda STK'ların sosyo-politik amaçları aşağıda irdelenmiştir.

3.3.1. Sosyal Gelişmenin Sağlanmasında STK'lar

Toplumların ekonomik gelişmelerinin, toplumsal içerikler ile desteklenmesini ifade eden sosyal gelişme; eğitim, sağlık, temel hak ve özgürlükler, çevre sağlığı, hukuk, güvenlik gibi çok geniş bir alanda temel ihtiyaçların karşılanması, refahın sağlanması ve fırsatların yaratılmasını ifade etmektedir. Toplumsal bir hedef olarak sosyal gelişmenin arttırılması ve sürekliliğinin sağlanması; STK'ların toplumsal öncelikleri ile paralellik oluşturmaktadır.

Toplumlara yerel, ulusal ve uluslararası alanlarda fayda sağlanmasının alternatif araçları olan STK'lar belirli sosyal vizyonların ifade edilmesi ve gerçekleştirilmesi ile ilgilenmektedirler. Toplumların inşası ve toplumu güçlendirme yöntemlerinin önemli birer parçası olan STK'lar refah sisteminin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Sivil toplumun kurumsallaşması; toplumsal değerlerin güçlenmesini sağlarken diğer taraftan beklentileri marjinal kabul edilen birey ve kesimlerin de temsil edilmesini sağlamaktadır[413].

Sivil toplumun kurumsallaşmış yapıları olan STK'ların birtakım özellikleri sosyal gelişmenin sağlanmasındaki alternatif kurum konumlarını güçlendirmektedir. Mikro ölçeklerde akrabalar arasında dahi kurumsal bir organizasyon oluşturmasının yanı sıra makro ölçekte birçok farklı ulustan bireyleri bir araya getirerek ortak hedefler doğrultusunda hizmet etmesine olanak sağlayan STK'lar yerelden küresele geniş bir alanda faaliyet gösterebilmektedirler. Özellikle yönetişim uygulamalarının artması, merkeziyetçi yönetim yaklaşımının zayıflaması ile birlikte karar alma süreçlerine daha aktif dahil olmaları; toplumların geleceğinin belirlenmesinde de STK'ların görünürlüğünü arttırmaktadır.

Yerel, bölgesel ya da ulusal düzeyde kalkınmanın sağlanmasında, görev ve sorumluluk sahibi kurumlar arasında etkin bir işbirliğinin oluşturulması, kalkınma faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için hayati önem sahiptir. Sosyo- ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi ekonomik sermayenin yanında sosyal ve beşerî sermayenin de varlığını gerektirmektedir. Bu doğrultuda STK'lar hem işbirliğinin oluşturulmasında hem de toplumsal dinamiklerin harekete geçirilmesinde etkin bir işlev oluşturmaktadırlar. Büyüme

[412]Süleyman Özdemir, a.g.e., 2004b, s.131.
[413]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., ss. 3-4.

merkezli kalkınma yaklaşımı yerine insan merkezli kalkınma yaklaşımları bu etkinlikleri sebebiyle STK'ları kalkınma sürecinde devletin önemli bir paydaşı olarak "kalkınmanın yeni aktörleri" şeklinde tanımlamaktadırlar[414].

STK'ların toplumsal değerler, beklentiler ile çıkarları temsil etmeleri ve faaliyet göstermeleri sosyal politikanın, sosyal gelişme hedefinin gerçekleştirilmesinde; önemli sosyo-politik aktörler olarak belirginleşmesini sağlamaktadır. Özetle STK'ların insan merkezli etkinlikleri sosyal gelişmenin sağlanmasında sosyo-politik bir etkinlik oluşturmaktadır.

3.3.2. Sosyal Adaletin Sağlanmasında STK'lar

STK'lar bireylerin ortak hareket ederek güç oluşturdukları kurumlardır. Bu ortaklık ile sosyal refahtan pay alma, sosyal hayata katılma gibi mücadeleler vererek, sosyal adaletin gerçekleşmesi yönünde çalışma yaparlar. Bu çalışmalar STK'ların sosyal adaletin sağlanmasında önemli bir araç konumunda olmasını sağlamaktadır[415].

Sosyal adaletin sağlanabilmesi için, sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların kapsamlı ve yeterli olması gerekmektedir. Ancak sosyal güvenlik sistemindeki yetersizlikler, sosyal hizmet ve yardımlarının maliyetinin yüksekliği, neo- liberal politikalar doğrultusunda devletin sosyal alanlarda küçülmesi gibi sebeplerden dolayı sosyal adaletin sağlanması çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Sosyal yardım ve hizmetlerin ulaştırılmasında merkezi bölgeler daha avantajlı durumdayken, kırsal bölgelere bu sunumların ulaştırılmasında çeşitli zorluklar yaşanmaktadır. Bu hizmetlerin farklı kurum ve kuruluşlar tarafından farklı farklı organizasyonlar şeklinde dağıtılması ise hizmetin maliyetinin artması, hizmetlerin parçalanmasına, hizmetlerin verimsizlik ve yetersizliklerini de beraberinde getirmektedir. Dolayısı ile kamu sektörünün sosyal adaleti sağlamak üzere sosyal hizmet ve yardımları organize etmekte yaşadığı güçlükler, sistemin sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmaktadır[416].

---

[414]Özer Kaya, a.g.e., s.53.

[415]Melih Uğurlu, Türkiye'de Sivil Toplum-Sosyal Politika İlişkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006, s.48.

[416]Mustafa Can, *Sosyal Hizmetlerde Kamu-Sivil Toplum Ortaklıkları: Değerlendirmeler ve Öneriler,* Sivil Toplum Kamu İşbirliği Uluslararası Konferansı, İstanbul 23-26 Nisan 2013, s.3. https://siviltoplum-kamu.org/tr/wp-content/uploads/2018/07/Konferans-Sunumu-Mustafa-Can-Sosyal-Hizmetlerde-Kamu-Sivil-Toplum-Ortakl%C4%B1klar%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2019)

STK'lar ise yaygın ve mahalli örgütlenmelerinin yanı sıra etkin, güçlü ve hızlı şekilde birbirleri ile işbirliği yapabilmek gibi çeşitli avantajlara sahiptirler. Faaliyet gösterdikleri bölgelerde bireyler ve toplumlar ile doğal bir diyalog halindedirler. Özellik ile sosyal hizmetlerin ulaştırılmasında çeşitli zorluklar yaşanılan kırsal bölgelerde bulunan STK'lar, söz konusu hizmetlerin ulaştırılmasında devletlere göre çeşitli maliyet, etkinlik ve verimlilik avantajlarına sahip olmaktadırlar. STK'ların çalışma alanlarının daha özel konular üzerinde olması ve oluşabilecek toplumsal sorunların merkezinde olmaları; sosyal sorunlara müdahale süreçlerinin daha işlevsel olabilmesini sağlamaktadır.

Günümüzde STK'lar çok geniş bir alanda sosyal yardım ve hizmetlerin topluma ulaştırılmasını sağlamaktadır. Özellik ile 'hayırseverlik' kapsamında yapılan bireysel ve düzensiz bağışların kurumsallaştırılarak toplumun kaynaklarını tekrar toplumun sorunlarına harcayarak hem maliyet hem toplumsal tasarruf avantajı üretirken; toplumun sorunlarına yerinde müdahale edebilmek gibi mahalli özellikleri de etkinlik avantajı sağlamaktadır. Topluma sağlanan sosyal yardım ve hizmetlerin takibinin gerçekleştirilmesi, devamlılığının sağlanması, etkinlik ve kapsamlarının artması ise bu alanlarda yapılan çalışmaların verimliliğini arttırmaktadır.

Sosyal adaletin sağlanmasında; sosyal hizmet ile yardımların etkinlik, verimlilik ve kapsamının artması önemli bir merhale olarak kabul edilmektedir. Bu hizmetlerin sağlanmasında STK'ların kâr amacı gütmemesi, popülist ve politik yaklaşımlardan uzak, sosyal faydanın ön planda olduğu hizmet anlayışı yine STK'ların görünür birer sosyo-politik aktör olmalarını sağlamaktadır.

3.3.3. Sosyal Bütünleşmenin Sağlanmasında STK'lar

Sosyal politikanın, sosyal bütünleşme hedefi dar anlamda ekonomik farklılıklardan dolayı farklı refah seviyelerinde olan bireylerin huzur ve barış içerisinde toplumu oluşturmalarını hedeflemektedir. Günümüzde sosyal politikaların anlamı ve kapsamının gelişmesine istinaden, sosyo- politik hedefler daha geniş ifadelerle tanımlanmaktadır.

Ekonomik ve sosyal sınıf farklılıkları, cinsiyet farklılıkları, coğrafi farklılıklar ile din, dil ve kültür farklılıklarını; hoşgörü, diyalog ve ortak değerler etrafında bir araya getirerek ideal bir toplum inşa etmek sosyal bütünleşme kavramının hedeflerindendir.

STK'lar ise katılımcılık, uzlaşmacılık, işbirliği gibi değerler etrafında kolektif çıkar ve talepler doğrultusunda bireylerin örgütlendiği kurumsal yapılardır. Tanımsal ve işlevsel

değerlendirmeler karşılaştırıldığında toplumu oluşturan bireylerin ortak bir paydada buluşarak ortak hareket edebilme kabiliyetlerini geliştirdikleri bu özerk yapılar, bireysel farklılıkları sosyal zenginliğe dönüştürebilme özelliğine sahiptir. Bu itibar ile sosyal bütünleşmenin sağlanmasına aracılık ederek, sosyo-politik aktör konumlarını güçlendirmektedirler.

3.3.4. Sosyal Refahın Sağlanmasında STK'lar

Bireylerin sosyo- ekonomik gelişmişlik düzeylerini arttırarak daha iyi standartlarda yaşamlarını sürdürebilmeleri sosyal politikanın, sosyal refah hedefi olarak ifade edilmektedir. Neo- liberalizm ve küreselleşme etkisi ile refah devleti anlayışı sarsılarak, sosyal politikaların önemini yitirmesine neden olmuştur. Sosyal politikaların zayıflaması ile birlikte, refahtan pay almak isteyen birey ve gruplar için STK'lar önemli bir araç işlevi görmektedir. Dolayısı ile refahın adil dağılımında STK'lar yönetimlere karşı birer baskı aracı olarak hareket etmektedirler[417].

Günümüzde STK'lar refahın dağıtılmasında birer baskı unsuru vazifesi görmesinden öte refahın dağıtılmasında da önemli aktörler olarak belirginleşmektedirler. İstihdam, insani hizmetler, eğitim, sağlık, spor, sanat gibi çok çeşitli alanlarda STK'lar hizmet faaliyetleri yürütmektedirler. Sosyal refah hizmetlerinin yerine getirilmesinde fonksiyonel özellikleri artan STK'lar bu hizmetlerin sağlanmasında birtakım avantajlar sağlamaktadırlar.

Devletin bürokratik, geniş ve yavaş işleyen yapısı sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların sağlanmasında çeşitli aksaklıkların yaşanmasına sebep olmaktadır. Devletin söz konusu yapısı itibari ile kurumsal olarak sunulan sosyal refah hizmetlerinin dönemin şartlarına ve toplumun ihtiyaçlarına göre dönüşümü de oldukça yavaş bir şekilde işlemektedir. Ancak STK'lar verimli, esnek ve genellikle küçük, mahalli yapılar olmaları sebebiyle sosyal refah hizmetlerinin sağlanmasında devlete nazaran daha etkin olabilmektedirler[418].

3.4. Sosyal Politikalar ile Sivil Toplum Kuruluşlarının İlişkileri

Günümüzde toplumla ilgili her alanda faaliyet gösteren STK'lar, sosyal politikalara da çeşitli yöntem ve faaliyetleri ile katılım sağlamaktadırlar. Savunuculuk ve doğrudan

---

[417]Melih Uğurlu, a.g.e., s.47.
[418]Süleyman Özdemir, a.g.e., 2004b, s.137.

katılım metotları ile politikaları iyileştirme, etkileme çalışmaları yaparken üçüncü bir katılım yöntemi olarak sosyo- politik hizmetlerin sunumunu da gerçekleştirmektedirler.

Söz konusu sosyo- politik hizmetler STK'lar tarafından sosyal yardımlar, sosyal hizmetler, göç, eğitim ve sağlık gibi alanlarda gerçekleştirilen çok geniş bir yelpazede olduğu gözlemlenen faaliyetlerdir.

3.4.1. Sosyal Güvenliğin Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşları

Sosyal güvenlik kapsamındaki uygulamalar günümüz sosyal politikasının önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. En dar anlamı ile bireylerin geleceğinin güvence altına alınmasını ifade eden sosyal güvenlik uygulamaları bireylerin ekonomik, sosyolojik, coğrafi farklıları sebebi ile içerisinde bulundukları dezavantajlı durumun olumsuz etkilerini minimuma indirmeyi hedeflemektedir. Söz konusu farklılıkların giderilmesi bireylerin toplumsal hayata uyumunu kolaylaştırmak ile birlikte sosyal refahın arttırılması, sosyal bütünleşmenin sağlanması ve sosyal adaletin tesis edilmesi gibi sosyo-politik amaçların gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Diğer yandan sosyal güvenlik kapsamındaki çalışmalar sosyal gelişmenin de arttırılmasında önemli uygulamalar olarak öne çıkmaktadır.

Günümüzde refah sistemlerinin birer parçası olan STK'ların sosyal politikalar alanındaki fonksiyonları giderek artmaktadır. Sosyal güvenlik alanında sağlanan hizmetlerin planlanması, dağıtılması ve uygulanması gibi çeşitli hizmetlerin STK'lar aracılığı ile giderilmesi ya da STK'ların bu hizmetleri gönüllü olarak gerçekleştirmesi söz konusu alanda ki misyonlarının artmasını sağlamaktadır.

Sosyal güvenlik uygulamalarının bileşenlerinden olan sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında STK'ların etkinlikleri ve bu etkinliklerin arttırılması; uygulamalarda maliyet, hız, kapsam vb. şeklinde çeşitli avantajları beraberinde getirmektedir.

3.4.1.1. Sosyal Yardımlar Alanında Sivil Toplum Kuruluşları

Yoksulluğun artması ve yoksulluk ile mücadele de devletin yetersiz kalması, sosyal yardım alanında çalışan STK'ların daha fazla yardım toplamaları, sonuçlara daha hızlı ulaşmaları vb. gibi sebepler STK'ları bu alanda yoğunlaşan faaliyetlere yönlendirmiştir.

Diğer bir taraftan da mütemayiz bir problem olan yoksulluk, STK'ların yoksulluk ile mücadele araçlarını daha aktif kullanmalarını sağlamıştır[419].

Türkiye'de STK'lar devletten destek almadan ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde çeşitli sosyal yardım hizmetleri sağlamaktadırlar. Sağladıkları sosyal yardımlar ile yoksulluğun etkisinin hafifleterek olası sosyal problemlerin önlenmesine yardımcı olmaktadırlar[420].

Yoksullukla mücadele de önemli bir enstrüman olarak sosyal yardımlar Türkiye'de kurumsal olarak AÇSHB' ye bağlı "Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü" tarafından yürütülmektedir. Söz konusu sosyal yardımlar genel müdürlük tarafından "aile yardımları, eğitim yardımları, yaşlı ve engellilere yönelik yardımlar, sağlık yardımları, yabancılara yönelik yardımlar ve özel amaçlı yardımlar" olarak sınıflandırılmıştır[421]. Ancak yoksulluk ile mücadelenin tek başına devletin taraf olması ile gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Uzun bir süreci kapsayan yoksullukla mücadeleye, toplumun tüm kesimlerinin sorumluluk bilinci ile katılım sağlaması gerekmektedir. Bireysel ve toplumsal desteğin sağlanması ise STK'lar ile gerçekleştirilebilmektedir. Sosyal yardım alanında devletin kaynak yetersizliği ve kaynaklarını etkin kullanamamasına karşılık STK'lar günümüzde yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlarda oldukça etkin ve samimi çalışmalar yapmaktadırlar. Bu minvalde STK'ların söz konusu sosyal yardım çalışmaları hem devlet hem toplum tarafından destek görmektedir[422].

"2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı" nda son yıllarda 'sosyal girişimciliğin[423]' gelişmesi, 'sosyal yenilik[424]' yaklaşımının önem kazanması gibi sebepler hem STK'ların hem kamu- STK iş birliklerine önemli katkılar sağladığı ifade edilmiştir. Kamunun yanında ek kaynak oluşturmak, toplumsal dayanışmayı sağlamak, hizmet verilen

---

[419]İzzettin As, "Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sivil Toplum Kuruluşları", *Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 1, N: 1, 2017, s.54.; Murat Şentürk, "Türkiye'de Kamunun ve STK'ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar", *Sosyoloji Dergisi,* Cilt: 3, N: 28, s. 297.

[420]Murat Şentürk, a.g.e., s.290.

[421]T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Programlarımız, https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/ (28.05.2019).

[422]Ahmet Yatkın, "Küresel Yoksulluğun Çözümünde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi" *IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çanakkale 19-21 Ekim 2007, s.62.

[423]Sosyal Girişimcilik: Kâr amacı gütmeksizin toplumsal sorunların çözülmesi için yeni fırsatları değerlendirilmesi.

[424]Sosyal Yenilik: Sosyal sorunlara, etkili, verimli ve sürdürülebilir çözümler sunmak.

kesime yakın olmak gibi özellikleri ile STK'lar sosyo- politik ve sosyo- ekonomik sorunların çözümünde, devletin yanında önemli bir ortak olduğu belirtilmiştir. STK'lar sosyal yardım alanındaki finansmanı ise geleneksel bağışçılık ve hayırseverlik ile sağlamaktadırlar[425].

3.4.1.2. Sosyal Hizmetler Alanında Sivil Toplum Kuruluşları

Kalkınmanın sürdürülebilmesinin temel unsurlarından olan sosyal refahın sağlanması sosyal hizmetlerin erişimi ve gelişmişliği ile yakından ilgilidir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler, karşılanmamış ihtiyaçları da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısı ile sosyal hizmetlerin yenilikçi bir yöntem ile çözüm üretme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Geleneksel metotlar ile karşılanması güç olan yeni ihtiyaçlar, sosyal yenilik etrafında şekillenen yaklaşımlar ile çözümlenebilmektedir. Sosyal yenilik ise kamu, yerel yönetimler ve STK'ların ortak çalışması ile amacına ulaşabilecektir[426].

Refah devletinin yeniden yapılandırılması, krizi ya da tasfiyesi olarak tabir edilen neo- liberal politikalara geçiş, devletlerin artan maliyetlere karşılık sosyal harcamaları azaltmasına sebep olmuştur[427]. Küreselleşme- yerelleşme etkisinde değişen kamu hizmetleri anlayışına paralel olarak ise STK'lar devletin sosyal görevlerini devralmaya başlamıştır[428]. Hem neo- liberal politikalar hem yerelleşme süreci, sosyal hizmetlerde oluşan kamusal boşluğun STK'lar tarafından doldurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de sosyal hizmetler devlet dışındaki diğer aktörlerin aktifleşerek hayırseverliğin ön planda olduğu bir dönüşüme evirilmiştir[429].

Dünyadaki ekonomik, teknolojik, sosyal değişimler; yoksulluğun artması, ihtiyaçların çeşitlenmesi, gelir dağılımında adaletsizlik gibi temel sorunların hacmini arttırmaktadır. Devletin, yerel yönetimlerin ve STK'ların münhasır mücadeleleri sosyal hizmetlerin yeterli düzeyde sağlanmasına yeterli olmayacaktır. Zira devlet ve STK'ların

---

[425]256 Karar Sayılı 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, R.G.: 27.10.2018/30578

[426]Emine Özmete ve Fulya Akgül Gök, "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi", *Toplum ve Sosyal Hizmet,* Cilt: 26, N: 2, 2015, s.140; Mehmet Birinci, "Sosyal Hizmet Örgütleri ve Yenilikçi Yaklaşımların Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", *Sosyal Çalışma Dergisi,* Cilt: 2, N: 2, 2018, s.47.

[427]İskender Gümüş, "Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci", *Journal of Political Administrative and Local Studies,* Cilt: 1, N:1, 2018, ss. 63-64.

[428]H. Bahadır Eser, Dilek Memişoğlu ve Gökhan Özdamar, "Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo- Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 16, N: 2, 2011, s.213.

[429]Neşe Şahin Taşğın ve Hüseyin Özel, "Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü", *Toplum ve Sosyal Hizmet,* Cilt: 22, N: 2, 2011, s.188.

etkili işbirliği sosyal politikaların kapsam ve kalitesinin artması ile sosyal sermayenin[430] oluşturulmasında önemli görülmektedir. Sosyal hizmetler alanında işbirliği ile STK'lar ve devlet birbirlerinin eksiklerini gidererek tamamlarlar. Söz konusu işbirliği, STK'ların faaliyetlerinin ayni ve nakdi olarak desteklenmesi ve karşılığında devletin STK'ların tecrübe ve kapasitelerinden yararlanması şeklinde gelişir[431].

3.4.2. Sosyal Refahın Sağlanmasında Sivil Toplum Kuruluşları

Sanayi Devrimi'nden sonra gerçekleşen sosyo- ekonomik değişimler devletin toplumsal hayata müdahil olmasını zorunlu hale getirmiştir. Sanayileşmenin sürekli artması ile beraber devletin toplumsal alanda ki rolü artmış ve sosyal politikaların üretilmesini tek başına üstlenmiştir. Ancak 1970'li yıllarda başlayan neo- liberal akımın güçlenmesi ile devletin verimliliği ve etkinliğine yönelik eleştiriler ve küreselleşmenin refah devletinin küçültülmesi yönünde ki baskısı devletin sosyal politikalardan çekilmesine zorlamıştır[432]. Diğer taraftan sosyal politikaların artan maliyeti ve küresel ölçekte oluşan ekonomik krizlerin etkisi ile istihdam yerine uluslararası rekabetin benimsenmesi gibi refah devletinin ön gördüğü hedeflerin değiştiği gözlemlenmektedir[433].

Söz konusu gelişmeler, refah devletinin tasfiyesi olarak ifade edilse dahi refah devleti üzerine uzlaşma genel anlamı ile sürdürülmektedir. Ancak bu uzlaşma, refah öğelerinde farklılıklar içermektedir. Refah ihtiyacının giderilmesinde devletin tekeli azalırken yeni aktörler önem kazanmıştır[434]. Refah hizmetlerinin sağlanmasında yeni bir aktör olarak beliren STK'lar devletin eğitim, sağlık, istihdam vb. sorumluluklarını paylaşarak 'refah krizi' ya da 'refah bunalımı' olarak ifade ettiğimiz dönemde devletin sağlıklı çalışmasını sağlayarak, dikey dayanışmadan yatay dayanışmaya bir temel oluşturmuşlardır. Bu süreçte sosyal refah hizmetlerinin sunumunda elde edilen başarılar, refah devleti kurumlarının bir alternatifi olarak STK'ların literatüre girmesini sağlamıştır[435].

---

[430]Sosyal Sermaye: Bireyler ve kurumlar arasında ki karşılıklı güven, işbirliği ve saygı ilişkilerini ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma için önemli bir unsur olduğu kabul edilmektedir.

[431]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., s.37-38.

[432] Süleyman Özdemir, a.g.e., 2004a, s.109-110.

[433]Cahide Bayraktar, "Keynes ve Refah Devleti", *Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 10, N: 2, 2012, ss. 258-259.

[434]Meryem Koray, "Avrupa Refah Devleti: Anlamı, Boyutları ve Geleceği", *Görüş Dergisi,* TÜSİAD Yayınları, N: 57, 2003, s.73.

[435]Salih Alp, "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör", *Maliye Dergisi,* N: 156, 2009, ss. 275-276.

Yoksulluk kavramı, tek başına ekonomik temelli bir içeriğe sahip olmamak ile beraber eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlara ulaşılamaması ya da bireyleri etkileyen siyasi ve kültürel koşulların elverişsiz olmasını da kapamaktadır[436]. Dolayısı ile sosyal politika; eğitimden sağlığa, istihdamdan hukuk ve insan haklarına kadar toplumu ilgilendiren politika, sistem ve disiplinler ile yakından ilişki dinamik bir alandır.

Refah sağlayıcı kuruluşlar olarak STK'lar sosyal ihtiyaçları gidermek, refahın adil dağıtımını sağlamak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek üzere çeşitli alanlarda sosyo-politik faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Aşağıda irdelenen eğitim, sağlık, insan hakları ve hukuk kavramları 'devletin yetersizliği teorisi' ile 'yönetişim' yaklaşımının kabul gördüğü ve finansmanlarını 'hayırseverlik' yolu ile karşıladıkları varsayılarak ele alınmıştır.

3.4.2.1. Eğitim ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi

Eğitim, sosyal bir sistem olarak kendi kendine işleyen doğal bir yapıya sahiptir. Ancak devlet toplum adına ve toplumun ihtiyaçlarına göre kurumsal olarak eğitim hizmetlerini sağlamaktadır. Eğitimin içtimai, bilimsel ve ekonomik hazırlığını yaparak çeşitli hizmetler ile tüm toplumu eğitime dahil etmeye çalışmaktadır. Devletin eğitim hizmetinin sağlanmasında yetersiz kalması halinde ise toplum, STK'lar vasıtası ile eğitim ihtiyacını gidermek üzere girişimlerde bulunur[437].

Türkiye'de faaliyet gösteren Türk Eğitim Derneği (TED), Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) gibi STK'lar okul inşası, maddi olanağı olmayan öğrencilere burs desteği, eğitim sisteminin sorunları üzerinde çalışmalar yaparak toplumu bilinçlendirmek ve Türk eğitim politikasının oluşturulmasında etkili olarak eğitim standartlarının modernize edilmesi, devlet tarafından verilen eğitime destek olarak nitelikli bireylerin yetişmesini sağlamak gibi sosyal refah hizmetlerinin sağlanması ve geliştirilmesi gibi çalışmalar gerçekleştirmektedirler[438]. Diğer taraftan Türkiye' nin 2023 hedefleri kapsamında T.C. Millî Eğitim Bakanlığı açıkladığı "2023 Eğitim Vizyonu" nda eğitim ile ilgili aktörler arasında

---

[436]Ayşe Buğra, Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2005, s.4, http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksulluk-ve-sosyal-haklar-ayse-bugra.pdf (Erişim: 28.05.2019).

[437]İbrahim Hakan Karataş, "Türk Eğitim Sisteminde Sivil Toplum Kuruluşlarının STK'ların Konumları ve İşlevlerine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri", *Milli Eğitim Dergisi,* Cilt: 43 N: 198, 2019, ss. 197-198.

[438]TEGV Hakkında, TEGV Web Sitesi, https://tegv.org/hakkimizda/tegv-hakkinda/ (Erişim Tarihi: 29.05.2019); Misyon ve Vizyon, TED Web Sitesi, https://www.ted.org.tr/ted-hakkinda/misyon-ve-vizyon/ (Erişim Tarihi: 29.05.2019).

STK'ların zikredilmesi ve STK'lar ile işbirliğinin gerçekleştirilmesinin bir öncelik olarak ifade edilmektedir[439].

Merkezi yönetimin ve STK'ların ortaya koydukları çalışmalar ile hedefler değerlendirildiğinde, STK'ların hem sosyal refah hizmetleri sunumunda hem de politik aktörler olarak etkin araçlar olacağı gözlemlenmektedir. Katılım kültürünün istişare ve işbirliği ile geliştirildiği bu süreç karşılıklı fayda esası ile toplumsal sahada daha etkin, verimli ve toplumu kapsayıcı bir eğitim sisteminin hissedilmesini sağlayacaktır.

3.4.2.2. Sağlık ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi

Sağlık kavramı bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal olarak tam iyilik halinde bulunması olarak tanımlanmaktadır[440]. Sosyo- ekonomik politikalar, bireylerin söz konusu iyilik hallerini tam potansiyeli ile kullanmasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Toplumların gelişmesi, toplum sağlığının kalitesi, sağlık hizmetlerinin adil bir şekilde dağılımı ve sağlık alanındaki dezavantajlardan bireyleri koruma çalışmalarının kapsamı etrafında değerlendirilebilir. Sağlık alanındaki sosyal dezavantaj bireylerin yaşam süreleri ile de doğrudan ilgili bir kavramdır. Örneğin; bugün doğmuş bir birey gelişmiş ülkelerde 80 yaşından fazla yaşayabilirken, gelişmemiş ülkeler de 45 yıldan az yaşayabilmektedir. Dolayısı ile hem ulusal hem uluslararası alanlarda sağlıkta sosyal adaletin sağlanması birey ve toplumların doğrudan yaşam şekillerini, hastalık ile mücadelelerini ve ölüm risklerini etkilemektedir[441].

STK'ların sağlık üzerine çalışmaları temelde hizmet sunumu ve sağlık savunuculuğu olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli tıbbi, sosyal ve psikolojik hizmetler ile eğitim, bilgilendirme, bakım, hemşirelik ile ekipman, ilaç ve tıbbi cihazların alımında yardım şeklinde gerçekleşmektedir. Sağlık savunuculuğu ise sosyo- politik hedefler doğrultusunda hukuki düzenlemelerin oluşturulması, değiştirilmesi vb. gibi gerçekleşmektedir. STK'lar sağlık savunuculuğu faaliyetlerini genellikle halka açık toplantılar, kurum ve kuruluşlar ortaklıklar, medya ile işbirliği yoluyla yani lobicilik faaliyetleri ile gerçekleştirirler. Bu fonksiyonları ile STK'lar devletin sağlık hizmeti sağlamasına ve toplumun sağlık hizmetlerine ulaşmasını kolaylaştırarak, alternatif hizmet sunma potansiyeli

---

[439]2023 Eğitim Vizyonu, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, s. 27 http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf (Erişim: 29.05.2019)

[440]WHO, Basic Documents, Word Health Organization, Geneva 2006, s.1.

[441]WHO, Commission on Social Determinants of Health Final Report, "Closing the Gap in a Generation", Word Health Organization, Geneva 2008, s.iii.

bulundurmaktadırlar. Dolayısı ile STK'ların devlet tarafından desteklenerek hem halk nezdinde güvenilirliklerinin arttırılması hem de bürokratik, ekonomik vb. engelleri aşmalarının sağlanması gerekmektedir. STK'ların sağladığı hizmetlerin sürekliliğini ve etkinliğini arttırmak için devlet- STK işbirliğinin güçlü yanları tespit edilip, geliştirilmesi gerekmektedir[442].

3.4.2.3. İstihdam, İşsizlik ve Sivil Toplum Kuruluşları

İstihdam ve işsizlik kavramları arasında, birbirlerini karşılayan ancak tersine bir ilişki söz konusudur. Bireyin bilgi, yetenek ve tecrübeleri ile işgücüne katılmasını ifade eden istihdama karşılık olarak bireyin belirli bir zaman dilimi ya da yerde iş bulma çabalarına karşı istihdama katılamamasını ifade etmektedir[443].

Modern toplumların temel sorunlarından biri olarak ifade edilen işsizlik, yalnızca bireyin değil toplumun da genelinde olumsuz sonuçlar oluşturabilecek şekilde etkiler yaratmaktadır. Çalışma yaşamına katılım sağlayamayarak temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılayamayan bireyler gasp, terör, hırsızlık gibi yöntemlere başvurarak toplumsal düzen ve barışın bozulmasına sebep olmaktadır[444].

İşsizlik sorunu ülkelerdeki ekonomi, sosyal hayat, uygulanan politikaların meşruluğu ve siyasi iktidarların sürdürülebilirliklerine kadar birçok öğeyi etkilemektedir. Dolayısı ile sosyal politikalar için istihdamın sağlanması ve işsizlik, mücadele edilmesi gereken bir ilgi alanı olarak önem kazanmaktadır[445].

Ekonomik ve sosyal refahın sağlanabilmesi için ülkelerde ki istihdam olanaklarının arttırılması önemlidir[446]. Bu sebeple işsizliğin azaltılması, istihdamın arttırılmasını sağlamak üzere hükümetler ve uluslararası örgütlerin yanında STK'lar de önemli gayretler göstermektedirler[447].

---

[442]Maria Piotrowicz ve Dorota Cianciara, "The Role of Non-Govermental Organizations in the Social and The Health System" *Przegl Epidemiol,* Cilt: 67, N:1 , 2013, ss. 69-72.

[443]Sosyal Politika Kavramları Sözlüğü, Kalkınma Ajansları için Sosyal Politika Kavramları Sözlüğü, 2012, s.5 https://www.ika.org.tr/upload/yayinlar/Sosyal-Politika-Kavramlari-Sozlugu--893556.pdf (Erişim: 31.05.2019).

[444]Hasan Yüksel, a.g.e., s.273.

[445]Hasan Yüksel, a.g.e., s.199.

[446]Şansel Özpınar, Öznur Demir ve Sabiha Keskin, "Türkiye'de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010), *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi,* Cilt: 3, N: 2, 2011, s.134.

[447]Türkiye İş Kurumu 7. Genel Kurul Çalışma Raporu, İŞKUR Web Sitesi, s. ı https://media.iskur.gov.tr/13588/7-genel-kurul-raporu.pdf (Erişim Tarihi: 31.05.2019)

İstihdamın arttırılabilmesinde üretim, pazarlama, sermaye ve nitelikli insan kaynağı önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. STK'ların üyelerinin ve piyasalardaki ekonomik aktörlerin üretim bilgilerine ulaşması, sermaye ve nitelikli insan kaynağının karşılanması, iş ilişkilerinin oluşturulması gibi alanlarda pozitif katkı sağlamaktadırlar[448]. Diğer taraftan gençlerin istihdam edilmesi, rehberlik ve kariyer hizmetleri sağlanması, mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi ile STK'lar de çalışan ücretli personeller gibi fonksiyonları ile işsizliğin azalmasında etkili birimlerdir. STK'ların söz konusu alanlar için çok yakın bir gelecekte daha aktif roller üstleneceği öngörülmektedir[449].

3.4.2.4. Göç ve Sivil Toplum Kuruluşları

İnsanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte bireysel ve toplumsal olarak çeşitli sebepler ile yer değiştirme hareketleri göç olarak tanımlanmaktadır. Göç, bireylerin ya da toplumların kendi tercihlerinin bir sonucu olabileceği gibi zorunlu sebepler ve baskılar ile de zorlama bir olgu olarak da gerçekleşebilmektedir[450]. Ulusal veya uluslararası ölçekte gerçekleşen göç sonucunda bireyler ve toplumlar göç ettikleri yerlerde çeşitli fırsatlar elde edebildikleri gibi türlü risklerle de karşı karşıya kalabilmektedirler. Göçmenler bu süreçten etkilenirken göç ettikleri yerlerde de sosyo- kültürel ve sosyo- ekonomik değişimler meydana gelmesinde etkin rol oynamaktadırlar[451]. Söz konusu etki ve değişimler hep göçü veren hem de göçü alan bölgelerde gözlemlenebilmektedir. Sosyo- ekonomik olarak oturma şartları, kamu hizmetleri, istihdam imkanları, emek arzı ve ücret düzeyleri olarak sıralanabilecek bu etki ve değişimler sosyo-d kültürel olarak ise görüş, düşünce ve davranışsal değişiklikler olarak sıralanabilir[452]. Dolayısı ile göç ve sosyal politika arasında yoksulluk, eşitsizlik, sağlık, eğitim, insan kaynakları ve diğer hizmetleri ilgilendiren konularda yakın ilişkiler kurulmuştur. Göç sebebiyle sosyal politikalarda yerel, bölgesel, ulusal hatta küresel bazda

---

[448]Mehmet Halis Özer ve Cenk Aksoy, "İktisadi Konulu Sivil Toplum Kuruluşlarının Kent Ekonomisinin Gelişimindeki Yeri: Teorik Çerçeve", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi,* N: 54, 2016, s.392.

[449]Kalkınma Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları, a.g.e., ss. 56-57.

[450]Faruk Taşçı, "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", *Kamu-İş Dergisi İş Hukuku ve İktisat Dergisi,* Cilt: 10, N: 4, 2009, s.177.; Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, "Göç ve İnsan", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 5, N: 1, 2015, s.14.

[451]Selin Tuğçe Çiçek, Almanya'da Yaşayan Göçmen Türk Kadınlarının Çalışma Hayatına Entegrasyonu: Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018, ss.30-32.

[452]Sedat Murat, *Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2006, s.350.

köklü dönüşümler yaşanmaktadır[453]. Muhtemel riskleri ön görüp göçün olumsuz etkilerinden birey ve toplumu korumak, sosyal refah sisteminin sürdürülebilmesini sağlamak modern dönem sosyal politikasının önemli konularından biri haline gelmiştir.

Toplumu ilgilendiren her alanda faaliyet gösteren STK'lar göç yönetiminde de aktif aktörler olarak belirgin rol oynamaktadırlar. Özellikle göçmenlerin korunmasında sosyal, ekonomik, kültürel, hukuki birçok sorunun giderilmesinde STK'lar çeşitli hizmetler sağlamaktadırlar. Göçmenlerin STK'lara erişiminin hızlı, kolay ve güvenilir olması göç yönetiminde STK'ların üzerlerine düşen misyonu güçlendirmektedir[454].

Son yıllarda Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sayısının artması ve sığınmacıların barınma merkezleri yerine kentlerde yaşamaya başlaması göç alanında STK'lara olan ihtiyacı daha da arttırmıştır. Sığınmacıların yaşadığı barınma, gıda, işsizlik, istismar, kültürel uyuşmazlık, dışlanma gibi birçok sorunun çözümünde STK'lar önemli çalışmalar gerçekleştirmektedirler[455].

[453]Jane Pillinger, *The Migration-Social Policy Nexus: Current and Future Research*, United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), Geneva 2008, s. 1.; Faruk Taşçı, a.g.e., ss. 192, 193.
[454]Hıdır Alpak, "Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar", *Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu I Bildiriler Kitabı,* (Ed. Bilal Toprak, Ahmet Akbaş, Fikret Özçelik) KADİM Akademi, Mardin 8-9 Mayıs 2015, s.276-277.
[455]Kaan Akman, "Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İş birliği", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,* Cilt: 1, N: 3, 2018, s.458.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN VAKIF VE DERNEKLERİ KAPSAYAN BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Sosyal politika alanında faaliyet gösteren vakıf ve dernekleri kapsayan alan araştırmasının sonuçlarına yer verilen bölüm de Çanakkale ilinde faaliyet gösteren sosyo-politik vakıf ve derneklerin sosyal politikaların oluşturulmasında, değiştirilmesinde ve uygulanmasındaki mevcut durumlarını bu kapsamda gerçekleştirdikleri faaliyetleri, devlet ile aralarındaki diyaloğu ölçmek üzere anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın amaçları, önemi ve yönteminin ortaya koyulduğu bölümde alan araştırmasında elde edilen veriler STK-devlet işbirliği ve STK-sosyal politika ilişkileri kapsamında değerlendirilmiştir.

4.1. Araştırma Metodu

Alan araştırmasının değerlendirilmesini sağlamak üzere aşağıda araştırmanın metoduna dair bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, varlık gerekçesi ve önemi ifade edilmiş, araştırmanın kapsamı, evreni ve örnekleminin neden/nasıl seçildiğinin açıklaması yapılmıştır. Örnek büyüklüğünün hesaplanmasında kullanılan formüller ve araştırmanın yöntemi aşağıda sunulmuştur.

4.1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Problemi

Çanakkale ilinde faaliyet gösteren 90 vakıf ve dernek ile iletişime geçilerek gerçekleştirilen bu alan araştırmasında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

- Çanakkale ilinde faaliyet gösteren dernek ve vakıfların devletin üretmekte olduğu sosyal politikaları etkilemek üzere ne tür faaliyetlerde bulunmaktadır?
- Sosyal politikaları etkileme süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Dernek ve vakıfların devlet ile aralarındaki diyaloğun boyutları nelerdir?
- Dernek ve vakıfların sosyal politikaların oluşturulmasında etkileri nelerdir?
- Dernek ve vakıfların kamuoyu etkileme faaliyetleri nelerdir?

Sosyal politikanın oluşturulmasında STK'ların katılımının arttırılması ve bu kapsamda gerçekleştirilecek uygulamaların belirlenmesi çalışmanın önemini oluşturmaktadır. STK'ların sosyo-politik süreçlere katılımı bu alanda kamunun

gerçekleştirmekte olduğu hizmetlerin kalitesini, kapsamını arttırırken söz konusu hizmetlerin maliyetlerinin azaltılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla sosyal politika uygulamalarının verimliliği yükselecek ve sosyal fayda maksimize edilecektir. Bu bağlamda çalışmanın amacını; STK'ların sosyo-politik süreçlere katılmasıyla sağlanacak kamusal ve toplumsal faydanın ortaya koyulmasının yanı sıra sosyo-politik süreçleri etkileme çalışmalarının STK'ların toplumsal vizyonlarını gerçekleştirmede misyon edinmelerini sağlamak oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmanın kamu-STK ilişkilerine ışık tutacağı, bu alandaki negatif uygulamaların giderilerek kamu kurumlarını ve STK'ları karşılıklı işbirliğine teşvik etmekle beraber gelecekte bu alanda çalışma yapmak isteyen bireylere kaynak sağlar nitelikte olması öngörülmektedir.

4.1.2. Araştırmanın Kapsam, Evren ve Örneklemi

Araştırmanın kapsamı, merkezi Çanakkale sınırları içinde bulunan gönüllülük esasına dayalı, devletten bağımsız, kâr amacı gütmeyen ve sosyal fayda oluşturmak üzere çalışan dernek ve vakıfları içermektedir.

Araştırmanın evrenini ise Çanakkale ili ve örneklemini Çanakkale ilinde kurulmuş olan vakıf/derneklerden sosyal politika alanında faaliyet gösteren 90 dernek ve vakıf oluşturmaktadır. Söz konusu derneklerin faaliyet alanı aşağıdaki gibidir;

- İnsani yardım,
- Yaşlı ve çocuk,
- Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim,
- Eğitim ve araştırma,
- Engelliler,
- Sağlık,
- Şehit yakını ve gaziler.

Söz konusu vakıfların ise faaliyet alanları aşağıdaki gibidir;

- Eğitim,
- Sosyal Yardım,
- Sağlık,
- Sosyal Hizmet,
- Sosyo-kültürel tarih,

- Mesleki eğitim,
- Hukuk,
- İnsan hakları,
- Demokrasi

Araştırmanın örneklemi belirlenirken Ahmet İnsel'in tezinin birinci bölümünde yer alan STK tanımındaki özellikler kriter olarak kabul edilmiştir. Ahmet İnsel, STK'ların üç temel özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir[456]. Bunlar;

- STK'lar kâr amacı gütmezler,
- STK'lar devlet yetkisi kullanmazlar
- Toplumun geneline yönelik yarar sağlama amacı taşırlar.

Bu tanıma göre devlet yetkisi kullanan meslek odaları ve kamu vakıfları örnekleme dahil edilmemiştir. Kâr amacı taşımaları sebebiyle de kooperatifler; yalnızca belirli bir kesimin faydası için çalışan sendikalar, köy ve mahalle güzelleştirme dernekleri örneklem dışında bırakılmıştır.

Derneklerin yada vakıfların tüm üye/çalışanlarına ulaşmak mümkün olamayacağından anket çalışması her dernek veya vakıf için yetkili birer kişiye uygulanmıştır. Araştırma örnekleminin belirlenmesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nden sağlanan verilerden yararlanılmıştır. STK yetkilileri önce telefon ile aranarak anket hakkında bilgi verilmiş akabinde dernek/vakıf temsilciliklerinde ya da belirledikleri ortak alanlarda anket birebir uygulanmıştır. Örneklem olarak belirlenen ve telefonla aranarak araştırmanın kapsamı, konusu hakkında bilgi verilen ve anket formu önceden gönderilerek ön bilgi sahibi olmaları istenen 90 STK'dan 74'üne anket uygulanabilmiştir. Söz konusu diğer 26 STK'nın tamamına ulaşılmış ancak görüşme talebi reddedilmiştir.

4.1.3. Örneklem Büyüklüğünün Hesaplanması

Araştırma kapsamında örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde belirli formüller geliştirilmiştir. Fakat bu formüllerin uygulanması çoğu zaman bulunması güç olan bilgilerin

[456]Ahmet İnsel, "Sivil Toplum, STK'lar ve Gönüllülük", Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:5, 2004, s.3. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/insel_std_5.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2019).

varlığına bağlıdır. Mevcut bilgiler ise net olmamakla birlikte örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında kullanılmaktadır. Bu formüller ise genel bir çerçeve oluşturduğu için araştırmacılara rehberlik etmektedir[457]. Örneklem büyüklüğünü saptamak için kullanılan bazı formüller şunlardır;

N: Evren birim sayısı,

n: Örneklem büyüklüğü,

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı,

Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı,

Zα: α=0.05, İÇİN 1.96,

d= Örneklem hatası,

σ= Evren standart sapması

Formül aşağıdaki gibidir:

$$n = \frac{N * P * Q * Z_{\alpha}^{2}}{(N-1) * d^{2} + Z_{\alpha}^{2} * P * Q}$$

Yukarıdaki değerler formülde yerine koyulduğu zaman, örneklem hacmi aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$n=90*0.5*0.5*1.96^2/(90-1)*0.05^2=73$

Örneklem hacmi 73 çıkmasına rağmen bu araştırmada 74 vakıf/derneğe ulaşılmıştır.

4.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma verilerinin toplanmasında "anket yöntemi" kullanılmıştır. Anketler örneklem kütleye dernek ve vakıfların başkanları, yönetim kurulu üyeleri ya da yetkili olarak belirledikleri çalışanlar/gönüllüler ile yapılmıştır. Anketlerin tamamı dernek/vakıfların belirlediği yetkili kişilere birebir uygulanmıştır. Anket uygulamasının gerçekleştirildiği tüm

[457]Yahşi Yazıcıoğlu ve Saniye Erdoğan, *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Detay Yayıncılık, Ankara 2004, s.47.

dernek ve vakıflar ile birebir görüşmeler yapılarak araştırma zenginleştirilmiştir. Anket formunda, öncelikle vakıf ve derneklerin profilini, faaliyet alanlarını kapsayan sorular yer almış; merkezi ve yerel yönetim ayrımı yapılarak devletin herhangi bir şekilde kendileri ile bağlantıya geçip geçmediği incelenmiştir. Son aşamada ise vakıf ve derneklerin işbirliği, ortak projeleri, görüş bildirme gibi herhangi bir sebeple, merkezi/yerel yönetimlerle iletişime geçip geçmedikleri sorulmuştur. Araştırmada veri analizi "sıklık dağılımı" (frequeency) ve karşılaştırma olanağı veren "karşılaştırma tabloları" (cross-tabulations) çerçevesinde yapılmıştır. Karşılaştırma tablolarına gerekli olduğu zaman başvurulmuştur.

Alan araştırmasında dernek ve vakıflara 2009 yılında Deniz Gürel'in, "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği[458]" isimli yüksek lisans tezinde kullandığı anket uygulanmıştır.

4.2. Araştırma Bulguları ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde alan araştırması sonucu elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.1. Araştırma Kapsamındaki Vakıf/Derneklerin Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan STK'ların genel bir profilini çizmek üzere katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, kurumdaki pozisyon, STK'nın faaliyet bölgesi, ücretli/gönüllü çalışan sayılarını içeren bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Erkek	50	67,6
Kadın	24	32,4
Yaşınız	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
25-35	17	23,0
36-45	28	37,8
46 Veya Üzeri	29	39,2

[458]Deniz Gürel, a.g.e., ss. 134-139.

Eğitim Düzeyi	Sayı (f)	Yüzde (%)
Lise	27	36,5
Ön Lisans	14	18,9
Lisans	20	27,0
Yüksek Lisans veya Üzeri	13	17,6
Toplam	**74**	**100,0**

Araştırma kapsamındaki STK yetkililerinin 'kişisel özelliklerine' göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %67,6'sının erkek, %32,4'ünün kadın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %23'ünün 25-35 yaş aralığında, %37,8'inin 36-45 yaş aralığında ve %39,'sinin 46 yaş veya üzerinde olduğu belirlenmiştir. Ve son olarak katılımcıların %36,5'inin lise mezunu, %18'9'unun ön lisans, %27'sinin lisans mezunu olduğu ve %17,6'sının yüksek lisans veya üzeri bir eğitim düzeyinden mezun oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Kurumdaki Pozisyonlarına Göre Dağılımı

Kurumdaki Pozisyon	Sayı (f)	Yüzde (%)
Üye	8	10,8
Başkan Yardımcısı	6	8,1
Başkan	39	52,7
Yönetim Denetim Kurulu Üyesi	9	12,2
Diğer	12	16,2
Toplam	**74**	**100**

Araştırma kapsamındaki STK yetkililerinin 'kurumdaki pozisyonlarına' göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %10,8'inin üye, %8,1'inin başkan yardımcısı, %52,7'sinin başkan, %12,2'sinin yönetim denetim kurulu üyesi olduğu ve %16,2'sinin bunların dışında bir pozisyonu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.3. Araştırmaya Katılan Kişilerin Çalıştıkları Vakıf/Dernek Hakkındaki Bilgilere Ait Bulgular

Vakıf/Dernek Faaliyet Bölgesi	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
İlçe	47	63,5
İl	27	36,5
Vakıf/Dernek Ücretli Çalışan Sayısı	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
1 Kişi	11	14,9
2 Kişi veya Üzeri	11	14,9
Ücretli Çalışan Yok	52	70,3
Vakıf/Dernek Gönüllü Çalışan Sayısı	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
1-15	10	13,5
16 Veya Üzeri	64	86,5
Toplam	**74**	**100**

Araştırmaya katılan STK'lar hakkındaki bilgi dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %63,5'inin ilçe bölgelerinde faaliyet gösteren vakıf/derneklerde çalıştıkları, %36,5'inin ise faaliyet bölgesi il olan vakıf/derneklerde görev yaptıkları belirlenmiştir. Katılımcıların %14,9'unun görev yaptıkları vakıf/dernekte ücretli çalışan sayısı 1, %14,9'ununda 2 kişi veya üzerinde çalışırken %70,3'ünde ise ücretli çalışanların olmadığı belirlenirken vakıf/derneklerin %13,5'inde 1-15 arasında kişinin gönüllü çalıştığı, %86,5'inde ise 16 veya üzerinde gönüllü çalışanların olduğu belirlenmiştir.

4.2.2. Çanakkale'deki Vakıf/Derneklerin Faaliyet Alanları

Araştırmaya katılan STK'ların tamamı birden fazla alanda faaliyet göstermektedirler. Bu kapsamda STK görüşlerine göre faaliyet gösterdikleri alanların önem sıralaması ve STK'ların en çok faaliyet göstermesi gereken alanların önem sıralaması ve söz konusu verilerin yorumlanması aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.4. Araştırmaya Katılan Vakıf/Derneklerin En Çok Faaliyet Gösterdiği Alanlar

Değişkenler	1. sıra		2. sıra		3. sıra		4. sıra		5. sıra	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sosyal Yardım	14	19,4	16	23,5	16	24,2	7	11,1	4	6,9
Sosyal Hizmet	12	16,7	19	27,9	10	15,2	10	15,9	4	6,9
Eğitim Hizmetleri	34	47,2	9	13,2	14	19,4	2	3,2	5	8,6
Sağlık Hizmetleri	4	5,6	10	14,7	3	4,5	14	22,2	14	24,1
Ekonomik ve Sosyal Kalkınma	5	6,9	5	7,4	5	7,6	8	12,7	13	22,4
Mesleki Dayanışma	1	1,4	0	0,0	6	9,1	11	17,5	4	6,9
Savunuculuk	1	1,4	3	4,4	6	9,1	4	6,3	11	19,0
Ar-Ge	0	0,0	5	7,4	5	7,6	7	11,1	3	5,2
Diğer	1	1,4	1	1,5	1	1,5	0	0,0	0	0,0
Toplam	72	100,0	68	100,0	66	100,0	63	100,0	58	100,0

Araştırmaya katılan vakıf ve derneklerin tamamı birden fazla alanda faaliyet göstermektedir. Dolayısı ile çıkan sonuçlar vakıf/dernek sayılarından fazladır. Araştırma kapsamındaki vakıf ve dernek yetkililerinden faaliyet gösterdikleri alanları önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Söz konusu verilere göre Çanakkale'deki vakıf ve derneklerin %47,2'si eğitim hizmetleri alanında faaliyet göstermektedir. Bunun nedeni ise Çanakkale'deki dernek ve vakıfların düzenlemiş olduğu mesleki eğitim kursları, seminerler, kurslar ile birlikte eğitim kurumlarına sağlamış olduğu desteklerdir. Diğer taraftan Çanakkale'deki vakıf ve dernekler içerisinde öğrencilere konaklama hizmeti sağlayan ve buralarda öğrencilerin çeşitli kurslar, dersler ile desteklenmesini sağlayan çeşitli kurumlarda bulunmaktadır. Araştırmaya katılan dernek ve vakıflar tarafından eğitim hizmetlerini takip eden diğer faaliyet alanlarının ise ikinci sırada %27,9 ile sosyal hizmet ve üçüncü sırada %24,2 ile sosyal yardım olduğu saptanmıştır. STK'lar, sivil toplumun kurumsallaşmış yapılarıdır. Dolayısı ile toplumun talep, istek ve ihtiyaçlarına göre örgütlenerek faaliyet göstermektedirler. Araştırma kapsamındaki dernek ve vakıfların büyük bir bölümü yardımlaşma ve dayanışma dernek/vakıfları olarak örgütlenmiştir. Çanakkale'deki vakıf ve derneklerin önemli bir bölümü sosyal güvenliğin önemli bileşenlerinden olan sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında faaliyet gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bunun anlamı ise sosyal

adaletin sağlanmasında vakıf ve derneklerin daha belirgin misyon edindikleridir. Araştırma kapsamındaki vakıf ve dernekler dördüncü sırada %22,2 ile sağlık hizmetlerini gerçekleştirdiğini ifade etmişler ve tekrar beşinci sırada %24,1 ile sağlık hizmetlerinin öncelikli faaliyet alanları olduğunu belirtmişlerdir. Sağlık hizmetlerinin hem dördüncü önem sırasında hem beşinci önem sırasında olmasının sebebi ise araştırmaya katılan kurumların tamamının birden fazla alanda faaliyet göstermesi ile birlikte çoğunluğunun öncelikli faaliyet alanlarının değişkenlik göstermesidir. Eğitim örneğinde olduğu gibi sağlık hizmetlerinin beşinci sırada olmasının sebebi ise araştırmaya katılan vakıf ve derneklerin sağlık kuruluşlarını desteklemesinin yanı sıra sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı kapsamında düzenlemiş olduğu seminer, toplantı, gösteri ve çeşitli kamuoyu çalışmalarıdır.

STK'lar günümüz refah sistemlerinde, alternatif refah sağlayıcı kurumlar olarak kabul edilmektedir. Araştırma kapsamındaki vakıf/derneklerin sırasıyla eğitim, sosyal hizmet, sosyal yardım ve sağlık alanlarında faaliyet göstermeleri; refah hizmetlerinin sağlanmasındaki misyonlarını STK'larında özümsediğini göstermektedir. Araştırma kapsamındaki vakıf ve derneklerin faaliyetleri sosyal politikanın amaçları doğrultusunda incelendiğinde ise sosyal adaletin ve sosyal refahın sağlanmasında söz konusu STK'ların sorumluluk aldığı görülmektedir. Araştırma kapsamındaki vakıf ve derneklerin savunuculuk ile ekonomik ve sosyal kalkınma alanındaki faaliyetlerine ise daha az önem gösterdikleri görülmektedir. Bunun anlamı ise; sosyal gelişmenin sağlanmasında STK'lar tarafından söz konusu faaliyet alanlarının öneminin anlaşılmamasıdır. Diğer taraftan savunuculuk faaliyetleri STK'ların karar alma süreçlerindeki etkisini belirlemektedir. Zira STK'ların savunuculuk kabiliyetleri; karar alma süreçlerindeki etkisini belirlemektedir. Araştırmaya katılan STK'lara öncelikli faaliyet alanları sorulduğunda; anket formunda olmayan alanlarda faaliyet gösteren ve faaliyet alanını diğer olarak belirten vakıf/derneklerin çoğunlukla göç hizmetleri alanında faaliyetler gösterdikleri saptanmıştır. Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası Türkiye'deki mülteci ve göçmen sayısındaki artış sebebi ile STK'larında bu alandaki çalışmaları artmaya başlamıştır. Zira sosyal yardım, sosyal hizmet, sağlık ve eğitim alanında çalışan STK'ların bir bölümü göçmen ve mültecilerin eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını giderme misyonu ile hareket ederken; sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren STK'ların önemli bir bölümü söz konusu göçmen ve mültecilere ayni/nakdi yardımlar sağlamaktadır. STK'ların sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda faaliyet alanlarını güncellemede devlet mekanizmalarına göre daha esnek ve daha hızlı olması bu alanda çalışan STK'ların

ihtiyaçlar doğrultusunda nicel ve nitel olarak artışlarını ilerleyen dönemlerde beraberinde getirecektir. STK'ların faaliyet alanlarını söz konusu mülteci ve göçmenlere yönelik güncellemelerinin bir diğer önemli sebebi ise AB'nin bu alanda çalışan STK'lara sağlamış olduğu finansal desteklerdir. Sivil toplum tabanında gelişen bu reflekse benzer şekilde son dönemlerde Türkiye'nin tüm bölgelerinde bu fonlardan yararlanmak üzere kamu kurumlarını temsilen çeşitli dernekler ve vakıfların kurulduğu gözlemlenmektedir

Tablo 4.5. Araştırmaya Katılan STK'lara Göre Vakıf/Derneklerin En Çok Gerçekleştirmesi Gereken Faaliyet Türü Sıralamasına Göre Dağılımı

	1. sıra		2. sıra		3. sıra		4. sıra		5. sıra	
Değişkenler	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sosyal Yardım	13	17,8	24	39,3	5	9,1	3	7,1	4	14,3
Sosyal Hizmet	16	21,9	18	29,5	11	20,0	3	7,1	1	3,6
Eğitim Hizmetleri	27	37,0	2	3,3	15	27,3	5	11,9	5	17,9
Sağlık Hizmetleri	4	5,5	3	4,9	8	14,5	8	19,0	3	10,7
Ekonomik Ve Sosyal Kalkınma	2	2,7	4	6,6	3	5,5	9	21,4	4	14,3
Ar-Ge	3	4,1	2	3,3	7	12,7	1	2,4	7	25,0
Mesleki Dayanışma	4	5,5	2	3,3	2	3,6	6	14,3	2	7,1
Savunuculuk	1	1,4	3	4,9	4	7,3	7	16,7	1	3,6
Diğer	3	4,1	3	4,9	0	0,0	0	0,0	1	3,6
Toplam	73	100	61	100	55	100	42	100	28	100

Araştırmaya katılan vakıf ve derneklerden önem sırasına göre STK'ların en çok gerçekleştirmesi gereken faaliyetleri sıralamaları istenmiştir. Katılımcı STK'lara göre %37,0 ile en çok gerçekleştirilmesi gereken faaliyetin eğitim hizmetleri olduğu saptanmıştır. Eğitim hizmetlerini sırasıyla ikinci sırada %39,3 ile sosyal yardım faaliyetleri üçüncü sırada tekrar %27,3 ile eğitim hizmetleri, dördüncü sırada %21,4 ile ekonomik ve sosyal kalkınma ve beşinci sırada %25 ile Ar-Ge faaliyetleri takip etmiştir.

Söz konusu bulgular araştırmaya katılan vakıf ve derneklerin; eğitim hizmetlerinin sosyal kalkınmanın ve sosyal gelişmenin sağlanmasındaki öneminin anlaşıldığını ifade etmektedir. Diğer taraftan sosyal yardım hizmetlerinin; STK'ların öncelikli faaliyet

göstermesi gereken alanlar olarak ifade edilmesi; katılımcıların STK'ları alternatif refah sağlayıcı kurumlar arasında kabul ettiğini göstermektedir. Katılımcılardan faaliyet alanlarını önem sırasına göre sıralamaları istendiğinde; ekonomik ve sosyal kalkınma alanında faaliyet gösteren dernek/vakıfların oranının diğer alanlara göre düşük olduğu saptanmıştır. Ancak katılımcılara STK'ların en çok faaliyet göstermesi gereken alanların önemlerine göre sıralaması sorulduğunda dördüncü sırada ekonomik ve sosyal kalkınma faaliyetlerinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu durum sosyal kalkınma ve sosyal gelişmenin sağlanmasında STK'ların sorumluluk kabul ettiğini göstermektedir. Bu durum ekonomik ve sosyal kalkınma faaliyetlerinin maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan eğitim, sosyal hizmet, sosyal yardım ve sağlık alanında faaliyet gösteren STK'lar gerçekleştirdikleri hizmetlerin maliyetlerini bireysel hayırseverlik yöntemleri ile karşılamaktadır. Fakat Türkiye'de ekonomik ve sosyal gelişme kapsamındaki faaliyetlerin sadece kamunun bir görevi olduğu algısı bu alandaki bağış miktarlarının; faaliyetleri finanse etmede yeterli olamamasına sebep olmaktadır. Araştırmaya kapsamındaki dernek/vakıflara göre STK'ların en çok faaliyet göstermesi gereken alanlardan beşinci sırada ki bulunan Ar-Ge ise araştırma-proje-politika geliştirme faaliyetlerini ifade etmektedir. Karar alma süreçlerine aktif katılımın önemli bir parçası da STK'ların Ar-Ge faaliyetleri gerçekleştirmesidir. Bu kapsamda araştırmaya katılan dernek/vakıfların karar alma süreçlerinde etkili olmak üzere Ar-Ge faaliyetlerini önemsediği saptanmaktadır. Diğer taraftan araştırmaya katılan dernek/vakıflar savunuculuk faaliyetlerini oldukça düşük oranlar ile STK'ların en çok faaliyet göstermesi gereken alanlardan olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum savunuculuk faaliyetlerinin karar alma mekanizmaları üzerindeki etkilerinin anlaşılamamasıdır.

4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Devlet İlişkileri

Karar alma süreçlerine STK'ların katılımını etkileyen en önemli faktör STK-devlet ilişkisidir. Bu kapsamda STK'ların sosyal politikaları etkileme ya da sosyal politikaların üretilmesine dahil olma süreçlerinin anlaşılabilmesi için devlet ile olan ilişkilerinin bilinmesi gerekmektedir. Araştırmanın bu bölümünde STK'ların devlet ile olan ilişkileri ortaya koyulmuştur.

4.2.3.1. Merkezi ve Yerel Yönetimlerin Çanakkale'deki Dernek/Vakıflar ile İlişkileri

Alan araştırması kapsamına giren Çanakkale'de sosyal politika alanında faaliyet gösteren dernek/vakıfların merkezi/yerel yönetimler ile temasa geçtiği konular, merkezi/yerel yönetimlerin vakıf/dernekler ile yeterince danışma durumları ve merkezi/yerel yönetimlerin vakıf/derneklere danıştıkları konuları uygulamaya geçirme durumlarına ait veriler ve verilere ait yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.6. Merkezi Yönetimlerin STK'lar ile Temasa Geçtiği Konuların Dağılımı

Merkezi yönetimlerin Temasa Geçtiği Alanlar	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Alanımızla ilgili çıkarılan yasa tasarılarını bize gönderip görüşlerimizi istiyorlar	2	3,6
Alanımızla ilgili bilgi ve görüşlerimizi almak için bizimle iletişime geçiyorlar	7	12,5
Bizimle ortak proje yapmak istiyorlar	6	10,7
Bazı sosyal yardımları bizim aracılığımızla yapıyorlar	3	5,4
Bizden mal ve hizmet satın alıyorlar	2	3,6
Hiçbiri	36	64,3
Toplam	**56**	**100**

Araştırmaya katılan vakıf ve derneklerin %64,3 ile büyük çoğunluğu merkezi yönetimin kendileri ile hiçbir şekilde temasa geçmediklerini belirtmişlerdir. Söz konusu oran merkezi yönetim organlarının karar alma süreçlerinde sosyal politikalar alanında faaliyet gösteren STK'ların çoğunluğunun görüşlerine başvurmadığını ifade etmektedir. Araştırmaya katılan vakıf ve derneklerin büyük bir çoğunluğu merkezi yönetimlerin kendileri ile temasa geçmediklerini ifade etmesine rağmen %35,7'lik bir kısım çeşitli alanlarda merkezi yönetimlerin kendileri ile temasa geçtiğini ifade etmiştir. Söz konusu oranın dağılımları incelendiğinde ise %3,6'lık bir kısım alanlarında çıkarılan yasa tasarıları ile ilgili görüşlerinin istendiğini, %12,5'lik bir kesim ise faaliyet ve uzmanlık alanlarında görüşlerinin istendiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu alanlarda gerçekleştirilen temasların uygulamaya geçirilmesi çok daha önemli bir konudur. Araştırmaya katılan dernek/vakıfların %10,7'si ise merkezi yönetimlerin kendileri ile ortak proje yapmak istediklerini, %5,4'ü bazı

sosyal yardımları kurumları vasıtası ile gerçekleştirdiğini ve %3,6'lık bir kesim ise kendilerinden mal ve hizmet aldıklarını ifade etmiştir.

Söz konusu oranlar; Çanakkale'de sosyal politika alanlarında faaliyet gösteren dernek ve vakıflar ile merkezi yönetimlerin; karar alma süreçlerinde STK'lara yeterli düzeyde danışmadığını göstermektedir. Diğer yandan kamu politikaları STK'ların alternatif olarak refah sağlayıcı kurumlar haline dönüşümüne olanak sağlıyor olsa da kamu mekanizmaları STK'ların bu misyonlarını hayata geçirmelerine imkân tanımamaktadır. Zira sosyal politika alanında çalışan STK'lar arasında çok sayıda kamu kurumuna bağlı dernek ve vakıf bulunmaktadır. Söz konusu dernek ve vakıf yetkilileri kamu personeli olmamak ile beraber kurumların yönetimini sağlayan personeller bağlı oldukları kamu kurumunun yetkilileri tarafından yönlendirilmektedir. Bu sebeple kamu mekanizmaları STK'lar ile temaslarını, kamuya yakın STK'lar ile sınırlandırmaktadırlar. Ayrıca söz konusu merkezi yönetim ve STK ilişkilerinin yeterli düzeye ulaşamamasında Türkiye'deki politik tercihler de önemlidir.

Tablo 4.7. Yerel Yönetimlerin STK'lar ile Temasa Geçtiği Konuların Dağılımı

Yerel Yönetimlerin Temasa Geçtiği Alanlar	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Alanımızla İlgili Çıkarılan Yasa Tasarılarını Bize Gönderip Görüşlerimizi İstiyorlar	4	5,6
Alanımızla İlgili Bilgi ve Görüşlerimizi Almak İçin Bizimle İletişime Geçiyorlar	10	14,1
Bizimle Ortak Proje Yapmak İstiyorlar	14	19,7
Bazı Sosyal Yardımları Bizim Aracılığımızla Yapıyorlar	6	8,5
Bizden Mal ve Hizmet Satın Alıyorlar	1	1,4
Hiçbiri	35	49,3
Diğer	1	1,4
Toplam	**71**	**100**

Araştırmaya katılan STK'larca yerel yönetimlerin STK'lar ile temasa geçme performansları merkezi yönetimlere göre daha pozitif değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu veriler henüz yerel yönetimlerinde STK'lar ile yeterli düzeyde temasa geçmediğini

göstermektedir. Merkezi/yerel yönetimlerin STK'lar ile temas durumları bir bütün olarak incelendiğinde ise politika oluşturma, uygulama ve geliştirme süreçlerinde STK'ları birer paydaş olarak kabul etmedikleri görülmektedir. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetime göre STK'lar ile daha yakın ilişkiler kurması yerel yönetimlerin ulaşılabilirliğinin daha yüksek olması ve mahalli bölgelerde STK'ların daha etkili olmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme ekseninde güç kazanan kamu yönetiminde yerelleşme yaklaşımlarının yanı sıra yönetişim kavramının kamu mekanizmalarınca benimsenmesi STK'lar ile merkezi/yerel yönetimlerin temaslarını güçlendirerek etkin bir işbirliği kültürünün gelişmesine temel oluşturacaktır. Son dönemde Türkiye'de kamu yönetimi alanındaki reformlar ve uygulamalar söz konusu yönetişim ve yerelleşme yaklaşımlarının politika oluşturucular tarafından da dikkate alındığını göstermektedir.

Tablo 4.8. Merkezi Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışma Durumlarına Göre Dağılımı

Merkezi Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışıyorlar mı?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Her zaman	6	9,5
Bazen	19	30,2
Hiçbir zaman	18	28,6
Bilmiyorum	20	31,7
Toplam	**63**	**100**

Araştırmaya katılan STK'lar merkezi yönetimlerin kendilerine danışma durumuna, merkezi yönetimlerin kendileri ile temasa geçme durumlarından daha fazla oranda yanıt vermişlerdir. Bu kapsamda konunun bütünlüğünü sağlamak adına aşağıda merkezi yönetimlerin STK'lar ile temasa geçme durumları ve merkezi/yerel yönetimlerin STK'lara yeterince danışma durumları birlikte incelenecektir.

Tablo 4.9. Yerel Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışma Durumlarına Göre Dağılımı

Yerel Yönetimlerin STK'lara Yeterince Danışıyorlar mı?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Her zaman	9	12,5
Bazen	33	45,8
Hiçbir zaman	13	18,1
Bilmiyorum	17	23,6
Toplam	**72**	**100**

Araştırmaya katılan dernek/vakıflara merkezi/yerel yönetimlerin STK'lara yeterince danışma durumları sorulduğunda ise merkezi yönetimlerin her zaman danıştığını ifade eden katılımcılar %9,5 ve yerel yönetimlerin her zaman danıştığını ifade eden katılımcıların %12,5'tir. Merkezi yönetimlerin bazen danıştıklarını ifade eden katılımcıların oranı ise %30,2 ve yerel yönetimlerin bazen danıştıklarını ifade eden katılımcıların oranı ise %45,8 olarak saptanmaktadır. Araştırmaya katılan dernek/vakıflara göre merkezi ve yerel yönetimlerin STK'lara yeterli düzeyde danıştığı anlaşılmaktadır. Merkezi yönetimlerin STK'lara yeterince danışmadığını düşünen vakıf/derneklerin oranı ise %28,6 ve yerel yönetimlerin STK'lara yeterince danışmadığını düşünen vakıf/derneklerin oranı ise %18,1 olarak saptanmaktadır. Söz konusu bulgulara göre araştırmaya katılan STK'lar merkezi/yerel yönetimlerin kendilerine yeterli düzeyde danıştığını düşünmektedirler. Diğer taraftan STK'lara kendileri ile merkezi/yerel yönetimlerin temasa geçme durumları sorulduğunda hem merkezi hem yerel yönetimlerin STK'lar ile yeterli düzeyde temasa geçmediği saptanmıştır. Merkezi/yerel yönetimlerin STK'lar yeterince temasa geçmediğinin buna karşılık yeterince danıştığının düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Söz konusu bulgular devlet-STK ilişkilerinde karmaşık bir bulgu oluşturmaktadır. Bu durumun sebebi ise araştırmaya katılan dernek/vakıfların devlet mekanizmaları ile ilişkilerindeki danışman statülerini tam kapasite kullanmamaları ve bu statüye yüklemiş oldukları anlamın literatürdeki danışman statüsü ile paralellik göstermemesidir.

Tablo 4.10. Merkezi Yönetimlerin Danıştıkları Konuları Uygulamaya Geçirme Durumları

Merkezi Yönetimlerin Danıştıktan Sonra Verilen Bilgileri Uygulama Durumu	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Her zaman	6	9,8
Bazen	15	24,6
Hiçbir zaman	17	27,9
Bilmiyorum	23	37,7
Toplam	**61**	**100**

Araştırmaya katlan STK'lar merkezi yönetimlerin danıştıkları konuları uygulamaya geçirme durumlarına; merkezi yönetimlerin STK'lar ile temasa geçme durumuna göre daha yüksek bir oranda yanıtlamışlardır. Dolayısı ile ortaya çıkan veriler daha farklı bir merkezi yönetim-STK ilişkisi çizmektedir. Merkezi yönetimlerin STK'lara danıştıkları konuları uygulamaya geçirme durumlarına araştırmaya katılan STK'ların %9,8'i her zaman, %24,6'sı bazen ve %27,9'u hiçbir zaman yanıtını vermiştir. Söz konusu veriler göre merkezi yönetimlerin STK'lar ile gerçekleştirdikleri temaslar ile karşılaştırıldığında; merkezi yönetimlerin STK'lar ile temasa geçme durumlarındaki düşük oranlara rağmen; bu temaslarda STK'lara danıştıkları konuları uygulamaya geçirmede önemli bir performans sergilemektedirler. Diğer taraftan araştırma kapsamındaki dernek/vakıfların %37,7'si merkezi yönetimlerin danıştıkları konuları uygulamaya geçirme durumlarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bunun anlamı ise STK'ların merkezi yönetimlere sundukları fikir, görüş, değerlendirme ve projelerinin uygulamaya alınıp alınmadığının takibini gerçekleştirmemesidir. Bu durum ise yerel STK'ların henüz yeterli düzeyde kurumsallaşamaması ve kendi fikirlerine değer vermemesidir.

Tablo 4.11. Yerel Yönetimlerin Danıştıkları Konuları Uygulamaya Geçirme Durumları

Yerel Yönetimlerin Danıştıktan Sonra Verilen Bilgileri Uygulama Durumu	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Her zaman	10	13,9
Bazen	29	40,3
Hiçbir zaman	15	20,8

Bilmiyorum	18	25,0
Toplam	**72**	**100**

Araştırmaya katılan Çanakkale'de sosyal politika alanında faaliyet gösteren STK'lar yerel yönetimlerin kendilerine danıştıkları konuları uygulamaya geçirme durumları sorulduğunda ise yine yerel yönetimlerin STK'lar ile temasa geçme durumlarına göre yanıt veren STK sayısının arttığı saptanmaktadır. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimlere göre STK'lar ile temaslarında, danıştıkları konuları uygulamaya geçirmede çok daha başarılı bir performans ortaya koyduğu noktasında STK'lar hemfikirdir. Araştırma sorusuna cevap veren STK'ların %13,9'u her zaman, %40,3'ü bazen uygulamaya geçirildiğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan %20,8'lik bir kesim ise hiçbir zaman uygulamaya geçirilmediğini ifade etmiştir. Ancak söz konusu dağılımlar incelendiğinde hiçbir zaman uygulamaya geçirilmemesi durumu oldukça düşük bir kesimi temsil etmektedir. Araştırma sorusuna cevap veren STK'ların %25'i ise yerel yönetimlerin kendileri ile temasları sonucunda görüş, fikir, değerlendirme ve projelerinin uygulamaya geçirildiğini/geçirilmediğini bilmediklerini ifade etmiştir.

4.2.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının İş Birliği Faaliyetleri

STK'lar bireylerin işbirliği kültürünün kurumsallaşması sonucunda oluşmuşturlar. Dolayısıyla işbirliği kültürü STK'ların doğasının bir gereği olarak kabul edilmektedir. STK'lar ifade ettikleri sosyal hedefleri gerçekleştirmek için ise farklı kurum ve kuruluşlar ile ortak talep, istek ve beklentiler doğrultusunda işbirliği çalışmaları gerçekleştirerek hem var oluşlarının temelini oluşturan işbirliği kültürünün gelişmesini sağlamakta hem de bu ortak olguların gerçekleştirilmesinde etkili mekanizmalar kurulmasını sağlamaktadırlar.

Tablo 4.12. STK'ların Kurumlar ile İş Birliği Yaptıkları Alanlara Göre Dağılımı

Değişkenler		Diğer Yurt İçi STK'lar	Uluslararası STK'lar	Merkezi yönetimler	Yerel yönetimler	Özel sektör	Toplam
Proje Geliştirme	f	25	0	2	1	1	29
	%	86,20	0,00	6,90	3,40	3,40	100,00%
Hibe Almak	f	1	0	4	6	10	21

	%	4,80	0,00	19,00	28,60	47,60	100,00%
Hibe Vermek	f	4	0	0	1	5	10
	%	40,00	0,00	0,00	10,00	50,00	100,00%
Sosyal Yardım	f	12	3	3	5	6	29
	%	41,40	10,30	10,30	17,20	20,70	100,00%
Ortak Faaliyetler	f	26	6	3	9	2	46
	%	56,50	13,00	6,50	19,60	4,30	100,00%
Rapor Yayınlamak	f	5	0	1	0	0	6
	%	83,30	0,00	16,70	0,00	0,00	100,00%

STK'ların kurumlar ile işbirliği yaptıkları alanlara göre dağılımları incelendiğinde; proje geliştirme alanında %86,20 ile en çok diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği yaptıkları; hibe alma alanında ise %47,60 ile en çok 'özel sektör' ile işbirliği yaptıkları tespit edilmiştir. Hibe verme alanında da yine en çok %50 ile özel sektör ile işbirliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal yardım alanında %41,20 ile diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği yapan katılımcı STK'lar; ortak faaliyetler alanında da yine en çok %56,50 oranında diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği yaptıkları belirlenmiştir.

STK'ların proje geliştirme alanında sırasıyla en az uluslararası STK'lar, özel sektör, yerel yönetimler ve merkezi yönetimler' ile işbirliği yaptıkları belirlenmektedir. Hibe almak alanında ise sırasıyla 'uluslararası STK'lar, diğer yurt içi STK'lar, merkezi yönetimler ve yerel yönetimler' en az işbirliği yapılan kurumlar olarak STK'lar tarafından ifade edilmiştir. Hibe vermek alanında ise 'uluslararası STK'lar, merkezi yönetimler, yerel ve yerel yönetimler' en az işbirliği yapılan kurumlar olarak öne çıkarken, %40 oranında diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği yapıldığı belirlenmiştir. Sosyal yardım alanında sırasıyla uluslararası STK'lar, merkezi yönetimler, yerel yönetimler ve özel sektör en az işbirliği yapılan kurumlar olarak tespit edilmiştir. Ortak faaliyetler alanında ise sırasıyla en az özel sektör, merkezi yönetimler, uluslararası STK'lar ve yerel yönetimler ile işbirliği faaliyetlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Rapor yayınlamak alanında en çok diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği yapan katılımcı STK'ların bu alanda uluslararası STK'lar, yerel yönetim ve özel sektör ile hiçbir şekilde

diyaloğu bulunmamaktadır. %16,70 oranında ise merkezi yönetimlerle işbirliği yaptıkları belirlenmiştir.

STK'ların karar verme mekanizmalarını etkilemek üzere kendi aralarında oluşturdukları iş birlikleri oldukça önemlidir. Özellik ile uzmanlık alanları paralellik gösteren STK'ların oluşturdukları iş birlikleri söz konusu alanlarda kayda değer çalışmalar yapılmasını ve daha geniş bir kesimin talep, beklenti ile görüşlerinin aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Araştırmaya katılan dernek/vakıfların yurt içi STK'lar ile sağlamış olduğu işbirliği çalışmalarında en popüler olanları ise proje geliştirme, rapor yayınlamak ve ortak faaliyetler olarak saptanmıştır. Rapor yayınlamak alanında yapılan çalışmalar STK'ların uzmanlık alanlarında yapmış oldukları çalışmaların kamu karar verme mekanizmaları ile paylaşılmasını ifade etmektedir. Diğer taraftan proje geliştirme alanında yapılan çalışmalar ise STK'ların toplumsal fayda oluşturacak hizmetleri üretmeleri, eğitim ve farkındalık çalışmaları yapmaları ile toplumsal eksikliklerin giderilmesi alanında yaptıkları çalışmaları kapsamaktadır. Söz konusu çalışmalar STK'ların alternatif refah sağlayıcı kuruluşlar olarak kabul edilen konumları gereği önem taşımaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere STK'ların birbirleri ile yapmış oldukları ortak faaliyetler daha geniş bir kesimin temsilini mümkün hale getirirken; kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede oldukça önemli bir konumda bulunmalarını sağlamaktadır. STK'ların birbirleri gerçekleştirdiği işbirliği çalışmaları faaliyet alanlarındaki hedeflerini gerçekleştirmelerinde de çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Araştırmaya katılan dernek/vakıfların çok az bir kesimi ise diğer uluslararası STK'lar ile sosyal yardım ve ortak faaliyetler alanında işbirliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun nedeni olarak ise araştırmaya katılan dernek/vakıfların büyük bir çoğunluğunun mahalli STK'lar olmasıdır.

Araştırmaya katılan dernek/vakıfların merkezi/yerel yönetimler ise en çok hibe almak alanında işbirliği yaptığı saptanmaktadır. Aynı verilere göre söz konusu vakıf ve dernekler yerel yönetimler ile hibe almaktan dışında en çok ortak faaliyetler alanında işbirliği yaptıklarını ifade etmiştir. Merkezi yönetimler ile Çanakkale'deki dernek/vakıfların işbirliği gösterdiği diğer alanların oranları oldukça düşüktür. Zira yerel yönetimler ile sosyal yardım alanında işbirliği yaptıklarını ifade eden derneklerin %20,70'lik bir oranı temsil etmesine rağmen yerel yönetimler ile de STK'ların iş birliklerinin oldukça düşük olduğu saptanmaktadır. Bu durumun ayrıntılı sebebine sonuç bölümünde değinilecek olup; temelde STK-kamu diyaloğunun zayıflığından kaynaklanmaktadır.

STK'ların özel sektör ile ilişkileri incelendiğinde ise iş birliklerinin hibe almak ve hibe vermek alanlarında önemli oranlarda olduğu saptanmaktadır. Söz konusu veriler araştırmaya katılan dernek/vakıfların özel sektör tarafından finanse edilmesinden dolayı önemli bir orandadır. Hibe almak ve hibe vermek kavramlarının her ikisi de araştırmaya katılan STK'lar tarafından kuruluşlarının finanse edilmesi şeklinde yorumlanmıştır.

4.2.5. Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkilemede Kullandıkları Yöntemler ve Karşılaştıkları Zorluklar

Araştırmaya katılan STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkileme faaliyetlerinde bulunup/bulunmadıkları ve eğer kamu karar verme mekanizmalarını etkileme faaliyetlerinde bulunuyorlarsa gerçekleştirdikleri temaslarda karşılaştıkları sorunların neler olduğu, politika üretip merkezi/yerel yönetimler ile paylaşma durumları, karar verme mekanizmalarını etkilemek üzere kullandıkları yöntemler, ve karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinin olumlu/olumsuz sonuçlarına ait veriler ile yorumlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.13. STK'ların Faaliyet Alanlarını İlgilendiren Konularda Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkileme Girişimlerinde Bulunma Durumlarına Göre Dağılımı

Vakfınız/Derneğiniz, faaliyet alanınızı ilgilendiren konularda kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunuyor mu?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Evet	19	26,8
Hayır	50	70,4
Denedik, ama arzu ettiğimiz sonuca ulaşamadığımız için artık söz konusu girişimlerde bulunmuyoruz	2	2,8
Toplam	**71**	**100**

Araştırmaya katılan dernek/vakıflara kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunup bulunmadıkları sorulduğunda %70,4'lük bir kesim böyle bir girişimlerinin olmadığını ifade etmiştir. Söz konusu oran araştırmaya katılan STK'ların politik profillerinin oluşturulması açısından oldukça önem taşımaktadır. Zira STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunmamaları; faaliyet gösterdikleri alanlardaki görüşlerinin, düşüncelerinin, projelerinin politika oluşturuculara iletilmediğini göstermektedir. Dolayısı ile STK'ların uzmanlık alanlarında savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan dernek/vakıfların

yalnızca %26,8'lik bir kısmı uzmanlık alanlarında kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu oran araştırmaya katılan sosyo-politik STK'ların tamamını temsil edecek yeterlilikte olmasa da söz konusu girişimlerin amacına ulaşıp ulaşmadığı ve bu girişimlerin hangi metotlar kullanılarak gerçekleştirildiği önemlidir. Araştırmaya katılan STK'ların %2,8'lik çok küçük bir kesimi ise daha önce kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunduklarını; ancak yeterli sonucu alamadıkları için böyle bir faaliyetlerinin artık bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.14. Kamu Karar Verme Mekanizmaları ile Temaslarda Karşılaşılan Sorunların Dağılımı

Kamu karar verme mekanizmaları ile temaslarınızda karşılaştığınız n büyük sorunlar nelerdir?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
İlgili makamın görüşme talebimize yanıt vermemesi	1	4,3
İlgili makamın görüşme talebimizi reddetmesi	1	4,3
İlgili makamla yaptığımız görüşmelerin somut bir neticeye ulaşmaması	10	43,5
İlgili makamın görüşmelerimiz esnasında vermiş olduğu sözleri tutmaması	1	4,3
Diğer	10	43,5
Toplam	**23**	**100**

STK'ların kamu karar verme mekanizmaları ile temaslarda karşılaştıkları en önemli sorunlara göre dağılımlar incelendiğinde; STK'ların karşılaştıkları en büyük sorunun %43,5 ile ilgili makamla yaptıkları görüşmelerin somut bir neticeye ulaşmaması olarak belirlenmiştir. Yine STK'lara göre %43,5 ile diğer sorunların en önemli sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu diğer sorunlarda ise başvurulan makamların politik tercihleri ile söz konusu makamların STK'ların talep ve beklentilerini karşılayacak bilgi, alt yapı ve tecrübeye sahip olmaması vardır. Araştırma sorusuna yanıt veren STK'ların %4,3'lük bir kesimi ilgili makamın görüşme taleplerine yanıt vermediğini, %4,3'lük bir kesimi ilgili makamın görüşme taleplerini reddettiğini ve %4,3'lük bir kesimi de ilgili makamın vermiş olduğu sözleri tutmamasının kamu karar verme mekanizmaları ile temaslarında karşılaştıkları önemli zorluklar olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 4.15. Katılımcıların Politika Üretip Merkezi veya Yerel Yönetimlerle Paylaşma Durumu

Değişkenler		Merkezi	Yerel	Merkezi + Yerel	Toplam
Eğitim	f	2	7	8	17
	%	11,80	41,20	47,10	100,00
Sağlık	f	0	2	5	7
	%	0,00	28,60	71,40	100,00
Sosyal Güvenlik	f	0	2	2	4
	%	0,00	50,00	50,00	100,00
Sosyal Hizmetler	f	0	6	9	15
	%	0,00	40,00	60,00	100,00
Sosyal Yardım	f	0	4	9	13
	%	0,00	30,80	69,20	100,00
İstihdam	f	0	1	2	3
	%	0,00	33,30	66,70	100,00
Hukuki Düzenlemeler	f	1	0	1	2
	%	50,00	0,00	50,00	100,00
İnsan Hakları	f	0	0	3	3
	%	0,00	0,00	100,00	100,00
Kadın Hakları	f	0	0	2	2
	%	0,00	0,00	100,00	100,00
Çocuk Hakları	f	0	0	3	3
	%	0,00	0,00	100,00	100,00
Diğer	f	0	2	5	7
	%	0,00	28,60	71,40	100,00

STK'ların ürettikleri politikaları 'merkezi veya yerel yönetimlerle paylaşma durumları incelendiğinde'; STK'ların %11,80'i eğitim alanında ürettikleri politikaları yerel yönetimler ile paylaştıklarını, %41,20'si merkezi yönetimler ile paylaştıklarını ve %47,10'u hem merkezi yönetimler ile hem yerel yönetimler ile paylaştıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan STK'lar sağlık alanında ürettikleri politikaları sadece merkezi yönetimler ile paylaşmazken; %28,60'ı yerel yönetimlerle ve %71,40'ı hem yerel yönetimler ile hem merkezi yönetimler ile paylaştıklarını ifade etmişlerdir. STK'ların sosyal güvenlik alanında ürettikleri politikaları ise %50 oranın da yerel yönetimler ile %50 oranında ise hem

merkezi yönetimler hem yerel yönetimler ile paylaştıkları belirlenmiştir. Sosyal yardım alanında politika üreten katılımcı STK'ların ise % %30,80'i ürettikleri politikaları yalnızca yerel yönetimler ile paylaşırken, %69,20'i ise hem yerel yönetimler ile hem merkezi yönetimler ile paylaşmaktadır. İstihdam alanında politika üreten katılımcı STK'ların ise %33,30'u ürettikleri politikaları yerel yönetimler ile paylaşırken; %66,70'i hem yerel yönetimler ile hem merkezi yönetimler ile paylaşmaktadır. Hukuki düzenlemeler alanında faaliyet gösteren STK'ların ise %50'si ürettikleri politikaları yalnızca merkezi yönetimler ile paylaşırken %50'si ise hem merkezi yönetimler ile hem yerel yönetimler ile ürettikleri politikaları paylaşmaktadırlar. Araştırmaya katılan ve insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları alanlarında politika üreten STK'ların ise %100'ü hem yerel yönetimler ile hem merkezi yönetimler ile ürettikleri politikaları paylaşmaktadırlar. Diğer alanlarda politika ürettiğini ifade eden STK'ların ise %28,60'ı ürettikleri politikaları yerel yönetimler ile paylaşırken %71,40'ı ürettikleri politikaları hem yerel yönetimler ile hem de merkezi yönetimler ile paylaşmaktadırlar.

Söz konusu bulgulara göre araştırma sorusuna yanıt veren dernek/vakıfların önemli bir kesimi ürettikleri politikaları hem merkezi yönetimler hem de yerel yönetimler paylaşmaktadırlar.

Tablo 4.16. STK'ların Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkilemede Kullandıkları Yöntemlere Göre Dağılımı

Kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede kullanılan yöntemler	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Dikkat çekmek istediğimiz konular hakkında seminerler düzenleyip ilgili tarafları davet ediyoruz	18	30,50
İlgili tarafları makamlarında ziyaret ediyoruz	24	40,70
Bizim alanımızla ilgili yapılan faaliyetler, yasa tasarıları hakkında görüş oluşturup ilgili taraflara iletiyoruz	11	18,60
Uzman raporları ve görüşlerimizi destekleyen gerçekler, veriler ve kamuoyu anket sonuçlarını ilgili makamlara sunuyoruz	4	6,80
Diğer	2	3,40
Toplam	59	100,00

Araştırma kapsamındaki dernek/vakıfların kamu karar verme mekanizmalarını etkilemek için kullandıkları yöntemlere göre dağılımları incelendiğinde ise en çok %40,70'lik bir kesim ilgili tarafları makamlarında ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Sırasıyla STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede kullandıkları yöntemler %30,50'lik bir kesim seminerler düzenleyip ilgili tarafları davet etmek, %18,60'lık bir kesim ise uzmanlık alanlarında yapılan faaliyet ve yasa tasarıları ile ilgili görüşler oluşturup gönderdiklerini ifade etmişlerdir. Uzman raporlar, veriler, kamuoyu anket sonuçları ve diğer yöntemleri kullanan dernek/vakıfların oranı ise oldukça düşüktür. Söz konusu anket sorusunda STK'ların birden fazla yanıtı işaretlemesi istenmesi sebebi ile frekans sayısı katılımcı sayısını geçmiştir. Zira kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede doğrudan katılım, kampanya, lobicilik, aktivist faaliyetler gibi farklı yöntemler tercih edilebilir. Araştırmaya katılan dernek/vakıfların ise kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede birden fazla yönteme başvurduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.17. STK'ların Kamu Karar Verme Mekanizmalarını Etkileme Girişimlerinin Olumlu Sonuçlar Verdiğini Düşünme Durumları

Kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinizin olumlu sonuçlar verdiğini düşünüyor musunuz?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Her Zaman	9	31,0
Bazen	15	51,7
Hiçbir Zaman	2	6,9
Bilmiyorum	3	10,3
Toplam	**29**	**100**

Araştırmaya katılan STK'ların %31'ine göre kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinin her zaman olumlu sonuç verdiği ifade edilmiştir. Söz konusu oran her ne kadar STK'ların tamamının düşüncelerini ifade etmeye yetmeyecek kadar az olsa da; araştırmaya katılan STK'lar kamu karar verme mekanizmaları arasındaki diyalog sıkıntısı göz önüne alındığında politika etkileme süreçlerinde hem STK'ların hem kamunun önemli bir merhaleyi aştığını göstermektedir. Yine kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinin bazen olumlu sonuçlar verdiğini ifade eden %51,7'lik önemli bir katılımcı söz konusudur. Hiçbir zaman olumlu sonuç alamadıklarını ifade edenlerin oranı ise %6,9 gibi

etkisiz bir orandadır. Söz konusu girişimlerin olumlu ya da olumsuz sonuç verdiği hakkında bilgisi olmadığını ifade edenlerin oranı ise %10,3'tür.

Tablo' dan elde edilen veriler, araştırmaya katılan STK'lar arasında kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunanların başarılı sonuçlar elde ettiğini göstermektedir. Dolayısı STK'ların merkezi ve yerel yönetimler ile temasa geçtiği alanlarda kamu-STK işbirliğinin önemli oranlarda arttığı tespit edilmektedir.

4.2.6. Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamuoyunu Etkileme Faaliyetleri ve Sonuçları

STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkilemenin yanında toplumu da hedefleri doğrultusunda yönlendirmelerinde etkin bir araç olan kamuoyu etkileme girişimleri ve bu girişimlerin olumlu/olumsuz sonuçlarına ait veriler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.18. STK'ların Kamuoyunu Etkilemek Amacıyla Görüşlerini Destekleyen Reklam Kampanyaları veya Toplumu Bilinçlendirmeye Yönelik Girişimlerde Bulunma Durumları

Kamuoyunu etkilemek amacıyla görüşlerinizi destekleyen reklam kampanyaları ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik girişimlerde bulundunuz mu?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Evet	29	43,9
Hayır	37	56,1
Toplam	**66**	**100,0**

STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkilemek üzere en sık başvurduğu yöntemlerden birisi kampanya faaliyetleridir. Kampanya faaliyetleri STK'ların söz konusu sorun ya da STK'ların uzmanlık alanları hakkındaki görüşlerini, değerlendirmelerini ve projelerini geniş kitlelere ulaştırmalarını sağlamaktadır. Araştırma kapsamındaki dernek/vakıflara anket sorusunda kamuoyunu etkilemek üzere girişimlerde bulunup bulunmadıkları sorulduğunda %56,1'lik bir kesim böyle bir girişimde bulunmadığını ifade etmiştir. Söz konusu oran STK'ların kampanya faaliyetlerini gerçekleştirmede etkili olmadıklarını; görüş, düşünce, talep ve ürettikleri proje ve politikaları topluma ifade etme konusunda yeterli çalışmalarının olmadığı saptanmaktadır. Zira kampanya faaliyetleri STK'ların çalışmalarını geniş kitlelere ulaştırmasının yanı sıra kamu karar verme mekanizmalarını etkilemede de önemli bir metottur. Araştırma kapsamındaki

dernek/vakıfların %43,9'u ise toplumu bilinçlendirmeye yönelik girişimlerde bulunduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 4.19. Katılımcıların Kamuoyunu Etkileme Girişimlerinin Amacına Ulaşma Durumlarına Göre Dağılımı

Kamuoyunu etkileme girişimlerinizin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Evet	23	56,1
Hayır	5	12,2
Bilmiyorum	13	31,7
Toplam	**41**	**100,0**

Araştırma kapsamındaki dernek/vakıflara kamuoyunu etkileme girişimlerinin amacına ulaşıp ulaşmadığı sorulduğunda ise %56,1'lik bir kesim amacına ulaştığını ve %12,2'lik bir kesim ise amacına ulaşmadığını ifade etmiştir. Söz konusu veriler; kampanya faaliyetlerinin Çanakkale'deki STK'lar açısından önemli bir savunuculuk yöntemi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu araştırma sorusunda %31,7'lik bir kesim ise kamuoyunu etkileme girişimlerinin amacına ulaşıp ulaşmadığı hakkında bir fikirlerinin olmadığını belirtmiştir.

4.2.7. Devletin Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarına Maddi Destekleri

STK'lar hedeflerini gerçekleştirebilmeleri ve varlıklarını devam ettirebilmeleri için finans kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye'de STK'ların faaliyetlerinin ve projelerinin mali giderlerini bireysel hayırseverlik yöntemi ile karşıladığı bilinmektedir. Ancak kamu-STK ilişkilerinin doğru değerlendirilebilmesi için aralarındaki ekonomik ilişkinin ve bu ilişkiye bakış açılarının bilinmesi gerekmektedir. Aşağıda araştırma kapsamındaki STK'lara devletin maddi destek verme durumları ve STK'ların bu maddi desteklere bakış açılarına ait görüşleri sunulmuştur.

Tablo 4.20. Devletin STK'lara Maddi Destek Verme Durumlarına Göre Dağılımı

Devlet, Vakfınıza/Derneğinize maddi destek vermekte midir?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Vergi muafiyeti tanıyarak dolaylı yoldan vermektedir	8	11,9
Direk nakdi yardımda bulunmaktadır	10	14,9

Devlet hem vergi muafiyeti tanıyıp hem de nakdi yardım sağlamaktadır	2	3,0
Bizden mal ve hizmet satın almaktadır	2	3,0
Hiçbir şekilde maddi yardımda bulunmamaktadır	41	61,2
Diğer	4	6,0
Toplam	**67**	**100,0**

Araştırmaya katılan dernek/vakıflara devletin maddi destek verme durumlarına göre dağılımları incelendiğinde; %61,2 ile devletin herhangi bir maddi destekte bulunmadığı belirlenmiştir. Devletin maddi destek sağladığını ifade eden STK'lar ise bu desteklerin en çok %14,9 ile direk nakdi yardımlar olduğunu belirtmişlerdir. Direk nakdi yardımları sırasıyla %11,9 ile vergi muafiyeti yolu ile destekler takip etmektedir. Devletin vergi muafiyeti tanıyıp hem de nakdi yardım gerçekleştirdiği dernek/vakıfların oranı ise %3, kendilerinden mal ve hizmet satın aldığını belirten STK'ların oranı da %3 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.21. Devletin STK'lara Maddi Yardımda Bulunmasının STK'ların Bağımsızlığını Gölgeleme Düşüncelerine Göre Dağılımı

Devletin STK'lara maddi yardımda bulunması sizce STK'ların bağımsızlığını gölgeler mi?	**Sayı (f)**	**Yüzde (%)**
Evet	11	14,9
Kararsızım	17	23
Hayır	46	62,2
Toplam	**74**	**100,0**

Araştırmaya katılan vakıf/derneklere devletin maddi yardımda bulunmasının bağımsızlıklarını etkileyecekleri konusundaki görüşleri sorulduğunda ise STK'ların %62,2'si etkilemeyeceğini belirtmiştir. Söz konusu soruda kararsız kalanların oranı %23 ve etkileyeceğini düşünenlerin oranı ise sadece %14,9'dur.

4.2.8.Çanakkale'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Topluma Hizmet Konusundaki Görüşleri

Araştırmaya katılan dernek/vakıflara ankette devletin yürütmekte olduğu sosyal hizmet türlerinin hangi kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi durumunda verimliliğin artacağı sorulduğunda ise tüm sosyal hizmet türlerinin devlet-STK işbirliği ile daha verimli olacağını belirtmişlerdir.

Tablo 4.22. Devletin Yürütmekte Olduğu Sosyal Hizmet Türlerinin Hangi Kurumlar Tarafından Gerçekleştirilmesi ile Verimliliğin Daha Fazla Artması Durumu

Değişkenler		Devlet	STK'lar	Devlet + STK	Toplam
Yoksullara Yönelik Ayni ve Nakdi Sosyal Yardımlar	f	13	1	58	72
	%	18,10	1,40	80,60	100,00
Çocuklara Yönelik Koruyucu Sosyal Hizmetler	f	18	2	54	74
	%	24,30	2,70	73,00	100,00
Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler	f	18	1	53	72
	%	25,00	1,40	73,60	100,00
Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmetler	f	19	1	51	71
	%	26,80	1,40	71,80	100,00
Özürlülere Yönelik Sosyal Hizmetler	f	20	1	51	72
	%	27,80	1,40	70,80	100,00
Eğitim ve Öğretim Hizmetleri	f	18	1	54	73
	%	24,70	1,40	74,00	100,00
Sağlık Hizmetleri	f	27	0	44	71
	%	38,00	0,00	62,00	100,00

Tablodaki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan dernek/vakıflardan sağlık alanındaki hizmetleri tek başına devletin gerçekleştirmesini ifade eden kesimin oranı %38, özürlülere yönelik sosyal hizmetleri tek başına devletin gerçekleştirmesini gerektiğini ifade edenlerin oranı %27,80, kadınlara yönelik sosyal hizmetleri tek başına devletin gerçekleştirmesi gerektiğini ifade eden katılımcıların oranı ise %26,80'dir. Tablo incelendiğinde ise araştırma sorusuna yanıt veren STK'ların büyük çoğunluğunun sosyal hizmetlerin devlet ve STK işbirliğinde gerçekleştirilmesinin daha verimli olacağını ifade etmişler ve yine büyük bir çoğunluğu STK'ların tek başına gerçekleştiresi durumunda verimliliğin daha fazla artacağı bir sosyal hizmet türünün olmadığını belirtmişlerdir.

4.3. Araştırma Bulgularının Analizi

Çanakkale ilinde, sosyal politika alanında faaliyet gösteren ve araştırma sorularını yanıtlamayı kabul eden dernek/vakıflar ile yürütülen çalışmada STK'ların öncelikli olarak eğitim, sosyal hizmet, sosyal yardım ve sağlık alanlarında faaliyet göstermekte oldukları tespit edilmektedir. Söz konusu tespite karşılık olarak ise STK'ların en çok faaliyet göstermesine ihtiyaç duyulan alanların sırasıyla eğitim, sosyal yardım, ekonomik ve sosyal kalkınma ile Ar-Ge çalışmaları olduğu belirlenmiştir. Söz konusu oranlara göre STK'lar

sosyal refah sisteminin bir parçasını oluşturacak alternatif kurumlar görünümünde topluma fayda sağlayacak çeşitli hizmetleri gerçekleştirmektedir. Buna karşılık ekonomik ve sosyal kalkınma alanında STK'ların faaliyet göstererek hem sosyal kalkınma çalışmalarına katkı sağlaması hem de sosyal gelişmenin sağlanmasında aktif aktörler olarak ön planda olmaları istenmektedir. Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirerek proje/politika geliştirme ve üretme süreçlerine STK'ların dahil olmaları ise bir diğer ihtiyaç alanı olarak saptanmaktadır.

Araştırma kapsamındaki STK'ların savunuculuk alanlarında faaliyet göstermemeleri ise önemli bir detaydır. Zira STK'lara göre savunuculuk kapsamındaki faaliyetlere de ihtiyaç duyulmamaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin STK'lar temasa geçmemesinin önemli nedenlerinden biri STK'ların yeterli düzeyde savunuculuk faaliyeti göstermemeleridir. Zira savunuculuk kapsamında yürütülen kampanya, lobi ve aktivist faaliyetler kamu karar verme mekanizmaları üzerinde etkili birer araçtır. Diğer taraftan STK'ların fikir, görüş, proje ve düşüncelerini topluma ulaştırmalarında ve toplum tarafından kabul görmelerinde etkili araçlardan biri savunuculuktur.

Merkezi yönetimlerin STK'ların uzmanlık ve faaliyet alanları ile ilgili %64,3 ile hiçbir şekilde iletişime geçmediği ve yerel yönetimlerinde aynı şekilde %49,3 ile kendileri ile temasa geçmediği belirlenmiştir. Devletin STK'lar ile temasa geçmemesine karşılık olarak araştırmaya katılan STK'ların %70,4'lük bir kesimi kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum kamu karar verme mekanizmaları ile STK'lar arasındaki diyalog sorunun karşılıklı olduğunu göstermektedir. Son dönemlerde kamu yönetimi alanındaki yaklaşımların değişmesi politika üretme ve uygulama süreçlerinin çok aktörlü bir alanda gerçekleştirilmesi olanak sağlamaktadır. Devletin STK'lar ile politika oluşturma ve uygulama süreçlerinde temasa geçmesi mevcut sosyal politika uygulamalarının daha geniş kitleler tarafından kabul edilmesini sağlayacaktır. Diğer taraftan devletin STK'lar ile sosyal politikaların uygulanması zemininde gerçekleştireceği temaslar yine sosyal politikadan çok daha geniş kitlelerin yararlanmasını sağlayacaktır. Özellikle STK'ların alanlarında uzman olma, kâr ve politik amaçlar gütmeme ile yerellik özellikleri mevcut sosyal politikaların etkinliğini arttıracaktır. Ancak sorumluluk alması gereken tek başına devlet değildir. STK'larında çalışma alanlarında toplumsal vizyonlarını ortaya koyacak biçimde kamu karar verme mekanizmalarını yönlendirme faaliyetleri içerisinde bulunmaları gerekmektedir. Zira kamu-STK diyaloğu karşılıklı çabalar ile mümkün olacaktır.

Araştırmaya katılan dernek/vakıfların önemli çoğunluğu ürettikleri politikaları hem merkezi hem de yerel yönetimler ile paylaştıklarını belirtmişlerdir. STK'ların ürettikleri politikaları devlet mekanizmaları ile paylaşmaları; söz konusu alanlarda uygulanacak politikaların daha kapsamlı ve etkili olmasına fayda sağlayacaktır. Geniş tabanlı bir istişare sonucunda üretilen politikaların toplumda daha fazla kesimin beklentilerini karşılama olasılığı oldukça yüksektir. Araştırmaya katılan STK'ların ürettikleri politikaları devlet mekanizmaları ile paylaşmasına karşılık kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinin oldukça düşüktür. Söz konusu STK'ların yalnızca %26,8'i kamu mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunduklarını ifade etmektedir. Kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunan vakıf/derneklerin en çok kullandığı yöntemin ise ilgili tarafları makamlarında ziyaret etme şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Diğer bir yöntemin ise seminerler düzenleyip ilgili tarafları davet emek şeklinde gerçekleşmesi; STK'ların karar verme mekanizmalarını etkilemede savunuculuk kapsamındaki faaliyetleri gerçekleştirmediğini göstermektedir. STK'ların kamuoyu çalışmalarının da yeterli düzeyde olmadığı göz önüne alındığında ürettikleri politikaların uygulamaya geçirilmesi için çaba sarf etmedikleri tespit edilmektedir.

Araştırmaya katılan STK'ların %61,2'si devletin kendilerine herhangi bir maddi yardımda bulunmadığını belirtmiştir. Bu durum STK'ların finansal kaynaklarını bireysel hayırseverlik aracılığı ile oluşturmalarına ve bireysel hayırseverlik algısının yüksek olduğu alanlarda faaliyet göstermelerine sebep olmaktadır. Türkiye'deki sosyo-kültürel iklimin önemli bir parçası olan yardımlaşma ve dayanışma ihtiyaçlarını bireyler günümüzde STK'lar vasıtası ile gidermektedir. Bu durumda sosyal yardım, sosyal hizmet gibi alanlar başta olmak üzere hayırseverlik kapsamına giren eğitim, sağlık vb. alanlarda STK'ların daha yoğun çalışma sağlamasını tetiklemektedir. Söz konusu faaliyet alanları toplumsal bir ihtiyaç olmasına rağmen STK'ların sosyal gelişmeyi ve sosyal kalkınmayı teşvik edici faaliyetler yapmasını engellemektedir. Sosyal gelişme ve sosyal kalkınma kavramları toplum tarafından doğrudan kamusal bir görev olarak bilinmektedir. Bu sebeple bu alanlarda faaliyet gösteren STK'ların bireysel hayırseverlik aracılığı ile çalışmalarını finanse etme olasılıkları oldukça düşüktür. Önceki bölümlerde STK'ların tanımları yapılırken kâr amacı gütmeyen ve kamusal alanın dışındaki kurumsal yapılar oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda katılımcı STK'lara devletin maddi yardım sağlamasının STK'ların bağımsızlığına gölge düşürüp düşürmeyeceği sorulduğunda %62,2'lik bir kesim bağımsızlığın gölgelenmeyeceğini ifade

etmiştir. Bunun anlamı ise devletin STK'lara finansal destek sağlaması durumunda, STK'ların kamu güdümlü refleksler göstermeyeceklerini düşünmeleridir.

Çanakkale ilinde yapılan bu alan araştırmasına katılan ve eğitim ile sağlık alanında faaliyet gösteren STK'ların önemli bir bölümü kamu kurumlarının eksikliklerinin giderilmesi, kapasitelerinin arttırılması şeklinde çalışmalar gerçekleştirmesi STK'ların toplumun finansal kaynaklarını kamu lehine kullanarak hem topluma hem kamuya fayda sağlama noktasındaki başarılı çalışmalarıdır. Diğer yandan araştırma kapsamındaki dernek/vakıfların bir bölümünü ilgili kamu kurumlarının yöneticileri dolaylı olarak yönetmektedir. Söz konusu durum; kamu mekanizmalarının STK'ların kamuya nazaran daha esneklik içeren, faaliyet alanlarında uzmanlaşma, çeşitli kurumlarla (diğer yurt içi STK'lar, uluslararası STK'lar, kamu kurumları, özel sektör) işbirliğinin daha kolay olması gibi avantajlardan yararlanmak istemesindedir. Her ne kadar kamu kurumlarının gölgesinde STK'ların oluşturulmasında yasal bir engel bulunmasa da işlevsel anlamda STK'ların avantajlarından yararlanmak için kamu mekanizmalarının mevcut STK'lar ile faaliyet konularına göre diyalog ve işbirliği çalışmalarını arttırmaları sonucunda elde edilecek sosyal fayda çok daha yüksek olacaktır. Bu yöntem ile kamu kurumları hem enerji tasarrufu hem de iş yükü tasarrufu sağlayacak diğer yandan ise mevcut STK'ların çalışma alanları genişleyerek sosyal fayda üretmesi teşvik edilmiş olacaktır.

Araştırmaya katılan STK'ların diğer kurumlar ile iş birlikleri incelendiğinde ise hibe vermek ve hibe almak dışında tüm alanlarda en çok diğer yurt içi STK'lar ile işbirliği gerçekleştirdiği sonucu elde edilmektedir. STK'ların kendi aralarında işbirliği gerçekleştirmeleri sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. STK'ların birbirleri ile birer rakip olmaktan öte paydaş ve partner kurumlar olarak faaliyet göstermeleri kamu mekanizmaları karşısında önemli bir fikir, politika ve proje merkezi oluşturmalarını sağlamaktadır. Proje geliştirme, rapor yayınlama gibi alanlarda gerçekleştirilen iş birlikleri toplumun daha geniş kesimlerinin görüşlerini yansıtacağından; bu faaliyetler üzerine oluşturulacak politikalar ve uygulamaları da geniş kesimler tarafından kabul edilebilecektir. Diğer sosyo-politik alanlarda yetkili kamu mekanizmalarına karşılık verme mekanizmalarına iletilmesinde çeşitli zorluklar ve farklılıklar meydana getirmektedir. Bu karmaşıklığın giderilmesinin en etkili yöntemi ise ortak talep, görüş ve düşünceler üzerine oluşturulacak politika/projeler üzerinde işbirliği sağlamaktır. Araştırmaya katılan STK'ların bu kapsamda diğer STK'lar ile önemli oranlarda gerçekleştirdiği iş birliklerinin

daha sosyal tabanda geliştirilmesi ve STK'ların ileride savunuculuk faaliyetlerine daha da önem vermesi ile politika oluşturma süreçlerinde sivil katılım artacaktır. STK'ların merkezi yönetimler ile en çok işbirliği yaptığı alan ise hibe almaktır. İkinci sırada merkezi yönetimler ile rapor yayınlamak alanında işbirliği yaptığı belirtilmiştir. Merkezi yönetimler ile STK'ların işbirliği yaptıkları alanların oldukça düşük olmasının temel nedeni araştırmanın Çanakkale ili özelinde yapılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Merkezi yönetimler ile işbirliği yapan STK'ların büyük bir çoğunluğu ulusal STK'ların il ya da ilçe şubeleridir. Zira son dönemlerde Türkiye'de kamu-STK işbirliği projeleri tüm kurumlar tarafından hayata geçirilmeye başlanmıştır. Yerel yönetimler ile STK'ların en çok işbirliği yaptığı alanlar ise sırasıyla hibe almak, ortak faaliyetler, sosyal yardım olarak belirlenmiştir. STK'ların yerel yönetimler ile işbirliği ilişkilerinin politika etkileme ve refah sağlama alanlarında yeterli düzeyde gelişmemiştir. Yerel yönetimler ile STK'ların işbirliği çalışmalarının gelişmemiş olmasının nedeni ise yerel yönetimlerin inisiyatif alarak yönetmelikler ve yasalar dışında hareket etme kabiliyetlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer taraftan söz konusu işbirliğinin önünde politik tercihlere bağlı engellerde önemli bir sorun kaynağı oluşturmaktadır. STK'ların özel sektör ile ilişkileri incelendiğinde ise sırasıyla hibe almak, hibe vermek ve sosyal yardımlar alanında işbirliği sergiledikleri görülmektedir. Ancak STK'ların büyük bir çoğunluğunun finansal kaynaklarının yetersiz olmasından dolayı hibe vermek gibi bir mali durumları yoktur. Söz konusu anket sorusuna verilen hem hibe almak hem hibe vermek yanıtları özel sektörden sağlanan ve STK'ların faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere sağladıkları mali kaynaklar olarak yorumlanmalıdır.

Devletin yürütmekte olduğu sosyal hizmetlerde STK'lar tek başlarına başarılı olacaklarını düşünmemektedirler. Yine devletinde tek başına bu sosyal hizmetleri sağlamada etkili olamayacaklarını bunun yerine tüm sosyal hizmetlerde STK-kamu işbirliğinin sağlanması gerektiğini düşünmektedirler. Söz konusu sosyal hizmetlerin sağlanması maliyetli ve geniş kapsamlı bir çalışma sürecini oluşturmaktadır. Dolayısı ile STK'ların mali ve kurumsal kapasitelerin göz önüne alındığında sosyal hizmetleri sağlamada tek başlarına etkili olabilmesi mümkün değildir. Kamunun sorumluluğu altında olan bu alanlarda, devletin STK'ların refah sağlayıcı kurumlar rolünü güçlendirecek mali kaynaklar oluşturarak; topluma fayda üretecek bir enerji oluşturması gerekmektedir.

Alan araştırmasının sonuçlarına göre; Çanakkale ilinde ve sosyo-politik alanlarda faaliyet gösteren STK'ların henüz sosyal politikaları etkileyebilecek olgunlukta olmadıkları

saptanmaktadır. Çanakkale'deki vakıf/derneklerin sosyal kalkınmayı destekleyecek faaliyetlerini arttırmaları ve alanlarda yaptıkları çalışmalardaki kurumsal kapasitelerini arttırmaları gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

STK'lar tarih boyunca birçok farklı yerde çeşitli amaçlar etrafında kurularak sivil toplumun kurumsal yapılarını oluşturmuşlardır. Sosyal, ekonomik, teknolojik, çevresel vd. faktörlerden beslenerek değişim ve gelişim süreçlerini sürdürmekte olan STK'lar XX. yüzyılda yaşanılan küreselleşme, liberalizm ve demokratikleşme hareketlerinin etkisinde modern bir dönüşüm içerisine girmiştirler. Refah hizmetlerinin artan iş yükü ve maliyetleri refah devletlerinde 'refah karması' kavramının gelişmesini sağlamış; STK'lar ise bu dönüşümde alternatif refah sağlayıcı kurumlar olarak devletin sosyal görevlerini paylaşmaya başlamışlardır. Sosyal işlevleri sürekli artan STK'lar bu dönüşüm süreciyle birlikte kamunun oluşturduğu sosyal politikaların bir parçası olmaktan daha öte sosyal politikaları etkileyebilme kabiliyetleri kazanmışlardır.

Devletlerin güçlü bir yönetişim ağı oluşturması; yönetime toplumsal katılımı arttırarak, sosyal hedeflerin gerçekleştirilmesinde güçlü bir enerji yaratmaktadır. Sosyal vizyonların gerçekleştirilmesi ve ifade edilmesinde stratejik bir konuma sahip olan STK'lar ise söz konusu yönetişim ağının önemli paydaşlarını oluşturmaktadırlar. Gelişmiş demokrasilerde STK'ların sosyal politika alanındaki kamu politikalarını etkileme çabalarının yanı sıra devletlerin sosyo-politik süreçlere STK'ları dahil etme çabalarından oluşan karşılıklı sinerji önemli sosyal faydalar oluşturmaktadır. Türkiye'de ise geçmişten gelen aşırı merkeziyetçi tutumun yumuşamasına rağmen kamu mekanizmalarının STK'lar ile işbirliği yeterli düzeye ulaşmamıştır. Diğer taraftan STK'ların devlete karşı mesafeli tutumları; karşılıklı iş birliklerinin geliştirilmesini engellemektedir.

Küreselleşme bir taraftan devletler arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkilerin artırılmasına odaklanırken diğer taraftan merkezi devleti küçük birimlere ayırarak daha rahat yönetilmesini sağlayacak desantralizasyonu popülerleştirmektedir. Küreselleşme ekseninde değişen siyasal yönetim anlayışları hem yerinden yönetim yaklaşımının hem de çok aktörlü yönetişim modelinin devletler tarafından benimsenmesini sağlamaktadır. Dolayısı ile mikro ölçeklerde dahi örgütlenen STK'ların yönetime katılımı kolaylaşmaktadır. Özellikle ABD, İngiltere, Almanya, Hollanda gibi sosyo-ekonomik gelişmişlikleri yüksek ülkelerde STK'ların karar alma süreçlerinde doğal bir paydaş olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde 1970'li yılların ortalarında başlayan bu dönüşüm Türkiye'de, AB müzakerelerine kadar sağlanamamıştır. AB uyum süreci birlikte gerçekleşen; başta örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kısmen kaldırılması gibi demokratik reformlar

Türkiye'de STK'ların gelişimini güçlendirmiştir. Diğer taraftan AB'nin STK'lara; hibe yöntemiyle sağladığı finansal destekler, bilgi ve tecrübe aktarımları Türkiye'de STK alt yapısının modernize edilmesini sağlamıştır.

Tarihi, kültürel ve siyasal iklimi STK'ların gelişimine uygun müktesebata sahip Türkiye'nin aynı zamanda modern bir STK alt yapısına sahip olması; hem yönetişim ilkelerinin daha hızlı hayata geçirilmesini sağlayacak hem de STK-devlet işbirliği ile üretilecek politikaların daha geniş kitleler tarafından kabul edilmesini sağlayarak daha etkili, kapsamlı ve devamlı olmasını sağlayacaktır. STK'ların yönetime katılması; toplumsal uzlaşının sağlanması, ekonomik büyümenin sosyal gelişme ile desteklenerek; sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli bir handikap oluşturacaktır. Söz konusu değerlendirme Türkiye'de sosyal politika perspektifinde ele alındığında ise; üretilen ve uygulanan sosyal politikalara STK'ların katılımının arttırılması devlete maliyet, hız ve uygulamada etkinlik kazanımı sağlayacakken; toplumun talep ve beklentilerini STK'lar aracılığı ile karar alma mekanizmalarına iletilerek politikaların toplumsal kapsamının artmasının önü açılacaktır. Merkezi yönetimlerin üretip, uyguladıkları politikalar genelde toplumun ihtiyaçlarına daha uzak bürokratik aşamalar ve prosedürlerin bulunduğu hukuki düzenlemeleri içermektedir. Yerel ve bölgesel yönetimler ise toplumun ihtiyaçlarını gerçekçi bir perspektifte belirleyip; daha başarılı uygulamaları hayata geçirmektedirler. Zira yerel ve bölgesel yönetimler; sorumluluk alanları ile ilgili coğrafi, demografik, sosyal, ekonomik, teknolojik faktörlerin fizibilitesini; merkezi yönetimlere nazaran daha sağlıklı gerçekleştirip bölgenin yapısına uygun politikalar geliştirip, uygulayabilmektedirler. Teoride başarılı söz konusu desantralizasyondan maksimum faydanın sağlanması ise çok aktörlü bir yönetişim ile mümkün olacaktır. Merkezi yönetimler tarafından üretilen ve yönetilen sosyal politikalar bölgesel ihtiyaçları karşılamadan uzak kalmaktadır. Ancak yerel yönetimler tarafından oluşturulacak sosyal politika bölgenin gerçek ihtiyaçlarına cevap verecektir. Yerel yönetimlerin sosyal yardım ve sosyal hizmetleri topluma ulaştırmada aracı kurum olarak STK'lar ile işbirliği sağlaması sosyal kazanımların niceliğini ve niteliğini artıracaktır. Alan araştırmasının sonuçları sosyal politika alanında faaliyet gösteren STK'ların merkezi yönetime nazaran yerel yönetimler ile diyaloglarının daha gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Alan araştırmasına göre STK'ların yerel yönetimler ile diyaloglarının gelişmesine rağmen işbirliği faaliyetlerinin sosyal politika uygulamalarında paydaş olacak düzeyde

olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan STK'ların merkezi yönetimler ile hem diyaloglarının hem de işbirliği faaliyetlerinin gelişmediği dolayısı ile sosyal politikalar alanında herhangi bir partnerlik durumunun mümkün olmadığı saptanmaktadır. Kamu-STK işbirliğinin geliştirilmesi projeleri, AB'nin STK'lara sağladığı çeşitli kapasite destekleri, 2005 yılı sonrasında demokratik alanda kaydedilen pozitif gelişmeler Türkiye'de kamu-STK diyaloğunun sağlanmasında yeterli olmamıştır. Temeli devletin ve STK'ların birbirlerine karşı mesafeli tutumlarından kaynaklanan sorunların giderilmesi ise ancak karşılıklı diyalog girişimleri ile mümkün olacaktır. Merkezi/yerel yönetimler ile işbirliğinin zayıf olmasına karşın STK'ların birbirleri arasında çok güçlü bir diyalog ve işbirliği mekanizması vardır. STK'ların birbirleri arasında işbirliği faaliyetleri gerçekleştirmeleri kamu mekanizmaları karşısında etkili sivil alanlar oluşturmaları adına önem teşkil etmektedir. STK'ların uzmanlık alanlarında gerçekleştirdiği ortak faaliyetler, proje geliştirme, rapor yayınlamak gibi işbirlikleri karar vericileri etkilemede stratejik bir yöntemdir. Diğer taraftan karar verme mekanizmalarını etkilemede savunuculuk faaliyetleri belirgin bir rol oynamaktadır. Ancak Çanakkale'deki STK'ların %70,4'ü kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunmamaktadır. Savunuculuk faaliyetleri çerçevesinde STK'ların en sık kullandığı yöntem ise karar mekanizmalarını etkilemek ile beraber toplumun eğitilmesi, bilinçlendirilmesi gibi hedeflerinde gerçekleştirilmesini sağlayan kampanya faaliyetleri olmasına rağmen Çanakkale'deki STK'ların %56,1'i kamuoyunu etkileme girişimlerinde bulunmamaktadır. Bu durum Çanakkale'deki STK'ların kamu karar verme mekanizmalarını etkilemeye dair çabalarının olmadığını göstermektedir.

STK'ların kamu kurumları ile temaslarından kaçınması karar verme süreçlerinin dışında kalmalarına yol açmaktadır. Son dönemlerde yapılan reformlar ve STK'ların hem politik hem sosyal statülerindeki gelişme Türkiye'de merkezi/yerel yönetimler tarafından önemsenmektedir. Kamu-STK işbirliği çalışmalarının yanı sıra; çeşitli hukuki düzenlemeler, STK'lara çeşitli hibelerin sağlanması ve yerel karar alma organlarında STK'lara yönetime doğrudan katılma imkânı sunan ve görüşlerini bildirdikleri kent konseyleri şeklindeki yapılar umut vermektedir. Bu kapsamda karar verme mekanizmalarını etkileme faaliyeti yürüten STK'ları ürettikleri politika/projeleri hem merkezi hem yerel yönetimleri ile paylaşarak aktif bir süreç işletmektedirler. Söz konusu STK'ların hedeflerini gerçekleştirmek üzere karar verme mekanizmalarını etkileme girişiminde bulunmayan çoğunluğa göre yönetime katılmada başarılı çıktılar almaktadır. Savunuculuk kapsamındaki bileşenlerden özellikle lobi ve kampanya faaliyetlerini aktif bir şekilde kullanan STK'ların yalnızca %6,9'u kamı

kurumları ile temaslarında olumlu sonuçlar alamamaktadır. Bu oran; merkezi/yerel yönetimlerin politika oluşturma/uygulama süreçlerini katılıma açık bir şekilde idare ettiğini göstermektedir. Bir diğer önemli çıktı ise kampanya faaliyeti yürüten STK'ların bu faaliyetleri sonucunda elde ettikleri çıktılardır. STK'ların karar vericileri ve toplumu hedefleri doğrultusunda yönlendirip, etkilemede kullandıkları en güçlü savunuculuk bileşeni olan kampanya bir bakıma politika etkileme stratejilerinin vazgeçilmezidir. Kamuoyu çalışması şeklinde yürütülen kampanya stratejisini uygulayan STK'ların %56,1'i amacına ulaşmaktadır. Dolayısı ile hem toplumu hem kamu kurumlarını etkileme çabası içerisinde olan STK'ların ağırlıklı olarak başarılı çıktılar aldığı saptanmaktadır.

STK'ların politika süreçlerine aktif katılımı sağlamak ve refah hizmetlerini sağlamada aracı/alternatif kurumlar olarak aktif rol oynamaları için bir takım kazanımlar elde etmeleri gerekmektedir. Bunlar; hukuki bir dayanaklarının olması, mali bağımsızlıklarının sağlanması, profesyonel insan kaynakları ihtiyaçlarının giderilmesi gibi kurumsal kapasitelerini etkileyen faktörlerdir. Zira kurumsal gelişimini tamamlayamamış STK'ların politika etkileme süreçlerine dahil olması beklenilemez. STK'nın tanımı yapılırken kamu ve özel sektör dışında bağımsız bir alanı temsil ettikleri; devlet ile toplum arasında özel bir alanda bulunduklarına değinilmişti. STK'ları kamu ve özel sektörden ayıran; aynı zamanda devlet-toplum-özel sektör alanının dışında bir alanı temsil etmesini sağlayan bağımsızlık özellikleridir. STK'ların kurumsal kapasitelerini geliştirmeleri için gerekli olan finansal desteklerin kamu mekanizmaları tarafından sağlanması; STK'ların bağımsızlıklarına gölge düşüreceği şüphesini taşımaktadır. Devletin sağladığı finansal destekler yoluyla; STK'ları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebileceği/yönetebileceği öngörüleri STK'lar ile devlet arasındaki mesafeli duruşun bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Ancak bu algı STK'ların mali kapasitelerinin artırılmasını ve devletten destek almasını engellemektedir. Çanakkale'deki STK'ların %61,2'si devletten hiçbir şekilde yardım almadıklarını ancak %62,2'si devletten yardım alınmasının bağımsızlıklarını gölgelemeyeceğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla devletten alınacak herhangi bir mali yardım STK'lar tarafından sorun oluşturmayacaktır.

Türkiye'de sosyal politikalar doğrudan devlet tarafından üretilip, uygulanmaktadır. Devletin yanında sosyo-politik STK'ların önemli bir çoğunluğu da sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında faaliyet göstermektedirler. Devlet sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında sağladığı hizmetlerin finansmanını vergiler yolu ile sağlarken STK'lar dağınık

halde bulunan hayırseverlik kapsamındaki yardımları kurumsallaştırarak bu hizmetleri gerçekleştirirler. Bu durum topluma hizmet götürme noktasında karmaşıklıklara yol açmaktadır. Söz konusu hizmetleri STK'lar ile devletin koordineli bir şekilde gerçekleştirmesi ise maliyet ve zaman tasarrufu oluşturacak; kamı kurumları ve STK'ların ortak sosyal hedefleri gerçekleştirmesine katkı sağlayacaktır. STK'lar ise devletin yürütmekte olduğu sosyal hizmetlerin STK-devlet işbirliği içerisinde yürütülmesi görüşündedirler.

İşbirliği ve diyalog kavramları demokrasi kültürünün ayrılmaz birer parçalarıdır. Demokratik sistemlerin gelişimi ile işbirliği ve diyalog mekanizmalarının gelişimi birbirini tetikleyen bir süreci ifade etmektedir. Söz konusu mekanizmaların gelişebilmesi ise demokrasi kültürünün toplum ve devlet nezdinde yeterli olgunluğa erişmesi ile mümkün olmaktadır. Türkiye'de ise son dönemlerde demokratik alanlarda yapılan reformlara rağmen STK'lar ile kamu kurumları arasındaki işbirliği ve diyalog mekanizmaları gelişmemiştir. Bu durum Türkiye'de demokrasinin yalnızca hukuki müdahaleler ile geliştirilmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Demokratik bir kültür inşa edilebilmesi için toplumun, kamu görevlilerinin ve STK'ların eğitim yolu ile demokrasiyi özümsemeleri gerekmektedir.

Özetle, Çanakkale'deki STK'lar kamu karar alma mekanizmalarını etkilemede yetersiz kalmaktadır. STK'lar ürettikleri projeleri hem merkezi hem yerel yönetimlerle paylaşmasına rağmen; kamu karar verme mekanizmalarını etkileme faaliyetli yürütmemektedirler. Diğer taraftan kamuoyunu bilinçlendirme kapsamındaki faaliyetleri de önemsememektedir. Alan araştırmasına göre karar verme mekanizmalarını etkileme çalışmaları gerçekleştiren STK'lar bu çalışmaları sonucunda başarılı kazanımlar elde etmişlerdir. Aynı durum kamuoyunu etkileme çalışmaları yürüten STK'lar içinde geçerlidir. Zira STK'ların kamuoyunu etkileme faaliyetlerinin başarıya ulaşma durumları ile karar verme mekanizmalarını etkileme çalışmaları birbirlerini tamamlayan kritik süreçlerdir. Diğer taraftan kamu mekanizmalarının işbirliği ve diyalog zeminin de tüm STK'ları birer paydaş kabul ederek, karar alma süreçlerine dahil etmesi gerekmektedir. Sosyal bütünleşmenin sağlanması toplumun tüm kesimlerinin talep ve beklentilerinin politik süreçlere dahil edilmesi ile mümkün olacaktır. STK'lar ise bu süreçlerde devlet ve toplum arasındaki köprü vazifesini üstleneceklerdir. Toplumun taleplerinin; karar alma mekanizmalarına iletilmesi, karar vericilerin toplumsal gerçeklerle politika üretmesine olanak sağlayacaktır. Sosyal alanda STK'ların bir paydaş kabul edilmesi; refah hizmetlerinin

STK'lar aracılığı ile topluma ulaştırılması bu alanda yapılan çalışmaların verimliliğini etkileyecektir. Dolayısıyla sosyal refahın ve sosyal gelişmenin sağlanmasında STK'lar kritik bir rol üstleneceklerdir.

Türkiye'de STK-kamu işbirliğinin sağlanmasının önemli sosyal çıktıları olacaktır. Bu işbirliğinin sağlanabilmesi için karşılıklı iki paydaşın uygulaması gereken bir takım şartlar vardır. Bu bağlamda devletin ödevleri ise şu şekildedir. STK'ların kamu politikalarını etkileme çabalarının, hukuki bir zeminde güvence altına alınması, STK'lara finansal kaynakların sağlanması, üniversite bünyelerinde sivil toplum çalışmalarının artırılması, STK'lara yönelik güvenlikçi yaklaşımın hafifletilmesi, STK'lara karşı politik ayrımcılığın kaldırılması, medeni hakların genişletilmesi, örgütlenme özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması ile STK'ların yönetime doğrudan katılmasını sağlayacak yönetişim ilkelerinin hayata geçirilmesi ile ilgili tedbirleri almak. STK'ların ise daha uzun bir yolu aşması gerekmektedir. İşbirliği kapsamında STK'ların üzerine düşenler ise şu şekildedir. Diyalog, işbirliği gibi alanlarda yaptıkları savunuculuk faaliyetlerine değer vermelidirler, kamuoyu etkileme faaliyetlerini artırarak daha şeffaf ve açık olmalıdırlar, kendi aralarında oluşturdukları işbirliklerini karar vericileri etkilemek üzere kullanmalıdırlar, sivil toplumun demokrasi kültürünü benimsemesi gerekmektedir, faaliyet alanlarındaki yetkinliklerini artırmalıdırlar, proje/politika oluşturma süreçlerinin sonuçlarını takip etmelidirler, karar vericiler ile diyaloglarda güvensiz tutumlarını bırakarak müzakere kültürünü benimsemelidirler, aynı alanda faaliyet gösteren STK'lar ile dayanışma içerisinde olmaları gerekmektedir.

Alan araştırması; Çanakkale'deki STK'ların sosyal politikaların oluşturulmasında etkisinin olmadığını bunun yerine STK'ların ayni ve nakdi yardımlar yolu ile sosyo-politik faaliyetler gerçekleştirdiğini ortaya çıkarmıştır. Ancak varlık sebepleri işbirliği olan ve devamlılıklarını sürdürmek için hem toplumsal hem kamusal paydaşları etkilemek zorunda olan STK'lar; asli vazifelerini gerçekleştirmemektedirler. Diğer taraftan devletin güvenilir bir zemin üzerinde STK'ları sosyal politika süreçlerine katılmaya teşvik etmesi gerekmektedir. Sosyal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi sosyal alandaki tüm aktörlerin katılımı ile sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Karar Sayısı: 256, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 27.10.208, Resmî Gazete Sayısı: 30578

7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, Kanun Numarası: 4121, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 26.07.1995, Resmî Gazete Sayısı: 22355

Abay, Ali Rıza (2004). Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri. III. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı. 24-26 Kasım Çanakkale: Osman Gazi Üniversitesi.

ABB (2014). Avrupa Birliği Hibe Programları Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşlarına Sağlanan Destekler. Ankara: T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı.

Akatay, Ayten (2018). Dünyada ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitimi. IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Göç ve Toplum" Bildiriler Kitabı. 15-17 Kasım Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi.

Akçeşme, Fatih (2013). Sivil Toplum ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Yeri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi 2(4),* 202-225.

Akdemir, Ali (2008). Önsöz. V Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Küresel Barış" Bildiriler Kitabı. 26-26 Kasım Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Akıncı, Abdulvahap; Usta, Sefa (2014). Türkiye'de Çok Partili Hayaya Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 17(29),* 1-52.

Akıncı, Berat (2018). Türkiye'de Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Yeni Aktör: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 9(16),* 2128-2146.

Akman, Çiğdem (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Politika Kurulları: Sosyal Politikalar Kurulu Üzerinden Bir Değerlendirme. *Route Educational and Social Science Journal, 6(37),* 659-676.

Akman, Kaan (2018). Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 1(3),* 452-466.

Aksoy, Necdet (2008). Sivil Toplum ve Baskı Grupları. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Aktan, Coşkun Can; Özkıvrak, Özlem (2008). Sosyal Refah Devleti. Ankara: Okutan Yayınları.

Aktel, Mehmet (1998). Tanzimat Fermanı'nın Toplumsal Yansıması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3),* 177-184.

Alp, Salih (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör. *Maliye Dergisi, (156),* 265-279.

Alpak, Hıdır (2015). Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar. Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu, 8-9 Mayıs, Mardin: KADİM Akademi.

Alper, Yusuf (2014). "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar". (Ed. Abdurrahman İlhan Oral, Yener Şişman), *Sosyal Politika,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

Altan, Ömer Zühtü (2007). Sosyal Politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Anayasanın 120'nci Maddesi ile 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunun 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendine Göre, Ülke Genelinde 21.07.2016 Perşembe Günü Saat 01.00'dan İtibaren Doksan Gün Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesi Hakkında Karar, Bakanlar Kurulu Karar Sayısı: 2016/9064, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 21.07.2016, Resmî Gazete Sayısı: 29777

Argüden, Yılmaz; Toksöz, Fikret; Öğücü Şen, Fatma; Dokur, Tuğba (2016). Katılımcı Demokrasi: STK'ları Güçlendirme Önerileri. İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları.

Arslanboğa, Kadir (2018). Osmanlı Devleti'nde Vakıf Yönetiminde Tevliyet: İstanbul Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 16(32),* 551-558.

Arts, Bas (2002). 'Green Alliances' of Business and NGOs. New Styles of Self-Regulation or 'Dead-End Roads?'. *Corporate Social Responsibility and Enviromental Management, 9(1),* 26-36.

As, İzzettin (2017). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Sivil Topum Kuruluşları. *Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1),* 31-66.

Aslan, Seyfettin (2010). Sivil Toplum ve Demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(1),* 357-374.

Aslandaş, Alper Sedat (1995). 1980 Sonrası Dernekler. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* 1, 304-316. İstanbul: İletişim Yayınları.

Atalay, Bedia; Güngörmüş, Ali Haydar; Boyar, Ender (2017). Finansal Performans Ölçümünde Rasyo Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(1),* 87-96.

Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 23.03.2001, Resmî Gazete Sayısı: 24352-Mükerrer.

Aydın, Murat (2008). Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler. İstanbul: İz Yayıncılık.

Aygün, Remzi (1993). Belediyeler ve Sağlık Hizmetleri Üzerine. *Çalışma Ortamı Dergisi, (11),* 16-18.

Başlevent, Cem (2015). Sosyal Yardımlar. *İktisat ve Toplum (53),* 37-41.

Bayartan, Mehmet (2005). Osmanlı Şehirlerinde Bir İdari Birim: Mahalle. *Coğrafya Dergisi, 0(13),* 93-107.

Bayartan, Mehmet (2008). Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 10(1),* 157-175.

Bayraktar, Cahide (2012). Keynes ve Refah Devleti. *Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2),* 247-261.

Bazı Kanunlarda ve 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 4970, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:06.08.2003, Resmî Gazete Sayısı: 25191

Bedir, Eyüp (2014). "Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları". (Ed. Abdurrahman İlhan Oral, Yener Şişman), *Sosyal Politika,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Belediye Kanunu, Kanun Numarası: 5393, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 13.07.2005, Resmî Gazete Sayısı: 25874

Belli, Aziz; Aydın, Abdullah (2018). Türkiye'deki Sivil Toplum Anlayışına 15 Temmuz Darbe Girişimi Üzerinden Bakış. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(15),* 63-78.

Birinci, Mehmet (2018). Sosyal Hizmet Örgütleri ve Yenilikçi Yaklaşımların Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi, 2(2),* 43-62.

Blakmore Ken, Griggs Edwın (2007). *Social Policy an İntroduction*. USA: Open University Press.

Boratav, Korkut (2005). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Boyacıgil, Mehmet (1968). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi ve İş Mevzuatı. Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.

Buğra, Ayşe (2016). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bulut, Firdevs (2016). "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararasılaşma Süreci", *Bilgi Analiz Araştırma Raporu, (2).* İstanbul: İlim Kültür Derneği.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun Numarası: 5216, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 23.07.2004, Resmî Gazete Sayısı: 25531

Cemiyetler Kanununu Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, Kanun Numarası: 4919, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:10.06.1946, Resmî Gazete Sayısı: 6329

Charnovitz, Steve (1997). Two Centruries of Participation: NGOs and International Governance, *Michigan Journal of International Law,* 18(2), 184-286.

Coşkun, Ömer Faruk (2017). Önsöz. *Doğaka Bülten,* (15), 2.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Cumhurbaşkanlığı Kararname Sayısı: 1, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 10.07.2018, Resmî Gazete Sayısı: 30474

Çaha, Ömer (2005). "Sivil Toplum Üstüne", Sivil Toplum ve Demokrasi. (Ed. Lütfi Sunar). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çaha, Ömer (2016). Sivil Toplum ve Devlet. Ankara: Orion Kitapevi.

Çaha, Ömer; Çaylak, Adem; Tutar, Hüseyin (2013). TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı.

Çelik, Abdülhalim (2005). "Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* 0(50), 301-320.

Çelik, Ekin Gülşen (2013). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Çetin, Hüsamettin (2015). Sosyal Adalet, Sosyal Hizmetler ve Bütçe. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 26(2),* 145-157.

Çiçek, Selin Tuğçe (2018). Almanya'da Yaşayan Göçmen Türk Kadınlarının Çalışma Hayatına Entegrasyonu: Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Örneği. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Daly, Guy; Davis, Howard (2011). "Yerel ve Bölgesel Yönetim, Yönetişim ve Sosyal Politika. (Der. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson), (Ed. Bülent Özçelik), (Çev. Onur Can Taştan), *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,* Ankara: Siyasal Kitapevi.

Delican, Mustafa (2006). Cumhuriyet Döneminde Türk Endüstri İlişkileri: İşçi Sendikalarının Dünü, Bugünü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(51),* 3-45.

Demiral, Mehmet (2007). Türkiye'de Sosyal Sermaye Kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü. *Akademik Bakış, (13),* 1-26.

Demirel, Nuri (2011). Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 0(26),* 145-164.

Demirel, Nuri (2011). Farklı Bir Platformda Sivil Toplum ve Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 0(26),* 145-164.

Deniz, Önder (2011). Cumhuriyet Döneminde Tatil Kavramı ve 1935 Tarihli Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 11(23),* 57-72.

Denli, Mesut (2018). Sivil Toplum Kavramı Bağlamında Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları: TÜSİAD Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Dernekler Kanunu, Kanun Numarası: 2908, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 07.10.1983, Resmî Gazete Sayısı: 18184

Dernekler Kanunu, Kanun Numarası: 5253, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 23.11.2004, Resmî Gazete Sayısı: 25649

Dernekler Kanunu, Kanun Numarası:2908, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 07.10.1983, Resmî Gazete Sayısı: 18184

Dilik, Sait (1985). Atatürk Döneminde Sosyal Politika. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 40(1),* 93-102.

Dinçer, Mehmet (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü. *Ege Eğitim Dergisi 3(1),* 102-112.

Doğan, İlyas (2007). Türkiye'de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum. *SBArD, (9),* 1-19.

Doğan, İlyas (2007). Türkiye'de Tek Partili Dönemde Sivil Toplum. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD), 5(9),* 1-19.

DPT (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1963-1967. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

DPT (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1968-1972. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

DPT (1973). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1973-1977. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.

DPT (2000). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2001-2005. Ankara: DPT Yayınları.

DPT (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara: DPT Yayınları.

DPT (2007). Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007-2013, Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: DPT Yayınları.

Ekici, Süleyman; Tuncel, Gökhan (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1),* 9-22.

Ekin, Nusret (1986). Türkiye'de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(35-36),* 33-51.

Ekin, Nusret (1989). Endüstri İlişkileri. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları.

Ekinci, Ekrem Buğra (2005). Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 3(5),* 417-439.

Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4641, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 21.04.2001, Resmî Gazete Sayısı: 24380

Erdoğan Tosun, Gülgün (2008). STK'ların Nasıl Görünmek İstediklerine Karar Vermeleri, Onların Toplumsal Kimliği Açısından Yaşamsal Öneme Sahiptir. (Ed. Murat Şentürk, Aynur Erdoğan), *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Erkilet, Alev (2008). Sivil Toplum Söyleminin Kapitalist Dünya Sistemi Açısından En Önemli İşlevlerinden Biri Depolitizasyondur. (Ed. Murat Şentürk, Aynur Erdoğan), *Sivil Toplum Kavramı Tartışmaları,* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Erkoçak, Ege (2004). "Türkiye'de STK'lar Alanında Hukuksal Gelişim ve AB Sürecinde STK'lar. *AB Uyum Süreci ve STK'lar.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Ersöz, Halis Yunus (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Eser, H. Bahadır; Memişoğlu, Dilek; Özdamar, Gökhan (2011). Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2),* 201-217.

Farnel, Frank J. (1994). Lobicilik Müdahale Stratejileri ve Teknikleri. Paris: Les Editions D'Organisation.

Gökbayrak, Şenay (2011). "Giriş". (Der. Pete Alcock, Margaret May, Karen Rowlingson), (Ed. Bülent Özçelik), (Çev. Barış Yıldırım, Boran Mercan, Onur Can Taştan, Osman Tezgel, Şenay Gökbayrak), *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar,* Ankara: Siyasal Kitapevi.

Gözataş, Aylin (2013). Halkla İlişkilerde Stratejik Uygulamalar. (Ed. Aydın Ziya Özgür). *Halkla İlişkiler,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Güder, Nafiz (2004): Sivil Toplumcunun El Kitabı. Ankara: STGP.

Gümüş, İskender (2018). Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies, 1(1),* 33-66.

Gümüş, Korhan (2004). "Yakın Tarihimizde STK Hareketinin Gelişimi ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi", Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları No: 3, 1-35. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.

Gürbüz, Tahir (2014). 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü Normları Bakımından Değerlendirilmesi. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Koordinasyonu Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Gürel, Deniz (2009). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Güven, Bade; Yener, M. Serhat (2013). Türk Medeni Kanun Hükümlerine Göre Kurulan Vakıfların Vakıf Senedine İlişkin Noterlik İşlemleri. *Terazi Hukuk Dergisi, 8(86),* 64-69.

Güven, Sami (1995). Sosyal Politikanın Temelleri. Bursa: Ezgi Kitapevi.

Güzel, Bekir (2014). Sanayi Devrimi'nin Ortaya Çıkardığı Toplumsal Sorunların Edebiyattaki İzdüşümü: Emile Zola'nın Germınal Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(33),* 157-165.

Hafta Tatili Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 394, Yayımlandığı Resmî Gazete: 21.01.1924, Resmî Gazete Sayısı: 54

Halaçoğlu, Yusuf (1995). Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Haşlak, İrfan; Gülener, Serdar (2006). Sosyal ve Siyasal Düşüncede Sivil Toplum Tartışmaları ve Toplulukçu Düşüncede Topluluk, Birey Devlet Anlayışı. III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "STK- Özel Sektör-Devlet Etkileşimi" Bildiriler Kitabı. 9-10 Aralık Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Hekimler Uçan, Banu (2017). "Uluslararası İşçi Örgütlerinin Tarihsel Gelişimi, Faaliyetleri ve Üye Yapıları", *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Normlar, Kurumlar, Sorunlar ve Güncel Gelişmeler,* (Ed. Pir Ali Kaya ve Ceyhun Güler), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Izgar, Hüseyin (2015). Modern Toplumun Yönetim Biçimi İyi Yönetişim Üzerine Bir İnceleme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1),* 24-38.

İl Özel İdaresi Kanunu, Kanun Numarası: 5302, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 05.03.2005, Resmî Gazete Sayısı: 25745

İnalcık, Halil (2003). Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600, (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İş Kanunu, Kanun Numarası: 4857, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:10.06.2003, Resmî Gazete Sayısı: 25134

İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası:5018, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 26.02.1947, Resmî Gazete Sayısı: 6542

İyem, Cemal; İslamoğlu, Emel; Yıldırımalp, Sinem (2018). Türkiye'de Faaliyetine İzin Verilen Yabancı STK'ların Türk Çalışma İlişkilerine Etkisi. IX. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Göç ve Toplum" Bildiriler Kitabı. 15-17 Kasım Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi.

Kalaycı, İrfan (2014). İktisadi Kriz Karşısında 'Sürdürülebilir' Refah Devleti. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 4(2),* 89-119.

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5449, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 08.02.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26074

Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, Kanun Numarası: 6328, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 29.06.2012, Resmî Gazete Sayısı: 28338

Karabıyık, İlyas; Uçar, Metin (2010). Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID), 5(2),* 37-58.

Karakurt, Resul (2011). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Derneklere Yönelik Bazı Düzenlemeler. *İdarecinin Sesi Dergisi, (148),* 66-70.

Karakuş, Olcay (2006). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Karataş, İbrahim Hakan (2019). Türk Eğitim Sisteminde Sivil Toplum Kuruluşlarının STK'ların Konumlar ve İşlevlerine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi, 43(198),* 196-218.

Kaya, Özer (2006). Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Yeterlilik Tezi, Ankara.

Kaya, Pir Ali (2013). "Uluslararası Normlar Bağlamında Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun Değerlendirilmesi", V. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İstanbul: Petrol-İş Yayını.

Kaypak, Şafak (2012). Devletten Yerel Yönetime Değişim Sürecinde Sivil Toplumun Yeni Yüzü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1),* 34-57.

Kaypak, Şafak; Bimay Muzaffer (2017). Yerel Yönetimlerde Karar Süreçlerine Katılımda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(Özel Sayı-4),* 165-178.

Kent Konseyi Yönetmeliği, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 08.10.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26313

Keser, Hayri; Hışım, Selin (2016). Demokrasilerde Sivil Toplumun Rolü. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7(2),* 201-224.

Keyman, E. Fuat (2006). Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

Keyman, E. Fuat (2009). "Sivil Toplum, Demokratikleşme ve Türkiye-AB İlişkileri", AB Bütünleşme Süreci ve STK'lar, (Der. Alper Akyüz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kocalar, Niyazi (2006). Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Koray, Meryem (2003). Avrupa Refah Devleti: Anlamı: Boyutları ve Geleceği. *Görüş Dergisi: TÜSİAD Yayınları, (53),* 64-74.

Koray, Meryem (2005). Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitapevi.

Koray, Meryem (2008). Sosyal Politika. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Köprülü, Fuad (1942). Vakıf Müessesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü. *Vakıflar Dergisi (2),* 1-35.

Kucur, Fatih (2011). Türkiye'de Sosyal Politika Bilimi'nin Gelişimi ve Sebahattin Zaim Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kuçuradı, İoanna (1198). "Sivil Toplum Kuruluşları Kavramları", *Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Kunter, Halim Baki (1956). Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi. *Vakıflar Dergisi, (3),* 1-19.

Kurban, Doğan (1968). Anadolu-Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler. *Vakıflar Dergisi, 7(7),* 61-73.

Kutal, Metin (2012). Türk İş Hukukunda Çağdaşlaşma Eğilimi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 0(47),* 113-122.

Lewis, Bernard (1937). The Islamic Guilds. *The Economic History Review on JSTOR, 8(1),* 20-37.

Lewis, Bernard (1993). Modern Türkiye'nin Doğuşu, (Çev. Metin Kıratlı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Matbuat Kanununun 50nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, Kanun Numarası 4935, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:18.06.1946, Resmî Gazete Sayısı: 6336

Metin, Onur (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşanılanlar. *Çalışma ve Toplum, 1(28),* 179-200.

Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Dayandığı Kanun: 3056, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 17.02.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26083

Murat, Sedat (2006). Dünden Bugüne İstanbul'un Nüfus ve Demografik Yapısı. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Neziroğlu, İrfan; Yılmaz, Tuncer (2013). Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri 6. Ankara: TBMM Basımevi.

On Birinci Kalkınma Planı Hazırlıkları ile İlgili 2017/16 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, Resmî Gazete Tarihi: 29.07.2019, Resmi Gazete Sayısı: 30138

Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun, Kanun Numarası:3816, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 03.07.1992

Öksüz, Enis (1972). Sosyal Gelişme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 32(1-4),* 21-41.

Özalp Arda, Leyla Firuze (2016). İktisatta Refah ve Refah Devletinin İktisadi Analizi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özbaş, Okan (2011). STK'ların Karar Alıcıları Etkileme Aracı Olarak Lobicilik Faaliyetleri. *İdarecinin Sesi Dergisi, (148),* 35-37.

Özdemir, Süleyman (2004a). Sosyal Refahın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 0(48)*, 97-127.

Özdemir, Süleyman (2004b). "Kâr Gütmeyen Kuruluşlar" (KGK) ve Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Artan Rolü. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(47),* 129-161.

Özdemir, Süleyman (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Özdemir, Süleyman; Başel, Halis; Şenocak, Hasan (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(56),* 151-234.

Özer, Halis M. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşları İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7(26),* 86-97.

Özer, Mehmet Halis; Aksoy, Cenk (2016). İktisadi Konulu Sivil Toplum Kuruluşlarının Kent Ekonomisinin Gelişimindeki Yeri: Teorik Çerçeve. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (54),* 387-393.

Özmete, Emine; Akgül Gök, Fulya (2015). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 26(2),* 127-143.

Özpınar, Şansel; Demir, Öznur; Keskin, Sabiha (2011). Türkiye'de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010). *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 3(2),* 133-142.

Öztürk, Nazif (1994). Batılılaşma Döneminde Vakıfların Çözülmesine Yol Açan Uygulamalar. *Vakıflar Dergisi, (23),* 297-310.

Öztürk, Nazif (2012). XIX. Asır Osmanlı Yönetiminde Yaşanan Batılılaşma Hareketlerinin Vakıflar Üzerindeki Etkileri. *İslami Araştırmalar Dergisi, 8(1),* 13-33.

Öztürk, Rahime Hülya (2018). Batılılaşma Döneminde Vakıfların Çözülmesine Yol Açan Uygulamalar. *Vakıflar Dergisi, (23),* 297-310.

Öztürk, Rahmiye Hülya (2018). Osmanlı İktisat Zihniyetinde Kamu Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi ve Vakıflar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 18(4), 37-48.

Pillinger, Jane (2008). The Migration-Social Policy Nexus: Current and Future Research. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).

Piotrowicz, Maria; Cianciara, Dorota (2013). The Role of Non-Govermental Organizations in the Social and The Health System. *Przegl Epidemiol, 67(1),* 69-74.

Roebeling, Gor; Vries, Jan de (2011). Sosyal Değişim için Savunuculuk ve Politika Etkileme. Saraybosna: Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek-TACSO Bölge Ofisi.

Selçuk, Berrin; Aydoğdu Bezen, İlke (2014). Anayasal Düzeyde Türkiye'de Sosyal Politikaların Gelişimi. *International Journal of Social and Economic Sciences, 4(1)*, 45-51.

Sendikalar Kanunu, Kanun Numarası: 2821, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 07/05/1983, Resmî Gazete Sayısı: 18040

Sendikalar ve Toplum İş Sözleşmesi Kanunu, Kanun Numarası: 6356, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih :07/11/2012, Resmî Gazete Sayısı: 28460

Sezik, Murat (2019). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri ve Sorun Alanları. *R&S Research Studies Anatolia Journal, 2(4),* 118-125.

Sosyal Güvenlik Kurumuna İlişkin Kanun, Kanun Numarası: 5502, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 20.05.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26173

Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Kararname Numarası: 633, Resmî Gazete Yayımlandığı Tarih:08.06.2011, Resmî Gazete Sayısı: 27958

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 5754, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 08.05.2008, Resmî Gazete Sayısı: 26870

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Kanun Numarası: 5510, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:16.06.2006, Resmî Gazete Sayısı: 26200

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 5263, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 09.12.2004, Resmî Gazete Sayısı: 25665

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, Kanun Numarası: 3294, Madde: 3, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 14.06.1986

Sunal, Onur (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(3),* 283-305.

Şahin, Levent; Öztürk, Mustafa (2008). Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 0(54),* 3-29.

Şahin, Mehmet (2007). Kamu Ekonomisi ve Sivil Toplum Kuruluşları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Şahin, Mehmet; Şahin Uysal, Özge (2014). Arap Baharı'nın Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 12(23),* 171-187.

Şahinoğlu, İlker (2017). Yerel Sosyal Politika Uygulamalarında Türkiye Deneyimi: Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, (11),* 37-67.

Şanlıoğlu, Ömer (2016). Sosyal Refah Devletinin Krizi ve Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(2),* 159-180.

Şenkal, Abdülkadir (2003). Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(45),* 97-126.

Şenocak, Hasan (2010). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(56),* 409-468.

Şentürk, Murat (2014). Murat Şentürk, Türkiye'de Kamunun ve STK'ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar. *Sosyoloji Dergisi, 3(28),* 285-307.

Şişman, Yener (2017). Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi?. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi 4(2),* 1-22.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı; The Word Bank (2017). Türkiye'nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi. Ankara.

T.C. Başbakanlık (2003). 58. Hükümet Acil Eylem Planı (AEP). Ankara: Başbakanlık Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2011". 2013 Ankara.

Talas, Cahit (1967). Sosyal Politika. Ankara: Sevinç Matbaası.

Talas, Cahit (1992). Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Talas, Mustafa (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, (29),* 387-401.

Taş, Umut; Yenilmez, Füsun (2008). Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüşüm Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1),* 155-186.

Taşçı, Faruk (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *Kamu-İş Dergisi İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 10(4),* 177-204.

Taşğın Şahin, Neşe; Özel, Hüseyin (2011). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2),* 175-190.

Tezcan, Mahmut (2003). Cumhuriyetimizin 80. Yılında Ülkemizde "Eğitim Sosyolojisi" Alanının Durumu ve Sivil Toplum Örgütleri. *Milli Eğitim Dergisi,* 27(160), s.17.

Thandika, Mkandawire (2001). Social Policy in a Development Context. Geneva: UNRİSD.

Tokol, Aysen (1997). Sosyal Politika. Bursa: Ceylan Matbaacılık.

Tokol, Aysen; Alper, Yusuf (2013). Sosyal Politika. Bursa: Dora Basım.

Tolotto, Margherita; Siline, Mara (2018). Savunuculuk Rehberi: Savunuculuk Çevre Politikalarını Nasıl Etkiler, (Ed. Alison Abrahams ve Mara Silina) (Çev. Duygu Kutluay). Brussels: European Environmental Bureau.

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, Kanun Numarası: 2822, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:05/05/1983, Resmî Gazete Sayısı: 18040

Toprak, Zafer (1981). Tatil-i Eşgal Kanunu Üzerine. *Toplum ve Bahar (13),* 141-156.

Toprak, Zafer (1985). 1909 Cemiyetler Kanunu. *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, 1, 205-208. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tuna, Orhan: Yalçıntaş, Nevzat (1999). Sosyal Siyaset. İstanbul: Filiz Kitapevi.

Turan, Kâmil (1990). İş Hukukunun Genel Esasları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Turan, Menaf (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 7(3),* 42-91.

Türk Kanunu Medenisi (Mülga), Kanun Numarası: 743, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 04.04.1926, Resmî Gazete Sayısı: 339

Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 08.11.2001, Resmî Gazetede Sayısı: 24607

Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Kanun Hükmünde Kararname Sayısı: 703, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 09.07.2018, Resmi Gazete Sayısı: 30473-3. Mükerrer

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun Numarası: 6771, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 11.02.2017, Resmî Gazete Sayısı: 29976

Türkiye İş Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 4904, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih:05.07.2003, Resmî Gazete Sayısı: 25159

Türkoğlu, İbrahim (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID), 8(3),* 275-305.

TÜSEV (2006a). Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci. *Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu.* İstanbul: Tüsev Yayınları.

TÜSEV (2006b). Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004-2006 Araştırma Bulguları Çözüm Önerileri. İstanbul: Tüsev Yayınları.

TÜSEV (2011). Türkiye'de Sivil Toplum Bir Dönüm Noktası. *CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II.* İstanbul: Tüsev Yayınları.

TÜSEV (2015). Sivil Toplum İzleme Raporu: 2013-2014. İstanbul: TÜSEV Yayınları.

TÜSEV (2018). Monitoring Matrix on Enabling Environment for Civil Society Development: Turkey Country Report. İstanbul: TÜSEV Publications.

Uğur, Suat (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri. Bursa: Ekin Yayınevi.

Uğurlu, Melih (2006). Türkiye'de Sivil Toplum-Sosyal Politika İlişkileri. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Uslu, İbrahim (1999). Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kâr Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Uzun, Cem Duran; Akgün, Mert Hüseyin (2018). Olağanüstü Halin İki Yılı ve Sonrası. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfi Analiz, (249)*. 7-27.

Ünal, Mehmet Ali (1997). Osmanlı Müesseseleri Tarihi. Isparta: Fakülte Kitapevi.

Ünalmış, Ahmet Nazif (2019). Temsili Demokrasideki Siyasal Katılım Sorunun Çözümünde Türkiye ve AB'nin STK'lara Yaklaşımı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 21(1),* 331-343.

Üniversiteler Kanunu, Kanun Sayısı: 4936, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 18.061946, Resmî Gazete Sayısı: 6336

Vakıflar Kanunu, Kanun Numarası: 2762, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 13.06.1935, Resmî Gazetede Sayısı: 3027

Vakıflar Kanunu, Kanun Numarası: 5737, Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih: 27.02.2008, Resmî Gazete Sayısı: 26800

WHO (2006). Basic Documents. Geneva: Word Health Organization.

WHO (2008). Commission on Social Determinants of Health Final Report, *Closing the Gap in a Generation,* Geneva: Word Health Organization.

YADA (2015). Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları. Ankara: Yaşama Dair Vakıf.

YADA. Yaşama Dair Vakfı, "Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi, *Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları.* 2015 Ankara.

Yatkın, Ahmet (2007). Küresel Yoksulluğun Çözümünde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi. IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi: Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı. 19-21 Ekim Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Yatkın, Ahmet (2008). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 6(2),* 29-38.

Yavuz, Erdem (1985). Siyasi Mücadele Ekseninde Erzincan' da Faaliyet Gösteren Dernekler (1941-1960). *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis,i 9(2),* 105-124.

Yay, Serdar (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(9),* 147-161.

Yazıcıoğlu, Yahşi; Erdoğan, Saniye (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yediyıldız, Bahaeddin (1999). Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi. *Osmanlı Ansiklopedisi,* 5, 17-33. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Yentürk, Nurhan; Yurttagüler, Laden; Aksakoğlu, Yiğit; Neziroğlu, İrfan; Kocaman, Habip; Ağduk, Ebru (2010). Savunuculuk ve Politikaları Etkileme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yerlikaya, İlhan (1999). Osmanlı İktisat Zihniyetinde Kamu Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi ve Vakıflar. *Osmanlı Ansiklopedisi*, 6, 130-144. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Yeşil, Rüştü (2017). Sivil Toplum Kuruluşu Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3),* 471-484.

Yıldırım, Arzu (2014). Belediyelerin Sosyal Politika Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme: Malatya Belediyesi Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014(17)*, 485-509.

Yıldırım, Yılmaz (2012). Şerif Mardin Işığında Türkiye'de Sivil Toplum ve Modernleşme. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Yıldız, Özkan (2004). Sivil Toplum Demokrasi ve Çoğulculuk. *Sivil Toplum, 2(5),* 85-92.

Yıldız, Özkan (2007): Non-Govermental Organization and Autonomy: A Conceptual Approach. *Gaziantep Unıversity Journal of Social Sciences 6(1),* 53-58.

Yüksel, Hasan (2014). Güncel Gelişmeler Işığında Sosyal Politika. Bursa: Ekin Yayınevi.

Zicin, Yasin; Şeker, Yunus Emre (2010). Lobicilik Raporu. Ankara: Orta Doğu Kalkınma Ajansı (ORAN).

İNTERNET KAYNAKLARI

ABD Ankara Büyükelçiliği. Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, Demokrasi İlkeleri, http://www.usemb-ankara.org.tr/Principles_Democracy/ngos.htm,(Erişim Tarihi: 09.03.2019)

Arat, Taner. 1945-1980 Arası Avrupa ve Türkiye'de Sosyal Politikaların Gelişimi, https://www.academia.edu/19531583/1945-1980_aras%C4%B1_Avrupa_ve_T%C3%BCrkiyede_Sosyal_Politikalar%C4%B1n_Geli%C5%9Fimi , (Erişim Tarihi: 11.02.2019)

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. Sivil Toplum Diyaloğu, https://www.avrupa.info.tr/tr/sivil-toplum-diyalogu-897 (Erişim Tarihi: 04.05.2019)

Aybek, Şahin. Sivil Toplum Örgütleri Eğitim İçin Neler Yapılabilir? Eğitim Ajansı, https://www.egitimajansi.com/sahin-aybek/sivil-toplum-orgutleri-egitim-icin-neler-yapabilir-kose-yazisi-876y.html,(Erişim Tarihi:06.03.2019)

Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi. http://www.unicankara.org.tr/today/1.html ,(Erişim Tarihi: 02.01.2019)

BM Ankara Enformasyon Merkezi. http://www.unicankara.org.tr/tr/bm-sistemi-70-adimda-bm/ (Erişim Tarihi: 14.02.2019)

Brown Aşar, Serap. Savunuculuk ve Kampanya El Kitabı, Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi. https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/training_book1_savunuculuk.pdf, (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

Buğra, Ayşe (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksulluk-ve-sosyal-haklar-ayse-bugra.pdf (Erişim: 28.05.2019)

Bursa Vakıf Kültür Müzesi. Vakıf, http://vakifkulturumuzesi.com/index.php/muze/ (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

Can, Mustafa (2013). Sosyal Hizmetlerde Kamu-Sivil Toplum Ortaklıkları: Değerlendirmeler ve Öneriler. Sivil Toplum Kamu İşbirliği Uluslararası Konferansı, 23-26 Nisan İstanbul, https://siviltoplum-kamu.org/tr/wp-content/uploads/2018/07/Konferans-Sunumu-Mustafa-Can-Sosyal-Hizmetlerde-Kamu-Sivil-Toplum-Ortakl%C4%B1klar%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 28.05.2019)

Cihangir, Damla (2011). Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü. İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_oggutlerinin_rolu__subat_2011_.pdf (Erişim Tarihi: 04.05.2019)

Çakır, Arzu. Fransa'da Sarı Yeleklilerin İsyanı, https://www.amerikaninsesi.com/a/fransa-da-2018-sari-yelekliler-isyani/4718500.html (Erişim Tarihi: 11.02.2019)

DDB. Dernekler Dairesi Başkanlığı Web Sitesi, İllere Göre İstatistikler, www.dernekler.gov.tr

Dernekler Dairesi Başkanlığı. İllere Göre Dernek İstatistikleri, https://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/IllereGoreIstatistik.aspx (Erişim Tarihi:08.03.2019)

DİSK, OHAL'in İki Yılının ve Başkanlık Rejiminin Çalışma Hayatına Etkileri. http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/OHAL-Bas%CC%A7kanl%C4%B1k-Rejimi.pdf (Erişim: 11.05.2019)

Erdendoğdu, Ferza. Sosyal Politika, https://www.academia.edu/11351134/Sosyal_Politika, (Erişim Tarihi: 20.02.2019)

EUR-LEX (2000). Proposal for a Council Decision on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey. Date of Document: 08.11.2000, Document: 52000PC0714. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1555804526472&uri=CELEX:52000PC0714 (Erişim Tarihi: 20.04.2019).

EUR-Lex. Proposal for a Council Decision on the Principles, Priorities, Intermediate Objectives and Counditions Contained in the Accession Partnership with the Republic of Turkey, Document 52000PC0714, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1555804526472&uri=CELEX:52000PC0714

Gönenç Akpınar, Ayşegül (2001). Sivil Toplumun Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi, Alt Kitap, http://www.altkitap.net/wp-content/uploads/Sivil-Toplum-Aysenur-Akpinar.pdf, (Erişim Tarihi: 27.04.2019).

Gül, Fezvi. Milliyet Blog, http://blog.milliyet.com.tr/stk-larin-tarihi/Blog/?BlogNo=195433,(Erişim Tarihi: 16.03.2019)

Gümüş, Korhan (2004). Yakın Tarihimizde STK Hareketinin Gelişimi ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkileri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları

Eğitim ve Araştırma Birimi, https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/gumus.pdf, (Erişim Tarihi: 03.05.2019)

Hürriyet. 33 Söz Verdik, 17'sini Tuttuk, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/33-soz-verdik-17sini-tuttuk-60781 (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

İFSW. International Federation of Social Workers, https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/, (Erişim Tarihi: 18.02.2019)

İLO. İLO'nun Tarihçesi. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372874/lang--tr/index.htm, (Erişim Tarihi: 13.02.2019)

İnsel, Ahmet (2004). "Sivil Toplum, STK'lar ve Gönüllülük", *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları.* https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/insel_std_5.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

İŞKUR. Türkiye İş Kurumu 7. Genel Kurul Çalışma Raporu, https://media.iskur.gov.tr/13588/7-genel-kurul-raporu.pdf (Erişim Tarihi: 31.05.2019)

Kamu Sivil Toplum, Projenin Amacı, http://kamusiviltoplum.com/2018/06/12/projenin-amaci/(Erişim: 18.05.2019)

Kamu Sivil Toplum, Projenin Çıktıları, http://kamusiviltoplum.com/2018/06/12/proje-ciktilari/ (Erişim: 18.05.2019)

Karamani, Arzu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/keyman_std_4.pdf (Erişim Tarihi: 25.02.2019)

Kaya, Pir Ali (2003). 4857 Sayılı İş Yasası'nın Türk İş Hukuku'nda Meydana Getirdiği Yenilikler. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 5(2), 0-0.* https://www.isguc.org/?p=article&id=174&cilt=5&sayi=2&yil=2003

Limenya, Baskı Grupları ile Çıkar Grupları Arasında ki Fark. https://limenya.com/baski-gruplari-ile-cikar-gruplari-arasindaki-fark/ (Erişim Tarihi: 16.05.2019)

NTV. Dünya'da Çatışma Yaşanmayan 10 Ülke Kaldı, https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyada-catisma-yasanmayan-sadece-10-ulke-kaldi,bIEkAFzwsEiJ2fWORH0fMA/ul_Xca82_kyMTn1hDYsYqg, (Erişim Tarihi: 11.02.2019)

OECD. OECD Data Web Sitesi, Ailenin Kamu Harcamalarına Yararı, https://data.oecd.org/socialexp/family-benefits-public-spending.htm#indicator-chart (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

OECD. OECD Data Web Sitesi, Emeklilik Harcamaları, https://data.oecd.org/socialexp/pension-spending.htm#indicator-chart (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

OECD. OECD Data Web Sitesi, Sağlık Harcamaları, www.data.oecd.org (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

OECD. OECD Data Web Sitesi, Sosyal Harcamalar, https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm (Erişim Tarihi: 12.02.2019)

Okutan, Emre. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütlerinin Gelişmiş İşbirliği: İngiltere Örneği, http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911561.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2019)

Ökmen, Mustafa; Yaman, Süleyman. Küreselleşme Çerçevesinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Eğilimleri, https://www.academia.edu/22702071/K%C3%9CRESELLE%C5%9EME_%C3%87ER%C3%87EVES%C4%B0NDE_YERELLE%C5%9EME_VE_B%C3%96LGESELLE%C5%9EME_E%C4%9E%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0 (Erişim Tarihi: 19.05.2019)

Sivil Toplum Diyaloğu. Program Hakkında, http://siviltoplumdiyalogu.org/program-hakkinda/ (Erişim Tarihi: 09.05.2019).

Sosyal Politika Kavramları Sözlüğü (2012). Kalkınma Ajansları için Sosyal Politika Kavramları Sözlüğü, https://www.ika.org.tr/upload/yayinlar/Sosyal-Politika-Kavramlari-Sozlugu--893556.pdf (Erişim: 31.05.2019)

Sosyalnet. İlk TBMM'nin Özellikleri, http://www.sosyalnet.com/2007/11/21/k-tbmmn-elller/,(Erişim Tarihi: 05.04.2019)

STİGM. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları, https://www.dernekler.gov.tr/tr/DernekIslemleri/istatistikler.aspx (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

STİGM. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Derneklere Ait Gelir Toplamları, https://www.dernekler.gov.tr/tr/DernekIslemleri/istatistikler.aspx (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

STİGM. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Derneklerin Faaliyet Alanına Göre Dağılımı, https://www.dernekler.gov.tr/tr/DernekIslemleri/istatistikler.aspx (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

STİGM. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları, https://www.dernekler.gov.tr/tr/DernekIslemleri/istatistikler.aspx (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Tarihçe, https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/hakkimizda/sosyal-yard%C4%B1mlar-genel-mudurlugu/ (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Programlarımız, https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/ (28.05.2019)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. 2001 Yılı Ulusal Programı, https://www.ab.gov.tr/195.html, (Erişim Tarihi: 22.04.2019)

T.C. İşçileri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. Dernek Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı, https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-uye-sayilarinin-turkiye-nufusuna-orani (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

T.C. Kalkınma Bakanlığı. Beş Yıllık Kalkınma Planları, http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC25320C1CC3C485FB70C9008EBE56E898F05146F027CA65EC , (Erişim Tarihi:20.04.2019)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Atatürk Müzeleri, Ankara-Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM Binası), http://www.kultur.gov.tr/TR-96356/ankara---kurtulus-savasi-muzesi-i-tbmm-binasi.html,(Erişim Tarihi: 06.04.2019)

TDK,http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c755e24915f31.64217567, (Erişim Tarihi:24.02.2019)

TDK.TürkDilKurumu,http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c755e24915f31.64217567 ,(Erişim Tarihi:24.02.2019)

TED. Misyon ve Vizyon, https://www.ted.org.tr/ted-hakkinda/misyon-ve-vizyon/ (Erişim Tarihi: 29.05.2019)

TEGV. TEGV Hakkında, https://tegv.org/hakkimizda/tegv-hakkinda/ (Erişim Tarihi: 29.05.2019)

The Economist. The Retreat of Global Democracy Stopped in 2018. https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/08/the-retreat-of-global-democracy-stopped-in-2018, (Erişim Tarihi: 09.05.1994)

Topakkaya,Arslan.SosyalAdaleKavramıSadeceİdealmidir?,http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/sosyal_adalet_kavrami_sadece_bir_ideal_midir.pdf (Erişim Tarihi: 22.02.2019)

Toprak,Zerrin.EYönetişim&EDemokrasi,DokuEylülÜniversitesi.http://kisi.deu.edu.tr/userweb/zerrin.toprak/e_y%C3%B6neti%C5%9Fim%20_e_democ.doc (Erişim Tarihi: 17.05.2019)

Türkiye Belediyeler Birliği. Genel İstatistikler, http://www.tbb.gov.tr/belediyelerimiz/istatistikler/genel-istatistikler/ , (Erişim Tarihi: 20.05.2019)

Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu. Tarihçe, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce (20.04.2019)

Türkiye İş Kurumu. Tarihçe, https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/hakkimizda/sosyal-yard%C4%B1mlar-genel-mudurlugu/ (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

VGM. Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Mülhak ve Esnaf Vakıf Sorgulama, https://www.vgm.gov.tr/vak%C4%B1f-i%C5%9Flemleri/vak%C4%B1flar-

hakk%C4%B1nda/m%C3%BClhak-ve-esnaf-vak%C4%B1flar%C4%B1, (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

VGM. Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Yeni Vakıflarca, 2017 Yılı İçerisinde Gerçekleştirilen Faaliyetlerin Sektörel Bazda Vakıflarda Dağılımı, https://www.vgm.gov.tr/Lists/HTML%20erik/Attachments/43/12-SEKT%C3%96REL%20BAZDA%20YIL%20%C4%B0%C3%87%C4%B0NDE%20GER%C3%87EKLE%C5%9ET%C4%B0R%C4%B0LEN%20FAAL%C4%B0YETLER%20(2018).pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

VGM. Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Yeni Vakıfların Yıl Bazında Dağılımı, https://www.vgm.gov.tr/Lists/HTML%20erik/Attachments/34/03YENI%20VAKIFLARIN%20YIL%20BAZINDA%20DAGILIMI%20(2000-07.08.2019).pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2019)

VGM. Vakıflar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, Yeni Vakıfların Yıl Bazında Dağılımı, https://www.vgm.gov.tr/Lists/HTML%20erik/Attachments/38/07-YIL%20%C4%B0%C3%87%C4%B0NDE%20KURULAN%20YEN%C4%B0%20VAKIF%20SAYILARI%20(2000-07.08.2019).pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2019)

DİĞER KAYNAKLAR

Conference of İnternational NGOs (2009). Code of Good Practice for Civil Participation. Conference of INGOs of the Council of Europe, Strazburg: Council of Europe.

STS (2018). Kamu-STK İstişaresine Dair İyi Uygulamalar Belgesi: Uluslararası Deneyimler. Kamu-STK İş birliği için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi (EuropeAid/138334/IH/SER/TR), Ankara: Sivil Toplum Sektörü.

Alpak, Hıdır (2015). Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar. Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu

EKLER

EK 1. ÇANAKKALE'DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ (VAKIF VE DERNEKLERİN) SOSYAL POLİTİKAYA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Cevaplama Süresi: 6 dakika

ÇANAKKALE'DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ (VAKIF VE DERNEKLERİN) SOSYAL POLİTİKAYA ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Değerli katılımcı,

Bu anketten elde edilen veriler Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Prof. Dr. Suat UĞUR danışmanlığında yürütülen "Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politikalara Etkisi; Çanakkale İli Örneği" konulu yüksek lisans tezinde kullanılacaktır.

Bu araştırma Çanakkale İlinde faaliyet gösteren dernek ve vakıfların faaliyet göstermiş oldukları alanlarda, devletin ürettiği sosyal politikaları etkilemek üzere ne tür faaliyetler yaptığını, bu aşamada karşılaştıkları zorlukları, devlet ile aralarındaki diyaloğu ve sosyal politikaların oluşturulmasında ne derece etkili olabildiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada toplanan veriler sadece bilimsel amaçlı kullanılacak olup üçüncü kişiler ile asla paylaşılmayacaktır.

Anket formu ve araştırmanın sonucu ile ilgili bilgi almak için aşağıdaki iletişim adreslerinden benim ile irtibata geçebilirsiniz.

Göstereceğiniz ilgi ve desteğiniz için teşekkür eder, çalışmalarınız başarılar dilerim.

Cengiz Ferhat DOĞAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: f.cengizdogar@gmail.com GSM: 0546 422 5922

NOT: Soruları cevaplarken, lütfen işaretlemek istediğiniz şıkların başına "X" koyunuz.

ANKET SORULARI

ANKETİ CEVAPLAYANIN:			
CİNSİYETİ:		YAŞI:	
EĞİTİM DÜZEYİ:		KURUMDAKİ POZİSYONU:	

Vakfınızın / Derneğinizin **adı** nedir?

…….

1) Vakfınızın / Derneğinizin **faaliyet bölgesini** nasıl tanımlarsınız?

a) İlçe b) İl

c) Ulusal d) Uluslararası

3) Vakfınızda / Derneğinizde **çalışanların dağılımı** nasıldır ?

a) Ücretli Çalışanların Sayısı	(….....Kişi)
b) Gönüllü Çalışanların Sayısı	(…….…Kişi)

Vakfınız / Derneğiniz, aşağıdaki faaliyetlerden hangisini/hangilerini ağırlıklı olarak **gerçekleştirmektedir?** (Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız.)

[ ] Sosyal Yardım (ihtiyaç sahiplerine doğrudan nakit yardım, mal yardımı, burs, vb.)

[ ] Sosyal Hizmetler (ihtiyaç duyan yaşlılara, yoksullara, özürlülere, kadınlara, çocuklara, öğrencilere, gençlere vb.)

[ ] Eğitim Hizmetleri

[ ] Sağlık Hizmetleri

[ ] Ekonomik ve Sosyal Kalkınma

[ ] Araştırma Faaliyetleri ve Proje–Politika Geliştirme

[ ] Mesleki Dayanışma

[ ] Savunuculuk (İnsan hakları, barış, sosyal adalet, tüketiciler, kadın hakları vb.)

[ ] Diğer (Belirtiniz) : ……

4) Sizce Türkiye'deki STK'lar en çok hangi tür faaliyetleri **gerçekleştirmelidir?** (Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız.)

[ ] Sosyal Yardım (ihtiyaç sahiplerine doğrudan nakit yardım, mal yardımı, burs, vb)

[ ] Sosyal Hizmet (ihtiyaç duyan yaşlılara, yoksullara, özürlülere, kadınlara, çocuklara, öğrencilere, gençlere vb.)

[ ] Eğitim Hizmetleri

[ ] Sağlık Hizmetleri

[ ] Ekonomik ve Sosyal Kalkınma

[ ] Araştırma Faaliyetleri ve Proje–Politika Geliştirme

[ ] Mesleki Dayanışma

[ ] Savunuculuk (İnsan hakları, barış, sosyal adalet, tüketiciler, kadın hakları vb.)

[ ] Diğer (Belirtiniz) : ……

5) Merkezi (bakanlıklar, hükümet vb.) veya **Yerel** (belediyeler, valilikler vb.) **Yönetimler** bugüne kadar sizden aşağıdakilerden herhangi biri veya birkaçı ile ilgili olarak temasa geçti mi?

	Merkezi Yönetimler	**Yerel Yönetimler**
a) Alanımızla ilgili çıkarılan yasa tasarılarını bize gönderip görüşlerimizi istiyorlar.	[ ]	[ ]
b) Alanımızla ilgili bilgi ve görüşlerimizi almak için bizimle iletişime geçiyorlar.	[ ]	[ ]
c) Bizimle ortak proje yapmak istiyorlar.	[ ]	[ ]
d) Bazı sosyal yardımları bizim aracılığımızla yapıyorlar.	[ ]	[ ]
e) Bizden mal ve hizmet satın alıyorlar.	[ ]	[ ]
f) Hiçbiri	[ ]	[ ]
g) Diğer (aşağıda belirtiniz)	[ ]	[ ]

……..……

……

6) Sizce Türkiye'de **Merkezi** ve **Yerel Yönetimler** STK'lara yeterli derecede danışıyorlar mı?

	Merkezi Yönetimler	**Yerel Yönetimler**
a) Her zaman	[ ]	[ ]
b) Bazen	[ ]	[ ]
c) Hiçbir zaman	[ ]	[ ]
d) Bilmiyorum	[ ]	[ ]

7) **Merkezi** ve **Yerel** yönetimler size danıştıktan sonra verdiğiniz bilgileri uygulamaya koyuyorlar mı?

	Merkezi Yönetimler	**Yerel Yönetimler**
a) Her zaman	[ ]	[ ]
b) Bazen	[ ]	[ ]
c) Hiçbir zaman	[ ]	[ ]
d) Bilmiyorum	[ ]	[ ]

8) Vakfınız / Derneğiniz, aşağıdaki kurumlardan hangileri ile ne çeşit bir işbirliği yapmaktadır? (Lütfen ilgili kurum ve işbirliği türünün denk geldiği kutucuğa X işareti koyunuz.)

İş birliği Türü:	**Proje Geliştirme**	**Hibe Almak**	**Hibe Vermek**	**Sosyal Yardım**	**Ortak Faaliyetler**	**Rapor Yayınlamak**
a) Diğer Yurtiçi STK'lar	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
b) Uluslararası STK'lar	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
c) Merkezi Yönetimler	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
d) Yerel Yönetimler	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
e) Özel Sektör	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
f) Diğer Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]

Diğer……

……

10) Vakfınız/Derneğiniz, faaliyet alanınızı ilgilendiren konularda kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinde bulunuyor mu ? (Eğer cevabınız "hayır" ise lütfen 15. soruya geçiniz.)

a) Evet
b) Hayır
c) Denedik, ama arzu ettiğimiz sonuca ulaşamadığımız için artık söz konusu girişimlerde bulunmuyoruz.(Nedeni:…….…….....

……..……..)

11) Kamu karar verme mekanizmaları ile temaslarınızda karşılaştığınız en büyük sorunlar nelerdir? (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

a) İlgili makamın görüşme talebimize yanıt vermemesi.
b) İlgili makamın görüşme talebimizi reddetmesi.
c) İlgili makamla yaptığımız görüşmelerin somut bir neticeye ulaşmaması.
d) İlgili makamın görüşmelerimiz esnasında vermiş olduğu sözleri tutmaması.
e) Diğer……

……

12) Bugüne kadar, aşağıdaki konularından biri veya birkaçıyla ilgili politika üretip **merkezi / yerel yönetimler** ile paylaştınız mı?

	Merkezi	**Yerel**
a) Eğitim	[ ]	[ ]
b) Sağlık	[ ]	[ ]
c) Sosyal Güvenlik	[ ]	[ ]
d) Sosyal Hizmetler	[ ]	[ ]
e) Sosyal Yardım	[ ]	[ ]
f) İstihdam	[ ]	[ ]
g) Hukuki Düzenlemeler	[ ]	[ ]
h) İnsan Hakları	[ ]	[ ]
i) Kadın Hakları	[ ]	[ ]
j) Çocuk Hakları	[ ]	[ ]
k) Diğer	[ ]	[ ]

13) Kamu karar verme mekanizmalarını etkileme sürecinde aşağıdaki yöntemlerden hangisini/hangilerini uyguladınız/uygulamaktasınız?

a) Dikkat çekmek istediğimiz konular hakkında seminerler düzenleyip ilgili tarafları davet ediyoruz.
b) İlgili tarafları makamlarında ziyaret ediyoruz.
c) Bizim alanımızla ilgili yapılan faaliyetler, çıkarılan yasa tasarıları hakkında görüş oluşturup ilgili taraflara iletiyoruz.
d) Uzman raporları ve görüşlerimizi destekleyen gerçekler, veriler ve kamuoyu anket sonuçlarını ilgili makamlara sunuyoruz.
e) Diğer……

14) Kamu karar verme mekanizmalarını etkileme girişimlerinizin olumlu sonuçlar verdiğini düşünüyor musunuz?
a) Her zaman
b) Bazen
c) Hiçbir zaman
d) Bilmiyorum

15) Kamuoyunu etkilemek amacıyla görüşlerinizi destekleyen reklâm kampanyaları ve toplumu bilinçlendirmeye yönelik girişimlerde bulundunuz mu? (Cevabınız "evet" ise lütfen ne tür bir girişimde bulunduğunuzu açıklayınız, "hayır" ise lütfen

17. soruya geçiniz.)

a) Evet……

b) Hayır……..

16) Kamuoyunu etkileme girişimlerinizin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz?

a) Evet
b) Hayır
c) Bilmiyorum

17) Devlet, Vakfınıza / Derneğinize maddi destek vermekte midir? Vermekte ise nasıl?

a) Vergi muafiyeti tanıyarak dolaylı yoldan vermektedir.
b) Direkt nakdi yardımlarda bulunmaktadır.
c) Devlet hem vergi muafiyeti tanıyıp hem de nakdi yardım sağlamaktadır.
d) Bizden mal ve hizmet satın almaktadır.
e) Hiçbir şekilde maddi yardımda bulunmamaktadır.
f) Diğer: …….

18) Devletin STK'lara maddi yardımda bulunması sizce STK'ların bağımsızlığını gölgeler mi?
a) Evet
b) Kararsızım
c) Hayır

19) Devletin yürütmekte olduğu aşağıdaki sosyal hizmet türleri hangi kurumlar tarafından gerçekleştirilirse yararlananlar açısından daha verimli olur?

SOSYAL HİZMET TÜRLERİ	**Devlet**	**STK'lar**	**Devlet+STK İşbirliği**
a) Yoksullara Yönelik Ayni ve Nakdi Sosyal Yardımlar	[ ]	[ ]	[ ]
b) Çocuklara Yönelik Koruyucu Sosyal Hizmetler	[ ]	[ ]	[ ]
c) Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler	[ ]	[ ]	[ ]
d) Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmetler	[ ]	[ ]	[ ]
e) Özürlülere Yönelik Sosyal Hizmetler	[ ]	[ ]	[ ]
f) Eğitim ve Öğretim Hizmetleri	[ ]	[ ]	[ ]
g) Sağlık Hizmetleri	[ ]	[ ]	[ ]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : DOĞAR, Cengiz Ferhat

Uyruğu : T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri : 09/05/1994 / Gelibolu

Telefon : 0546 422 5922

E-mail : f.cengizdogar@gmail.com

Eğitim

Derece	*Eğitim Birimi*	*Mezuniyet Tarihi*
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi	06.06.2016
Lise	Gelibolu Anadolu Lisesi	08.06.2012